Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Milkhome

Markiš, Perec D.
מארקיש, פערעץ

Mosḳṿe, 1948

IV. פא װערײַמ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8138

Visual Library

IV

אפ מײַרעוו

1. א מייסים־וועג

I

א מייסים-וועג צעשפרייט איבערן טויטן טאָל איז
דורך גרייזן סטעפּ, באַשאָטענעם מיט אַש,
ווי א פאַרקישעפּטער פאַראָם, באַלאָדן מיט כאַיאָלעס,
פון וואַרגנדיקער שטילקייט איבעראַשט,
פון סטעפּ באַלאַגערט און פאַרזויגן,
און זיי געדענקען ניט, ווו ערגעץ אין דער וועלט מע איז...
זיי קוקן שטאַר מיט אָפענע ניט-זעעוודיקע אויגן
און שטרעקן ערגעץ די ניט-רירעוודיקע פיס,
די קעפּ פאַרנייגט און שרעקעוודיק-פאַרהויבן,
ווי אונטער ווייטע דונערדיקע קלעפּ,
די שטילקייט זאָל זיי ניט פאַרטויבן,
צעפלעטן זאָל זיי ניט דער סטעפּ...
ער שלאָפט, דער וועג. עס וועקט דאָרט דער בוריאַן אים,
עס שאָרכעט דורך דער ווינט מיט א געשטרייך:
א יעדער מעס — א שטיק פאַרזונקענע גערמאַניע,
א יעדער מעס — א בראָכשטיק פונעם רייך!

II

די שטאָט פון רום פאַרצוקנ און צעטיילנ,
מיט קעסל-פּויקנ, רויבזעק אָנ א צאָל,
גלײַכ ווי געפּאַנצערטע געשפּענסטער פון די היילנ,
באַזויפּענע מיט פײַער און מיט שטאָל —
געגאַנגענ אָפּ אַנ אונטערהאַלט זיי זײַנענ,
גענומענ אונטערפּירנס האָט באַ זיי דער טויט.
און בלוט, ווי ביר! קיינ מאַנגל זאָל ניט זײַנ נאָר!
אינ שעכטהײַזער געגרייט זאָל זײַנ דאָס ברויט.
געטײַלט זיי האָבנ פריילעכ זיכ צום מאָלצײַט,
מיט פעסט מיט גיריקער געגאַרטלט אינ דער גרעב,
און ווי אָפּ מילשטיינער געגעבנ א צעמאָל זיכ
אינ סאַמע מיט פונ שיקערנ געהעפּ,
אינ סאַמע מיט פונ צעפּאָלאָכ פונ הייסנ,
אינ סאַמע מיט פונ העפקערדיקנ קאָנ.
און ס'ציט דער וועג זיכ — א פּאַראָם פונ מייסים,
פאַרקישעפּט אַפּנ סטעפּ פונ וואָלגע ביז דעם דאָנ.

III

ער רירט זיכ ניט. ער קאָנ אינ ערגעץ ניט דערשווימענ.
א שאָטנ פאַלט פונ אים — דאָ לינקס, דאָ רעכטס,
און קראָענ לאָזנ זיכ צו אים ווי פּיליגרימענ
מיט אזא יוסטנ נאַכעסדיקנ קרעכצ.
אָפּ אים א נעפּל גלאָזיק אָנגעטאָנ איז,
ער שווינדלט אינ דער ווײַט מיט אופגעהאַקטע טרעפּ,
און ס'וואַלגערנ אָפּ אים זיכ דײַטשע באַטאַליאָנענ,
צעוואָרפנ — ווער וווּהינ — די טויטע קעפּ,
מיט הענט מיט שווארצע אָנגעכאַפּט די פּ׳סטקײַט
און מײַלער אָפענע — פאַרשטאָפּט מיט קויט,
ווי גרינע יאַשטשערקעס, פאַרטריבענע קיינ רוסלאַנד,
א לעצטנ טרונק טאָנ באַ די קאָרעטעס פונ טויט.
ס'פאַרטראָגט א ווינט פונ ערגעץ זיי א בלאָט דאָרט,
און ס'בלאָזט, פאַרבײַלויפנד, א צווייטער זי אַוועק,
דאָס זײַנענ זיי, די גרויס-גערמאַנישע סאָלדאַטנ,
מיט קויט און בלוט ברוקירטע אָפּנ וועג.

IV

זיי בײַסן טויטערהייט די גרינע קאסקעס
און קאָנען ניט אראָפּשלינגען פון רויב דעם רום,
דערנעבן פאַנצערס, זשאווערדיק־צעטראסקעט,
פארקרימטע וואלגערן זיך אום.
צי מיִען זיי זיך טויטערהייט עפּעס דערמאנען,
די מייסים אויסמושטירטע מיט דערשרעק?
אין מײַלער וויגן זיך די שפּינען פון גערמאניע,
און שארבנס קנייטשן זיך אפ גרינע רעק.
א מייסים־צוג צום לעצטן קיווערדיקן האפן
מיט פּאנצער־בראָך מיט שטאָלענעם זיך רײַסט:
נו, וויפל האָט אײַך אין פארדארבעניש באשאפן
דער שווארצער, דער פארניכטנדיקער גײַסט
אפ אָפּגענארטן פאָלק, אפ די געשמידטע זײַנעביינער,
אין לאנד, פארצויגענעם מיט שטריק פון שטאָל,
אז אויסבעטן דעם סטעפּ זאָלט איר מיט זיך אליין נאָר
באם וואָלגער ברעג — דורך בארג און טאָל?

V

עס ברענט דער סטעפּ. עס קאָנען זיך די טויטע ניט פארטײַען.
די נאכט פארהילט דאָרט זייער טויטע שאנד.
נאָר ס׳רײַסט פון זיי די דעק אראָפּ דאָס פײַער
און עפנט ווי א דענקמאָל אוף זיי אפן ראנד.
פון דער טאליאָנישער גערמאניע א דענקמאָל
צווישן דעם אש און שטאָלן־בראָך זיך הויכט,
געקנאָטן גרויזאם פונעם טויט מיט אזא שטרענגקײַט,
מיט טויטן גיר מיט א פארגליווערטן באהויכט.
ס׳באלויכט די ברענענדיקע שטאָט אים פון דער נאָענט,
און שאָטנס לייגן זיך פון אים אפ ווײַט.
עס קומען צו די טויטע אפ א כײַע־שאָ די קראָען;
און ערגעץ, אָן א צוים, צעוויכערט און פארשײַט
זיך טראָגט א פערד. ס׳גיט אלע ווײַל א דריי זיך,
און אין דערשרעק, ווי פאר א צאם, סע שטעלט זיך אָפּ.
עס רירט זיך ניט דער טויטער טאָל פון מייסים,
אין קאסקעס בלאָטיקע מיט קאָפּיטעס סע קלאפּט:

VI

װער איז עס דאָ? װער איז עס דאָ אינ װעג פארזונקענ?
עס קוקט פונ ראנד צו ראנד זיכ אומ,
עס גלאנצנ אפ דעמ שטארע אויגנ דורכ דעמ טונקל
אונ מײַלער פינצטערע, צעעפנט קרומ,
װי אָנטאָנ צוימענ זײ באדארפט עס האָט דאָ
דער טויט, פונ זײ אליינ פארשװעכט.
עס זוימט ביז העלדזער זײ פארדארטע בלאָטע,
װי שװארצע דורכגעקוילט־קאָלטענעװאטע בערד,
די הענט געשטרעקט — אפ מער זיכ ניט קיינ ריר טאָנ,
אונ איינס אפ אנדערנ — פארלייגט די קעפ,
אונ איבער זײ — א נעפּל פונ נעװײלע פונ געדיכטער,
אונ אונטער זײ — דער ברענענדיקער סטעפּ:
װער איז? װער איז דאָ אונ פוגװאנענ?
אונ ס׳קלינגענ קאסקעס אָפּ אינ קאָפּיטעס פארטרויט:
א יעדער מעס — א שטיק פאשיסטישע גערמאניע,
װאָס האָט אפ קעסט פארקנאסט זיכ בא דעמ טויט!

2. דער קרײַז פארשליסט זיכ

I

אונ אינ בערלינ — א שיכט איבער א שיכט,
פארצויגנ אינ מונדירנ בליציקע אונ גרינע,
האָט די טאָטאלע שוצ די דײַטשישע מארשירט,
די פיס געהויבנ הויכ, װי אלטע באלערינעס.
די הינטנס, אָנגעשטאָפּט מיט גײַװע פונעמ רײַכ,
האָבנ ניט צוטריטלעכ ארויסגעשטארצט — ניט צו געגענענ,
אונ רונד, אונ שטאָלצ, אונ שארפ אונטערגעשטרײַכט
די אומבאזיגבארקײַט פונ פיורערס געני.
די קעפּ — פארשרויפט אפ אקסל שטײַפ,
די אויגנ, אונטער דאשעקעס, ניט אָנגעזענ זיכ מער שוינ.
אונ ס׳האָט דער פיורער הימלדיק באגרײַפט
דעמ גײַסט פונ אלגעװעלטיקײַט אונ הערשאפט.
ער האָט געציילט דעמ טראָט, געשפירט די הייכ,
צי זעט מענ אינדערלופטנ אָנ די קנעכל.
פאראָרדנט װעמענ — אײַנציִענ דעמ בויכ —
אונ איבער גאָר דעמ לאנד געגאָרגלט: — העכער!

II

די קני, ווי בויגנס — פלינקער אונטערוואַרפט!
און בליציקער, געטאָקטער — נאָכאַנאַנד זיי!
אייראָפּע זעג די דײַטשע פיס באַדאַרפט!
ס'באַדאַרף זיי זען די וועלט די גאַנצע!
גערמאַניע! די שאָ איז נאָ'נט,
ווען זייער דרוק דערפילן אַפֿן רוקן וועט זי! —
ער האָט ניט צוגעלאָזט יעדיִעס פונעם פראָנט
צו די בערלינער אויסכּוושטרירטע פּלעצער. —
מיט די פאַרפלוכטע יודן גייט צו שלוס!
זיי ווערן איבעראַל פאַרניכטעט! —
און ער פאַרשטאָפּט בא הויכריידערס די גאָרגלען מיט דעם כּוס,
ס'זאָלן יעדיִעס פונעם פראָנט אים ניט פאַרריכטן.
נאָר זיי זײַנען געגאַנגען — ניט אָפּגעווענדט און גראַד,
זיך אַפֿן פיורער אָנגעטאָן, ווי שוואַרצע וואָלקנס —
פון דער אַרומגערינגלטער אַרמיי בא סטאַלינגראַד,
פון די פאַרניכטעטע דיוויזיעס בא דער וואָלגע.

III

דער אָנגריף שטײַגט, פאַרפלייצנדיק אַרום,
ער ברעכט דעם ווידערשטאַנד און שמעטערט צאָמען,
עס טראָגט איבערן סטעפּ אים צאָרן, האַס און רום
און פלאַקערדיקער דאָרשט און הונגער נאָך נעקאָמע.
אים שטעלט ניט אָפּ קיין פײַער און קיין פראָסט,
און ניט קיין שטערונג איז דער טיפסטער שניי אים.
ער האָט זיך ווי אַ יאַם געגעבן אַ צעגאָס
מיט ברויז און דראַנג פון אָנגעגליטע ווייען.
ער שטײַגט, דער אָנגריף, טאָג און נאַכט,
און פרייד גיט יעדער זאַלפּ זײַנער אַ זאָג אָן:
ער וועט דיר, הענקער, מער אין ברענענדיקער שלאַכט
אין ערגעץ ניט דערלאָזן קיין האַפּסאָקע!
געיאָגט צו זײַן פון גרוב צו גרוב,
פון בראָך צו בראָך איז דיר צולעצט געבליבן,
און זיך צעשיידן מיט דײַן רויבערישן רום,
מיט מייסים אויסטאַנצן דײַן לעצטן פיבער!

IV

איז מאָרדעווע אונ ראנגל זיכ, צאָראאס,
ביז ס׳קאָנ דײַנ גיר דײַנ ברוינער דיכ נאָכ פאָלגנ.
געעפנט טויזנט אָפגרונטנ אפ דיר האָט דער קאווקאז,
דעמ שלונג אפ דיר פארטײַעט האָט די וואָלגע.
ניטאָ פאר דיר קיינ וועג פאָרויס,
דײַנ וועג צוריק איז אָפגעשניטנ!
עס רײַסט א יעדער בארג זיכ ווי א פויסט,
אונ וועלדער טשאטעוועג דיר אלע טריט דאָ.
דאָ וועסטו אויסלאָדנ דײַנ ברוינע הויט
אונ מיט דײַנ אומווירדיקנ שארבנ זיכ צעשיידנ.
א נעצ פונ צאָרנ אונ פונ האס דער טויט
אפ דײַנע טלאָ אפ דײַנע בלוטיקע פארשפרייט דאָ,
אז ווי דו וועסט זיכ טאָנ א קער
אונ ווי דו וועסט זיכ טאָנ א ווענדע,
וועט אונטער דיר זיכ אופשפארנ די ערד
אונ דיכ פארשלינגענ אונ פארלענדנ.

V

איז דריי אונ שלײַדער זיכ פונ עק צו עק,
באזויפענער, פארדאמטער קאינ.
ארָאפגעריסנ די טשאלמא פונ זיכ האָט דער קאזבעק,
ער וועט דיכ, ווי מיט מילשטיינער, צעמאָלנ אונ צעקײַענ.
דער אָנגריפ שטײַגט פונ זוימ צו זוימ—
דײַנ גוילעמ-שטאָל ברענט דורכ אינ זײַנע דאָרשטנ.
ס׳שטייט צו אימ צו אינ וועג א יעדער בוימ,
א יעדער קרעכצ, א יעדער בראָכשטיק.
אינ טרערנ קינדערשע טונק אײַנ צולעצט דאָס ברויט,
באלעק צומ לעצטנ מאָל מיט בלוט זיכ ווי מיט האָניק,
דעמ גאָרגל קוועטש ארײַנ אינ מעש פונ די טראָמבאָנענ
אונ שרײַ, אונ פויק, אונ ריטשע פארנ טויט,
אז דו ביסט גרויס, אז קיינער קאָנ דיכ ניט דערגרייכנ,
אז הערשנ אונ געוועלטיקנ איז דײַנ בארופ.
דעמ כאזער דוכט זיכ בלויז: ער גוואלדיק הויכ איז,
ווענ אפ א בארג א הויכנ פויזעט ער ארופ!

VI

צו פרי האָסטו געגרייט דעם טיש פון רויב,
צו פרי האָט זיך צעשאלט פון זיג דײַן האָרן.
די פאָן פון שאנד און בראָך פארהייב
און פראווע זיך אליין א פינצטערע האזקאָרע!
צעטיילט האָסטו די פעל פון בער צו פרי,
צו פרי צעוואָיעט האָבן זיך שאקאלן דײַנע.
עס וועלן קוואָרימ זײַן פאר דיר די בערג פון קרים,
און טויטן-קרענצ — די וועלדער פון אוקרײַנע!
ער שטײַגט א גרויזאמער, דער אָנגריף, גראד
און בעט מיט מייסימ טאָל נאָך טאָל דאָרט.
וועסט זיך ניט צורירן צום אש פון סטאלינגראד,
וועסט זיך ניט צורירן צום וואסער פון דער וואָלגע!
איז מאָרדעווע, און ראנגל זיך, און וואָי,
דער טויט האָט שוין די טריט דײַנע געצומען צײלן.
עס וועלן כּײַעס אָנשטאָפן דײַן בויך מיט שטרוי
און דיך אוועקשטעלן — באוווּנדערן די היילן!

VII

געני־שטערט האָבן דײַטשן אפן סטעפּ, ווי מײַז,
געהריזעט איינער בא דעם אנדערן דעם גיר האָט,
און אין די נעכט געקראָכן ריטערלעך און דרייסט
דאָס בלוט דאָס נאָבעלע דערפרישן מיט פעגירע
פון א געפאלן פערד אינמיטן וועג,
וואָס האָט די ווידמענדיקע ווערעמ דאָרט געהערט שוין.
געגאנגען איז די סודע מיט געשלעג —
פאר נאָך א ביין אין דער כאלוקע צו באהערשן,
פאר נאָך א שינד אין דעם צעטרייבערטן טראָפּיי,
פאר נאָך א גראָב אין איינגעווייד די נעגל,
און ווער עס האָט דעם פארצעפ דאָרט געווייקט,
און ווער ווי נעבן א געליבטער איז געלעגן.
אויך דאָ פון ייִכעס האָט מען אויסגעהיט די מאָס —
ווער נענטער זיך אָנגעקערט האָט צו די היילן,
נאָר פון דערשרעק אונטער א סווישטשענדיקן שאָס
האָבן זיך אײַנגעג־אָבן אלע גלײַך אין דער נעווילע.

VIII

די אָנגערויבטע שמאַטעס אױף די קעפּ,
די בלאָטע אױף די כײַישע געזיכטן
אַרום דער פערדישער פּעגירע אױפֿן סטעפּ
האָבן געוויס זיי מאַלכעסדיק באַצירט דאָרט.
זיי האָבן עפּשער נאָך ס'באַהערשן פון דער וועלט
געהאַלטן אין ענדגילטיקן באַטראַכטן...
וואָס נאָך האָט צו אַזאַ מין סודע זיי געפֿעלט?
וואָס נאָך באַשליסן האָבן זיי באַדאַרפֿט דען?
צי איז עס ניט געווען אַזאַ געהיימער ראַט —
אָן ליכט און אָן געטראַנקען —
וועגן דעם ערשטן דורכמאַרש איבער סטאַלינגראַד,
וואָס צוגעזאָגט מע האָט זיי נאָך אין פֿראַנקרײַך?
דאָס לאָשן האָט פון זיי זיך אָפּגעטאָן, די שײַן...
געגאַנגען אַ געוואָי פון זיי און אַ געהויל איז.
און אויסגעזען זיי האָבן פּונקט ווי אין אַ שטײַג
אונטער די ריפּן פונעם פערד אונטער די הוילע.

IX

פון טאָג צו טאָג האָט אַרום זיי דער קרײַז
אַלץ ענגער זיך פאַרצויגן און פאַרשלאָסן.
ביז לעצטער שפּענט איז אויסגעגאַנגען די שפּײַז,
דער הונגער, הערשנדיק, האָט אײַנגעשטעלט אַ מאָס זיי.
צו די טראָפּיינע פּאַדלעס האָבן דײַטשן ניט דערלאָזט
פון די פאַרבינדעטע בראָדיאַגעס — ניט קיין איינעם.
געסווישטשעט האָט פאַרווײַלנדיק דער פראָסט
אין זייערע פאַרקילטע אויסגעהוילטעביינער.
אונטער דעם שניי — אין פּאַראַיאָריק גראָז
געשנאָרעט האָבן זיי, ווי וועלף, מיט אויגן ברענענד.
און אָפּגעביסן בא פּאָן-שפּעקן דאָרט די נאָז
האָט אין דער פינצטער אַ צעיושעטער רומענער,
ווען ס'האָט אין אים אַ זאָט געטאָן זײַן „רוימיש" בלוט
אין דער פאַרשוועכטער קאָוועד פונעם וואָרעם.
אַ בערסאַליער געפרעסן האָט דעם פעדער פון זײַן הוט
אונטער דער ווינטיק-וואָיענדיקער גלאָריע.

X

ס'איז גרינג צו אופּברעכן די טיר נ'א פרידלעך הויז
און זיך מיט פרעמדער מי באַזויפן און באַפּו'עסן.
געכאַלעמט האָבן זיי נאָך אַלץ, צעפּוילטע שוין דורכויס,
פון אָפּגערויבטע רוסישע פּאָטעסיעס,
וואָס מ'האָט זיי צוגעזאָגט פאַר אויסקוילען א דאָרף,
וואָס מ'האָט זיי צוגעזאָגט פאַר אומברענגען א ייִשעוו
אף רוסלענדישער ערד, אי דאָ אי דאָרט,
פון לײַכטע מאַרשן זיגרײַכע פרילישעט.
נאָר ס'האָט די גרוב זיך שוין געטאָן אף זיי א מעסט,
דעם וועג צוריק פון זיי פאַרהוילן.
א יעדן אײנציקן האָט נאָכגעקוקט א מעס,
פאַרפאָלגט האָט יעדן אײנעם א בעסוילעמ...
געשלאָגן האָבן זיי אַצינד זיך מיט דער שרעק,
זי איז פון זיי קיין אויגנבליק ניט אָפּגעשטאַנען.
און בא דער פאַדלע שוץ געזוכט אונטערן עק
האָבן די אומבאַזיגטע ריטער פון גערמאַניע.

XI

פאַרבונדן האָט פאָן-שפּעק מיט א פאַטשײלע זיך די נאָז:
צי פרעסט די פאַדלע אים? צי בלויז אים דוכט זיך?
געקריצט מיט ציינער, ווי געפרעסן וואָלט ער גלאָז,
און זיך דערמאָנט, אַז הײַנט איז זײַן געבורטס-טאָג.
ס'איז, דאַכט זיך, נײַ-יאָר הײַנט באַנאַכט...
א וועלכעס יאָר? די ריפן פונעם פערד — גלײַך ווי א יאָלקע.
און אין דער היים, געוויס, מע וואַרט
א בריוו מיט גראַטולירונג פון דער וואָלגע...
ער איז הײַנט אַלט געוואָרן אַכט און צוואַנציק יאָר —
א טאַפּ געטאָן ער, כאָרכלענדיק, די נאָז האָט —
א טאָסט וואָלט ניט געשאַדט אף זײַן געבורטס-טאָג, יאָ,
פאַר זײַן פּאָסעסיע דאָ, בא דער נעווײלע — פּראָזיט!
געקנאַקט די זאַווערוכע האָט אין סטעפּ,
געבושעוועט מיט ברעכנדיקער גוורע.
פון מויל האָט זיך אים בלוט א פּאַסיקל געשלעפּט:
א טאָסט צום נײַ-יאָר פאַר דעם פיורער!

3. די סטאַלינגראַדער זאַווערוכע

I

און ווערסט נאָכ ווערסט, און מײַל נאָכ מײַל,
דורכ בראָכ, דורכ פײַער און דורכ שנייענ —
אנטקעגנ איינס דעם אנדערנ האָבנ געײַלט
פארייניקנ זיכ צוויי סאָוועטישע ארמייענ.
פינ סאלסקער פליינ און פונעם דאָנער סטעפ
ווי שטראָמענ לאווע זיכ געטראָגנ האָבנ פאָלקנ
ביט מוט, און וווט, און בליציקנ געשטעפ
דעם פײַנט, ווי אינ א שטײַג, פארשליסנ בא דער וואָלגע.
אינ א צעוואָרפענעם פארקלאמערדיקנ זאק,
געשטריקט מיט פלאמ פונ רויטארמייערישע שפיזנ,
א טרישטש געטאָנ האָבנ מיט האק און פאק
די צוויי און צוואנציק דײַטשישע דיוויזיעס.
דער שניי איז אופגעגאנ מיט צויבער און מיט בלי,
געטראָגנ האָט זיכ די ארמיי, פארקישעפט פונ בוראנענ.
און יעדער טראָט האָט אָפגעקלונגענ אינ בערלינ
מיט אומפארמײַדלעכנ געריכט איבער גערמאניע.

II

פונ בערג צו יאמענ האָט געהילכט דער ראש
פונ אופגעפענטעטער, באהויכטער גוורע.
א יעדער שטיב פונ סטאלינגראדער אש
זיכ אופגעהויבנ אינ דער הייכ צושנײַער האָט דעם שטורעמ
מיט אלע נײַנציק פלאמיקע מעסלעס,
מיט אלע נײַנציק נעכט פונ הוילע קאנאָנאדנ.
ס'איז בא דער וואָלגע ניט געשענ קיינ נעס,
ארײַנגערעכנט אלצ געווענ דעמ שטורעמ איז אינ נאדנ:
געשלעג פונ דוירעס פאר דער פרײַ,
אדורכגעלײַטערטער אינ שלאכטיקע קאיאָרנ,
וואָס ווערט אינ אָפשטאמענ אנטפלעקט פונסנײַ
דורכ דעם סאָוועטישנ פארזיי — פאר פינפ און צוואנציק יאָרנ.
די אויסגעפרוווטע קראַפט פונ רוסלענדישנ גוואר,
דער הויכער גײַסט און שטאָלצ פונ רויטארמייִיש כאַיִל,
וואָס אונטערטעניקט האָט דעם טויט און די געפאר,
די פרײַהײַט טראָגנדיק אפ שווערד געטרײַער.

III

אַרײַנגערעכנט איז געווען דער עמעס פֿון אַ פֿאָלק,
וואָס האָט געריסן קייטן אומגעוואַקלט,
וואָס האָט די לענדן אָנגעגורט מיט שטאָל
און שנײַדט די פֿינצטערניש מיט אַ פֿאַרבלענדנדיקן פֿאַקל;
און די גערעכטיקײַט און כאָכמע פֿון אַ דאָר,
וואָס שמעלצן ברודערשאַפֿט פֿון פֿעלקער זײַנ באַרוף איז
און דורכלייגן אַ וועג — באַהויכט און קלאָר,
צו באַרג-שפּיצן פֿון נײַע טקופֿעס.
באַרעכנט אַלץ דאָס איז געווען אין שלאָפֿלאָזיקע נעכט
אונטער די הויכע קופּאָלן פֿון קרעמל,
אַז אָט דער שטורעם דער געבענטשטער אַף געפֿעכט
זאָל מיט אָפּצווענגעס ריזיקע דעם קאָפּ באַם פֿײַנט פֿאַרקלעמען!
אונטערגעשטעלט האָט זיך די וואָלגע נאָך פֿאַרפֿרי׳ר,
ס׳זאָל ווי נ׳אַ שפּיגל אים זיך אויסדוכטן די רויב געקייפּלט,
אַ טרײַב טאָג זאָל אין אָפּגרונט אים זײַנ גיר —
אַף צו באַפֿרעסן זיך מיט נאָכאַמאָל אַזויפֿיל!

IV

אַ יעדער טראָט דערנע׳נטערט האָט די שאָ,
וואָס איבערטראָגן וועט זי שווער פֿאַר פֿרייד זײַנ.
און אונטער ווײַטן שטערנדיקן שאָרכ
געשטראָמט דורכ אַלע זײַטן האָט פֿון כאַיל אַ פֿאַרפֿלייצונג.
געווען די קאָמאַנדירן זײַנען שוואַרץ פֿון רויך,
די אויגן — אויפֿגעהיצט, די ליפּן — אַשיק.
אַרופֿגעקלעטערט האָט סאַדאָווסקי אַף אַ בערגל אין דער הייך,
מיט שניי דאָס פּאָנעם און די הענט זיך אײַנגעוואַשן.
געײַלט האָבן די ווינטן אים אין וועג,
נאָר שטיינ אַזוי האָט זיך אַ ביסל אים געוואָלט דאָ:
ס׳איז אים געווען אַ שאָד זיך שיידן מיטן ברעג,
ס׳איז אים געווען אַ שאָד זיך שיידן מיט דער וואָלגע.
זי גייט ניט נאָר אַדורכ איצט דורכן לאַנד,
נאָר דורכ זײַנ האַרץ, פּונקט ווי דאָס סאַמע נאָ׳נטע;
געקוקט אַף איר פֿאַרוויגטקײַט האָט ער לאַנג
און ניט באַמערקט, ווי ס׳האָט גוראַריע זיך געטאָן לעם אים אַ פּלאָנטער.

V

זיך צוגעלייגט איינס צו דעם צווייטן האָבן שטיקער אײַז,
געשטופּלטע און דורכגעלעכערטע פֿון קוילן.
עס וועט זיי קיינער מער ניט געבן א צערײַס,
אויסער די פֿרילינגדיקע ווינטעלעך, די ווארעמע און הוילע.
ארײַנגעדרעמלט האָט די וואָלגע אין דער צײַט,
ווי א מעגילע אָפּ איר קרירעדיקער פּלאך-שויס.
און אײַז-באשלאָגענע, איבערגעקערטע אָפּ א זײַט,
האָבן אראָפּגעקוקט אין גרונט די נעזער פֿון די בארזשעס.
א הוט געשווומען האָט נאָך ווו-ניט-ווו,
אין א פּארטרונקענעם פּראָם ארײַנגעפּרוירן האָט א פּאטראָנטאש זיך.
שוין ווײַט געוועזן פֿון דער וואָלגעס גוויל
זײַנען די אָפּגעדונערטע און גענעמדיקע ראשן.
און אלץ האָט אזא שטילקײַט אײַנגענומען מיט דער קעלט,
און מיט דער רו געהאלטן האָבן כוואליעס זיך אין טיילן,
ווי זיך געגרייט ס׳וואָלט יעדער בראָכשטיק פֿאר דער וועלט
וועגן די שלאכטן אין יאָרהונדערטן דערציילן...

VI

— איר מעסט די וואָלגער ברייט? די גרייס פֿון לאנד
באוווּנדערט איר? — האָט זיך גוראריע אים א ווײַז געגעבן.
און רײַבנדיק מיט שניי א האנט זיך אין א האנט,
האָט מיטן קאָפּ סאדאָווסקי הין און צ׳ריק א דריי געגעבן:
— ניט נאָר אין רוים איז רוסלאנדס גרייס,
ניט אין דער וואָלגע, כאָטש דעם דײַטש מ׳האָט דאָ ארויסגעלאָזט די פּארע,
ווי אויך ניט אין דער פֿעסטונג סטאלינגראד. ס׳ווײַזט אויס,
אין פּאָלק, מײַן טײַערער, מײַן יעגוועלטיקער פֿרײַנט, גוראריע. —
געלייגט דער שניי האָט אָפּן אש זיך ווי א שפּרוך,
און ס׳האָט א שטערן-שײַן אינמיטן העלן טאָג געהערשט דאָרט. —
כ׳מעסט דעם מעהאלעך אויס, וואָס רוסלאנד איז אדורך
בלויז פֿאר די פֿינף און צוואנציק יאָר די ערשטע.
דאָס איז געווען דער אויספּרוּוו פֿון דער צײַט,
דער לעצטער און אנטשיידענער פֿאר דורעס אופגעוואכטע:
ווי ווײַט ס׳איז רײַף, באשטימענדיק ווי ווײַט
ס׳איז רוסלאנדס עמעס, דער געלײַטערטער אין שלאכטן.

VII

אזוי-אָ ווי ער איז — נאָך אונטערוועגס,
נאָך האַלטנדיק אינמיטן פֿון געבוירן ווערן,
מיט זײַנע אַנטפּלעקטס, מיט זײַן נאָך ניט אַנטפּלעקטס
און מיט דער לאַסט פֿונעם פֿאַרגאַנגענעם דעם שווערן —
דערטראָגן וועלן מיר, גוראַריע, אים אַזוי דער וועלט!
ניט אויף קיין טאַצן גאָלדענע מיט קלימפּערדיקע רייפֿן,
נאָר אין אַ פּראָסטן, אַ סאָלדאַטישן שינעל
מיט אָפּגעברענטע הענט פֿון סטאַלינגראַדער סרייפֿע,
פֿאַרווינטיקט דאָס געזיכט, פֿאַרווינטיקט און פֿאַרגרעבט,
וועלן מיר גיין — האַרטנעקיקע און יונגע —
פֿונדאַנען, פֿון דעם אש, פֿון דעם פֿאַרטויבטן סטעפּ,
און אָפּגעפֿרוירענע פֿון סטאַלינגראַדער וויגע,
געוואַשן אָט אַזוי דאָס פּנים זיך מיט שניי
און דורכגעבראָכן טויזנטקילאָמעטערדיקע שטרעקעס.
מיר דעם עמעס ברענגען, ניט-געהרופֿענע, אַליין,
און אים פֿון האַרץ פֿון גאַנצן טאָן דער וועלט אַ שטרעק אויס:

VIII

אָט איז ער, אָט, ניט אין קיין פּאָסטעלעס מיט אומעטיקן טראָט,
ניט מיט קיין טאָרבע אויפֿן רוקן ביז דער ערד געבויגן,
און ניט די אויסגעשטײַערטקײַט פֿון גאָטס גענאָד,
ניט בלויז געריוש פֿון וואַלד, ניט בלויז געזאַנג פֿון פֿייגל,
ניט טרוים און יונג-פֿרויִשן צניעס-חן באַהויכט,
אַרײַנגערעכנט איז אין אָרעם-אומעטיקן נאַדן —
אַ שטאָלצער אָדלער פֿון דער שטערנדיקער הייך,
געשטאָלט ביט דונערדיק געזאַנג פֿון באַריקאַדן!
זײַן פּאַנצער איז געשמאָלצן אין דעם באַרגיקן אוראַל
און אײַנקרוסטירט מיט פֿעלקער-שטעמפּלדיקע נעמען.
פֿון זײַנע אויגן — שאַרפֿע דורכזיכטיקײַט שטראַלט,
און אויף זײַן קאָפּ — אַ בליאַסקענדיקער שטערן פֿונעם קרעמל.
ער איז אַנטשטאַנען אין יאָרהונדערטן פֿון שטרײַט,
געבענטשט פֿון שטיבלעך אָרעמע קעגן פּאַלאַצן און באַטריגער,
און איז אַדורך אונטער די שפּיצרוטן פֿון צײַט
מיט אויפֿגעהויבענע, מיט אויסגעשפּרייטע פֿליגל!

IX

אין שטורעמדיקן אופשטײַג — אוף און אָפּ,
דעם כוישעך ברעכנדיק פון נעכט פון וויסטע,
איז ער אדורכגעגאַנגען דורך ראזינס אָפּגעהאַקטן קאָפּ
און דורך געקעפּטע טרוימען פון די דעקאבריסטן.
נאָר ניט געמינערט ווערט א יאם, ווען עס צעקלאַפּט א וועל
זיך אָן א פעלדז, צום ברעג גענענענד.
אין לייד און ליכט אן אָנגעזאַפּטער פון דער וועלט,
האָט ער דער וועלט אַנטפּלעקט זיך אין געשטאַלט פון לענינען!
אצינד, פון אָט דעם ברעג וועט ער זיך מעלדן פונדאָסנײַ,
ס'וועט יעדער בראָכשטיק, ווי אן אָס פון מאַניפעסט, זיך כוואַליען,
וואָס רוסלאַנד בלוטיק אָנגעשריבן האָט געטרײַ
פאר דורות מיט דער פירנדיקער האַנט פון סטאַלינען!..
ס'איז גוט, — געגעבן צו גוראַריען האָט סאַדאָווסקי זיך א דריי, —
זיך אײַנוואַשן אזוי דאָס פּאָנעם און די הענט מיט שנייען,
דערצו א בריוול כאַטש א קליינס באַקומען פון דער היים
מיט א פּאָר ביימעלעך, וואָס אויסגעמאָלט האָט וואָראָביי אים...

X

דאָס האַרץ — באַהאַלטן מיט דעם ווײַטן ראַש,
דעם בליק באַטרינקענדיק מיט די פאַרשנייטע וועגן,
געזעגנט האָבן זיי זיך מיט דעם אַש
און מיט דער וואָלגעס אײַנגעוויגטע ברעגן.
אין אָט דעם אַש זיך צעגעהויבן האָט גערמאַניעס סאָף
און אָנגעצייכנט האָט צו אָפּגרונט זיך דער וועג אים.
א ריס האָבן די קייטן זיך געגעבן פון ראָסטאָוו,
אַרויסגעגאַנגען איז פון געפענקעניש דער שטילער דאָן אַנטקעגן.
געטראָגן האָט זיך, ווי א ווײַסער שקוואַל,
די מעכטיקע די סטאַלינגראַדער וויגע..
אונטער דעם גרויזאַם-זיגרײַכן געשאַל
זײַנען די יאָרמעס פון דער צײַט שוין ניט געווען גענוג איר.
דער שניי איז אופגעגאַנגען מיט צויבער און מיט בלי,
געטראָגן האָט זיך די אַרמיי, פאַרקישעפט פון בוראַנען.
און יעדער טראָט האָט אָפּגעקלונגען אין בערלין
מיט אומפאַרמײַדלעכן געריכט איבער גערמאַניע.

4. פּאָנ־קאוּלוסעס לעצטער פיבער

I

די סודע איז געגאנ, ווי א געהיימער ראט
פונ אויסגעדיי־ווערטע שאקאלב אינ פאטשיילעני.
געטוליעט ציטערדיק האָט קאט זיכ שטיל צו קאט,
אונ אלע — אקוראט, באנאנד צו דער נעווילע.
פארשלעפערט האָט זיי אלעמענ דער נײַ־יאָריקער פראָסט,
געגאנגענ איבער זיי פונ שניי א ווײַס געוועב איז.
דאָס איז געווענ דער בלענדיקער אפּאָטעאָז
פונ דײַטשלאנדס דראנג אפ סטאלינגראדער כטעפּעס.
— פארוואָס האָט מענ זיכ אָפּגעזאָגט אוועקלייגנ ס׳געווער? —
געוואָיגט האָט פּאָנ־שפּעק, געמאָרדעוועט זיכ האָט ער, —
ווענ ס׳לייגט א פראָסט געפּייגערט פערד
אוועק אפ דר׳ערד א גרויס־גערמאניעדיקע ראָטע? —
דאָס מויל — מיט א שטיק פּאדלע אָנגעשטאָפּט,
געפּאָרעט האָט ער זיכ אינ פּערדישע פּארפוילטע אינגעווײדנ. —
איכ וואָלט דעמ פיורער פאר אנ אָנדענק אָפּגעשיקט דעמ קאָפּ,
פּאָנ־קאוּלוסנ פּרעזענטירט וואָלט איכ דעמ ווײדל!

II

פּאָנ־קאוּלוס געזעסנ איז אינ ערד־שטיבל פארטראכט,
אפ זײַנ געזיכט האָט דורכגעשפּארט די גרינע גאל אימ.
אימ האָט ביז גרויל זיכ אויסדריקלעכ געדאכט,
אז ס׳רײַסנ אָפּ פונ אימ אליינ זיכ די רעגאליענ
אינײנעמ מיט דעמ רומ פונ מאָרד אונ גיר,
אינײנעמ מיט די צוויי אונ צוואנציק רויבערשע דיוויזיעס.
זיי רײַסנ זיכ ווי דורכ אנ אופנעשפּארטער טיר,
וואָס ער מיט גאָרנישט ניט אימשטאנד איז צו פארשליסנ.
צי אָנגעגריפנ האָט ער דאָ? צי אימ אהער פארנארט מע האָט?
א שטרעקע הינטער אימ האָט, א דערשטיקטע, זיכ געצויגנ,
אונ מיטאמאָל, צומ שלומ, באמ לעצטנ טראָט,
האָבנ ביז גרויל זיכ אופגעעפנט זײַנע אויגנ...
ער איז געזעסנ אײַנגעבויגנ ביז דער ערד,
צו זײַנ געהער איז ניט דערגאנ פונ בלײַ דער האָגל,
אונ ניט דעמ קלונג פונ זײַנע ציילעמער האָט ער געהערט —
א שטימ פונ ערגעץ ווײַט האָט זיכ צו אימ געטראָגנ:

III

וואָס זיצטו דאָ? גערמאַניע ווארט דיך אָפּ!
וואָס האלטסטו אינ דער האנט א ביינ אָנשטאָט א סצעפּטער?
אונ וואָס עפּעס א שאל א ווייַבערשע פּארדעקט דייַנ קאָפּ?
ווו איז די קרוינ די גאָלדענע פונ וועלט געקעפּטער?
גערמאַניע ווארט אפ דיר מיט אומגעדולד,
מע דארפ דיך דאָרט! אנ אָנפלי איז געווענ אפ עסענ!
דער פיורער איז דאָרט אויסער זיך. ער איז שוינ דול.
וואָס ביסטו אזוי לאנג זיך דאָ פארזעסנ?
עס פאלט פונ טאָג צו טאָג די פרייַז אפ בלוט,
דער פיורער יאָגט זיך אום פונ לאנד צו לאנד מעשוגע,
כאָטש ס׳גייענ די געשעפטנ נאָך דערווייַל אימ גוט:
מיט מייסימ שלעפּנ איבער גרענעצנ זיך צוגנ,
פונ ראָטערדאמ קיינ לאָדזש אונ פונ אנטווערפּענ קיינ לובלינ,
אפ דעמ אימפּערישנ יאריד פונ קנעכט אונ שכיטע,
אונ פייַערונגענ — פונ באגינ ביז צו באגינ,
מיט שייַטערס פאר דעמ רומ פונ רייַך פונ דריטנ...

IV

פאריזש האָט איינ מינוט באקומענ אפ א קלער,
אינ פּילנ פולשטענדיק שוינ בליט די נייַע אָרד׳נונג,
דאָרט גייט שוינ דורך, געפּאסט אונ רעגולער,
די רייניקונג פונ בלוט דורך אויסראָט אונ דורך מאָרדנ.
וואָס פרעסטו אימ די ביינער פונעמ פערד?
דער פיורער רעזערווירט זיי פאר בערלינ אפ נייַ-יאָר!
וואָס שלאָפּנ טאנקענ אפ די רויפּנ אזוי שווער?
ווער האָט זיי איינגעגעבנ שלאָפּ-געטראנק צושטייַער?
אונ ס׳ווארט גערמאַניע אינ מידבער שוינ אפ דיר.
דו האָסט באמ ניל צו נייַ-יאָר זייַנ באדארפט שוינ.
עס ווארט אפ דיר א קינגלעכער קעמל אינ קאיר,
עס ווארט אפ דיר דער ריטערלעכער טיטל פונ פעלדמארשאל,
איז וואָס פארהאלטסטו זיך באמ וואָלגער ראנד?
וואָס רוימט עפּעס אריינ דער וואָלגער ווינט דיר?
ווי ווייַט איז דענ פונדאנענ ביז איראנ?
ווי ווייַט איז דענ פונ דאָרט קיינ אינדיע?

V

ער ווייסט, ווי ווײַט עס איז ביז אינדיע, אקוראט,
אונ ביז איראנ, אונ ביז צו לענדער אלע —
ער ווייסט נאָר ניט, ווי ווײַט עס איז ביז סטאלינגראד.
געקוקט האָט ער אפ זײַנע אָוולדיק-פארבראָכענע רעגאליענ:
וואָס פאר א ווערט האָבנ זיי איצט געהאט
קעגנ א ביינ פונ א פארפרוירענער פעגירע,
אזא, וואָס הריזעט איצט דער דײַטשישער סאָלדאט,
אזא, צו וועלכער ס׳ציט אליינ שוינ איצט דער גיר אימ?
אונ בא דעמ לעצטנ שווינדלדיקנ פאס
געראנגלט האָבנ לעצטע אויסזיכטנ אינ אימ זיכ:
וואָס פאר א ווערט געהאט האָט דײַטשלאנדס הערשונג-מעשוגאס
קעגנ א טאָפּ מיט ווערעמדיקע לינדזנ?
די וואָגשאָלנ געשווינדלט האָבנ אופ אונ אָפּ,
עס איז אימ פאָרגעשטאנענ בליצ-שנעל אויסצווויילנ:
ארײַנלאָזנ א קויל בעקאָוועד זיכ אינ קאָפּ,
אָדער זיכ לאָזנ נאָכ א כיילעק רויב בא דער נעווילע?!..

VI

אונ אונטערטעניק אויסגעשטרעקט האָט ער די האנט —
דאָס לעבנ זאָל מענ אימ, ווי א בעדאָווע, שענקענ...
ס׳איז אימ זײַנ פויזענ אפ די קני קיינ וווּנדער ניט געווענ,
דעמ אויבערמענטש, דעמ הערשער אונ דעמ הענקער,
וואָס איז געגאנגענ שטעלנ אפ די קני די וועלט,
וואָס איז געגאנ די ערד אינ בלוט פארטרענקענ.
ס׳איז אימ זײַנ פויזענ אפ די קני קיינ כארפע ניט געווענ,
דעמ אויבערמענטש, דעמ הערשער אונ דעמ הענקער,
דאָס איז געוועזנ זײַנ בארופ, געבוי אונ אקוראט,
געבליבנ זײַנ אנטפלעקונג איז געטרײַ אימ:
ארײַנגעגאנ איז ער קיינ סטאלינגראד,
ווי ס׳גייט אינ שטײַג ארײַנ א כײַע...
קיינ דריטנ אויסוועג האָט ער ניט געהאט,
די כארפע, ווי א ראנג, האָט אָנגעטאָנ די וואָר אימ.
פאראטנ האָט די ווירדע אימ פונ א סאָלדאט,
געטרײַ איז אימ דער גיר געבליבנ פונ א וואָרעמ...

5. געגנטן וואכן אופ

I

דער שטורעם אויסגעמישט דעם טאָג האָט מיט דער נאַכט.
דאָס פֿײַער האָט געבושעוועט מיט אורקראַפֿט פֿון א מאבל.
ניט איינגעשטילט האָט, ווי די ווייגע, זיך די שלאַכט
איבער די שאַרבנס פֿון די אָפּגעקילטע שוואבן,
דעם לעצטן טראַנץ אַרויסגעקלאַפּט פֿון זיי,
דעם לעצטן „בליץ״ — מיט דונערן מיט הייסע און געפּרעסטע.
געלעגן זײַנען ווײַטן טיף אין שניי,
עס האָבן מיט האַרכאָווע אויסגעשטאַט די פּרעסט זיי.
אין שניי-ווײַסע כאַלאַטן האָט געשטיגן די אַרמיי,
זיי נאָכגעפֿאָלגט האָט ברייט און מאַלכעסדיק די ווייגע.
געדוכט האָט זיך: ס׳לויפֿט אויס, פֿאַרזידנדיק, דער שניי,
און ס׳איז שוין באַלד די וועלט די גאָרע ניט גענוג אים.
געדוכט האָט זיך: אין אָנגריף גייט די גאָרע ערד,
אַן אָנגעפּעלצטע הויך מיט שניי און כמאַרע.
גוראַריע האָט דעם אומקום פֿון גערמאַניע געהערט,
מער גאָרנישט ניט געהערט האָט, שטײַגנדיק, גוראַריע.

II

און אָט דעם אומקום טראָגט סאַדאָווסקי איר, און דראָזד,
און טויזנטער ווי זיי, אין שניי, מיט זיי צוזאַמען.
א טאַטע קער אים איצטער אָן אַן אייגענער דער פּראָסט,
און ס׳קער די ווייגע אים ביז בלוט איצט אָן א מאַמע!
ס׳איז גוט, וואָס ביזן האַלדז ער גייט אין שניי,
און פֿאַלט אַפּ אים, און קער אַן אייגענער אים אָן זיך,
באַגלײַך מיט דעם אומצאָליקן צעזיי
פֿון די כאַיאָלעס, אָפּגעוויינטיקט און פֿאַרבראָנזעט.
עס לייגט אַפּ אים דער שניי זיך, ווי א גוטער זאַלב,
ער לייגט אַפּ אים זיך, ווי א גוטער צוזאָג;
די ווײַט שליסט אופּ א יעדער דונערדיקער זאַלפּ
מיט א פּאַראַד פֿון ברויזנדיק-צעשפּאַרטע שליונג.
געלייגט צופֿוסנס האָט א צאַם זיך נאָך א צאַם.
ס׳וועט עפּשער גיך זײַן היים גוראַריע אונטער זיי דערקאָנענ?!
נאָר אופֿגעדויבן האָט דער אָנגריף אים, ווי כוואַליעס פֿון א יאַם,
ווּ ניט צו זען קיין סאָף איז און קיין אָנהייב.

III

גערִיסנ פונ געפּאַנגשאַפט האָט א קאַנט זיכ נאָכ א קאַנט,
אונ שטעט געשמידטע — אײנע נאָכ דער צװײטער.
א יעדער אײנע האָט גוראַריענ אינ זײַנ בראָכ דערמאַנט,
אינ יעטװידער פונ זײ געװענ באַגראָבנ איז זײַנ װײטעק.
פאַרהאַלטנ לאַנג האָט אינ זײַנ בליק זיכ יעדע שטאָט
אונ אױסגעמישט מיט ביטערקײַט זײַנ פיבערדיקע פרײד אים.
באַגעגנט האָט ער װוּ א קיװער־דיװ, נאָרװאָס פונעם פאַרשאָט,
אונ װוּ־ניט־װוּ — א לעבעדיקנ אײדעס...
אזא, װי ער אלײנ געװענ איז ערשט ניט לאַנג,
פונ יענער װעלט אָדער פונ אונטער א רויִנע.
נאָר דער באַפליגלט־אימפּעטדיקער גאַנג
האָט אים מיט רעגנבויגנס בלענדיקע פאַרכלינעט.
סאַכאַקל אָנדערהאַלבנ יאָר זײַנענ פאַרבײַ,
זינט פונ דער גרוב איז ער אַרויס, פונ די געקעפּטע רײענ.
אונ א צעװאַקס האָט פרײד געטאָנ זיכ אפ זײַנ פײַנ.
נאָר עפּשער בלויז פאַרדעקט זי אים, װי עס פאַרדעקט דער שנײ אים?..

IV

א הילכיקע, אנ אופגעריכטע גײט
אנטקעגנ אים מיט שנײ, װי ליכט, די װעלט די גאַנצע,
נאָר ס׳איז אים שװער זיכ צו באַטרינקענ מיט דער פרײד:
עס לאָזט אים ניט פונ איר געניסנ דער זיקאָרנ.
צעיאַטערנ אים װילט זיכ אלע װײַל דעם װײ,
בא יעדנ שאָס זאָל פאַר די אויגנ שטײנ אים,
ניט לאָזנדיק פאַרשיטנ זיכ פונ שנײ,
זײַנ הײמ, זײַנ שטאָט — פאַרװאַנדלטע אינ שטײנער...
די ערד, װאָס װיגט זיכ בינ אצינד
פונ לעבעדיק־באַגראָבענע, פאַרעטאָפּטע אינ די ריװנ, —
אהינ, צו זײ גיט יעדער װײַלע אים א ציִ,
אונ עפּעס אינ די אויגנ גיט בא אים א גליװער...
נאָר גלײַכ פאַרשיקערט אים פונ אופגעפּלי דער ראַש,
אונ ס׳גיט אים א פאַרשװענק פונ שטורעמ־װינט א כװאַליע.
אזוי־אָ שלײַדערט עס אים צװישנ בלענד אונ אש,
אונ יעדער װײַל רופט אופ א פרײדיקער געשאַל אים.

V

עס שטייען אופֿ די דערפּעלעכ דערשראָקנ-בלאס
אונ שטרעקנ אומזיכער נאָכ אויס אפּ ווײַט די וועגנ.
אָט הייבט שוינ דאָס פּאַרייכערטע געזיכט אופֿ דער דאָנבאס,
אָט שיקט אוקראַינע שוינ ארויס די ווינטמילנ אנטקעגנ.
זיי קוקנ זיכ נאָכ אומ, פֿונוואַנענ גייט דער ווינט,
אונ טאפּנ ציטערדיק די לופֿט נאָכ מיט די פֿליגל.
פֿונ אָנגריפֿ איז דער ווינט! פֿאַרזוכט אימ, ווינטמילנ, געשווינד!
אונ ווײַטער גיבנ רוימענ פֿונדאָסנײַ זיכ א צעזיגל.
באַגלייט גוראַריענ אומעטומ האָט א געדאַנק:
ביז צו זײַנ היימ, וואָס איז ניטאָ, געבליבנ איז נאָכ וויפֿל?
וואָס העכער אופֿגעטראָגנ האָט ער זיכ אינ גאַנג,
אַלץ האָט דער אָפּגרונט פֿונ זײַנ אומגליק אָנגעזונ זיכ טיפֿער.
דערווײַל דערטרינקט ער אינ די שלאַכטנ אימ, דעמ וויי,
דערווײַל איז ער זיכ מיט די קרייצ-ווינטנ מעפּאַלפּל,
אונ לינדערט זיכ דאָס האַרצ מיט פֿלאַמיקנ זאַוויי,
אינ לינדערט זיכ דאָס האַרצ מיט די פּאַרטויבנדיקע זאַלפּנ.

VI

ווענ אופֿדעקנ וועט זיכ אינ גאָרנ גרויל
דער טויזנטשטעטלדיקער באַבי-יאַר אימ,
ווי ס'טראָגט ארומ זיכ פֿונ האַרוגימ א געהויל,
איז וואָס וועט דאָרט ער מיט זײַנ לעבנ טאָנ, גוראַריע?
ניט זענ צומאָל, ווי ס'גייט זײַנ קאַלע פֿונ דער גרוב ארויס
אונ טאַנצט טכיִעס-האַמייסימדיק פֿאַר די האַרוגימ,
ווי ס'דאַכט זיכ, צײַטנווײַז, אימ אויס,
ווענ סע צעבושעוועט זיכ אפּנ סטעפּ די וויוגע?
אונ פֿונעמ הימל ביז דער ערד מיט שניי זי פֿלעט
אונ קישעפּט אימ, אונ פֿונ די שפּיזנ — א געבליאַסק איז,
ווענ איבער שאַרבנס דײַטשישע ער טרעט,
אונ אימ באַטרינקענ מיט מוזיק זייערע שפּרינגענדיקע קאַסקעס,
צי זאָל ער אויסמײַדנ די שוועל פֿונ זײַנ פֿאַרברענטער היימ
אונ מיט די קוואָרימ זיכ געזעגענענ פֿונוווײַטנ,
אונ אָנקומענ צוריק צו זיכ אינעמ מוזיי,
ווי פֿאַר דעמ קריג, אינ די אַמאָליקע, די גוטע צײַטנ:

VII

צונויפקלויבנ די רעשטלעכ פונעמ ברָאכ,
אנ איינזאמער דאָרט צווישנ זיי ארומגיינ,
דעמ שטויב ארומווישנ זיי אלע וואָכ
אונ אָפּהיטנ דעמ זייכער פונעמ אומגליק,
אונ איבערדעקנ זיי מיט שטיקלעכ צייַג,
פונקט ווי מע דעקט א שפּיגל איבער בא אנ אָוול?!
נו, יאָ!.. אפ דעמ וועט אימ נאָכ קלעקנ צייַט,
דערווייַל, דערווייַל — אָ, בלייַבנ נאָכ דערווייַל ער דאָ וויל!
דער גסיסע-קוויטש פונ דייַטש דאָ, אפּנ שניי —
דאָס איז זייַנ סכאר! נאָר הערנ בלויז איז ניט גענוג אימ —
פונ גאָרגלענ רייַסנ אימ בא יעטווידנ פונ זיי
אינ דער צעבושעוועטער סטאלינגראדער וויוגע!
אזוי דארפ זייַנ איבער גערמאניע דאָס געריכט —
אפ אירע שארבנס, איבער סטעפּעס רוסישע, צעווייטע.
אויכ די נאטור אליינ ארויס איז קעגנ איר
צוריקשטעלנ פונ דער געשענדטער וועלט דעמ סיידער!

6. די סודע ארומ א פערדישער פּעגירע

I

פּאָנ־שפּעקנ האָט געפּאטשט א גאנצע נאכט דער ווינט,
באזאלצנ האָט דער שניי זייַנ נייַ-יאָריקע סודע.
ס׳גיט אלע ווייַל א קויל די פינצטערניש א שינד,
אונ זיכ דערמאנט האָט ער אינ זייַנ גערטרודע.
א גוט זיכ בא דער וואָלגע אָפּגעשפּאָרט האָט ער
אונטער די אויסגענאָגטע ריפּנ פונ דער פּאדלע...
ער וועט ארויסרופנ גערטרודענ דורכ דער פּאָסט אהער,
זאָל זי די לאָקנ קומענ בא דער וואָלגע זיכ צעפּאטלענ,
אָט דאָ וועלנ זיי נעמענ שליוב,
אהיימ ער קלויבט ניט אומקערנ זיכ מער שוינ...
אונטער א ווייַסנ באלראכינ איז דאָ פארגרייט א גרוב,
איז קומענ זאָל זי גלייַכ — געוועלטיקנ אונ הערשנ!
מיט די רומענער קיינ געאמפער וועט ניט זייַנ,
זיי האָבנ זיכ אינ קוואָרימ שוינ בארוט דאָ —
אונ דאָס, וואָס אָנ א נאָז, וועט אימ פארצייַענ
זייַנ טרייַע, זייַנ וויַיכהארציקע גערטרודע.

II

זיכ אָנגעגנאָסנ מיט שיגאָענ האָט זײַנ בליק,
גענומענ קלאפּנ מיטנ קאָפּ האָט ער אינ פערד זיכ:
ווער האָט אהערצו צו דער וואָלגע אים געשיקט?
ווער האָט זײַנ האָכצײַט אים פאריאָגט אהערצו?
די ציינער שטשירעט אפ אימ ס'טויטע פערד,
זיי שטעכנ, בײַסנדיק, אינ אימ אדורכ זיכ.
ער גיט מיט שרעק א ריר די שווערד.
זי רירט זיכ ניט... וואָס איז די אורזאכ?
ער וויל זיכ אופהייבנ — אונ עפעס האלט אימ צו...
דעמ קאָפּ א קער'ווע טאָנ ער וויל — אונ קאָנ ניט.
ווי א דערוואָרגענער ער שטעקט ארויס די צונג,
ער וועט שוינ ניט אוועקריכנ פונדאנענ...
עפעס א קאָל איז אימ פונ ערגעצ מאסרע: ווארט!..
אונ א געשפענסט גיט פונ דער ווײַט עפעס א ווונק אימ...
ס'איז ניט דער פראָסט. ס'איז ניט דער שניי. ס'איז ניט די נאכט.
צעשפריצט פאר זײַנע אויגנ האָבנ זיכ פונ ערגעצ פונקענ.

III

א כאָרכל האָט ער ארויסגעשלוכצט: ווער איז?
אונ א דערציטערטער איבערגעקײַט: ווער גייט דאָ?
נאָר דאָס געשפענסט גיט ארומ אימ זיכ א פארשליס
אונ שטעלט ניט אָפּ זיכ אפ זײַנ אויסרופ אפ זײַנ צווייטנ.
צומ דריטנ מאָל שוינ ער צעכאָרכלט זיכ: ווער איז?
אונ האָט א זונק געטאָנ, פונ שרעק דערטרענקענ.
— דאָס בלוט! — האָט אינ דער פינצטער זיכ געהערט א ריס, —
דאָס בלוט, וואָס אפ דער ערד פארגאָסנ האָסט דאָ, הענקער!
דו וועסט פונדאנענ שוינ אינ ערגעצ ניט אוועק,
זאָטל די ביינער פונעמ פערד אָנ פארנ פיורער,
צעזייט זיי ליגנ אפ דײַנ גאָרנ מערדער-וועג,
ווי דײַטשלאנדס שאנד פונ בלוטיק-אופגעוואכטנ אוראלט.
די ערד וועט ניט צעעפענענ איר טראכט פאר דיר,
קיינ וואָרעמ וועט אינ גרוב מיט דיר קיינ רו ניט טיילנ,
דאָס רײַכ דאָס גאנצע וועט אראָפּ פונ זינענ פרי'ר,
דערנאָכ — אזוי ווי דו — באמ עק פונ א געוויילע!

IV

פארענדיק, קאט, דײַנ לעצטע סודע אפ רער ערד,
דעמ לעצטנ בושע-ביס פונ רויב דערקײַע!
וואָס האָסטו נאָכ איצט פארנ טויט פאר א באגער?
לייג אויס! עס וועט דיר צײַט נאָכ סטײַענ!
עס איז דיר קאלט? פונ שרעק? פונ גרויל?
עס בייגט דיכ ווי א וואָרעמ אויס איגדרײַענ?
עס שיט א שנייי אפ דיר? נאָר ווער ניט גרוי!
די גרויקײַט פונעמ מענטש פארשוועכ ניט, כײַע!
א מאמע גרוי געוואָרנ איז, ווענ האָסט איר קינד
צעפלעט דעמ מויעכ פאר פארווײַלונג,
נאָר דו — געקײַט האָסט דאמאָלט, ווי אצינד,
אונ א געלעכטער אויסגעגרעפצט א יעדער ווײַלע!
דער בוימ געוואָרנ גרוי איז דאנ,
ווענ האָסט אפ אימ, א לוסטיקער אונ א פארשײַטער,
מיט שטעכיק דראָט פארקרעמפעוועט אנ אלטנ מאנ
אונ אונטער אימ צעלייגט א שײַטער...

V

די ערד ז׳געוואָרנ גרוי, ווענ ריי נאָכ ריי
האָסטו געטריבנ זקיינימ גראָבנ פאר זיכ קוואָרימ,
אונ דו — אפ די בעגאָדימ האָסט געווארט. נו, מאכ זיכ גרייט.
וועסט קריכנ פונ נעוויילע צו נעוויילע, וואָרעמ!
אָט דאָס וועט דײַנ מעמשאָלע זײַנ אפ דר׳ערד,
אזוי וועסטו איבער די קוואָרימ הערשנ!
וואָס האָסטו נאָכ איצט פארנ טויט פאר א באגער?
קיינ איבעריקע צײַט דו האָסט ניט מער שוינ!
פארשליס דײַנ לעצטע סודע אפ דעמ קריג,
דײַנ לעצטנ ביסנ רויב דערקײַע!
אונ מעלדע, כאָרכלענדיק, דײַנ גרויסנ זיג,
פארלייקנ ניט. אונ זיכ ניט הײַע!
די שמאטעס ווארפ אראָפ פונ זיכ, געשווינד!
עס פיבערט דיכ? עס ווארפט מיט דיר אפ מײַלנ?
דערקײַע, קאט! דײַנ סאָפ באגינט!
געבליבנ דיר ניט מער איז ווי א ווײַלע!

VI

דאָ איז דײַן ראַנד! צווישן פּעגאַרים-בערג און אַש.
געשווינדער אײַל! באַוויליק דײַנע וואָרגנדיקע טריט אים!
האָסט עפּשער נאָך מיט וואָס צו איבעראַשן? איבעראַש!
באַוווּנדערן ווילסט עפּשער נאָך מיט עפּעס? ביטע!
נאָר בעט ניט קיין גענאָד! עס איז דײַן מויל אין בלוט!
מאַך זיך צום אָפּשייד גרייט. געזעגן מיט דער האַק זיך.
ס'קערט עפּשער אום זיך דער פֿאַרשטאַנד דיר אויף אַ ווײַלע? גוט!
איז שלעפּ אַראָפּ דעם ווערעמדיקן רויבזאַק פֿון די אַקסל,
מיט כעזשבן טרייסל אויס אים ביז צום דעק,
ווײַז, צוליב וואָס זײַנען געוועזן אָפּן דײַנע אויגן
צו וואָס עס האָט אַ האַרץ בײַ דיר געקלאַפּט — אַנטפּלעק!
און צוליב וואָס עס האָבן דײַנע אַנגלען זיך באַוויגן!
די הענט דײַנע די בלוטיקע באַקוק,
די טרערן און דעם ווײ, וואָס זײ האָבן געקאָסט, — באַרעכן!
עס זײַנען דײַנע בערג פּעגאַרים ניט גענוג
אויף צו באַצאָלן פֿאַר דער שאַנד און די פֿאַרברעכן,

VII

וואָס וועלן אומעטום און שטענדיק, קאַט,
פֿון קוואָרים און בעסאַלמענס דיך פֿאַרפֿאָלגן
אויף דײַן פֿאַרוואָרטיילטן צוריק פֿון סטאַלינגראַד
מיט שניט איבערן האַלדז פֿון דער געשלייפֿטער וואָלגע.
האָסט דאָך מיט זײ באַקריינט דײַן גאַנצן וועג,
פֿאַרזייט דו האָסט מיט זײ דאָך גאַנצע לענדער —
ניט אויף קיין רו עפּנט דײַן קיווער זיך — ער פֿרעגט:
ווער ביסטו, אומגליק, און פֿונוואַנען? ענטפֿער!
עס קאָן דעם וועג ניט טרעפֿן דער פֿאַרשטאַנד,
עפּעס פֿאַראַטן דאָס געזעץ פֿון דער נאַטור האָט און פֿאַרענדערט:
אַ וועלכע טראַכט דיך אויסגעטראָגן האָט אין פּעסט און שאַנד?
אַ וועלכע עגדעשן האָבן דיך אויסגעכאָוועט? ענטפֿער!
דער קיווער פֿרעגט. עס הערט זיך אײַן דער רוים.
די ווײַט, אַן אויפֿגעוועקטע, רײַסט זיך פֿון די פּענטן:
ווער האָט עס דיך, פֿאַרדאַרבונג, אָפּגעלאָזט פֿון צוים?
ווער האָט עס דיר אויף דר'ערד געגעבן שליטע? ענטפֿער!

VIII

די מײַסים, אײַנגעפּרוּירענע אין שנײ,
מיט צײלעמער, פֿונדאַנענע ביז די ראַנדן,
וועלן קיין צײכנס דיר ניט זײַן אין צ'ריקגאַנג — נײן!
אַפֿילע ווען דער טויט אַלײן זאָל פֿירן פֿאַר דער האַנט דיך!
דעם וועג וועט דיר פֿאַרשטעלן יעדער אויסגעשטאָכן אויג
און יעדע צונג אַרויסגעריסענע פֿון גאָרגל.
אַ כעזשבנ ווערט געפֿירט געדולדיק און גענױ,
ער איז מיט בלוט פֿאַרקריצט, אין ווײ פֿאַרבאָרגן, —
איז טרינק, ווי גיפֿט, אים אויס אין לעצטער שרעק,
אײדער דעם זײכער דײַנעם וועט דער ווינט פֿאַרווײען.
דער קײוער וואַרט. טרינק אויס אים ביז צום דעק,
ס'באַפֿעלט דיר דאָס געבײנ פֿונעם פֿאַרברענטן רויטאַרמײער,
וואָס דו געשונדן האָסט זײַן ברענענדיקע הויט
און ער האָט אין דײַן פֿאַרצעפּ טויטערהײט דיר אָנגעשפּיגן,
דו זעסט? ער איז ניט טויט!
דאָס פֿײַער פֿון זײַן לײַב האָט זיך צעשפּרײט, ווי פֿליגל!

IX

געלויכטן האָבן פֿענצטער דאָ אַמאָל אין יעדער שטוב —
האָסטו זײ אויסגעפּיקט און זײ באַפֿוילן זיך אַ לעש טאָן.
איז אין דער פֿינצטער לאָז זיך גײן דורך אַש און גרוב,
און זיך דעם קאָפּ צעפּלעט אין יעדער האָלאָוועשקע!
דעם וועג פֿאַרשטעלן קינדער דיר, וואָס האָסט געסאַמט,
און מאַמעס אומגעפֿאַלענע, ווי בײמער אונטער זעגן —
ס'וועט ניט געניגנד זײַן דער גענעמדיקער פֿלאַם
און ניט דער טויטן־קלעם פֿון פֿראָסט פֿאַרדײַנעטוועגן!
דײַן גאַנג דײַן לעצטער, קאַט, זיך דרײט,
ער וועט געדויערן. פֿון גרוב צו גרוב וועט ער דיך שלעפּן.
די זקײנים, וואָס באַגראָבן האָסטו לעבעדיקערהײט,
געקומען זײַנען דאָ פֿאַרשטעלן דיר דעם וועג — זײ לעבן!
אַ כעזשבנ ווערט גענױ געפֿירט מיט ווײ,
אים פֿאַרזעצן — קײן האַרץ און קויעך איז ניטאָ מער.
פֿון בלוט פֿאַרגאָסענעם זיך קײקלט דאָס געשרײ
און פֿון פֿאַרפּײַניקטע די בײנער רײַסן זיך: נעקאָמע!

X

אין קייווער גיב א קוק אין דײַנעם, קאט,
מאכ זיכ באקוועמ! באהערש די אָנגעריבטע לעבנס־רוימענ!
האָסט עפּעס אנדערש, פאר גוויס, אינ זינ געהאט,
וועג האָסט געלאָזט די וועלט זיכ צו באצוימענ!
ווארט ניט אפ טאָג — ער וועט פאר דיר ניט קומענ מער,
ווי קיינמאָל ער פאר דיר איז ניט געוועג דאָ.
דער הימל מער קיינ הימל איז, די ערד איז מער קיינ ערד,
אויב ס׳קאָנ דײַנ בליק צו זיי זיכ ווענדנ!
צעבויטע ניט די נאכט מיט ווענדונג פונ די הענט,
וועסט אפ קיינ רעגע ניט דערוויַיטערנ די ענ־ד-שאָ.
אויב דו האָסט ווענ-עס-איז געהערט צומ מינ פונ מענטש,
איז אָפּגעלייקנט גאָר די מענטשהײַט!
היל דײַנ פארדאָרבנקײַט ניט אײַנ אינ פינצטערניש פונ אור,
דער כוישעכ וועט דײַנ מויל דײַנ בלוטיקס ניט פארדעקנ.
אויב אײַנגעשלאָסנ האָט די ווידמונג דיכ אינ דער נאטור,
איז דער באשאַפ דער גאָרער — שאָוו-וועשעקער!

XI

איצט, בא דײַנ לעצטער שוועל,
באריַרט ווערנ פונ דיר זיכ לאָזט די ערד אליינ ניט.
ניט נערנ זאָל דאָס ווילד־גראָז זיכ אינ פעלד
מיט דעמ פארדאמטנ מיסט פונ דײַנע ביינער.
ס׳וויל ניט דאָס פעלד פארשטאָכנ זײַנ מיט צלאָמים, וויסט,
אונ ס׳וויל די גרינע בייט ניט גראָבנ זיכ פאר קוואָרימ:
דעמ אקער מאָנענ זיי! ער זאָל זיי געבנ א צעשליס,
זיי דארפנ פרוכפערונג, זיי דארפנ בליִענ אונ געבאָרנ!
נאָר ס׳קאָנ די ערד קיינ פרוכט ניט געבנ פונ איר טראכט
אונ ביימער קאָנענ ניט אנטפלעקנ זייער שפּראָצונג,
ביזוואנענ ס׳וועט אפ דיר ניט אָנטאָנ זיכ די נאכט,
ביז אָפּגעמעקט ס׳וועט ניט דײַנ לעצטער טראָט זײַנ!
ניט אופגיינ קאָנ פונ טיפעניש דער קוואל,
ניט לייגנ קאָנענ זיכ די טויענ אפ געוויקסנ,
ביז אונטער שווערד דער לעצטער וועט פונ אײַכ ניט טאָנ קיינ פאל,
ביזוואנענ ניט צעבראָכנ דאָ וועט אײַער לעצטע ביקס זײַנ!

XII

און אָט אזוי וועט זיך ארײַנשטעכנ די שטראָפנדיקע שווערד
אינ אײַערע געפאנצערט-ווערעמדיקע שארבנס,
צעזייטע אפ דער פרעמדער ערד,
ווי שטשורעס פעסטיקע אונ קרעציקע פארדארבער.
דאָ וועט איר פראווענ אײַער בליצ-שנעליקנ סאָפ,
זיך איבערהעריזענדיק די גאָרגלענ איינס דעמ צווייטנ.
אראָפ פונ זינענ אינ אומזיסטיקנ געלאָפ,
ערגעצ אנ אויסוועג זוכנדיק, צעזייטע,
נאָר אָנשטויסנ איר וועט זיך באמ געיעג פונ בלײַ
איינס אפ דעמ אנדערנ, אינ גסיסעדיקנ פיבער,
אונ אויסברעכנ מיט בלוט די רויב אונ מערדערײַ,
מיט זיי זיך אויסבעטנ צוקאָפנס אינ די גריבער.
אונ ווארטנ אפ אײַך וועלנ ערגעצ ווײַט
פארפלוכטע פוריעס אינ בלוט-פארפלעקטע העמדער,
נאָר ס'וועט פאר זיי א ליידיקע אדורך די צײַט
פונ די בעסאלמענס אונטערוועגיקע אונ פרעמדע...

XIII

איר וועט זיי כאָלעמענ זיך בא די נעכט,
דער וואָי פונ ווינט וועט זיי אינ אײַך דערמאנענ.
ארויסשפײַענ וועט אײַך פונ זיך די ערד,
אונ איר וועט טויטע אומקערנ צוריק זיך קיינ גערמאניע.
אדורכגיינ וועט איר דעמ קורפיורסטנדאמ,
אינ רײַכסטאג קומענ טויטע אפ א זיצונג,
צומ וואָרט זיך מעלדנ וועט אײַער טאכריכימדיקער כלאמ,
וואָס איר האָט רויבעריש דערוואָרבעט אינעמ בליצגאנג.
פארנעמענ וועט איר דאָרט דעמ אויבנאָנ.
אינ שמאטעס אײַנגעהילט, מיט רויבזעק אָנגעפערעט —
פונ דריטנ רײַך — די אומבאזיגטע פאָנ,
די שײַנ אונ שטאָלצ פונ דער אימפעריע!
אונ עפשער וועט דאָס אויכעט זײַנ ניט מער,
ווי גרויליקער אלמאָנעדיקער פיבער,
ווײַל פוילנ וועט אײַער פארומווירדיקט געווער
באנאנד מיט אײַך אינ אומבאוווּסטע גריבער!

7. אויג אפ אויג

I

סאדאָווסקי זעט ניט דאָס געווידבל פונעם שניי,
אים דוכט, אז פרילינגדיק פארגייט אין יעדן ווינט א פלייט זיך.
איבער די ברעגן האָט א שפּאר געטאָן דער ווי,
דער צאָרן אָפּגעלאָזט זיך האָט ווי א פארפלייצונג.
פונעם באגין מ׳האָט זיך געטראָגן אין באגין,
א דורכגעריסענע געיאָגט האָט זיך די גווורע,
און ניט געקאָנט זי איבעריאָגן האָט קיין ווינט,
און ניט געקאָנט זי איבעריאָגן האָט קיין שטורעם.
פאר איר געעפנט האָט זיך דאָרף נאָך דאָרף,
זיך אופגעוועקט דאָס ווּפל מאָל שוין דורכגעברענטע אש האָט,
און אין דעם אָפּגעצערטן הימל ערגעץ דאָרט
האָבן ווי ווײַסע בערן וואָלקנס זיך געפּאשעט.
געגאנגען מ׳איז צ׳ריק. אפ מײַרעוו מ׳איז געגאנגען,
די ערד מ׳האָט פון פארכאלעשטקייט באפרײַט שוין.
אזוי-אָ, טראָט נאָך טראָט און שפּאן נאָך שפּאן,
געגאנגען די רויטארמיי איז מישפּעטן די דײַטשן.

II

עס פאלן נעכט, און ס׳קומען טעג,
זיי קײַטלען זיך מיט שטורעם און געוויטער.
אָט גיט זיך שוין פּאָגאָסט א שטעל אוועק —
מיט האָפענונג אפ זיך באפרײַען — א צעבליטער.
באלאגערט איז געווען א יעדער וועג,
זיך דורכרײַסן צוריק האָט ניט געקאָנט שוין קיינער.
די דײַטשן האָבן ניט דערפאקט די פּעק,
דער סטאראָסטע האָט זיך געניייוויש בא דער מיל געטאָן א דריי נאָך.
פון רויען קייווער, וואָס באם וועג האָט זיך געהויכט
צו דער פאראדנער טליִע, אופגעטאָרטשעט,
געקראָכן זײַנען די „אריִער" אפן בויך
אהין און צ׳ריק, פארסאמטע מיט דעם בראָך שוין.
און הינטער זיי — דער סטאראָסטע, פארקילט דעם בליק,
צעקנייטשט די באָרד און אויסגעקרימט פון עקל.
ארײַנגעגאנגען אין דאָרף איז אויך זײַן זון צוריק,
וואָס אין די צעטלען אים דערלאנגט ער האָט פאָן-שפּעקן.

III

און טאַקע ער אַליין — דער ערשטער איז אין שטאַב
אַרײַן באַנאַנד מיט די פּראָווינטיקטע סאָלדאַטן,
און טאַקע ער אַליין — דער ערשטער האָט פֿאַרכאַפּט
די בלוט־פֿאַרקויפֿטע שריפֿטן פֿון זײַן טאַטן.
דאָס גאַנצע דאָרף דערזען האָט ער אין זיי,
און אפֿן דײַטשישן פּאַפּיר — דערקאָנט די כּסימע...
און אַ פֿריטשמעליעטער איז ער געבליבן שטיין,
ווי ס'וואָלט אַ דונער אים דערשלאָגן פֿונעם הימל.
ער איז אַהיים שוין ניט געגאַנגען פֿונעם שטאַב,
געיאָגט אַ פֿינצטערניש פֿון בלאַט האָט אים צו בלאַט דאָרט,
מיט פֿינגער זיך אין זיי געגראָבן און געטאַפּט,
ווי דעם פֿאַרעטערישן גאָרגל פֿון זײַן טאַטן.
און אַזאַ כּריפּ האָט אים געוואָרגן: ע ר!
עפּעס ניט אַלץ אינגאַנצן נאָך פֿאַרשטייט ער —
דערזען האָט ער אים אויסגעבויגן באַם פֿאַרהער,
זיי זײַנען איינס געשטאַנען קעגן צווייטן...

IV

— טאַטאָ! — זיך צום סטאַראָסטע אַ דריי
האָט קאַלט און פֿרעמד דער זון געגעבן און אַ ריס זיך, —
פֿאַרדעקט ס'געזיכט און מאַכט זיך גרייט,
איך וועל אײַך באַלד דערשיסן! —
אונטער זײַן הוט האָבן די האָר געטאָן אַ קריך,
און ניט געזען האָט ער, צי עמעצער איז נאָך פֿאַראַנען: —
כ'וועל אײַך דערשיסן ניט פֿאַר זיך,
נאָר פֿאַרן פּאָרזיצער פֿון ראַט און פֿאַר מאַלאַניען! —
ער האָט אינגאַנצן זיך געטאָן אַ נעם צונויף
און האָט פֿאַררוקט אונטער דער הוט די פּאַטלע: —
פֿאַר מיר וועלן די הינט פֿון אונדזער הויף
אײַך אָפּטאָן רעכט, ווי ס'קומט אַ כטאַראָסטע אַ פּאַדלע! —
מיט אַ געוואָי האָט זיך דער סטאַראָסטע געטאָן אַ לאָז:
— אַ טאַטן? — ניין! אַ דײַטש! — אַרויסגעקריצט דער זון האָט.
און גלײַך האָט זיך דערהערט אַ שאָס,
און גלײַך פֿאַרטויבט האָט אים אַ דונער.

V

אונ אָפּגעהילכט ער האָט אפ גאנצ פּאָגאָסט,
אונ אָפּגעענטפערט האָבנ סטעפּעס אימ קובאנער
מיט פונקענ אויסגעשלאָגענע פונ פראָסט,
מיט ווינטנ אופגעגאנגענע פונדאנענ:
שטיי אופ, צעטראָטענע, שטיי אופ, קובאנ,
עס רופט די וואָלגע אופ, אינ וויי געלײַטערט.
די ערד ניט אָנגערירט, מיט לײַכטנ שפּאנ
אדורכגעפלויגנ איז א טשאטע רײַטער!
די שפּיזנ גרויזאמע, ווי ווײַזערס בלאנקע —
זיי שליסנ איבער איצט דעמ גאנג פונ צײַט:
ווי שטערנשאפטנ, העל אונ קלאנגיק,
גייענ ראקעטעס אופ, צעבליצט אפ ווײַט.
די בערג פארמעלדנ זיכ, אונ ס׳אײַלנ טאָלנ,
ס׳באגעגנט ווי א מאמע אומעטומ דאָס פעלד.
מיט זיבנ שאלנדיקע ווידערקאָלנ
גייט אופ אינ רוימענ דעמ נארקאָמס באפעל.

VI

אונ אָפּגעהילכט ער האָט אפ גאנצ פּאָגאָסט,
אונ אָפּגעענטפערט האָבנ סטעפּעס אימ קובאנער.
פּעגאָרימ דײַטשישע — א גרינער סטאָס —
געוואלגערט האָבנ זיכ נעבנ פארפאקטע טשעמאָדאנענ.
א זיפּ געטאָנ האָט זיכ א זויבערער, א לײַכטער שניי,
געזײַטיקט זיכ פונ די מאגייפעדיקע פלעקנ,
ווי זיכ געמיִעסט צורירנ וואָלט ער צו זיי
אונ טונקלענ זיי געלאָזט אינ זייער גרינעמ עקל.
פּעגירימ אָנגעפרעסענע, די קעפּ פארדרייט,
מיט מײַלער צוגעפרוירענע צו טשעמאָדאנענ-שלעסער,
פונקט ווי באשמעקט זיי האָבנ טויטערהייט
די ניט צו שטאנד געקומענע, די רוסישע פּאָסעסיע...
אונ ס׳איז סאדאָווסקיס טייל געווענ שוינ ווײַט,
צו קאנטנ אייגענע אָנ אָפּשטעל זיכ גענע׳נטערט,
אונ יעדער יִשעוול, אינ שלאכט באפרײַט,
רעמ לאנד געטראָגנ האָט אפ מידע הענט ער.

8. דער אונטערבראָכ פונ די איבער־מערדער

I

צוריק אפ מײַרעוו אונטער רויטנ קרייצ
געשלעפט זיכ עשעלאָנענ האָבנ דורכגעברענטע,
ווי אינ ברעזענט פארדעקטע יאטקעס א פארפלייצ
מיט אָנגעבראָקטנ פלייש פונ דײַטשע רעגימענטנ —
דער אויסגאָב פונ גערמאניעס אומבאזיגלעכקײַט אונ רומ,
דער אויסגאָב פונ דיוויזיעס בא סטאלינגראדער שלאכטנ!
זיי קערנ זיכ צוריק קיינ דײַטשלאנד אומ,
זיי האָבנ מיט דער וועלט-באהערשונג זיכ שוינ אָפגעפארטיקט!
די שארבנס — ווײַס, אינ מארליע אײַנגעפרעסט,
די ליפנ — בלוי אונ אופגעשפארט פונ גאווער.
פארפראָסטיקט האָבנ זיי די רוכלענדישע פרעסט,
ס׳זאָל אפ דער ערד דער רוסישער ניט גיינ פונ זיי קיינ אוועק.
אונ אפ דערמונטערונג געבראכט האָט מענ פאר זיי
געפאנגענע, געשמידט די הענט, דירעקט צו די וואָקזאלנ.
זיי אויסגעסאדערט שטרענג, א ריי נעבנ א ריי,
אונ א קאָמאנדעווע געגעבנ צו די קאליקעס: — באפאלנ!

II

קאָנטוזיעס אונ פיבער-טאנצנדיקע קעפ,
פארגיפטעוועטע פיס אונ צוגעשטוקעוועטע ריפנ.
געוועזנ זײַנענ האקנקרייצנ צוגעקלעפט
צו די צעבראָקטע אונ צונויפגענייטע קריפלענ.
אפ קוליעס זײַנענ זיי ארויס, צערייצט,
אונטער די הענט פונ בארעמהערצעדיקע שוועסטער;
געשווינדלט אפ כאלאטנ האָט דער רויטער קרייצ,
אונ ס׳האָט דער רויטער קרייצ אליינ זיכ ווי א וווּנד געפעסטיקט.
אונ מיט ארויסגעשטעקטע ציינקאסטנס, אינ קויט —
געהאקטע אונ געפערטלטע טעווטאָנער,
ווי אָפגעוואָרפענער אוטיל פונ טויט,
האָבנ זיי לעכערלעכ צעלאָזט א שיסנדיקע קאקאָפאָניע.
„איבער די נידער-ראסנ — בלײַ!" — האָט די קאָמאנדע זיי געוועקט,
„קערט זיכ קיינ דײַטשלאנד, זיגער, אומ" — האָט א באפעל געטײַערט.
געבליבנ זײַנענ די געפאנגענע אינמיטנ וועג,
אונ עשעלאָנענ זיכ געשלעפט קיינ פרײַסנ האָבנ ווײַטער.

III

א בלאַט א דעמבענע האָט אָוולדיק געבליט
אפ צוויי און צוואַנציק אויסגעריסענע דיוויזיעס,
און פון אַן אומגעהערטן ווײַטערדיקן שניט
פארפאָלגט האָבן דעם פיורער הימלדיקע וויזיעס:
צעקלאַפּטע טראָגן די כּאַיאָלעס זיך צוריק,
און אַפן דײַטשן בליץ פאַרפאַרעט טיי א רוסישער סאָלדאַט זיך.
נאָר ער, אַן אָנגעפּלומפּטער מיט מאַנקאָליע ביז צום פּלאַצן,
דערקלערט עס דײַטשלאַנד פאַר א זיג,
האַגאַם עס האָבן שוואַרצע פּאָנעס זיך געבויגן אפן לאַנד,
אין טרויער אָנגעטאָן האָבן אימפּערישע דרײַ טעג זיך.
געמאָרדעוועט האָט זיך דעם פיורערס צונג ווי דעראַנאַנד,
ווי פון א בלוט־געשטורץ בעשאַס אַן אַפּאָפּלעקסיע:
פאַראַן א פּראָנט, ווו געטלעכקײַט איז אים באַשערט,
ווו זיג האָט אים מיט קאָוועד אויסגעהיט דאָ
גערמאַניעס שווערד.
דער פּראָנט איז — ייִדן!

IV

געפיבערט האָט דער דײַטשישער גענשטאַב:
עס זײַנען ייִדן אַלץ פאַראַן, כאָטש מ׳האָט פאַרניכטעט אַלע,
ווו נאָר עס האָט זיי די אימפּעריע געכאַפּט,
ווו נאָר איר שאָטן איז אפ זיי געפאַלן.
זיך דורכגעקרייצט א בליק האָט מיט א בליק,
אין גײַוועו און אין פיבער אײַנגעריכטע:
זיי פון די גריבער אויסגראָבן צוריק
און פונדאָסנײַ זיי נאָכאַמאָל פאַרניכטן!
פאַרניכטן זיי דאָס צווייטע מאָל!
און דאָס וועט אויך פילײַכט זײַן ווייניק,
האָט דורכגעקרייעט אומרויִק דעם פיורערס קאָל
מיט כריפּ, באַפעלעריש און בייניק,
פאַרגלייזנדיק דערבײַ דעם בליק פון בלײַ,
ווי עפּעס וואָלט ער זיך באַדאַרפט דערמאָנען:
זיי ווערן ווידער לעבעדיק פונסנײַ,
דעם טויט, דעם טײַוול אָפּשווינדלען זיי קאָנען!

V

פארגליווערט איז געווענ אינ זײַנע אויגנ בלײַ,
ווי בא א מעס מיט אופגעשפּארטע וויִעס:
„זיי ווערנ ווידער לעבעדיק פונסנײַ,
פארניכטנ איינ מאָל זיי — אומזיסט די מי איז!"
דער ציילעמ אפ זײַנ ברוסט האָט זיכ געקנייטשט,
אונ פונ געשריי איבערגעקרימט האָט זיכ זײַנ פּאָנעמ:
„א דײַטש איז נאָר א דײַטש,
אונ עפּעס אנדערש זײַנ ער קאָנ ניט.
אונ זיי — זיי זײַנענ אלצ אונ אומעטומ,
אינ יעדער שפּראכ. קיינ איינע איז פונ זיי ניט פרײַ שוינ!"
ער האָט א ווײַלע זיכ פארהאקט. א קוק געטאָנ ארומ, —
זיי זײַנענ דאָ אינ יעדנ איינעמ פונ די דײַטשנ!
אדורכגעריסנ האָט א בראָכ זיכ אינ דעמ קאָל
פונעמ צעיושעט-אופגעברויזטנ פיורער:
„זיי ווערנ לעבעדיק פונסנײַ אינ גאָלד!
זיי ווערנ לעבעדיק פונסנײַ אינ שטורעמס!"

VI

געמאָרדעוועט האָט זיכ זײַנ יעדער גליד,
אונ מיט די ליפּנ פּעכ האָט ער געשטויסנ:
„דערהארגעסט, דאכט זיכ, אימ, באשײַמפּערלעכ — א ייִד,
וואכט פונ די טויטע אפּדאָסנײַ ער א פראנצויז צופ!
דערהארגעסטו אימ ווידער א פראנצויז,
וואכט ער א דײַטש צוריק אופ פונ די טויטע.
אינ ערגעצ ווערנ זיי ניט אויס,
אויכ דאָס געמיט פונ גאָט אונ טײַוול זיי צעבויטענ!
דער ערד-קוגל פארבאָרגנ איז אינ יעטווידנ פונ זיי,
די וועלט בא זיכ ווי א פארמאשקנטע זיי האלטנ
שוינ פערציק הונדערט יאָר — דורכויס אונ אינ צעזיי.
א רעטעניש! — האָט ער זײַנ כאָסער-דייעדיקנ בליק פארהאלטנ, —
זיי אויסראָטנ ביז איינעמ איז זײַנ געטלעכער בארופ!
אויב אויסגראָבנ? איז דרײַ מאָל אויסגראָבנ זיי וועט ער!
ס'וועט קלעקנ גײַסט גערמאניע דערופ, —
איז אופהייבנ די לעצטע ייִדנ פונ דער געטאָ!"

VII

די נאַכט געדויערט האָט ניט מער, ווי ס'איז באַשטימט פאַר איר,
די זון איז אויפגעגאַנגען ניט פריִער און ניט שפּעטער.
און פּונקט ווי אין אַן אונטערהייל, באַם צאַנק פון ליכט,
איז דורכגעגאַנגען דער לעצטער טאָג פון געטאָ.
אין קלויזן כאָרעווע געטראָפן האָבן ייִדן זיך מיט גאָט,
אין קעלערס פינצטערע האָבן זיך קינדער ווידערשפּעניקייט געלערנט,
און פרייד באַם טויט געריסן יעדערער זיך האָט,
צום לעבן אויפגעוועקט די לויטערסטע באַגערן.
און שפּאַנענדיק דורך דער צעשפּרייטער נעץ,
די לעצטע רעגעס בליציק איבערמאָלנד,
געפּעדערט האָבן ייִדן זיך פון פּראָג און מעץ,
פון אוקראַיִנע און פון האָלאַנד.
אַ יעדער ווונד אויף זיי ווי שטעמפּלען פון מעדינעס העלט,
אַ יעדערער פון זיי זעט ווי אַ ריינענדער פאַרשוין אויס.
עס זייַנען נאָכגעגאַנגען זיי דוירעס פון דער אַלטער וועלט,
פון אַלע אומעס האָבן זיי באַגלייט פאַרשיידענע לעשוינעס,

VIII

נאָר צווישן זיך פאַרשטענדיקן זיי האָבן ניט געקאָנט,
און ניט געוואָלט זיי האָבן זיך אין גאָרנישט ניט דערמאָנען.
אַליין איז צוגעגאַנגען צו זיי דער הימל נאָ'נט,
פון אַלע צייַטן צוגעגאַנגענע איז צו זיי דער אָנהייב...
מיצראַיִם דורכגעשאָטנט האָט פאַר זיי,
און דורכגעלויכטן האָט פאַר זיי די שייַן פון קרעמל.
אָט איז ער, אָט דער וועג פון אויפשטייַג און צעזיי,
דער וועג פון בערג, פון אָפּגרונט און פון קלעמער.
ניט אָנגעזוען האָט זיך דער טויזנט־יעריקער פאַרלענד,
געפירט האָט זיי פון אויסלייזונג דאָס דונערדיקע בלאַנקען.
עס האָבן שייַטערס נאָך פאַר זיי ווי יאָרצייַטן געברענט,
געברענט האָט ווידערשפּעניקייט פון זייערע געדאַנקען...
ווי לעבעדיק־געוואָרענע שוין נאָכן טויט,
געגאַנגען זיי זייַנען אין יאָרטויזנטן פונסנייַ, ווי אַ פאַרפלייצונג,
מיט בלוט פאַרבאַקנס אויף דער פאַרמעטענער הויט,
אַראָפּגענומענע אויף אַלע וועגן פון דער קרייצונג...

9. שײַטערס

I

די דינע פוקסן-טריט, צעזייטע אפן שניי,
דערציילן אויסווייניק באַם דיוו פון נאַכטישע באַזוכן,
נאָר אינדערפרי פאַרמעקט זיי דער זאַווייי,
קיין סימען לאָזט פון זיי די זאַווערוכע.
דער וואַלד פאַרבײַסט דעם קאָפּ אין ווייי,
אליין ער שמײַסט זיך מיטן ווינט: ניט זען די סודע,
ווען פוקסן גליטשן זיך ווי געלע פײַערן איבערן שניי
מיט אַ געניייווישן זיגזאַגיקן גערודער,
און שלאָגן מיט די מאָרדעס מיט די וואַרעמע דעם פראָסט,
און שליסן מיט די ציין דעם דיוו פאַנאַנדער, ווי מיט שליסל,
ביז אונטער זיי אַ פינצטערקײַט דער שניי פון זיך צעלאָזט,
ביז איבער זיי די פעל נעמט דער קאַיאָר מיט געלס באַגיסן.
און ווען זיי טראָגן אָנגעפּרעסענע צוריק זיך פונעם דיוו,
נאָך דעם פאַרטאָגיקן געהיימען מאָלצײַט,
הייבט זיך די געטאָ אויף, ווי פון אַן אָפּגרונטיקער טיף,
און ס'ציילן איבער די פאַרורטיילטע צום לעצטן מאָל זיך...

II

דער דאָקטער אַפן אויג אַ יעדן כוילע האָט געהאַט,
ס'האָט דער אַקצענט פון יערנס האַרץ פון ווײַט צו אים געקלונגען,
גאַנצפרי גיט ער אַ גלעט דעם ווײַסן ציפּערבלאַט
און לאָזט זיך גיין צום טיפוס און צו דורכגעברענטע לונגען.
אים דוכט, אַז ס'בלײַבט זײַן זון. מיט אים — די אַלטע קאַץ,
ווי אַלע מאָל. זי רונדיקט אויס דעם רוקן אין אַ בויגן,
און מיט אַ געגעץ אַ פאַרשלינגענדיקן אַלץ
גיט זי אַ שטעל אַפּ אים די גרינע, שנײַדנדיקע אויגן.
ער פינטלט דורך דער שויב, ווי אַ שוואַרצאַפּל דורך אַ טרער,
ער שפּילט נאָך אַלץ. ער קישעפט אַלץ דעם שניי-פאַל,
ווי זיך פאַרענטפערט וואָלט ער, אַ געבראַכטער צום פאַרהער,
פון יענער וועלט פאַר זײַנע זיבן יאָר, ווי פאַר אַ גנייווע...
באַ וועמען זשע געגאַנוועט האָט ער זיי?
און צאָלן דאָ פאַר זיי באַדאַרף ער וועמען?
דורכן פענצטער קוקט אַרײַן די וועלט. עס פאַלט דער שניי.
און ס'האַלט זײַן בליק ניט אויס אונטער די ברעמען.

III

דער טאָג פארהענגט דאָס פענצטער מיט א זאק,
נאָר ס'לעכערנ אימ דורכ די בריִענדיקע קלאנגענ:
ער דארפ א דינ-וועכעזשבנ אָפגעבנ דער האק,
דאָס צווייטע מאָל דעמ גאָרגל איר דערלאנגענ...
עס עגבערנ די קלאנגענ דורכ אפ ווײַט דעמ פראָסט,
זיי רײַסנ, ריזלענדיק, ארײַנ זיכ מיט געדרוישנ.
געזאָגט אזוי האָבנ די זיידעס זײַנע כצאָס
בא א פארטערנט שטיקל ליכט איבער דעמ גאָרנ כוישעכ...
עס גייט שוינ צו צומ האלדו, צומ מויל — דער גזאר,
די שפיצנ ביימער פונ דער הייכ אינ אימ זיכ טרענקענ —
ער שטייט פארנ געריכט איצט פונ דער האק דערפאר,
ווײַל ס'האָט א וועלט געגעבנ זי אינ האנט דעמ הענקער...
ער וועט ניט בלײַבנ קיינ באלכויוו פאר זײַנע קינדערישע יאָר,
באצאָלנ וועט ער פאר די שטערנ, איבער קאָפ זײַנעמ צעווייטע,
ווי פאר דער ליכט פונ כצאָס, אפ שײַטער-פלאמ פאריאָגט,
געצאָלט האָבנ מיט קעפ מיט גרויע זײַנעזיידעס,—

IV

אנ איידעס איז דער פראָסט, אנ אָרעוו איז דער שניי!
די שלאכט האָט, ווי א ווײַטער צושלאָג פונ א יאמ, געהערט זיכ
דורכ וואָי פונ ווינט, דורכ בראָכ פונ באטאריי,
וואָס האָט א יעדער אויגנבליק גענע'נטערט זיכ אהערצו.
ניט ווײַט פונדאנענ איז געוועזנ שוינ דער טויט,
די וועגנ אויסגעקוקט זיכ אלע אפ ארײַנגיינ;
ווער האָט אוועקגעלייגט דעמ קינד א ברעקל ברויט?
ווער האָט דעמ אָנגעגאָסנ וואסער אינעמ רײַנדל?
ס'איז אימ?—האָט ס'קינד געקוקט אפ דעמ געהיימ,—
צי קומט אימ עפּעס דענ? ניינ, ס'קומט אימ גאָרניט:
קיינ מאמע ניט אונ ניט קיינ היימ,
ניט ער אליינ מיט זײַנע קינדערישע יאָרנ...
אונ ווענ עס האָט די קאצ געגעבנ זיכ א צי
אונ שטיל צו אימ א לאשטשע האָט געטאָנ זיכ,
האָט זיכ אימ אָפגעשטעלט דאָס הארצ: צו אימ?
אונ, א דערשראָקענער, זײַנ בליק געגעבנ האָט א בלאָנדזע...

V

דעמ פּאָטער טרייסט דער אומגליק: רויִק זײַט!
זײַ טאנצנ ווירטואָז די פֿינגער אפֿנ גריפֿל
אונ ריכטיק ליגט דער קאָפּ פֿארבראָכנ אפֿ א זײַט,
אונ קלאנגענ פֿארנ הימל זיכ פֿונ גרוב צעטריפֿנ.
וואָס נאָכ? א וואָלקנ איז געגאנ, ווי א מעגושעמדיקע טרער,
ווי ס׳וואָלט באדארפֿט אראָפּ אפֿ דר׳ערד א מאבלדיקער רעגנ.
ווער האָט געמאכט די קינדער העפֿקער אפֿ דער ערד?
פֿארוואָס זשע יאָגט מענ זיכ נאָכ זײ אפֿ אלע וועגנ?
אונ טאָמער פֿליט א פֿייגעלע פֿארבײַ דער שויב
אונ גיט אפֿאַכ אינ פֿענצטער מיט די פֿליגל?
קאָנ אויסקומענ דעמ קינד צו טאָג דעמ קאָפּ א הייב,
אנ אופֿגעוועקטער, א ניט-היגער:
אונ עס ארײַנרופֿנ, דאָס פֿייגעלע אהער, פֿארטרויט,
אונ עס דערווארעמענ... פֿאראנ איז דאָכ א ברעקל ברויט...
דאָס כײַעס — פֿייגל האָט דאָכ אזוי ליב ער —
אונ ס׳האָט דער טאָג אינ שויב ארײַנגעקוקט א טריבער.

VI

דער דאָקטער האָט קיינ קלומעק נעמענ ניט געוואָלט,
צוקאָפּנס בא א כוילע האָט געטראָגנ דער באפֿעל אימ.
ער האָט באמ זייגער אופֿגעמאכט ס׳קאָפּערטעלע פֿונ גאָלד,
געשפּירט דעמ פּולס — קיינ איינצל ניט פֿארפֿעלנ.
ארײַנגעקוקט דער אומגליק האָט אינ שויב
מיט בליק פֿונ א געהאנגענעמ — נעפּאָדערט אומבאוועגלעכ:
— אינ וועג! — עס גיט דאָס קינד זיכ א דערקונדיק: שוינ?
ווי אלע זײַנע זיבנ יאָר ער וואָלט אפֿ דעמ געווארט טאָג-טעגלעכ...
דער דאָקטער האָט אפֿגיכ דעמ מאנטל אָנגעטאָנ,
גלײַכ ווי אפֿ א קאָנצערט, ווו גאָר די וועלט וועט בײַזײַנ,
וואָלט ער געפֿירט זײַנ זונ, אונ אויסגעבלוטיקט: — טו זיכ אָנ
אונ קומ, מײַנ מאזל, ס׳ענדיקט זיכ די רײַזע... —
פֿונ ווײַטנ יענ-וועלטיקנ פֿלעק
געוועקט דער פּאָטער האָט דאָס קינד ביז אינדערפֿרי ראָרט —
ניט מיט קיינ וואָרט, ניט מיט געבעט,
אימ בלויז געוווּנקענ: — נעמ דעמ פֿידל!

VII

ער האָט געטראַכט: אױב ניסים האָט אַמאָל זײַן פֿאָלק געגלייבט,
אַז אַן אַרײַנגעוואָרפֿענער אין לייבן־גרוב ז׳געבליבן לעבן,
אַז אַ צעשפּאָלטענער אַף העלפֿט האָט זיך דער יאַם געטאָן אַ הייב,
אַז ס׳האָט אַ פּראָסטער שטעקן טייטל־פּרוכט געגעבן,
אַז ס׳האָט דער נאָווי אײליִיאָהו ברויט געבראַכט אַן אָרעמאַן
און אַז אַ מאַן איז מיט דער קראַפֿט פֿון וואָרט אין הימל אױפֿגעפֿלױגן...
אָ, ס׳זאָלן אַלע ניסים זיך צונױפֿפֿליִען באַנאַנד,
וואָלט אַלע זיי אַ ביקס אַ פּראָסטע איצט איבערגעוויגן!
אַ בליץ טאָן זאָל זי איין מאָל כאָטש אין זײַן פֿאַרמעסט,
זיך אױפֿהייבן מיט איר זאָל ער כאָטש איין מאָל אַף אַ דײַטשן שאַרבן!
ניט דאָס געבורט אין פֿרייד איז דער נאַטורס אַ כעסעד און אַ נעס,
אַ כעסעד און אַ נעס פֿון דער נאַטור איז מיט אַ שמייכל שטאַרבן!
געגנ׳עט האָט זיך שוין דער אָנהייב פֿון צעשייד,
און אַף דער ערד זיך לייגן ניט געוואָלט האָבן די שנייען.
פֿאַרבערענט ווערן דעם פֿאָטער האָט אַ קינד באַגלייט,
אַ פֿאָטער האָט באַגלייט אַ קינד — דאָס איז צעווייען...

10. לעצטע מאַכשאָוועס

I

די קעפּ אין זשאָלעבעס, די הינטנס צו דער וועלט,
געכראָמקעט רעגלמעסיק פֿערד האָבן דעם האָבער.
מיט ווײַדלען לײַכט געפּאָכעט זיך די פֿעל
און הירושענדיק אַנטבלױזט די געלע צײן זיי האָבן.
געריכערט האָט אַ טשאַן מיט רויך פֿון אונטערוועגס,
צעהאַקט געלעגן זײַנען אָנגעוואַלגערט פֿריידעקס,
און רײַסנדיק פֿון אונטער פּאַכוועס רוי געבעקס,
האָבן סאָלדאַטן דײַטשע זיך געסאַדערט אין דער ריי דאָרט.
די ייִדן האָבן טרויעריק פֿאַרבײַגעשפּאַנט,
אין כראָמק פֿון פֿערד דאָרט אײַנגעהערט זיך.
און בײַ דער זײַט האָט פֿון קאָנוואָי אַ יאַשטשערדיקע וואַנט
פֿאַרטויבט מיט שטאָל די וואָרגנדיקע קרעכצן,
וואָס האָבן שוין צו קיינעם ניט דערגרייכט,
אונטער די פֿיס, צווישן דעם שניי און קויט צעטראָטן,
און מיט די אויטאָמאַטן איבער בײַכער אין אַ ריי
זײַנען די הענקערס דורכגעגאַנגען פּאָרויס, ווי מיט פּאַגאָטן.

II

עס האָבן די געטריבענע נאָך ניט פארשטאַנען אלץ,
און גייענדיק ניט אלץ זיי האָבן נאָך באַנומען,
נאָר עפּעס האָט זיך זיי די לופט געשטעלט אין האַלדז,
און ס'האָט זיי פארן הארץ פארקלעמט אַזאַ מין אומעט,
פונקט ווי די היימ געזען זיי וואָלטן נאָענט און פארטרויט,
און, גייענדיק, פארוואונדערטע, עפּעס געסטײַנעט מיטן אומגליק:
יאָ, יאָ!.. מ'האָט ניט פארגעסן מיטנעמען קיין ברויט,
און יעדער איינער זיך געטוליעט האָט צום קלומעק...
געלעגן זײַנען אין די טאָרבעלעך פיר טויזנט יאָר
נעוודע, און געוויין, און שטרײַטנדיקער טרויער,
אנטפלעקונגען, און פרייד, און גאָלעס, און דאָס וואָרט,
און אָרעמ ברויט, און כאַסענעס, און דאָרשט פון טרוימער.
וואָס נאָך האָבן זיי דאָרטן אין די קלומעקעס געהאַט,
צו דער אקיידע גייענדיק, צום טויט גענענענד?
דער זון-פארגאַנג, ווי א צעוויקלט-רויטע בלאַט,
געהאַלטן האָט אין זייער בליק נאָך אין דערברענען.

III

אונטער די לעצטע פארקנס האָבן פעלדער הויל
צום קאַלטן הימל-ראַנד, פארשנייטע, זיך געצויגן.
ערשט איצטער האָבן די פארוורטיילטע מיט גרויל
גענומען קוקן איינס דעם צווייטן אין די אויגן
און זוכן שוץ מיט יאָגעדיקן בליק,
און מיט דער לופט זיך וואַרגן, ווי מיט בריִענדיקע זאַמדן.
די קעפּ געדרייט זיי האָבן אפּ צוריק,
און א געשריי האָט זיך געריסן א געצאַמטער, —
אַזאַ געשריי, ווי אין געוויטער שרײַט דער וואַלד,
אַזאַ געשריי, ווי אין די שטורעם-ווינטן שרײַען יאַמען,
ווי דונערן נאָך דעם, ווי ס'גיט דער בליץ א פאַל,
ווי אין אַן ערדציטערניש אופגעלײזטע צאַמען,
ווי פון קאַזעטן-שטויס דער קראַכנדיקער שטיין —
אַז אופטרייסלען זאָל זיך די וועלט אין די געלענקען.
נאָר אין די גאָרגלען זיך דערשטיקט האָט דאָס געשריי,
און אין די גאָרגלען זיך אליין האָט עס דערטרענקען.

IV

געלעגנ איז די ערד פאַרכאַלעשט, מיד,
פונוויַיטנ ווינקענדיק מיט צלאָמימ אונ מיט רידלענ.
דעמ גאַנצנ וועג געגאַנגענ איז דער דאָקטער אינ דער מיט
אונ פאַר דער האַנט געפירט דעמ שאָטנ פונ זײַנ זונ — דעמ פידלער.
זײַנ זונ!.. ער פלעגט מיט אימ אַזוי אַפּ אַ שפּאַציר,
הינטערנ שטאָט, אינ אַ פאַרנאַכט זיכ אינ אַ- זומערדיקנ לאָזנ,
געוועזנ דאָס פעלד איז אַזוי בליִענדיק באַצירט,
אונ פונ דער שטילקײַט האָט אינ האַרצ זיכ אַזא לײַטערונג געגאָסנ,
אַז שאָענלאַנג האָט מענ פאַרגאַפּט אינ איר זיכ אײַנגעהערט,
ניט אָפּגעריסנ — ניט דאָס אויג אונ ניט דעמ אויער,
אַ יעדער רעגע זיכ געענדערט האָט די ערד
אינ איר באַצויבערדיקער פּראַכט אונ אינ איר געטלעכ-שטילנ טרויער.
ער פלעגט מיט אימ אַמאָל אַזוי אַרויסגיינ אַפּ שפּאַציר
הינטערנ שטאָט — פונ ראַש אונ טומל זיכ פאַרהוילנ.
די גוטע מילדע ערד!.. אַצינדערט אײַלט ער זיכ צו איר
דאָס לעצטע מאָל, ווי צו אַ כוילע...

V

זי ליגט ווי אַ מעצוירערנ, אינ פיבער אונ אינ שפּאָט,
אונטער די פיס אַ יעדער רעגע גרייט זיכ אַ צעפאַל טאָנ.
געבוירנ כײַעס אינ געשטאַלט פונ מענטש זי האָט,
וואָס האָבנ זי פאַרומווירדיקט אונ זי פאַרגוואַלדיקט.
פאַר זיי איז ניט אַנטפּלעקט, וואָס מוטער איז אַזוינס,
אונ וואָס אַזוינס באַטײַט אַ קינד — דערגייט צו זיי ניט.
זיי האָבנ טויזנט יאָר אינ זיכ דעמ אור געצוימט,
אונ דורכגעריסנ האָט ער זיכ דורכ זייער מאַרכ אונ ביינער.
ס׳איז זייער מיזאַמקײַט געוועזנ גיר אונ שלאַק!
אַ ליגנ איז געוועזנ באַ זיי דער אומבײַט פונ די טקופעס!
פאַרפולקומט האָבנ זיי מיט זייער מיזאַמקײַט די האַק,
ווײַל הארגענענ איז זייער גײַסט — אונ רויב זייער באַרופ איז!
זיי הארגענענ אַ מענטש, זיי הארגענענ אַ פאָלק.
אונ אַז דעמ רויב אונ בלוט זיכ האַלט זייער מעדינע.
האָט ער, מאַרגוליס, יוישער דענ פונ זיי געוואָלט?
צי דענ פאַרלאַנגט האָט ער פונ זיי אַ פונק פונ זינענ?

VI

זיי זײַנען אָפּגעטיילט געווען פֿון אים מיט פֿינצטערניש פֿון אור,
מיט א דערשלינגענדיקן יאַם פֿון האַס און עקל.
האָט ער געוואַרט בא זיי פֿון אופֿלויכט דען א שפּור?
צי מיטגעפֿיל האָט ער געהאָפֿט אין זיי דערוועקן?
ער האָט זײַן קינד געוואָלט א קוק טאָן אין געזיכט
און אָפּ א לעבן אָפּ א גאַנצס זיך פֿאָרשטעלן אים עלטער,
פּונקט ווי געקוקט ער וואָלט אליין אָפּ זיך,
צו לעצטער פּרוּוו פֿון גורל א געשטעלטער.
דערזען מיט די סימאָנים אים מיט אלע פֿון א ייִד,
וואָס טראָגט אונטער דער הויט, ווי א געניווע, אום דאָס לעבן
פֿון וועג צו וועג, מיט שטיינער אָפּ די טריט,
אונטער דער וואַך פֿון קיווער-ווערעם און באַגרעבער.
אַן אוירעך אין דער פֿרעמד בא טישן אים דערזען,
באַלאַנגט צו אלעמען און קיינעם ניט געהערן,
ווי פּאָר זײַן ליבשאַפֿט צאָלט ער מיט דעם האַרץ אין ברען,
ווי צו דער גרוב ער ווערט געפֿירט פּאָר קוקן צו די שטערן...

VII

איז זאָל כאָטש זײַן פּאָר אים א טרייסט דערין,
וואָס ניט אדורכגעגאַנגען אלע שטאַפּלען פּײַן און מאַנגל,
האָט אומגעקערט זײַן קינד זיך צ׳ריק אהין,
פֿונוואַנען ער איז אופּגעגאַנגען...
געקוקט דער ראַנד פֿון גרוב האָט ווי א שוועל,
מיט אלעמען געגנע׳נטערט האָט דער דאָקטער זיך אהינצו,
און שטאָלץ, ווי ער געגאַנגען וואָלט מישפּטן די וועלט,
און אָנגעשפּאַרט אין שאָטן פֿון זײַן קינד זיך...
ער האָט זיך אָפּגעשטעלט. ס׳איז דער האַמוין געבליבן שטיין.
אָפּ זײַנע מיטגייער — א בליק. און גלײַך געלאָזט זיך ווידער.
האָט ער דעם קינד עפּעס געקאָנט דען געבן צו פֿאַרשטיין,
ווען ס׳איז צום טויט געגאַנגען מיטן פֿידל?
אים האָט געדוכט: דאָס קינד האַלט אזוי פֿעסט אים פּאָר דער האַנט,
און ס׳טריפֿט אזא געבעט דאָ פֿון זײַן יעדן פֿלאַטער...
נאָר ווער איז איצט בא אים אליין אין גאָרער וועלט פֿאַראַן,
זיך אָנכאַפּן אין אים זאָל ער זיך אויך ווי אין א טאַטן?..

11. קרעמאטאָריעס

I

אָנ א באפעל, בלויז ווי א בליצ,
מיט ציינ פונ שארבנס הוילע,
האָט זיכ דער גזאר געהיימ אדורכגעקריצט,
אונ ס'טראָגט באטריבט דער דאָקטער אינעמ מויל אימ:
מע קלייבט זיכ אינ א צווייטנ לאגער, גיכ!
געטייט די האנט פונ מאלכאמאָוועס האָט א ברייטע:
ניטאָ מער וואָס איז מיטנעמענ מיט זיכ,
מער איז קיינ שפּייז ניטאָ זיכ אפּ א טאָג פארגרייטנ.
אונ ווידער — אונטערוועגס! א בייניקער געטופּ.
קיינ בענקשאפט איז אינ הערצער אויכ ניטאָ שוינ,
עס טראָגנ ביינער זיכ אליינ פונ גרוב צו גרוב,
די אויגנ בלויז בא זיי ניט אויסגעלאָשנ.
קיינ קייטנ בא די מערדער האָט פאר מוירדימ ניט פארפעלט,
אונ צוגעשמידט פאר דעמ שפּאציר-גאנג איינעמ מ'האָט צו איינעמ.
זיכ צוגעדריקט צו נידעריקע פענצטער האָט די וועלט:
אָט איצטער איז די צייט מיט די פארורטיילטע צו גיינ אירו..

II

פונ קלעצער אויסגעשטאט פירעקעדיק א פלאסט
מיט פינקטלעכ אופגעשטיגענעמ געקלעטער,
אונ איבער אימ — איבערגעקרייצט אונ איינגעפאסט
א שיכט ארויסגעגראָבענע הארוגימ פונ דער געטאָ,
אונ איינס אפּ אנדערנ, געפלאָדנט אונ געוועלבט
ביז צו דעמ אויסזענ פונ א טורעמ,
אנ אָנגעצונדענעמ, האָט צוגעטראָגנ פייערלעכ דער וועלט,
ווי די אנטפּלעקונג פונ גערמאניעס מאכט — דער פיורער.
דאָ האָט אי דייטשלאנדס וויסנשאפט געשיינט,
אי דייטשלאנדס גייסט האָט צו דעמ הימל זיכ געהויבנ,
אונ אָנגעזונ עס האָבנ זיכ אפּ שטרעקעס וויט
געדיכטע וואָלקנס רויכ, ווי שווארצע טרויבנ:
גערמאניעס נייע גאָטישע ארכיטעקטור,
גערמאניעס לעצטע בליצ-באהערשטע פעסטונג!
דער פייבערדיקער דראנג נאכ אָסטנ איז אדורכ,
אונ ס'האָט פארביטנ אימ א פייבערדיקער דראפּ נאכ וועסטנ!

III

באַלויכטן האָט גערמאַניע זיך דעם וועג צוריק
מיט פלאַקערדיקע סטאָסן ביינער פון האַרוגים,
עפּשער וועט אויפשטייַגן דורך דעם איר רום אין קריג?
דער גורל וועט עפּשער פון איר גורל זי פאַרזוקן?
דער רייעך האָט דעם רוים פאַרפעסטיקט דורך און דורך,
געגאַנגען דער שטיקנדיקער רויך און פייַער איז אַפּ מייַלן.
און בייַ די שייַטערס איז געזעסן היטלערס קרעאַטור,
די ציינער די גאָלדענע געשלעפּט בייַ מתים פון די מייַלער.
און אָפּגעשאַצט די ווערט פון יעדן מת,
וואָס דאַרף די גרונטפעסטן פון דריטן רייַך פאַרשטאַרקן.
און איר צעקוועטשטע גייַווע זיך געקייַקלט האָט פּאַמפּעז
מיט אַ פּאַראַד אין אָפּגרונט אין צעשפּאַרטן.
דאָ האָט קיין ווידערשטאַנד איר קיינער ניט געשטעלט,
און ניט דערגרייכט האָט בייַ דעם ראַנד די רויטאַרמיי זי.
גערמאַניעס זיגרייַכער צוריקגאַנג פון דער וועלט!
גערמאַניעס שטאָלצער אָנגריף אויף די מתים!

IV

זיך אייַנגעפּרעסן אין דער הייך האָט זיך אַ שוואַרצער פויגל,
געצויגן האָט דורך אים זיך פייַערלעך פונדאַנען
דער דייַטשער האָכגייַסט קיין טרעבלינקע, סאָביבור,
און צו זייַנע זיגרייַכע נאַציאָנאַלע הערב — מייַדאַנעק.
איבערבאַזירט האָט זיך גערמאַניע אַהין
אויף צו פאַרפולקומענען דעם איקער פון דער נייַער אָרדענונג
מיט פלייַס און אָנשטרענגונג האָט זיך טרענירט בערלין,
זייַן דראַנג זאָל זיך אין ערגעץ ניט קיין בראָך טאָן.
געשטיגן האָט דער אומזאַץ אימפּעטדיק אַרויף:
מיליאָנען מתים! די פּראָפיטן — איבערלוסטיק!
אַ בלוט-בעדער איז אויפגעגאַנגען דאָס רייַך אין זייַן באַרוף,
מיט שאַרבן-בערג שטאָלצירט האָט זייַן אימפּערישע אינדוסטריע!
נאָר ניט באַפרידיקט האָבן קוואָרים זייַן געברויך און דראַנג,
און שייַטער-הויפנס ניט גענוג זייַנען פאַר דעם געוועזן שוין:
באַמיט האָט פלייַסיק זיך דער דייַטשישער געדאַנק
צו אויפשטעלן אויף דר׳ערד אַ קרעמאַטאָריע פאַר דער מענטשהייַט.

V

פונ צענ פארקנעכטיקטע מעדינעס אפ דער ערד
האָט דײַטשלאַנד צו זײַנ מאָלצײַט די פארורטײלטע געטריבנ
אונטער דעמ סווישטש פונ בײַטש אונ פאָכ פונ שווערד —
דאָס הײמלאַנד אָפּגערויבט בא זײ, אונ אָפּגערויבט בא זײ די שטיבער,
אונ אָפּגערויבט בא זײ דאָס ליכט, אונ אויסגעטרײבערט זײ אפ דורכ,
אונ אויסגעטאָנ פונ זײ דאָס קלײד, אונ ביז די בײנער זײ באנומענ,
אונ אויסגענאָגט פונ זײ דעמ זינ, אינ זײ געלעסטערט די נאטור,
אונ אויסגעריסנ זײער בליק פונ די פארטרויערטע ארומענ.
געגאנ זײַנענ פארורטײלטע, צעשײדטע מיט דער וועלט,
דעמ לעצטנ וועג, אונ דאָכ פונ פראכט אירער בארוישטע.
אריבערטרעטנ זײַנענ זײ געגאנ די לעצטע שוועל,
ניט וויסנדיק, אז זײ זײַנענ דער לעבעדיקער רוישטאָפּ,
וואָס דארפ איבערגעארבעט ווערנ פארנ דריטנ רײַכ,
מיטנ געבײנ באשטעטיקנ זײַנ הערשאפט אונ זײַנ גוווּרע
אונ ווי טראָפּײענ מיליטערישע — איבערגעשטרײַכט
האָט זײ אינ זײַנע לעצטע אָנגריפנ דער פיורער.

VI

ס'האָבנ פארנארטע ניט געוווּסט, אז ס'רײַסט זיכ אָפּ פונ זײ די וועלט,
אז ס'לאָזט אפ זײ אראָפּ זיכ שוינ די ענדע,
אפילע ווענ געשטאנענ מ'איז שוינ בא דער לעצטער שוועל —
אנטבלויזטע, אויסגעטאָנענע, געשענדטע...
זאָל זײַנ, אז,ווירקלעכ, ס'איז צומ וואשנ זיכ דאָס אויסטאָנ הויל,
האָט בא דעמ טויט אלײנ זיכ אויסגעדונגענ יעדער.
נאָר אופגעשפארט האָט דײַטשלאַנד שוינ זײַנ בלוטיק מויל
דורכ אויוונס פינצטערע, דורכ גריבער אונ דורכ בעדער
אונ זײ ארײַנגעשלונגענ אפ א האלב-דערשטיקט געשרײ,
ווענ ניט באוויזנ האָבנ זײ נאָכ אלצ באנעמענ.
אונ אפ קאָנווײערס די געריכטע פונעמ זינענ, רײ נאָכ רײ,
פארצערט האָט מיט מוזיק דעמ סאָטנס אונטערנעמונג.
געקאָרטשעט האָבנ זיכ אינ גאז-צעלנ, פארשטאָפּט,
ארײַנגעשטויסענע מיט הילכיק-שנײַדיקע געהוילנ.
אונ אפ דעמ פלאמ, ווי ס'שלאָגט אינ קראמפ א קאָפּ זיכ אָנ א קאָפּ
געקוקט האָט זיגרײַכ דער באלויכטענער, דער געלער גוילעמ.

VII

פון צען דערשטיקטע לענדער נאָכאנאנד
האָבן זיך צוגן מיט פארורטיילטע געצויגן.
באהאלטן האָט פון זיי דעם עמעס דער פארשטאנד,
ניט אויסגעזאָגט דעם איקער האָט דאָס ליכט זיי פון די אויגן.
די דורכגעריסענע זיך דורך שפּארונעס פאסן שײַנן,
דער אויסגעדוכטער רייעך פון דער ערד און פון די גערטנער
אוועקגעפירט האָבן פון זיי דעם נאָכגעביקן פּײַנן,
ווי ס'וואָלט דער וועג, דאָס גראָז, די ווײַטן זיי געהערט נאָך...
בא פענצטער האָבן מאמעס אָפּגעטעמפּט דעם ווינד-און-ווײ
און קינדער אײַנגעשטילט מיט שמעטערלעך און פליענדיקע ברוים:
— אָט פליט א פייגעלע, מײַן זון!.. זע, נאכעס מײַנס! ניט וויינ! —
און אײַנגעגעבן אפּ א ווײַלע רו אים.
— די פייגעלעך!.. — צום שויב א טוליע צו
געגעבן האָבן קינדער זיך מיט אזא לויכטנדיקן אומשולד.
און ווי די צײַט געגאנגען א צוג איז נאָך א צוג
איבער דעם וועג, פון וועלכן זיך מע קערט ניט אום שוין...

VIII

און דײַטשלאנד האָט מיט פלײַס בארעכנט ביז צולעצט
דעם רײַכס פראָפיטן — פינקטלעך, גענויע:
אפּ וויפל מארק וועט פון דיביינער אויסגעזשאָרבעט ווערן פעטס
און וויפל פאר די האָר פון אָפּגעשוירענע, דערשטיקטע פרויען!
דאָס גאָלד ארויסגעריסענע בא מייסים מיט די ציינ,
דאָס שוכווארג פון דערהארגעטע, די טשעמאָדאנען, די האלבאָשע.
און צוגן האָבן זיך געצויגן איינס נאָך איינס
איבער דעם וועג, פון וועלכן קיין צוריק איז מער ניטאָ שוין...
און עפּעס זוכן מיטאמאָל גענומען יעדער האָט:
צי איינס דעם אנדערן, צי זיך אליין גאָר,
צי פון דעם ערגעץ אים פארפירנדן באראָט,
וואָס האָט מיט פונקען פאר די אויגן זיך געשלענגלט...
די הענט אין טאש אראָפּגעלאָזט, ווי אין א ריוו,
דעם בליק — אין וויסטן רוים, ווי אין אן אויוון —
און איינער האָט ארויסגעשלעפּט פון דאָרט א בריוו,
בא איינעם האָט זיך דאָרט פארוואלגערט א לעשאָנע-טויווע...

IX

„לעשאָנע-טויווע!” האָט ער שטיל געשאָקלט מיטנ קאָפּ.
„לעשאָנע-טויווע!” מיט דעמ אומזיניקנ בליק געבלאָנדזעט.
אונ פונ די רעדער בא דעמ צוג האָט זיכ געהערט דער קלאַפּ:
די וועלט, די וועלט! פונ יעדער זײַט זי זעט נאָכ אָנ זיכ...
צוויי טײַבעלעכ מיט צווײַגעלעכ אינ מויל ארויסגעקוקט,
אזעלכע פרידלעכע אונ מילדע, האָבנ פונ דער ווינטשעוואניע;
זיי זײַנענ אויכ געפלויגנ מיט דעמ טרויעריקנ צוג
דעמ טויט באגעגענענ דורכ לייד אפנ מײַדאנעק...
פארקוקט האָט א באַיאָרטער מאנ אפ זיי זיכ פונ דער זײַט,
אונ אפ די אויסיִעס פארהאקט דעמ בליק האָט לאנג ער:
זיי זײַנענ אימ געווענ אי נאָ'נט אי ווײַט,
געהערט האָט ער דורכ זיי אזעלכע וואָרקענדיקע קלאנגענ...
וואָס האָבנ זיכ די טײַבעלעכ אזוינס מיט אימ דענ אָנגעקערט?
זיי פלעגנ אויכ צו אימ פונ יאָר צו יאָר זיכ אײַלנ,
ארײַנפליִענ צו אימ אפ זײַנ פראנצויזישער באליבטער ערד
מיט צווײַגעלעכ מיט פונקט אזעלכע אינ די מײַלער...

X

געשטאנענ אינ א ווינקל איז דער אלטער מאנ
אונ האָט געוויינט, ארויפגעלאָזט די הוט איבער די אויגנ.
ער איז א ייִד! האָט זיכ אימ איצט דערמאנט,
אונ צו א טפילע א צעבראָכענעמ האָט אימ געצויגנ.
געכאָלעמט האָט זיכ אימ דער נאָטער-דאמ,
אונ נאָכגעגאנ איז פונ פאריזש אימ דער פארלאמענט;
באגלייט אימ האָט דאָרט, א געלעסטערטע, זײַנ אמ,
געצויגנ האָט צו אימ זיכ, א דערהארגעטע, זײַנ מאמע...
דער צוג האָט זיכ געטראָגנ בארג-אראָפּ,
נאָר ס'האָט די זונ זיכ נאָכ ארײַנגעריסנ דורכ די שויבנ,
צולעצט בא די פארורטיילטע זיכ טאָנ א גראָב
אונ אופגראָבנ א ברעקל האָפענונג אונ גלויבנ...
ס'האָבנ פארנארטע ניט געוווסט, אז ס'רײַסט זיכ אָפּ פונ זיי די וועלט,
אז ס'לאָזט אפ זיי זיכ שוינ אראָפּ די ענדע,
אפילע ווענ געשטאנענ מ'איז שוינ בא דער לעצטער שוועל —
אנטבלויזטע, אויסגעטאָנענע, געשענדטע...

XI

און ווי צו טאָרע, יאָגנדיק אַהער,
געריסן האָט פֿון יעדער זײַט זיך, וואָיענדיק, די וויוגע.
געגראָבן אונטער צוואַנג מ׳האָט די פֿאַרשעמטע ערד,
מעכילע האָט מען ווײנענדיק געבעטן בא האַרוגים.
א הייב זיך אויף. א בייג זיך אָן.
מיט לאַסט פֿון קוואָרים, זיבן מאָל געשענדטע...
און אײנער פֿאַלט: זײַן פֿרוי! אַף טויטן האַלדז דער מעדאַליאָן,
וואָס ער האָט צו דער כאַסענע געשענקט איר...
און מאַמעס האָבן ערגעץ, ברענענדיק, אין ווײ
געבוירן קינדער און געזונגען בא די נעכט זײ,
עס האָבן אויוונס דײַטשישע געוואַרט אַף זײ
מיט בײנער-מאָלנדיק געווערק, פֿאַרזויגנדיק און לעכצנר.
דעם רוים פֿאַרפֿעסטיקט האָט דער רײעך דורך אַף דורך,
געגאַן דער שטיקנדיקער רויך און פֿײַער איז אַף מײַלן,
און בא די שײַטערס איז געזעסן היטלערס קרעאַטור,
די ציינ די גאָלדענע געשלעפּט בא מײסים פֿון די מײַלער.

12. ציגײַנער אין מײַדאַנעק

I

די שטרעקעס שלײַדערן אונטער די צוג-רעדער זיך פֿלינק,
ווי אַף אַן איבערוף פֿון טויט שרײַען זיך אויס די באַנען:
אַף ווערסטן ווײַט האָבן זיך אָנגעזען די אויוונס פֿון טרעבלינקע,
אַף ווערסטן ווײַט האָבן זיך אָנגעזען די קוימענס פֿון מײַדאַנעק.
מיט הויך-אַרומגעקרויזטע ווענט פֿאַרבויט,
מיט דראָט־פֿאַרצוימונגען אַף רונד אַרום באַשטאַטע,
געשטאַנען זײַנען זײ מיט שטעמפּלען פֿונעם טויט,
באַוואַכט פֿון שוואַרץ-געקלײדעטע עסעסישע סאָלדאַטן.
אַרומגעגורט האָט זײ א גרינער פּאַס געפֿלאַנץ,
א שטרענג-געשוירענער גאַזאָן און גראָזן שווערע.
געגליטשט האָט זיך אַף זײ א פֿײַכטער גלאַנץ
פֿון געלע, פּעטע, אָנגעזויפּטע ווערעם.
מיט טויט-גערוך איז דער אַרום געווען פֿאַרסאַמט,
מיט מאָרג געאָטעמט האָבן ביימער בא די וועגן.
און אויסגעלײגטע סטעזשקעלעך פֿון געלן זאַמד
געקלאַמערט האָבן אין דער ערד זיך, ווי דעם טײַוולס נעגל.

II

אהינ, ווּ ס'האָבנ טײַוול־בלומענ זיכ געגעבנ א צעוואקס
אפ בלוט אונ מארכ אונ פעטנ אוווער,
געצויגנ אויכ האָט וואָכנלאנג זיכ מיט דער אקס
א פארטיע ציגײַנער פונ מאָלדאוויע.
ווי אפ אנ אונטערהאלט — מיט בײַטשיקנ געפעכט,
די אויגנ — ברענענדיק, געמיטנ — ליכטיק:
ארײַנגעפלאָכטנ פאווערלעכ אינ גריוועס בא די פערד,
די בײַדלעכ אויסגעפוצט מיט קאָלדרעס מיט קאָלירטע
אונ אופגעלייגט אפ זיי דאָס גאנצענע פארמעג,
די נאדנס אָנגעקליבענע פאר יאָרנ האָרעוואניע;
ס'איז זיי ניט אײַנגעפאלנ אפנ גאנצנ וועג,
אז אויסגעהייצט פאר זיי אנ אויוונ האָט גערמאניע;
„זיי וועלנ ברענענ נעט! זיי וועלנ ברענענ גוט!"
האָט זיי די וואכ געשאצט, די יאסלעס דרייענדיק פונ קײַענ,
אונ ווײַנ בא זיי געזויפט דעמ גאנצענעמ מארשרוט,
אונ זיי דערלויבט א יעדער ווײַלע א לעכאיִמ!

III

מישפאָכעס פאטריארכישע, פונ יונג אונ אלט,
אינ וואנדערונג פארוועלקטע אונ צעבליטע.
עס האָבנ זקיינימ אײַנגעהערט זיכ אינ דעמ שאָרכ פונ וואלד,
ווי ווינט-פארליבטע גרויע וואָראָזשביטנ.
זיי האָבנ טרויעריק דעמ בליק ארײַנגעוועבט
אינ די אראָפגעלאָזטע בערד די קוטשעראווע.
ס'איז ניט צומ הארצנ זיי געווענ זיכ שיידנ מיטנ סטעפ,
א בענקשאפט איז זיי נאָכגעגאנ מיט ווינטנ פונ מאָלדאוויע.
נאָר זיי האָבנ צו קיינעמ ניט געגעבנ זיכ קיינ ווענד:
צי זײַנענ זיי ניט אויסגעוועזנ ווּ אנ אָרט דענ?
אונ מוטערס האָבנ זיי מיט ברוינע אָדערדיקע הענט
אליינ אפ פארטעכער געוואָרפנ קאָרטנ.
אונ ניט ארויסגערעדט קיינ וואָרט, נאָר מיט די ליפנ, ווי פאר זיכ,
ווי אינ דער שטיל געטאָנ זיי וואָלטנ טפילע.
אונ בײַדלעכ האָבנ סקריפענדיק געײַלט זיכ גיכ
אונ זיכ בא ברינעמער ניט אָפגעשטעלט אפילע...

IV

ציגײַנערנס, געכאָוועטע אין פרײַען סטעפּ,
פארפוצט ווי קאלעס צו דער רײַזע האָבן גרעל זיך —
מיט שאלעכלעך און קאָלפּעקעס איבער די קעפּ,
מיט קרעלן זיבנרײַיִקע ארום די העלדזער.
די אקסל ציטעריק פארבענקטע נאָך געהעפּ,
א יעדער אײַוער אין באוועג און אין געדרײ איז.
און האָפערדיק פאָרויס ארויסגעפּאָכט די צעפּ
און ווי מיט צוויט די צעפּ פארפלאָכטן מיט מאַזבײַעס.
בראסלעטן זילבערנע — ארום די ברוינע הענט
און סיגנעטן פון צין מיט פּאצערקעס פארלייטע,
און יעדער סטעפּ-קאָליר האָט מיט פארגאנג געברענט
אפּ ברייטע, ווינטיקע, געפאלדעוועטע קליידער.
ווי אפּ א מאסקן-באל מע אײַלט אין גענעם גלײַך
מיט א צעבושעוועטן פריילעכן געהאווע.
דאָס טרײַבט גערמאניע צו זיך אין דריטן רײַך
א פארטיע ציגײַנער פון מאָלדאוויע!

V

מ׳האָט וויפל מאָל זיך אָפּגעשטעלט אין וועג
און אויסגעשפּאנט די פערד, אראָפּגעלאָזט די בוידן.
און איינער בא דער וואך געגעבן האָט א פרעג
מיט אויגן אומעטיק-פארהײַטלט און צעבויטעט:
צי וועט מען קאָנען דאָרטן אויסבײַטן א פערד,
ווײַל ס׳האָט דער לאנגער וועג פארטריבן זײַן קאָבילע?
און ס׳האָט זיך אַז עסעסאָוועץ געטאָן צו אים א קער
און אָפּגעקילט מיט א פארהאקנדיקן ביל אים.
צעוואָרפן שײַטערס זײַנען אומעטום געווען,
געפּראוועט מ׳האָט ציגײַנערשע מײַכאָלים.
און איינער צו דער וואך געטאָן האָט זיך א ווענד,
אפּ בײַדלעך ווײַזנדיק אפּ אלע מיטאמאָל אים:
צי וועלן אלע דאָרט איינעם זײַן באשטאט,
ווי אפּן סטעפּ, אין טאבאָרן צעכראסטעט?
א טאפּ האָט דער עסעסאָוועץ געטאָן דעם אווטאָמאט
און טעמפּ געטאָן א שאָקל מיט דער קאסקע.

VI

די יונגע האָבן אָנגעפּוצט די שטיוול ביז צו גלאַנץ,
אַרויסגעלאָזט די פּלודערן, געזאַנגען סטעפּישע פּאַרצוינגן.
און דער עסעסאָווער האָט אָפּגעדרייט דעם קאָפּ אַ גאַנדז,
קיין פּינטל ניט געגעבן מיט די אויגן.
עס האָבן די ציגײַנערלעך די קליינע זיך געשפּילט
און באָרוועסע געפּרוּווט זיך מיט די אַקסעלעך וויברירן.
אויף יעדן בײַדל איז געווען צעשפּרייט אַ פּיל,
צעשפּאַרט געווען בײַ אַלע זײַנען טירן,
און ס'האָט דער קאַראַוואַן פון בײַדלעך זיך געשלעפּט
מיט קלינגענדיקע עמער, טאַצן מעשענע און טשאַנען
פון טרויעריק-געפאַנגענעם מאָלדאַווער סטעפּ
אין דער געקרויניטער נײַער אָרד'נונג פון גערמאַניע.
אָט זעען זיך שוין אָן די הויכע ווענט,
אָט זעען זיך שוין אָן די קוימענעס די שוואַרצע.
דאָס לעבן אויף די בײַדלעך בײַ ציגײַנער גייט צו ענד, —
ווער ווייסט זיי זאָגן וואָס הינטער די ווענט דערוואַרט זיי?

VII

געקומען זײַנען די ציגײַנער אויפן אָרט.
פֿאַרכאַפּט האָט זיי דאָס מעכטיקע געבײַ, דאָס גראָז דאָס געלע
און די גאַזאָנען, ווי אויף אַ גרויסאַרטיקן קוראָרט.
מיט פּיס די סטעזשקעלעך באַטאַפּט: געפעלן!
אַ פּאַלאַץ! דורכגעשור'ועט האָט אַ שפּרוך,
אַזוינס זיי האָבן קיינמאָל ניט געזען נאָך.
נאָר עפּעס אַן אומאָנגענעמענער גערוך,
ווי עפּעס וואָלט געהאַלטן דאָ אין סמאַליען זיך און ברענען.
זיך אויסגעלאָדן הילכיק האָבן זיי,
דעם שטויב אַראָפּגעווישט פון אונטערוועגדיקע וואָכן,
און ווי אַ פייגל-טשאַטע זיך געגעבן אַ צעזיי,
ווי אויפגעפלויגענע געטאָן זיך אַ צעפּאָכע.
געקוקט האָבן די סטעזשקעלעך אין פּראַכט פון בלי,
ניט שווער געווען, ווי בײַ אַ טעמפּל, טאָן אַ פּאַל איצט.
צי זײַנען זיי ניט אָנגעקומען קיין בערלין?
צי שטייען זיי דאָ ניט פאַר היטלערס פּאַלאַץ?

און מיטאמאָל די איבער-דעק א וואָרפּ פון זיך געטאָן,
און א געפּליעסק האָט אופגעהויבן פון די הענט זיך.
שוין אין זשילעטן בלויז, די הענט פארקייטלט אף א קאָן
און מיט די פיס אוועקגעשארט די שפּענצערס.
און ס׳איז אוועק א ווינטיקער געהעפּ,
ס׳האָט א ציגײַנערישער טאנץ געגעבן א צעוואקס זיך.
מאטבייעס בלישטשען אף די שפּרינגענדיקע שווארצע צעפּ,
און ווי פארכאלעשטע גענומען ציטערן האָבן די אקסל.
זיך דורכגעפּלאָכטן האָבן אלע — יונג און אלט,
ווי אויסגעוויכערט פונעם כטעפּ מע וואָלט דעם גאנצן וויי דאָ.
די פערד בלויז האָבן מאָרדעס שטיל געגעבן א באהאלט
און פליגן פּעטע אָפּגעטריבן מיט די ווידלען.
און אומבאוועגלעכע מאשכיסים פון עסעס
זײַנען מיט שארבנס בא די טויערן געשטאנען,
געקוקט, ווי אופגעלייגט מיט סימכע און געפּליעסק
האָבן ארײַנגעטאנצט ציגײַנער אין מײַדאנעק.

13. דאָס לעצטע וואָרט

I

צום אלטן ראָש-יעשיווע גליק אין הויז
האָבן זיך דײַטשן פרײַטיק אינדערפרי געלאָזט ארײַנגיין.
אונטער דעם נידעריקן באלקן אויסגעזען זיי האָבן גרויס
און אָנגעשטאָפּט די שטוב מיט מאלכאמאָוועסדיקע קלאנגען.
— דער יודע זאָל ארויסגיין אף דער גאס! —
האָט א באפעל ארויסגעשפּריצט פון צווישן ציינער,
נאָר אומגעקערט צו זיי האָט זיך צוריק דער ראש,
גלײַך ווי אין שטוב וואָלט ניט געווען קיינער.
געדאווענט האָט דער ראָש-יעשיווע דאן,
אים צווינגען מאפסיק זײַן געווען אָנמעכטיק זײַנען זיגער שווארצע.
עס האָט זיי אופגעבראכט די רויִקײַט פון אלטן מאן,
און דאָך האָט זי ווי עפּעס אָפּהענטיק געמאכט זיי.
געשטאנען איז ער מיטן פּאָנעם צו דער וואנט, פארהילט,
דערדאווענען געבליבן אים שוין ניט קיין סאך איז.
ער האָט מיט קלאָרקײַט מיט פרימאָרגיקער געפילט,
אז ס׳איז זײַן לעצטער שאכריס...

II

האָט ער א ווונק געטאָן, ניט אויסקער'וועגדיק זיך:
אין פאָדער-צימער זאָלן אויסוואַרטן די קוילערס!
ער האָט דעם טאַלעס אָפּגעדעקט פון זיין געזיכט,
גענאַנט פון זיינע געביינער א שטום געהויל איז...
מ'האָט ניט געהערט: צי ס'איז געזאַנג, צי ס'איז געוויין,
געדוכט, אז דאָס געהויל קיין אָנהייב און קיין ברעג האָט.
און אײַלנדיק די טריט די אייגענע אליין,
האָט ער ארופגעכאַפּט אף זיך דעם שאַבעסדיקן בעגעד.
אין פאָדער-הויז געהאַלטן אײַזן-פעסט די וואַך,
אַזוי'אַרומער אויספּילנד דעם ווונטש פון זאָקן,
האָבן די קוילערס שיפּענדיק געוואַרט
א ביסעלע צעמישט אין זייער כײַישן געלאָקער...
די הויט האָט אף זײַן שטערן זיך געהאַלטן גרינג,
אַרום די לענדן איז דער גאַרטל קוים געווען פאַרצויגן.
פונקט ווי מעקאַבל-שאַבעס זײַן פאַרפרי,
ער צו די קוילערס איז אַרויס מיט ביטל אין די אויגן.

III

אַרום דער שטוב, אין פרעמדער טראַכט פאַרפּוצט,
זיך האָבן פריילעך שוין געדונגען פּאָליציי'ען:
ווי וועט מען זיך צעטיילן מיט דעם גוטס,
צי וועלן די כאַלאָקים גלײַך אף אלע סטײַען?
זיי האָבן דויבעשקעס געהאַלטן אין די הענט
און אויסגעשלייפטע העק מיט גלאַנץ מיט שאַרפן?
„דאָס, וואָס א מענטש באַשאַפט, דאָס ווערט פאַרווענדט,
און זיי האָבן, ווײַזט אויס, קיין אַנדערס ניט באַשאַפן —
אויסער די דויבעשקעס און העק", — האָט דורך געדיכטע ברעמען הערט
דער זאָקן מיט פאַראַכט באַקוקט באַזונדער יעדן סוינע
און האָט מיט העלער לויטערקײַט געטאָן א טראַכט:
„ווי גוט איז דעמ', וואָס איז ניט ענלעך אף אזוינע!.."
און האָט זיך אָפּפירן פון זיי דערלויבט
צום פּלאַץ, ווו ס'איז די גרוב פאַרגרייט געווען שוין.
האַלב-נאַקעט און צעטרייבערט און פאַרטויבט,
האָט דאָרט געוואַרט א שטאָט פון זין אראָפּגעפירטע מענטשן.

IV

ער איז געגאַנגען צום בוים און צו דעם שטאַם,
וואָס אויפֿגעגאַנגען אין בראָך דורך טויזנטיערעריקן נעס איז.
נאָך גאָר ניט לאַנג, באַלעסטיקט מיט זײַן אַמט,
איז ער אַזוי טאָג-אויס, טאָג-אײַן געגאַנגען אין בית-הכּנסת.
צו פּופּציק מאָל האָבן די קוילערס אויסגעשטעלט באַם גרוב,
און רייענווײַז האָט זיי די ערד פֿאַרשלונגען און פֿאַרזויגן.
דאָס פֿײַער האָט מיט ראַש אין קיוווער זיי געשטופּט,
נאָר דורכגעפֿלאָכטענע אין קראַמפּ זײַנען זיי אויפֿגעפֿלויגן.
דעם זאָקן האָט דער זאָנדערפֿיורער אויפֿגעהאַלטן לאַנג,
ביז צו דעם סאָף, ביז דורכגיין וועט דער גאַנצער גאַלגל, —
אַז ער זאָל זען און זאָל זיך רירן פֿון געדאַנק,
אַרויסשפּרינגען די אויגן זאָלן אים בײַ יעדן וואַלגער.
נאָר ס'האָבן אים דעם בליק די אַרבע-מיסעס ניט פֿאַרהוילט.
און ס'האָט דער פּײַן אים ניט פֿאַרטונקלט די געדאַנקען;
פֿון זײַנע ביינער איז געגאַנגען אַ געהויל:
— מה טובו אוהליך יעקב[1] !..

V

— וואָס בומבלט ער, דער ראַבי? — האָט דער קאַט געטאָן אַ ריס —
פּילײַכט פֿאַרלאַנגט אַ וואָרט צולעצטנס ציאָנס ווײַזע? —
איועקגעגאַנגען די ערד איז פֿונעם זאָקנס פֿיס,
זײַן קאָפּ האָט ווי אַ וואָלקן זיך אַ הייב געטאָן אַ גרײַזער,
און אין דערוואַרטונג אַף זײַן שכיטע האָט ער אויסגעמורמלט דאָך
מיט אָפּגעטאָנענקײַט און גלײַכגילט, צי ס'וועט עמעץ אים דערהערן:
— אויב ס'איז באַשערט אין יעדן דאָר,
אַז מענטשלעך בלוט זאָל אומשולדיק פֿאַרגאָסן ווערן,
אין דאַנק איך גאָט, ווען ס'טוט דער טויט אַ שלאָס אָן
אַף מײַן מויל אין גרויסן יאָם-האַמיסע,
וואָס ייִדיש בלוט איז דאָס פֿאַרגאָסנס
און ניט וואָס האָט געטאָן פֿאַרגיסן!.. —
און אַרום אים אונטער אַ הירושענדיק געלעכטער און געשריי
געריסן האָט פֿון בלוט און לײַב די דולע לופֿט זיך.
זיך צוגעגנע'נטערט האָט צום ריוו די לעצטע ריי,
אַ פֿאַל געגעבן דונערדיק האָבן די לעצטע פּופּציק.

VI

און אין דעם בלוטיקן געוואלגער איז מיט אײַלנדיקע טריט
צום טאַליען צוגעגאַנגען דער אַלטער ראָש-יעשיווע
אים מיט זײַן וואָלקנדיקער ווײַסקײַט אָפּגעבריט:
— באַגראָבט מיך לעבעדיקערהייט! — און ווי פֿאַרגליווערט
האָט ער פֿון קאָט דעם שאַרפֿן בליק ניט אָפּגעווענדט,
געעגבערט א מאַכשאָווע האָט זײַן מוח בלענדיק:
ס'איז ניט קיין קאָוועד פֿאַר א ייִד קומען אַף יענער וועלט,
דעם צעלעם-עלויהים דורך מאָרד פֿאַרענדערט...
ער האָט געקוקט, דער זאָקן, אַף אַרויף,
צו די יעדיעס פֿונעם הימל, די פֿאַרגייענדיק-געראַמע: —
זאָל ניט מעטאַמע ווערן, קאָט, פֿון אײַך מײַן גוף,
ווי ניט געקאָנט איר האָט מעטאַמע מאַכן מײַן נעשאָמע!.. —
מער האָט דער זאָקן גאָרניש ניט באַגערט,
מער האָט ער גאָרניש ניט געהאַט צו זאָגן.
פֿאַרנומען האָט מיט פּײַערלעכער פֿאָרכטיקײַט די ערד
דעם לעצטן ווילן פֿונעם זאָקן...

14. די לעצטע זיצונג

I

צוויי בענק. א טיש. א טאַבורעט.
געהיימע טריט די פֿינצטערניש באַטרעטן.
א שאָטן צו א שאָטן רעדט
פֿון די באַלאַגערטע יאָ־טויזנטן אין געטאָ.
א קאַנעצל — דורך פֿינצטערניש געפּלעט.
די אויגן פֿלאַקערן, דער כוישעך קלעטערט.
עס גייט א זיצונג פֿונעם אופשטאַנד-קאָמיטעט,
אַף א געשלעג הייבן זיך כורוועס אוף פֿון געטאָ,
איינער דעם צווייטן — קוים וואָס זעט,
די לעצטע בלאַט גיט זיך אין פֿינצטערניש א בלעטער.
ס'גיט יעדער ווײַל עמעצ דאָס וואָרט א בעט
ערעוו דעם אופטריט דעם באַוואָפֿנטן אין געטאָ.
אַן אַלטער זייגער אַף דער וואַנט: איז נאָך ניט שפּעט?
גראַנאַטעס הוידען זיך, ווי אומ־רוס אין געוועטן.
דאָס וואָרט באַקומען האָט די שמידערײַ פֿון קאָזיטעט —
די שמידערײַ די אונטערערדישע פֿון געטאָ.

II

א האלב-פארזונקענע זיך טראָגט די געטאָ אום,
ווי אף א יאם אן אָפגעהאקטע קריהע.
ווער ערעוו-מיסעדיק שליסט אויס זיך פון ארום,
ווער ס'שליסט נאָך ערשט זיך אין די כוואליעס פון עפיר אײַן..
מע ווארט אף בסורעס, נאָר קיין איינע קומט ניט אָן,
עס לאָזט זיך, טאפנדיק, דער טויט איבער דעם בראָך גיין.
די נעכטיקע זײַנען שוין הײַנט ניטאָ,
די הײַנטיקע ניט זײַן וועלן שוין מאָ־גן!
אונטער דער ערד, פארבאָרגן און געטרײַ,
אלציינס, וואָס עפשער אלץ איז שוין פארשפעטיקט,
געאָטעמט האָט מיט ווּט די שמידערײַ,
געווער געשמידט צום לע־ט: האָט די געטאָ.
דער לעצטער אויסוועג! האָט בא יעט־וידן אין בליק
א פײַערל פון האָפענונג געבלאָנדזעט:
— דער איינציקער! — האָט אופגעזאָטן גליק, —
פארוואָס האָט ער דער ערשטער ניט געקאָ־ט זײַן?

III

...צו לאנג געטראכט... געהאָפט צו לאנג...
צו לאנג פאר אונדזער לאטע אף דער פלייצע זיך געדונגען... —
אים האָט גערדוכט, ער הערט דעם זיסן קלאנג
פון שמידערײַ, דעם פאָך פון בלאָזזאקס סאָפע דיקע לונגען.
ער האָט זיך צו דער טיר געטאָן א צי,
זיך אָפגעשטעלט, ווי עפעס זיך באדארפט דערמאָנען: —
די אויסגעהארגעטע וואָלטן באדארפט דאָ זײַן אצינד,
און שמידן דאָס געווער באדארפט מיר וואָלטן גלײַך פון אָנהייב!
באשיצן זאָל זיך יעדער איינער, ווי ער קאָן,
ניט ווארטן אף קיין הילף, ניט אויסרעכ'נען אף קיינעם!
און זאָל דער קאָט געווען ארויס קעגן ווער ווייסט וויפל מיליאָן —
א פויסט קעגן א פויסט! און אייגער קעגן איינעם! —
ער האָט זיך אומגעקוקט און ווײַטער פיבערדיק גערעדט,
געאקערט האָט זײַן יעדער וואָרט, מע זאָל עס הערן: —
ס'איז אונדזער טאָעס, וואָס מיר הייבן אָן צו שפעט,
און דאָס וועט אונדז פון קיינעם ניט פארגעבן ווערן!..

IV

געגאַנגען צום שלוס די זיצונג איז פֿון אופֿשטאַנד-קאָמיטעט,
זיך מער מעפּאַלפּל זײַנען איז קיינער ניט געווען קיין באַלן.
נאָר מיט א דורכגעברענטן מויל האָט גליק געריעדט,
זײַנע יעדער וואָרט איז ווי א ברייענדיקע קויל געפֿאַלן.
און אַלע האָבן אים געהערט פֿאַרטרויט,
זיך קלאָר א דינ-ווערכעזשבן אָפּגעגעבן,
אַז ס׳גייט א רייד וועגן בעקאָוועדיקן טויט,
וועגן פֿאַרהאַנדלען אויף דער העכסטער פּרײַז דאָס לעבן.
און דאָך האָט אומגעבלאָנדזעט ווו-ניט-ווו א שטראַל
פֿון האָפֿענונגען אומקלאָרע, פֿאַרפֿירנדיקע, ווײַטע...
אַדורכגעשווינדלט האָט פֿאַר יעדן איינציקן דער וואַלד
מיט פּאַרטיזאַנער און מיט ערד-שטיבלעך און שײַטערס...
אַריבערשפּרינגען מיט פֿאַרמאַכטע אויגן, אין געדאַנק,
איבער דער אומפֿאַרמײַדלעכקײַט האָט יעדערן געוואָלט זיך.
זיי האָבן אופֿגעכאַפּט מיט דאָרשט דעם ווײַטסטן קלאַנג —
ניט־דאָיִקע, פֿאַרווּרטיילטע און שטאָלצע...

V

עס האָבן שאָטנס זיך פֿון זיי געהויקערט אויפֿן דיל,
און הויקערדיק באַלאַגערט האָבן זיי די סטעליע.
געווען עס איז, ווי פֿאַר א שלאַכט, פּאַרטײַעט-שטיל,
געזיכטן — אָפּגעצערטע, ביינִיקע און געלע...
— איז אָט! — האָט גליק אויף אַלעמען דערלאַנגט א קוק,
באַלויכטן זײַן געזיכט האָט פֿון דער טיף די שמידערײַ אים: —
געווער, ווײַזט אויס, וועט זײַן גענוג...
און אויך ניט זײַן קיין מאַנגל וועט אין פֿײַער!.. —
א שטילקײַט האָט זיך אָנגערוקט. געווען איז גליקן שווער
צו קוקן די כאַוויירים אין די אויגן:
ער האָט געוווּסט, אַז ס׳וועט ניט קלעקן קיין געווער,
נאָר ס׳איז די שלאַכט געווען שוין אָפּגעווויגן!
— דאָס הייסט גענוג? — האָט איינער דאָך איבערגעפֿרעגט, —
מיט אונדזערע לאַגבוימער-שווערדן קעגן דײַטשע טאַנקען... —
ער האָט די האַנט געגעבן צו דער גאַס א שטרעק: —
דאָס הייסט, אַז ס׳איז אין פֿײַער ניט פֿאַראַן קיין מאַנגל?

VI

— קיין אויסוואל איז ניטאָ! — האָט גליק דערשטיקט זײַן אייגן קאָל,
ס'זאָל אין דער שטילקײַט זײַן אים בעסער צו פארנעמען, —
דאָס האָבן מיר! און טרעטן אופ מיט יעדער צאָל,
אָדער — צום ריוו געטריבן ווערן, ווי די לעמער! —
עס האָבן קעפּ בא אייניקע געגעבן זיך א גראָב,
און בליקן האָבן זיך גענומען איבערקרייצן:
— איז נארן מיר, הייסט עס, די אומגליקלעכע אָפּ,
פונקט ווי דער יידנראט האָט אָפּגענארט פארשטעלטערהייט זיי?
אין וואָס זשע שיידט אונדז אָפּ פון יידנראט,
וואָס האָט געשיקט דעם מאלכאמאָוועס גאנצע הורטן?
ער האָט דאָך אויך א הייליקע קאוואָנע פאר געוויס געהאט:
ניט וויסן זאָלן די פארורטיילטע, אז זיי זײַנען פארורטיילט!..--
געבריט האָבן די ווערטער גליקן גלײַך ווי שרויט,
און אָפּגעפּאָכעט האָט ער זיך פון זיי, ווי פון א האָגל:
— דער יידנראט האָט אופגעפּאָדערט ניין אָפּ טויט,
און מיר — מיר וועקן אופ אָפּ גיין זיך שלאָגן!

VII

אוואדע — מיט א טאנק קעגן א טאנק
צו פירן א געשלעג איז פריילעכער און בעסער
און זיכערער, לויט אלעמענס געדאנק,
ווי מיט אן אויסגעציילטער ביקס און מיט א מעסער,
נאָר ניט אונדזער געווער באשטימען וועט די שלאכט,
און ניט די צאָל — צי ווייניקער צי מערער.
ס'איז אונדזער וואָרט! דאָס אויסגעטראָגענע אין פּײַן און אין פארנאכט!
זאָל עס די וועלט די גאָרע איצט דערהערן!
ניט אָפּגעטייט איז אונדזער גײַסט, ווי ס'האָט דער דײַטש געוואָלט.
געשטעמפּלטע מיט שאנד-לאטעס, דעם העפקער פארנארײַעט,
באטייליקן זיך גייען מיר אין קאמף, ווי ס'גייט א פאָלק
זיך שלאָגן פאר זײַן רעכט און שטארבן פאר זײַן פרײַהײַט!
ס'איז רעכט א שטיין — פּונקט ווי א שווערד פון שייד,
ס'איז רעכט א פויסט — אפילע ווען דער סוינע דרײַ האָט.
אויך די, וואָס מ'האָט פארברענט זיי לעבעדיקערהייט,
זיי זײַנען אויכעט אומגעקומען פאר דער פרײַהײַט!

VIII

קײַן סאַך געווער האָט ניט געקלעקט אונדז פֿאַר דער שלאַכט,
ווי ס׳האָט די היים די אײגענע פֿאַר אונדז דאָ ניט געסטײַעט.
אָבער אויך די, וואָס ליגן אין די ריוונ אומגעבראַכט,
זײ זײַנען אויכעט אומגעקומען פֿאַר דער פֿרײַהײַט!
זיך ניט געקאַרגט דאָס פֿאָלק האָט אַף זײַן לאַנגן וועג,
דאָס האַרץ געשטאָלט, דעם גײַסט געשלײַפֿט ווי בלײַ האָט.
די אומשולדיקע אײפּעלעך, וואָס דײַטשן האָבן זײ צעזוגט,
זײ זײַנען אויכעט אומגעקומען פֿאַר דער פֿרײַהײַט!
אין יעדן אײנציקן פֿון זײ
געזוען איר צוקינפֿטיקן קאַבורען האָט די כײַע.
אויך די דערשטיקטע אין די גאַז-צעלן, אַף זײף —
זײ זײַנען אויכעט אומגעקומען פֿאַר דער פֿרײַהײַט!
קײַן הײליקערע פֿרײַז איז ניט פֿאַראַן ווי בלוט און וויי,
דאָס גיבן מ ר! ס׳איז אונדזער שווערד און אונדזער פֿײַער!
און אין דעם לעצטן בראָך, וואָס רוסלאַנד גרײט פֿאַר זײ,
וועט אויך אַרײַנגײן אונדזער הײליקער צושטײַער!

IX

זײ האָבן פֿוילן אַף דער דריטער וואָך דערשטיקט,
פֿאַר צוואַנציק טעג האָבן זײ כאָרעוו געמאַכט פֿראַנקרײַך.
און מיט דער מינדסטער צווײַג פֿון ראַטנלאַנד — דערקלערט האָט גליק, —
דאָס דריטע יאָר שוין דויערט דער געראַנגל,
און ס׳איז נאָך ניט באַוווּסט, ווי לאַנג
נאָך דויערן, אַ הײליקער, ער וועט דאָ.
און אויב אַפילע דאָ איז שוין זײַן לעצטער צאַנק,
וועט ער צעפּלאַקערן זיך אין אַ צווײטער געטאָ!
זײ האָבן אַף אונדז אויסגערעכנט, ווי אַף שאָף,
וואָס לאָזן מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ זיך נעמען.
נאָר ס׳איז נאָך ניט באַוווּסט דער סאָף —
ווער איבערלעבן וועט אין דעם געראַנגל וועמען?!
זײ האַקן אָפּ אַ קאָפּ, און ס׳וואַקסן אויסעט דרײַ!
זײ שעכטן אויס אַ טײל, און ס׳גיט די אונטערערד אַ קלעטער! —
געאָטעמט האָט מיט ווּט צו אים די שמידערײַ,
געווער געשמידט צום לעצטן האָט די געטאָ!

X

געגאַנגען די אַרבעט מיט קאַוואָנע איז, מיט פליַיס,
געגרייט דער איבערבלײַב פון געטאָ האָט געטריַי זיך.
אַריַינגעעטאָטעמט ייִדן האָבן גיַיסט
אין די צעגליטע שטיקלעך שטאָל און שטיקלעך איַיזן.
קיין וווּנק. קיין וואָרט ניט אויסגערעדט.
אָן מאַפּסיק זיַין. אָן איבעררופן.
ווי ס'האָבן ייִדעס זייערע קאַוואָנע אין געבעט
אַריַינגעלייגט בעשאַס טאַנייסים און סיגופים.
ס'איז פון די ביינער בלויז געגאַנגען אַ געהויל,
אַ פיַיער האָט זיך פון די אָדערן געריסן,
און צוגעשלאָסן איז געווען בײַ יעדערן דאָס מויל,
און מיטן מויל געפּרוווט די אויסגעשליַיפטע שפּיזן...
און אופגעגאַנגען זײַנען די בליקן גראַד,
ווי שאַרפן פון געווער, ביז צו די הימלשע געוועבן.
געווען דאַן הייליקער פון גאָט איז אַ גראַנאַט,
פון פאָלק דער קאָוועד — העכער פונעם לעבן!

15. דאָס וואָרט באַקומט די שמידעריַי!

I

שווער דער בלאָזזאַק זיך באַוועגט,
ניט ער פאָכעט, נאָר ער וועקט.
ס'איז דער האָרן גאָר די ערד,
יעדער פונק מיט פלאַם באַשווערט.
ס'פלאַמען אויגן, ס'פלאַמען בערד:
שמיד זיך, שפּיז, און שמיד זיך, שווערד,
שמיד זיך, מעסער — ניקמאַס־דאַם!
ניט פאַרשפּעטיק, ניט פאַרזאַם!
שליַיף זיך טיף און שליַיף זיך הויך,
ווי געשליַיפט ס'האָט זיך דער מויעך,
ווי געשליַיפט ס'האָט זיך דער מאַרך
בײַ די ספאָרים טאָג און נאַכט.
זיַי דער לעצטער בליץ פון וויי,
זיַי דער לעצטער אויסגעשריי,
פאַל נאָר ניט אַרויס פון האַנט
פאַר דער צײַט באַם לעצטן ראַנד!

II

אויסגעפּויסטיקט אונטער דר׳ערד,
ציִען הענט זיך גראד אהער
פון הארוגים גאנצע בערג.
ווײַסע שטערנס, גרינע בערד,
און די אויגן — שטאר און גלאָזיק,
כאפּן זיי זיך אָן באם בלאָזזאק,
א צעהוידע, א צעפּאָכ
און מיט ביינער א פארעפּראָך:
רײַס זיך, פײַער, דורך די צאמ,
זײַ דאָס לאָשן אונדזערס, פלאם,
אונדזער ערשטע מעלדונג זײַ,
וואלגער אײַן די לעצטע זײַל!
שעקער, הימל, שעקער, ערד,
אז א קאָרבן איז באשערט!
אז וואָס ניד׳ריקער די קעפּ,
העכער אלץ צו גאָט די טרעפּ!..

III .

ניט קיין שווערד נאָר, שמידערײַ,
ס׳שמידן לוכעס זיך אפסנײַ!
זאָל קיין מעסער, אופגעברויט,
איצט ניט טרעפן צו קיין ברויט!
איבער הענקערס א געפעכט,
אוילעם-האבע אפ דער ערד!
א געשלעג, ווי א קאיאָר —
אויסגעווייטעקט טויזנט יאָר,
אים געוויגן ווי אן אמ
און באשווירן — ניקמאס-דאם!
דורכגעאָדערט — יונגס מיט אלטס —
ווער נאָך פאָדערט אונדער האלדז?
וועמען קומט נאָך אונדזער מויעכ?
וועמען — אונדזער לעצטער הויך?
אויב דער טויט איז אונדז פארגרייט,
איז לעכאיִם טויטערהייט!

IV

שווער דער בלאָזזאַק זיך באַוועגט,
עס באַגינט דער ערשטער וועג.
ס'קוקט זיך איינס צום צווייטן אום,
און אין זיך, און רונד אַרום,
יעדער בליק באַפּעלט און מאָנט,
אויפגעלויכטן, ווײַט און נאָ'נט:
ווער פון שטאָט דאָ ניט צעזייט איז?
אי די קינדער, אי די זיידעס,
אי דער גלעזער, אי דער ראָוו —
אויפגעוועקט פון טויטן שלאָף,
א געפּאָך און א געוויי —
ס'וויינען דוירעס, ווינד און ווײ,
אומגעבראַכטע אין דעם בראָך,
ניט־געבוירענע, ווער נאָך?
און דאָס פײַער, ווי א יאַם,
זעצט אין הימל: ניקמאַס־דאַם!

V

פליִען פונקען אויף און אָפּ,
און אין שטראַלן איז דער קאָפּ:
זיס איז דאָך אַזוי די ערד,
נאָר ניט אונדז איז זי באַשערט...
גלאַנציקט אויף אין אויג א טרער,
גליטשט מיט ווײ זיך לאַנגזאַם, שווער,
פאַלט אַף שטאָל צעגליטס אין פלאַם
מיט באַשווער אַף ניקמאַס־דאַם:
שאַרף זיך האַרט, און פלינק, און דרייסט,
און דעם לעצטן פענט צערײַס!
זײַ פון פײַן דער לעצטער הויך
און דעם סוינעס האַלדז דערגרייך!
יעדע גרוב און ריוו דערמאָנ!
מעסער, פאָדער! מעסער, מאָנ!
פאַר האַרוגים אָנ א צאָל,
מעסער, מאָנ! און מעסער, צאָל!

VI

פאַר דײַן ערשטן אופבליץ, שווערד,
גײט א מילכוועג אונטער דר׳ערד:
שמיד זיך, אײַזן, שמיד זיך, שטאָל!
ס׳איז קײן אנדער וועג נישטאָ,
ס׳וועט קײן אנדער וועג ניט זײַן,
זײַ געהײליקט איצט, קלײזײַען!
זײַ די אױסלײזונג, די פאָן,
ס׳זױגן מאמעס איצט דיך אָן,
און א זאָקן, און א קינד,
און עס דעמערט, און ס׳באַגינט —
מיט דעם פײַער זיך באַטרינק,
ס׳זאָל לעיִבעד גײן קײן רינג,
זעטיק זיך מיט יעדן גלי,
נעם דעם װײטעק אָן פאַר ליב,
און מיט סינע אים באַטאַם —
זאָל דײַן װעג זײַן ניקמאַס־דאַם!

VII

שװינג ניט פרי און נאָך ניט שפּעט,
אױס האַכנאָע! אױס געבעט!
אױסגעצערטע ביז צום בײן,
אױס טאַנײסים! אױס געװײן!
דורכגעיאָגטע קאַליסטרױ,
אױס טאַכנונים! אױס פּאַרטרױ!
דורכגעספּירטעװעט אין האַס,
אױס מיט באָבע־מײַסעס, אַז:
װאָס מיר זײַנען זײַנען מיר,
אָבער ייִדן זײַנען מיר!
און די אױגן אין א זאַק,
און דער גאָרגל פאַר דער האַק,
און דאָס פּאָנעם פאַר א שפּײַ —
װער סע װיל נאָר, פראַנק און פרײַ!
און דאָס האַרץ איז הױלע ריס,
איז מיט פײַער — קױרעס־בריס!

VIII

אָט וועט מענ זיכ מאָלע-האס
באלד א לאָז טאָג אפ דער גאס.
אָפגעצאָלט פאר אלצ! וואָס נאָכ?
ס'ברעכט אונדז מער שוינ ניט קיינ בראָכ,
ס'האָט אפ אונדז דורכ בלײַ אונ שרויט
מער קיינ עליטע ניט דער טויט,
ניט דער אָנהייב, ניט די ענד —
מיר האָבנ שוינ אויכ געברענט,
אונדזער אש שוינ אויכ צעווייט,
איצט אינ שלאכט פארברענטערהייט!
פאר געברענטע לייד אונ פײַנ —
ניט קיינ ברויט אונ ניט קיינ ווײַנ,
נאָר א טרונק נעקאָמע-פרייד
אונ לעכאיִמ טויטערהייט.
אָדאָמ-נאקעט ביז צומ שטאמ —
זײַ זיכ נויקעמ — ניקמאס-דאמ!

16. ארויסגעבנ לעבעדיקערהייט

I

דער עלטסטער פונעמ יידנראט איז גרוי אונ יוסט,
א בייזער ווידערקאָל פונ זײַנע טריט צעפלייצט זיכ.
א געלער מאָגנ-דאָוויד אפ זײַנ ברוסט,
א געלער מאָגנ-דאָוויד אפ זײַנ פלייצע.
ער קוקט מיט פאכעד זיכ ארומ א יעדער מאָל,
ווי ס'וואָלטנ שאָטנס אומעטומ איבערגעגאנ דעמ וועג אימ.
פונ כעסעד טײַוולשנ ער טראָגט דעמ שווערנ אָל,
געשטעמפלט איז פונ טויט זײַנ יעטווידע באוועגונג.
א פידיענ-נעפעש איז אימ יעדער איינציקער באפעל,
וואָס ער פילט אויס מיט שרעק, האכנאָעדיק-געבויגנ.
אימ איז געזיכערט אפ א צײַט זײַנ ניט געריריטע פעל
פאר צובינדנ מיט האָפענונג בא די פארווערטײַלטע די אויגנ,
ניט זענ די גרוב זיי זאָלנ פאר די פיס,
פארגלייבט זאָלנ זיי זײַנ צומ מעסער בא דעמ ווײַ-ראנד.
ס'האָט מיט האשגאָכע אימ פארוויגט, געוויס,
דער הכל שוחטי׳ן ושחיטתן כשרה[5].

II

באַ דעם צונויפשטעלן די צעטלען ס׳לעצטע מאָל,
דעם מאַלכאַמאָוועס אָפּגעבן אַן אָרדנטלעכע פּאַרטיע,
האָט זיך אַן אַלטער ייִד געריסן אויפן קאָל
צום עלטסטן פונעם ייִדנראַט, די באָרד געשפּאַרט אין אים:
— ווי שטייט עס ערגעץ, האַ?.. ווײַזט מיר אַ דין,
אַז איך דאַרף גיין פאַר אײַך צו דער אַקציע?!—
זײַן קאָל איז אַלע ווײַלע זיך פאַרגאַנגען דין,
ווי אַ געהויל פון זייער ווײַט און אויסגעלייזיקט...
— ס׳וועט ניט געשען קיין בייז!.. דער דײַטש פאַרשפּרעכט...—
האָט זיך דער עלטסטער פונעם ייִדנראַט געגראָבן אין די צעטלען.
און ווי אַ דורכגעשטאָכענער אויף דורך אין האַרצן פון אַ שווערד,
האָט זיך דער ייִד צעשריגן ווי אַ לייב איבער דער געטאָ:
— ס׳וועט ניט געשען קיין בייז... טאָ זאָגט, וואָס איז געשען
מיט די, וואָס איר האָט פריִער אָפּגעגעבן?
פאַר וויפל האָט ער אײַך געשענקט
אײַער טרייפניאַצקע לעבן?

III

דאָס הויז פון ייִדנראַט קוקט שטרענג אַראָפּ,
דער דאַך איז ווי אַ היטל מיט אַ גלאַנצנדיקן דאַשעק.
די בליקן ציִען זיך צו דעם און ווענדן צ׳ריק זיך אָפּ,
ס׳איז דאָרט אַ גאַנצן טאָג אַ שטיל אַ ראַשיק.
דער שראַנק זיך הויקערט, ווי אַן אַלטער קאַטצאַפּאַלק,
דאָס דעקל איבער אים פאַרהײַטלט ברוין איז.
דער געטאָ-שטעמפּל דאָרטן זיך באַהאַלט
און פון אַ טויטער שטאָט דער סייפער-האַזיכרוינעס.
אַ לויך אויף דער וואַנט — ווי אַ געהאַנגענער, פאַרשטאַרט,
אַ ביסל אין אַ זײַט, ווי עפּעס אומפאַרשטענדלעך אים איז,
ס׳הערט אַלץ זיך עפּעס אײַן, און אַלץ אויף עפּעס וואַרט,
אַ שאָרך זיך הערט פון טויטן-צעטלען און רעשימעס...
און אין דער סקריפּענדיקער טיר גיט זיך אַ שור׳וועט דורך
דער באַלעבאָס, באַגלייט פון ראָוו און ייִדן טומלדיק-געפּלעטע,
געקומען איז ער פון דער דײַטשישער קאָמענדאַטור
מיט אַ בייז-וואונדערדיקער בסורע פאַר דער געטאָ...

IV

און א וויקועכ איז אינ ייִדנראט געווענ,
דער פּילפּל איז געגאנגענ פונ געשפּענסטער.
אראָפּגעקוקט דער אומגליק האָט פונ ווענט,
דער גורל האָט געקלאפּט שוינ אינ די פענצטער:
עס פאָדערט שוינ דער קאט מיט זשאווער אינ די רייד,
מיט א טערמינ, מיט טנאָים און מיט צאָלנ,
אז א געבונדענעם, לעבעדיקערהייט
דעם לערער גליק ארויסגעבנ מע זאָל אים...
טאָמער פארשפּעטיקנ די ייִדנ צום טערמינ,
איז צו דעם טויט די העלפט געבליבענע זאָל גרייט זײַנ!
זיכ דורכגעכוואליעט האָט דער פּײַנ פונ יעדער מינ:
פונ גראָבנ גריבער זיכ אליינ ביז צו דעם קרייצנ...
און דער וויקועכ האָט געשטיגנ מיט געפּראל
און מיט פארשיידענע רעמאָזים מיט פארוויטע:
איז רעכט, פאר איינעמ זאָל א קאָרבנ זײַנ דער קלאל,
צי קאָנ מענ מאקריוו זײַנ דאָכ איינעמ פאר דער איידע?!..

V

— פאראנ א דינ, — האָט זיכ דער ראָוו געטאָנ א ריס
צו אלעמענ, פונ רעכטס און לינקס און קעגניבער,
און האָט געווארט, ס׳זאָל ווער-ניט-איז
אים אָפּשטעלנ אָדער א שאָקל טאָנ די קעפּ זאָל מענ בעציבער...
— פאראנ א האק! — האָט ווי א ווידערקאָל
זיכ דורכגעטראָגנ ראש דורכ דער אסיפע
און אָפּגעקלונגענ אָנ א צאָל,
ווי פונ דער הייכ און פונ די טיפנ...
— פאראנ א דינ, — האָט ווידער זיכ דערהערט, —
אויב ס׳שטייט די גאנצע איידע אינ סאקאָנע,
איז... — אומגעקוקט האָט זיכ דער ראָוו, — איז רעכט,
אז איינער זאָל זיכ פארנ קלאל, אויב נאָר מע קאָנ נאָכ...
— ס׳א מאָרד! — האָט דורכגעדונערט אפּנ ראט
און גלײַכ די קעפּ אראָפּגעבויגנ בא דער איידע, —
— זײַט נאָכ מעקאדעש, ראָוו, דעם מאָרד מיט הארײַ אט, —
האָט אפּדאָסנײַ דערהערט זיכ א געשריי דאָרט...

VI

אָט דאַן זיך צוגעשטעלט אין ייִדנראַט האָט גליק,
ער איז אַרײַן, פּונקט ווי פֿון יענער וועלט פֿאַרבלאָנדזשעט:
— נו, וואָס, געפּאַסקנט? — האָט זײַן בליק
צו אַלעמען אַ צי געטאָן זיך. —
עס גייט שוין באַלד צו ענדע דער טערמין!..
פֿאַרלאַנגט דער ייִדנראַט אים עפּשער עפּעס זאָגן,
אויב ניט, וועט ער אַליין זיי מעלדן דעם פּסק-דין!
— אַליין? — האָט דורכגעוווּשט דער ייִדנראַט. — אַליין! זיך שלאָגן! —
ער האָט מיט ביידע הענט דעם שראַנק געטאָן אַ נעם,
אַ לאָז געטאָן האָט פֿון זײַן מויל זיך שוועבל: —
אַצינד איז אומקומען — מער ניט קידוש־השם,
קידוש־השם איז איצטער לעבן!
בעכיין איז ער געקומען נאָך געוווּרן! —
האָט נעענטער צו אַלעמען געטאָן אַ גיי ער, —
די כּפּיצים אָפּגעבן אַ וועלכע ס'האָט נאָר ווער,
ווו זיך פֿאַרוואַלגערט ס'האָט אין געטאָ אַ מאַטבייע!

VII

און אים, דעם קאַט, גיט צום טערמין מײַן פּאַכפּאָרט אָפּ,
ער וועט אין דײַטשיש בלוט זײַן אײַנגעטונקען...
מער פֿאָרלייגן קאָנט איר אים גאָרניט פֿאַר מײַן קאָפּ,
זיך ניט געאַמפּערט! און זיך ניט געדונגען!
ניטאָ אין געטאָ גליק! אים אויסלייגן איר וועט,
מע קאָן פֿון קיוועך נאָכאַמאָל דערהאַרגעטע צום ריוו ניט שלעפּן!
דערהאַרגעט האָט ער מיך פֿון לאַנג שוין העט!
ווען מיך פֿאַרכאַפּט ער אויף דער גאַס האָט מיט די עפּל!
דערמאָנט אים, אַז ער האָט שוין איינמאָל מיך געטריבן צו דער גרוב,
אויף דעם וועט ער מיט מײַן פּערזאָן זיך מוזן באַגעגנען...
ניטאָ מער גליק!.. דער פּאַס! אויף אים זיך פּעסט פֿאַרופּט!
פֿאַרבלוטיקט אים געפֿונען האָט איר אין די קליידער פֿון הרוגים! —
עס האָט אַ גרויקײַט אַ פּריצײַטיקע, ווי אַש,
שוין אויף זײַן יונגן שטערן זיך באַוויזן,
און אויפֿן זייגער קוקנדיק האָט ער זיי אויסגעשטרעקט דעם פּאַס: —
גייט גיט אים אָפּ! ס'איז צײַט! אָט איז ער!

17. באַגײַסטערונג

I

א יעדן אויגנבליק מע טרײַבט פון זיך מיט ווײ און מי,
א יעדערן איז קלאָר, אַף וואָס ער האָט זיך נאָך צו ריכטן.
געבראַכט דעם טאַליען האָט מען פּינקטלעך צום טערמין
דעם פּאַספּאָרט גליקס, אין בלוט אַן אײַנגעריכטן,
און אים דערקלערט: ניטאָ אין געטאָ גליק,
ניטאָ! ניטאָ קיין סימען שוין פון זייער לאַנג אָן,
מע קאָן פון גרוב דערהאַרגעטע ניט אויסגראָבן צוריק
און א דערהאַרגעטן דעם זאָנדערפיורער נאָכאַמאָל דערלאַנגען...
א רײַע — איז דער פּאַס. אין בלוט פּאַרפלעקט
געפונען מ׳האָט אים אין די קליידער פון די אומגעבראַכטע...
אַרויסגעשמיסן האָט דער דײַטש דעם פּאַספּאָרט מיטן סטעק
פון אויסגעשטרעקטע הענט, פון אומבאַוועגלעכע, פאַרשטאַרטע,
און וואַרפנדיק דעם בליק פון באַלקן צו דעם דיל,
האָט ער באַפעלט זיך צושטעלן א נײַעם טראַנספּאָרט ייִדן...
און ס׳האָבן די געקומענע אַוועקגעלאָזט זיך שטיל,
מיט טריט פאַרוויגנדיקע זיך אַליין אַף ווידע...

II

גאָר אָנגעגליט געווען אין געטאָ איז די ערד
ביז צו דעם לעצטן גראַד, ביז אופגעריסן ווערן —
פון א געבאָט זיך שלאָגן, שלאָגן אָן געווער,
פון א געבאָט — א הייליקע פאַרשווערונג.
און אָט דער לעצטער איינציקער באַנער
פאַרפלייצט די הערצער און געמיטער האָט ווי כוואַליעס.
דאָס לעצטע בינטעלע גראַנאַטן און געווער
אַרויסגעשמוגלט באַדערנאַכט געווען פון אַרסענאַל איז.
א ביקס — אַף דרײַ! און א גראַנאַט — אַף פיר!
די איבעריקע — הויל! מיט שטיקער שטאָל און אײַזן!
און גליק, אַן אופגעלויכטענער, האָם זיי געפירט,
באַם אויסוואַל פון די לעצטע אויגנבליקן, פרײַ זײַן!
געטראָגן האָבן זיך די אָפּקלאַנגען אַהער
פון שלאַכטן בא דער וואָלגע און באַם דאָן — פאַרשפּעטיקט,
פון דאָרטן האָבן זיי, ווי די געוועלע-גלעקער, זיך געהערט,
און אופשטאַנדן האָבן זיך, הייליקע, פון לאַגערן געבלעטערט...

III

— און איצט איז אונדזער ריי! די לעצטע שאָ קומט אָן! —
האָט גליק פון אונטער דר'ערד אַפּ בוידעמער געקלעטערט.
ער האָט געזען, ווי ס'שלײַדערט זיך אַראָפּ, פאַרוויקלט אין א פאָן,
דער לעצטער אופשטענדלער אין ווארשע, אין דער געטאָ...
און פונקט אזוי האָט זיך דאָס לעבן גליק פארענדיקן געריכט,
דאָס זאָל פאר יעדן איינעם היליק א געבאָט זײַן.
און האָפענונגען מיט פארבלענדיק־שטראלנדיקן ווי ליכט,
גענומען האָבן זיך בא אים אין הארץ צעשפּראָצן.
— נו, וואָס? — האָבן געטײַנעט אייניקע, — מ'איז אומגעקומען דאָך!
א שפּענדל קעגן שטורעם-ווינט... אלציינס — צעשמעטערט!.. —
און גליק איז אָפּגעגאנגען מיט ליכט, ווי אין פארשפּראָך:
— זיי זײַנען אומגעקומען, יאָ, די אופשטענדלער פון געטאָ...
געוויס!.. מ'האָט ריכטן זיך אַפּ עפּעס אנדערש ניט געקאָנט.
קיין אנדער סאָף האָט ניט געקאָנט געמאָלט זײַן,
נאָר ס'האָט איר שאנד גערמאניע געשטעלט אין לעצטן קאָן,
איר מאָרגנדיקן בראָך האָט זי פארזוכט אין אָט דעם לעצטן מאָלצײַט!

IV

זיי זײַנען אומגעקומען, יאָ, די אופשטענדלער, געוויס!
פארקלעמט מיט שטאָל, מיט פלאם פארשטאָפּערט,
נאָר ס'האָט אין יעדן שאָטן זיך אנטפּלעקט א ריז,
וואָס פון אזא געוווּסט האָט סטאלינגראד און סעוואסטאָפּאָל!
דאָס בלוט זייערס, ס'פארגאָסענע אַפּ יעדן שטיין,
דערקלערט דער וועלט פון געטאָ-גאסן בעקאָל-ראָם האָט,
אז העלדזער שטערקן זיך ניט פאר דער האק מיט א געוויין,
און פארגעדענקען וועלן הענקער עס אַפּ טאָמיד!
בלויז דרײַ און פערציק פלאקערדיקע טעג
איבערגעקערט האָבן א טויזנטיעריקע לעגענדע
פון אונטערטעניקײַט, און פון האכנאָע, און פון שרעק,
און פון אָן ווידערשטאנד זיך לאָזן אומברענגען און שענדן...
געגאנגען איז דרײַ און פערציק טעג די שלאכט,
דאָס שווארצע הענקער־בלוט האָט דרײַ און פערציק טעג געוואָיעט,
און ווי א נײַע ספּירע, אויסגעקריצט מיט בלוט און פראכט,
באַם פאָלק אין הארץ וועלן זיי אופבליִען לעוילאָם-וואָעד!

V

פון זינט באר-קאָכבאַנ האָט דאָס פאָלק צום ערשטנ מאָל
דערקלערט דעמ פײַנט אזא ארויסרופ, ווי דורכ גלעקער!
ווידעראנאנד האָט עס געשטעלט דער קראפט פונ שטאָל
פונ איר מארטירערשער געשיכטע — די אנטפלעקונג!
דערשלאָגענע פונ הונגער אונ פונ פײַנ, זײַנענ זיי דרייסט
אינ שלאכט דערשטיגנ צו אנ אומגעהערטער גוורע.
דעמ אָפגרונט האָבנ זיי איבערגעדעקט מיט זייער גײַסט,
ווי ס׳האָט דער רויטארמייער מיט זײַנ הארצ פארדעקט אנ אמבראזורע!
צו שלאכט פארמאָלדנ האָט זיכ זייער לעצטער טאָג,
צו ווידערשטאנד אפ אלעמאָל געשווירנ קינד-אונ-קייט האָט —
זיי זאָלנ פונ באצווינגער צו דער גרוב ניט זײַנ געיאָגט
אימ מעסאמייעכ זײַנ מיט זייער פײַנ אונ ווייטעק.
אפ אייביק האָט דאָרט זייער לעצטער טאָג אדורכגעהעלט,
אפ צוויי יאָרטויזנטנ אפ נײַע וועט ער סטײַענ;
ס׳וועט מער ניט אײַנפאלנ קיינ הענקער פונ דער וועלט
פארניכטנ אונדז, ווײַל ס׳איז לעס-דינ, ווײַל ס׳איז לעס-דאיענ!

VI

פארטונקלט האָט זיכ דאמאָלטנ דער העלסטער פלאמ
פונ אלע אופשטאנדנ באמ פאָלק אינ אלע צײַטנ,
ווענ אופנעריסנ האָט פונ געטאָ זיכ דער צאמ,
אונ די פארורטיילטע זײַנענ ארויס אינ שלאכט געלײַטערט,
מיט דעמ געווער פונ הוילנ גײַסט אונ הוילנ מוט
קעגנ מאשינ-געווער אונ טאנקענ פונ די דײַטשע הענקער,
אונ ס׳האָט א יעדער זייער טראָפּנ בלוט
באקרוינט דעמ אופשטאנד, ווי א דענקמאָל,
פאר וועלכנ ס׳איז דער הימל ניט גענוגנד הויכ אונ גראמ,
ווי דער שוויל-טאכטיע ניט גענוגנד טיפ פאר אונדזער בראָכ איז!
עס וועלנ דורעס ווענדנ דעמ זיקאָרנ צו זײַנ פלאמ,
צו אימ וועלנ זיכ צײַטנ אומקערנ נאָכ בראָכעס, —
איז פאלנ לאָז אפ אונדז די קדושע-שײַנ
אונ שטארקנ דאָס געמיט אונדז ערעוו דעמ געראנגל!
מיר טרעטנ אופ! אינ נאָמענ פונעמ פאָלק אונ פונעמ פײַנ!
ווי שלאכטלײַט — אפ געשלעג! — דער אײנציקער פארלאנג איז.

VII

דעמ לעצטנ טראנספּאָרט ייִדנ צושטעלנ באַפעלט
האָט זיכ דער דײַטשער קאַט — אונ צוגעפּײַפט: — אַפ אַרבעט! —
גערײכט זיכ פונ דעמ פיורער אַפ באַלײנרונגענ א װעלט,
אונ זיגרײַכ אַפ זײַנ האַנט באַטראַכט די ביינער אונ דעמ שאַרבנ.
קיינ איינער גייט פונ געטאָ ניט אַרױס!
אונטער דער ערד דערשײנענ א באַפעל איז א געהײמער.
געװענ צעשטעלט זײַנעג פּיקעטנ אומעטומ, דורכױס,
אונ קײנער ניט געלעגנ איז באַהאַלטנ אינ די הײמענ.
— מיר װעלנ זענ, װי לײַכט זײ נעמענ אײַנ א שטאָט! —
האָט גליק ביז װײטעק אָנגעשטרענגט די ריִע
אונ האָט זיכ צוגעהערט צו יעדנ טראָט
פונ יענער זײַט, װוּ אומגעגאַנ זײַנענ אַריִער.
מ'האָט אַפנ אָנפאַל יעדער רעגע זיכ גערײכט,
נאָר זיכ באַגעגענענ מיט אימ א יעדער גרײט געװענ איז.
געװוּסט האָט גרינטלעכ יעדערער זײַנ פליכט,
אונ יעדער האָט געװוּסט, װוּ ס'איז זײַנ גרענעצ.

VIII

דער אופשטאַנד-קאָמיטעט באַשטאַנענ איז פונ צײַנ פּאַרשױנ,
געװענ איז אָפּגעװוּרגנ אַלצ — באַדאַכט אונ ניכטער.
אַפ זײ האָט זיכ געלײגט די לאַסט צו זאָגנ „שױנ!"
אונ אָנהײבנ די לעצטע שלאַכט מיט די פאַרניכטער.
אונ א באַפעל א ליכטיקנ האָבנ די אופשטענדלער געהאַט,
געטראָגנ הײליק האָט אימ יעדער אײנער:
װענ ענדיקנ װעט זיכ דער לעצטינקער גראַנאַט,
איז דורכהריזענ באַמ פײַנט דעמ גאָרגל מיט די צײנער!
צעבליט, װי פונ א טױזנטיעריקנ פאַרזײ,
פונ שלאַקס-האָגלענ געבענטשט אַפ שלאַכט אונ שירע,
איז אומגעגאַנ געשפּענסטיק יעדערער פונ זײ,
געװענ איז יעדערער פונ זײ — א רױע-װעיִנױ-נירע!
צעשטעלט געװענ זײַנענ זײ אומרויִק אונ װאַך
אַפ אױסגעטײלטע אונטערערדישע באַצירקנ.
אונ אַרומ זײ צונױפגעצױגנ האָט זיכ די געפאַר,
װי ס'ציט צוזאַמענ זיכ דער קרײַז אונטער א צירקל.

IX

גענדיקט האָט זיך דער טערמין. א שאָ און צוויי.
ארייַנגעריסן האָבן דייַטשן זיך אין געטאָ, ווי נ'א פעסטונג.
און פייַער האָט געטאָן א לאָז זיך איבער זיי
פון אונטער דר'ערד און פון דער הייך, פון פארמאסקירטע נעסטן.
עס גיסט זיך שוין אין געטאָ דייַטשיש בלוט,
עס וואלגערן זיך שוין אין געטאָ דייַטשישע פעגאָרים.
פארקער'ווערט האָבן הענקערס שנעל זייער מארשרוט,
באגלייט מיט פייַער און מיט פעך פון קעלערס און פון גאָרנס.
און אומגעקערט זיי האָבן באלד זיך אפ צוריק
מיט טאנקען, מיט מאשין-געווער, מיט מייסים.
— זאָלן זיי שטעלן טאנקען! — האָט געהיצט זיך גליק, —
דאָך ווייניקער וועט פאר דער רויטער, לייַבלעכער ארמיי זייַן! —
קיין ווייַן האָט ערגעץ ניט געטאָן א קינד,
קיין מאמע ניט געפרווט האָט וועגן גזאר א רעד טאָן.
און ס'האָט דער לעצטער איינס-אפ-איינס באגינט
פון דייַטשן רייַכסווער מיט די שאָטנס פון דער געטאָ.

18. א טראָפן האָניק

I

מיט פייַערדיקע צונגען זיך באלעקט
האָבן פון פענצטער די פארבראָכענע שאליוקעס.
צו נאכט האָט זיך געשטילט ס'געשלעג,
זיך מיט די לעצטע טראָפנס פלאם פארשטעמפלט, ווי מיט טריוואקס.
דאָך אויסצייַלן אין דער האפסאָקע — ווער עס לעבט
און פון די לעצטע ווער ס'איז שוין ניטאָ מער —
האָט גליק זיך אין דער פינצטערניש געטאָן א שלעפ,
א קאָל פון עמעצן דערהערן... טאָמער...
איבער פארשטארטע קערפערס פון די לעצטע פרייַנט
איז ער געגאנגען. זיך אָפגעשטעלט בא יעדן איינעם.
אין יעדנס טויטן בליק דערלאנגט א קוק ארייַן,
און יעדנס טויטער בליק דערלאנגט האָט ווי א שטייַן אים.
און אָט אזוי אין אָט דעם פייַנלעכסטן שפאציר
געשלעפט איבער דער נאכט די פיס האָט קוים ער,
ביז צוגעקומען איז ער צום באצירק,
ווו באם געווער געלעגן א פארגראָבענע אין נוימי.

II

זי האָט דאָ מער אַף קיינעם ניט געוואַרט,
פאַרטויבט פונעם געשלעג, געווען איז זי שוין זיכער,
אַז אַלץ האָט זיך געענדיקט מיט דער נאַכט.
און פּלוצעם — גליק! האָט זי אַ דריק געטאָן צו זיך אים:
— ווער נאָך געבליבן איז? ניי, זאָג, דערציילֿ!
— דער גרעסטער טייל איז ניט פאַראַנען מער קימאַט שוין, —
האָט ער אַ יעדער וואָרט געביסן מיט די ציין,
די ווייַסלעכע האָבן זיך באַ אים געגעבן אַ פאַרקאַטשע.
אַ שוואַרצקייַט האָט געהויזט אַרום זייַן מויל.
ער האָט געוואָלט אַ טרונק. איבערגעבערענט זייַנען געווען די ליפּן.
פון ערגעץ־ווי אַ קרעכץ, פון ערגעץ אַ געהויל
געגנע׳נטערט האָט צו זיי און זיי איבערגעהיפּערט...
און נוימי האָט אין דעם געהערט דעם סאָף פון אַלץ,
אונטער דעם בלאָנדזשענדיקן וואָי דעם קאָפּ געבויגן.
ס׳האָט גליק דערזען אַ פּאַסיקל אַנטבלויזטן האַלדז,
און גלייַך ווי פון אַ ברי האָט ער פאַרמאַכט די אויגן.

III

ער האָט דעם קאָפּ באַ איר אין שויס געגעבן אַ פאַרהיל,
און ס׳האָט באַ אים אין האַרץ גענומען טאָגן:
— דער גענעם ענדיקט זיך!.. מיר האָבן ניט קיין הילף,
נאָר פאַר דעם בראָך און כורוועס האָבן מיר צו זאָגן:
אַזוי זייַנען מיר, ייִדן, לעכערלעך אין וואָפן און אין צאָל,
פאַרטיידיקן געגאַנגען אונדזער אויסגעלאַכטן קאָוועד,
שוין ניט מיט גאָט אין האַרץ און אַף די ליפּן „שמע־ייִשׂראָעל“,
נאָר מיט פאַרלענדגדיקן פלאַם אין ווייטעק אויסגעכאָוועט...
אָן ברויט, אָן וואַסער, אָן געווער,
די געטאָ פון איין זייַט און פון דער אַנדערער — גערמאַני׳ע...
און ווי סע זאָל ניט זייַן, וועט דאָך די ערד
צו בייז אונדז ניט דערמאַנען!
דער הימל האָט פון אַ געשלעג אַזאַ מין ניט געוווּסט,
די ערד געשטוינט האָט ביז צו אירע גרונטן.
ער ענדיקט זיך, דער גענעם. שלום.
נאָר קיין סאַכאַקל פירן מיר ניט אונטער...

IV

די ביקס ווערט אויס געזעצ אונ האר,
וואָס רויבט די רעכט אוועק, בא ווועמענ נאָר איר ווילט זיכ,
ווענ קינד-אונ-קייט שטייט אופ, פאראכטנדיק געפאר,
ווענ דער געדאנק איז קלאָר אונ לאָזט זיכ ניט פארגרילצנ!
כאָטש ווער האָט פונ געננוס זיכ אָפּגעהאלטנ, ווער,
אויב ניט מיט פײַער, איז מיט האס פארשלייפנ
א פאָלק, וואָס האָט אָנשטאָט א לאנד געהאט א טאָרבע ערד,
א פאָלק, וואָס האָט אָנשטאָט א שווערד געהאט א סייפער?
דער לעצטער זאסטעפ ערד אפ טויזנט יאָר
מיט א געפײַפ פונ שפּאָט אונ לעסטער שיט זיכ!
נאָר אונטער אָט די כורוועס אויכ באגראָבנ ווערט דער יאָכ
פונ העפקער זײַנ פאר יעדנ קאט אונ היצעל.
צעשיידנ וועט אונדז ניט מיט אונדזער סייפערדיק געווער
ניט מאָרד, ניט טויט, ניט שײַטערדיקע סרייפע.
נאָר ס'וועט אינ אונדזער סייפער זײַנ די שווערד,
ווי אינ א שווערד באדארפ צו זײַנ דער סייפער!

V

ניינ, ניט אפ אונדז זיכ לייגט די כארפע אונ דער אָל
פונ די צעטראָטענע אונ די באהערשטע.
מיר האָבנ אָנגעהויבנ טויזנט מאָל,
אונ אָנהייבנ מיר וועלנ אויכ דאָס טויזנט ערשטע! —
געגלעט האָט נוימי שעמעוודיק זײַנ קאָפּ,
אזוי ווי הײַנט וואָלט זייער ערשטע ראנדעוווּ זײַנ:
— פארענטפערסט זיכ? — האָט זי פונ אימ געטאָנ א ריס זיכ אָפּ, —
פארענטפערנ וועט, טײַערער, א וועלט זיכ מוזנ! —
אונ ווידער האָט דעמ קאָפּ געגעבנ גליק א שפּאר
אפ אירע קני, די אויגנ אופגעהויבנ צו די שטערנ,
אז ס'זאָל צו זיי דערגייננ זײַנ וויי אונ צאר,
אז וואָס ער זאָגט, פארנעמענ זאָלנ זיי אונ הערנ: —
עס לייגט אונדזער גערא נגל זיכ ניט אײַנ אינ צײַט,
עס זעט אינ אלע טיילנ ערד זיכ אָנ זײַנ פלאקער,
אונ ס'קוקט די נאקעטע, די אומפארשעמטע ווײַט,
ווי ס'וואָלט פאר איר געגאנגענ א ספעקטאקל!..

VI

א לאָז געטאָן האָט גליק זיך ווידער אין דער נאַכט
איבער די בראָכשטיקער און רויִקע רויִנען
צונויפֿנעמען די אופֿשטענדלער צו לעצטער שלאַכט,
וואָס אָנהייבן וועט זיך געוויס באַגינען.
ער דאַרף נאָך קלאָר מאַכן פֿון קוילן דעם באַטרעף
באַ די, וואָס זײַנען ערגעץ־ווו געבליבן,
און נאָכאַמאָל זיי פּרוּוון געבן אַ באַהעפֿט,
און פּרוּוון איינס זיי מיטן אַנדערן פֿאַרקניפּן.
ער האָט געוואַרט, דערהערן זאָל פֿון ערגעץ זיך אַ שטים,
אָפּ אַ פּאַראָל זאָל איבערגיין דאָס נאַכטיש־אומרויִקע לאָשן,
נאָר שטילקייט האָט געטראָגן זיך אַנטקעגן אים
פֿון יעטווידן באַצירק. דאָס לעצטע האָט זיך אויסגעלאָשן...
און שווײַגנדיק זיך אומגעקערט צו נוימין צוריק.
„ס'איז אויס מיט אַלץ!"—האָט ער אין קאָפּ באַ זיך דערוויגן.
די אייניציקע גראַנאַטע אין דער האַנט האָט ער געדריקט
און אָנגעשטעלט אָפּ איר, ווי אָפּ אַן אויסלייזער, די אויגן...

VII

ס'האָט נוימי אין דער פֿינצטערניש געזען זײַן שוואַרץ געזיכט,
פּונקט ווי אַ דורכגעאַקערטע שטיק רויערד;
אַרופֿגענומען זײַן פּנים געגאַרט האָט זי אָפּ זיך,
מיט צערטלעכקייט געפּרוּווט זיך אָפּווישן זײַן טרויער.
איר יעדער ריר געווען איז ווי אַ זיסער שפּרוך,
און גליקן אומגעקערט האָט ער צום אָנהייב ווידער;
דערמאָנט האָט ער זיך אין אַ דורכגעלייענט בוך,
וואָס ער האָט קינדווײַז נאָך געבלעטערט: „ווידוי":
„אַן אָפּגרונט—רעכטס. אַ שלונג פֿון שלאַנג—אָפּ לינקס,
עס נעמט דער טויט אין זײַן געוועב אים שוין פֿאַרוועבן.
ער אויסקלויבן באַדאַרף נאָר פֿלינק,
אין וועלכן פֿון די צוויי פֿאַרענדיקן דאָס לעבן...
נאָר ס'האָט אַ טראָפּן האָניק אים געטאָן אַ דוכט זיך אויס,
האָט ער דערווײַל—ביז וואָס, ביזוואַנען—
די צונג געטאָן אַ שטרעק אַרויס
און זיך אַ צי געטאָן צום טראָפּן האָניק..."

VIII

אָט איז ער אָט, דער זיך פֿאַרשליסנדיקער וועג,
און אין דעם סאַמע שלאָס — פֿון ליכטיקייט אַ שפּאַרע.
אים האָט געדוכט, אַז ס'איז די פֿינצטערניש אַוועק,
און אָפּגעטראָטן ערגעץ די געפֿאַר האָט.
בלויז ער און זי און אָט דאָס סטעזשקעלע פֿון ליכט
פֿון איר אַנטבלויזטן האַלדז, ווי דער באַגינען.
אַ טראָפּן האָניק! אַלץ פֿאַרשווינדט און זיך פֿאַרלירט,
דער טויט אַליין פֿירט פֿאַר דער האַנט אַהין אים!
געגומען בלאָנדזשען אינעם וואַלד פֿון אירע האָר
און היפּערן פֿון צייט דעם אָנהייב און די ענדע.
— באַנייען דאָס געשלעג וועט זיך קאַיאָר! —
האָט ער צו נוימין זיך געטאָן אַ ווענדע
און איר אַ גלעט געטאָן די האַנט,
איר מיטן אָטעם שטיל געטאָן אַ רוים אַיין:
— ס'איז אַ באַהעלטעניש אַ זיכערע פֿאַראַן,
איך וויל, זאָלסט בלייבן לעבן, נוימי!

IX

מע זאָל דיך לייענען, ווי לעבעדיקן קסאַוו
פֿון דעם, ווי מיט דער וועלט האָט זיך געשיידט די געטאָ, —
אַנטפּלעקט האָט פֿאַר זיין בליק זיך דער באַשאַף
אין בראָך, אין כורוועס אַ געפּלעטער.
אַ פֿלאַם גיט ערגעץ נאָך דעם הימל אַ צעזעג,
אַ קויל פּרוּווט עפּעס אין דער פֿינצטער אַ פֿאַרקריץ טאָן.
ס'וועט נוימי מער אין ערגעץ ניט אַוועק,
פֿאַר איר איז קיין באַהעלטעניש ניטאָ מער איצטער,
פֿאַר זיך אַן אויסוועג ווי פֿאַר קיינעם ניט זי זעט,
נאָר ניט מעצאַער זיין זי וועט אַצינדערט גליקן.
האָט זי דעם קאָפּ זיינעם אויף אירע קני געגלעט
און מיטן אָטעם אים געפּרוּווט פֿאַרעדן און דערקוויקן...
— רו אָפּ!.. עס האָט קיין האָן נאָך ניט געטאָן קיין קריי... —
געלויכטן אין דער הייך אַ שטערן האָט אַ גרינער...
און מיט אַ טראָפּן האָניק אויפֿגעגאַנגען פֿאַר זיי
צום לעצטן מאָל איז דער באַגינען...

19. דער טויט פון לעצטן אופשטענדלער

I

אדורכגעלאָפן זײַנען פּײַערן, ווי פוקסן אפן דאַך,
די בעליקעס ווי הענט אראָפּגעדרייט אפן הינטן,
און אופשטענדלער, א יעדער ווײַלע בײַטנדיק די פלאַך
מיט אויסגערעכנטקײַט באַטראַכטער און געשווינדער,
האָבן אפן הענקער זיך געוואָרפן מיט די הוילע הענט
און ווי א ווירבל-ווינט מיט זיי צוזאַמען
אין אָפּגרונט זיך געקויקלט אונטער פלאַנדיקע ווענט,
פאַרשטאָפּנדיק די מײַלער זיי ביט רויך און פלאַמען.
פון אופשטאַנד-קאָמיטעט זײַנען שוין זעקס ניטאָ,
מיטן געראַנגל פירן אָן ניט מער ווי דרײַ שוין.
עס פאַלן נאָך. און גליק, צום סאָף פון טאָג,
זיך שלאָגט דער לעצטער — איינער קעגן דײַטשלאַנד!
די געטאָ פרײַכט, אין נעגל כלאַמיקע פאַרצוקט,
דאָ אויסהויכן וועט גליק איר לעצטן ווײ און פיבער,
איז רירט ער פּאָרכטיק זיך צו יעדן בראָכשטיק צו,
גיט אים, געזעגענענדיק זיך, זײַן אָטעם איבער...

II

די לעצטע שאָ אין געטאָ האָט צו אים געפּאַכט,
עס האָבן אָנגעצייכנט זיך שוין אירע שווינדלדיקע שוועלן.
דעם פאָטער זײַנעם האָבן דײַטשן פאַר דעם מאָרד
א וואָרט א לעצטס דערלויבט „גרויסמוטיק" און געפעליק.
מ'האָט אים דערציילט: דער אויסזען פונעם גרײַזן ייִד, זײַן רו
ארויסגערופן האָט דערשטוינונג בא דעם הענקער.
מ'האָט אים דערציילט, אז שטייענדיק צולעצטנס בא דער גרוב,
געוועגדט האָט ער זיך, ס'זאָל דער הימל פאַרגעדענקען,
און ביז צום הימל דורכזיכטיק און קלאָר
האָט יעדער וואָרט זײַנס זיך געצונדן, ווי א שטערן:
„אויב ס'איז באַשערט, אין יעדן דאָר
זאָל מענטשלעך בלוט פאַרגאָסן ווערן,
איז דאַנקט ער גאָט, ווען ס'טוט דער טויט א שלאָס אָן
אפן זײַן מויל אין גרויסן יאָם-האַמיסע,
וואָס ייִדיש בלוט איז דאָס פאַרגאָסנס
און ניט — וואָס האָט געטאָן פאַרגיסן!"

III

דערמאָנט האָט זיך עס גליק אצינד,
ווען אויסקלויבן אליין ניט פריַי איז ער געווען שוין.
און דאָך האָט אים צום פאָטער צום דערהארגעטן געטאָן א צי,
ווי צו א לעבעדיקן מענטשן:
„זיַי מויכל, פאָטער!.. ניט באַשערט איז עס קיין דאָר,
אז ער מיט בלוט מיט אומשולדיקס זאָל זיך באוואשן!..
א מיטל איז עס צו דער בלוט-פארגיסונג נאָר
אזא, וואָס פארן וואָלף ווערט פון דער שאָף אליין געקאשערט!
זיַי מויכל, פאָטער, פאר געשענדטן מוט
און פאר ניט זיַין האכנאָעדיק און ניט געהאָרכזאם.
נאָר אויב באַשטייסט, אז פון פארגאָסן און פארגיסנדיקן בלוט
זאָל יידיש בלוט ס'פארגאָסענע אין יעדן דאָר זיַין,
איז דאנק איך גאָט, וואָס אויך דער יידישער דער שטאָלצער גייַסט
וועט די געשלייַפטע סאם-האמאָוועסדיקע שפיז זיַין
פאר די, וואָס האָבן דוירעס זיך געשפייַזט
מיט בלוט-פארגיסונג!

IV

צו מיר וועט גרויסמוטיק דער קאט ניט זיַין,
מיר וועט קיין וואָרט קיין לעצטס דער קאט ניט געבן,
באשווער איך יעדן טראָפּן שיַין,
ס'זאָל מיַין צאוואָע זיַין פאר די, וואָס וועלן בלייַבן לעבן.
ניט שאָלעם מאכן, פאָטער, וועט אונדז אויך דער טויט,
ניט זיַין פאר אונדזער ווי ווועלן אלציינע מאָסן.
אין קיווער גיין איז א פארברעך, ניט נאָר א נויט,
אויב ניט דערזען דאָס בלוט, וואָס האָט פארגאָסן!
פאר יעדן דאָר וועט אָפּגעמאָנט ווערן צוריק,
און דאָס „באשערטע" אָפּגעשאפט וועט ווערן פאר די הענקער...
עס הערן זיך שוין רויטארמייער-טריט — דער מענטשהייַטס גליק —
זיי גייען שוין! זיי זיַינען דאָ, זיי וועלן אלעס פארגעדענקען!
זאָל עס באַוווּסט ווערן ניט נאָר דעם דייַטשן קאט,
נאָר יעדן איינעם, וואָס באהילפיק אים געווען איז,
אז צווישן מיר און דיר — ווי צווישן צאד און צאד —
גייט פון א גאנצן דאָר מיט בלוט אדורך א גרענעץ!"

V

פארבראָכענע, געפאלנ זײַנענ שטיבער אפנ גאס,
אונ פאלנדיק א קראָקווע אפ א קראָקווע האָט געקלעטערט,
א יעדער ווײַל האָט זיכ א גרוב געגעבנ א צעכראַסט,
אונ דאָכ זיכ ניט אונטערגעגעבנ האָט די געטאָ!
געצויגנ האָבנ זיכ פונ גאַנעקלעכ די טרעפ,
באשפּריצט מיט גלאָז געבראָכענעם פונ שײַבלעכ גרינע.
א יעדער שטיקל כורווע האָט געלעבט,
געאָטעמט האָט א יעטווידע רויִנע.
ס'האָט גליקנ אויטבאַהאַלטנ יעטווידע געגאַרט,
פארשטעלנ אימ האָט זיכ א יעטווידע געריסנ,
אונ אופגעעפנט יעדער געסל האָט פאַר אימ די טראַכט,
דערזענ זאָל ער די קינדער-יאָרנ דאָרט די זיסע...
דורכ אָט די געסעלעכ איז ער געגאַנגענ אינ דער וועלט:
פונ כיידער צומ וואָקזאַל, אונ ווײַטער — אפ געשלעגנ...
אונ ס'איז דער הימל-ראַנד געווענ בלויז א שוועל
צו ערגעצ אומגעריכטע, אויסגעבענקטע וועגנ...

VI

אצינד גייט ער צוריק צומ אָנהייב דורכ דעמ סאָפ,
זײַנ אומפאַרגענגלעכקײַט — אינ שלאַכט ווערט ער געוויר איצט,
נאָר יעדער בראָכשטיק גיט דעמ וועג אימ א פאַרלאָפ
אונ רופט אימ ערגעצ אופ מיט א געהילכ פונ דוירעס...
א יעדער אויסגעהוילטער פענצטער איז א רופ,
א יעדע פאלנדיקע כורווע איז א שטאפל...
עס רופט א שילד אנ אויסגעווישטע אימ אופ
מיט בוכשטאבנ מיט לעבעדיקע אופגעצאַפּלט...
צי פיבערדיק אזוי די געטאָ זיכ שוינ עקט?
צי ווי א זעונג אינ זײַנ מויעכ קומט עס פאָר אימ?
אָט דאָ פאַלויפט א קינדער-וויגל אימ דעמ וועג,
דאָ שפּאַרט א שײַטער זיכ מיט ברענענדיקע ספאָרימ.
דער פלאַמ זיכ שלײַדערט א באפליגלטער אפ ווײַט,
אונ פאַרנ ווינט — אליינ די ביכער בלעטערנ זיכ איבער.
זיי זײַנענ הוילע, פונ די אײַנבונדנ באפרײַט,
ווי די צעשאָסענע, אָנ קליידער, בא די גריבער...

VII

געוואָיעטווירבל-ווינטיק האָט דאָס פײַער: ווײ!
און איבער רוימען, ברויזנדיק, געלאָזט זיך וואנדלען:
האָט צוליב דעם באם הימל אָפגערויבט מיך פראָמעטײ,
ס'זאָל זיך זײַן גײַסט דורך מיר אין אש פארוואנדלען?
אין וועלכן אָפגרונט וועט געבוירן ווערן אזא ווינט
מיט אומגעהערטן אומברענג-קרעפטיקן געפעכער,
אז לאָזן זאָל איך זיך אליין אים אָפרויבן אצינד,
ער זאָל מיך איבערטראָגן אפ דער ערד פון די פארשוועכער,
זײ אײַנשלינגען אײנײנעם מיט די שטעט,
קײן גראָז צו זײ פון אונטער דר'ערד זאָל ניט גענענען,
און ביז צום סאָף פון זון זאָלן זײ זײַן געפלעט
מיט פינצטערניש, ווי אינעם אינגעווייד פון גענעם!
קײן בערגל אש ניט בלײַבן זאָל נאָך זײ,
און אָפמעקן ארום זאָלן זיך אלע ראנדן.
האָט צוליב דעם באם פעלדז געלאָזט זיך קרייצן פראָמעטײ,
זײַן גײַסט — אין אש זאָלן וואנדאלן אים פארוואנדלען?

VIII

דער פלאם געגאנגען איז אין די וואָלקנס גראד,
געווען דער שײַטער איז מיט דוירעס אָנגעהויפנט.
קײן וועג האָט ווײַטער גליק אין ערגעץ ניט געהאט,
דאָ איז דער אָנהייב. מער ניטאָ איז ווו צו לויפן.
ס'האָבן פון פײַער זיך געגעבן א פארמאך
בא גליקן אפ אן אויגנבליק די אויגן:
געקאָרטשעט האָבן זיך די בלעטער פון טאנאך,
די טעקסטן האָבן זיך ווי פאנצערס מעשענע געבויגן,
זיך אפ צעראָלטע פײַערן געטאָן א שטעמפל אָפ
מיט יעדן אָס, ווי מיט א לעבעדיקן זיגל,
און צו דער מענטשהײַטס לויכטנדיקן שטאָלצן קאָפ,
ווי צו א פעלדזן-שפיץ, האָט סאָפענדיק דער פלאם געשטיגן,
און אָפגעשפרונגען, ווי א וועל, פון דער ניט-צוטריטלעכער הייך,
מיט ראש צעברעקלענדיק זיך בא זײַן טאָפל.
און אפן הימל, דעם פארבלאָזענעם מיט רויך,
האָט ווי א רעגנבויגן זיך אדורכגעשניטן לעגינס פראָפיל.

IX

באלויכטן האָט דאָס פײַער גאָר די ווײַט
אין אלע עקן וועלט, ווו ס'האָט דער האקנקרייצ צעשפּארט זיך,
אז קאָנען זען די וועלט זאָל אים אין פּארצעפּ,
אין אלערליי געשטאלטן, אָפּן און פּארטײַעט,
זיך אײַנקוקן אין אים אפּ וויפל נאָר מע קאָן,
און מאסקים זײַן, אין ערגעצ זיך קיין קער טאָן,
אז עפּעס קער די שאנד מיט איר זיך אָן,
ווי ס'קער א קרעפּס-געשוויל זיך אָן א קערפּער.
זאָל זי אים זען און מאסקים זײַן צו ענד,
אז עפּעס אויסברענען אין זיך וועט איר א גויט געווים זײַן
מיט אירע ריינע הענט
און מיט איר לויטערן געוויסן...
געקלעטערט האָט דאָס פײַער דראָענדיק און העל
און צוגעלויכטן שארפּ, און שנײַדנדיק, און בייניק,
עס זאָל ניט קאָנען זיך פּארענטפערן די וועלט,
אז ניט געזען זי האָט איר אייגענע פּארניינונג!

X

ביז צו די שטערן הייבט זיך אופּ דער פלאַם,
מיט טפּילעס גאָלדענע זיך פּאטשט אין קאָפּ אליין די סרייפּע:
דער הימל זאָל ארויסגיין פון די ברעגן, ווי א יאם,
דער גרונטפעסט פון באשאפּ זאָל אומפאלן פארצווייפלט,
אויב אפּ דער מינדסטער ווידמונג פון דער ערד
א באלעבאָס – די הענקערישע האק איז.
און אין דעם ווינטיק-בושעוודיקן פלאם זיך הערט
ס'געוויין פון איעוון מיט זײַנע לעסטערדיקע פראגעס...
און אלע ווײַל גיט זיך דער רויך א דריי,
און אלעמאָל גיט זיך דאָס פײַער א פארקאטשע,
נאָר אין דעם טליענדיקן אש, גלײַך ווי א בינטל היי,
דאָס פײַער מאלעגיירעט מענדעלעס פאריאָגטע קליאטשע...
און מיט א קריע-אופגעריסענעם געהיל,
געקרייציקט אפּ די סווישטשענדיקע קוילן,
שאָלעם-אליכעם קוקט אין פלאם איבער דער בריל
און ווארגט זיך מיט א טרער: „אכ טי, ריבוינע-שעל-אוילעם?!“

XI

דער קאט — ער טופּעט נאָכ איבער דער שיינער ערד...
דעמ פּיסק ער מיט געלעכטער הערט ניט אופּ צו שטאָפּנ.
עס האָט געזוענ די וועלט, ווי א פאַרבלוטיקט קינד האָט ער
געטראָגנ אפּ א שפּיז, ווי אפּ א גאָפּל...
צו אימ האָט זיכ דער פּלאמ געריסנ מיט געפּעכט
פונ די יִשוּווימלעכ די יִדישע אינ בלוט פאַרזשבורעט,
ווו א געיאָמער פונ יאָרטויזנטנ האָט זיכ געהערט
אונ ווו דעמ טאָג פונעמ באַשאַפ פאַרשאָלטנ די נאַטור האָט:
אפּ דעמ האָט זי די ערד־אויצרעס געקנאָטנ אונ געקלעפּט,
געבוירנ פּײַער אפּ זיי האַרטעווענ אונ שמעלצנ,
אז אָפּהאקנ מיט זיי בא קינדער דער מעטורעפּ זאָל די קעפּ,
דערמיט ער זאָל גרויכמעכטיק אינ די אויגנ פונ דער וועלט זײַנ?
אפּ דעמ האָט זי פאַרקנאַסנ זיכ געלאָזט מיטנ גערואַנק?
אפּ דעמ האָט זיכ איר וווּנדער־פּראַכט געטאָנ פאַרטרויענ?..
וועט דענ די פּרייד דערפונ, וואָס זײַנ צעטראָטנ וועט די שלאַנג,
אריבערוועגנ די פאַרפּלייצנדיקע יאָמענ טרויער?

XII

ניטאָ קיינ הימל מער! א פּינצטער העמד,
אינ דעמ א האַלבע וועלט, א הוילע, אָנגעטאָנ איז.
אונ צווישנ פּײַערדיקע לייטערס, אָפּגעשטויסנ, פרעמד,
איבער דעמ כאַאָס בלאָנדזשענ פּערעצעס מאַטאָנעס...
דאָ זײַנענ אַלע, ביז די אָוועס פונ דער וועלט.
דאָס פּײַער וויקלט זיכ — א וואַליק אפּ א וואַליק,
אונ ס׳קלאַפּט נאָכ אַלץ צומ קיסע־האַקאָוועדס שוועל
די „שכינע־שטאָט” פונ כאַיִמ־נאַכמענ ביאַליק...
אָט גיט זיכ, ווי א וואָלקנ גרײַז, מיט בלוט באַצירט,
א סייפער־טוירע א צעוויקל, קאָרטשענדיק אונ טלִיענד.
צי דאַרפ מענ עמעצנ נאָכ אופרופנ צו איר?
צי דאַרפ מענ עמעצנ נאָכ געבנ אנ אליִע?
עס וועט זיכ גליק צומ שײַטער אופרופנ אליינ,
עס וועט צומ שײַטער גליק אליינ זיכ געבנ אנ אליִע!
ווי אינ באַגינ האָט ער א לאָז געטאָנ זיכ גיינ,
אונ קוילנ אַרומ אימ האָבנ גענומענ פליִענ.

XIII

מ׳האָט אים באמערקט. ווי פונעם פײַער אופגעגאנ ער וואָלט
אינ וואָלקנס רויכ, צעפּאָכעטע ווי פליגל.
פונ אלע זײַטנ האָט מענ אים פארפּאָלגט
אונ אָנגעצייכנט ארום אים דעם לעצטנ טרויעריקנ איגל.
צווישנ דעם טויט אונ אים האָט זיכ געהויכט א פלאם,
דאָס פײַער אָפּגעטיילט האָט אים פונ סוינע,
דאָס וואָרט דאָס ליכטיקע פונ מענטשנ־שטאמ —
דאָס איז געווענ זײַנ טרייסט אונ זײַנ באלוינונג...
זײַנ ערשטע היים... זײַנ לעצטע צעל...
אונ נאָכ א טרייסט אינ דער גראנאטע אינ דער לעצטער האָט געהאט ער,
האָט ער זיכ אינעמ שײַטער־פלאמ געגעבנ א פארשטעל,
זיכ פונ די פײַערנ געמאכט א באריקאדע —
דאָ נעמט ער אופ די לעצטע שלאכט,
דאָ פּאָדערט ס׳לעבנ אופ צום לעצטנ מאָל אים,
איז א פארוויקלטער אינ רויכ האָט ער געווארט,
ביז ס׳האָבנ זיכ צו אים דערנע׳נט די מעכאבאָלים.

XIV

געוואלגערט האָבנ אפּנ גאס זיכ זײַנע פרײַנט,
די ברידער אונ די פרײַנט די שלאכטיקע פונ געטאָ.
מיט זיי ער אויסגעטרונקענ האָט דעמ געטאָ־פּײַנ,
באלד נעבנ זיי — אויכ א פארקוילטער וואלגערנ זיכ וועט ער.
געקוקט זיי האָבנ אפּ אים טויטערהייט,
געמאָנט דער יענוועלטיקער פּײַנ האָט אונ געפּאָדערט,
אונ מיט אנ איבלדיקנ הירזשע אונ געשריי
דערנע׳נטערט האָט דער כוינע זיכ, פארשפּרעכנדיק גענאָד אים:
— נו, גיב זיכ אונטער, יודע!.. מאקאביי!.. —
האָבנ זיי, שיקער ריטשענדיק, געשטורעמט.
א לעבעדיקנ האָט זיכ יעטווידנ פונ זיי
געוואָלט דערלאנגענ אים דעמ זאָנדערפירער.
אנ אויגנבליק! ער קאָנ זיכ אופרײַסנ. אונ פּאָטער מיט זײַנ וועלט!
פארענדיקנ אזוי. א סאָפ! אָט איז דער לעצטער ריר שוינ.
יאָ, יאָ! נאָר אויב אזוי, בלײַבט לעבעדיק א טשאטע וועלפ,
אונ פונ א קויל ער גיט א שפּרונג, ווי א פארוואונדעט הירשל...

XV

א קיל-געיעג גײט איבער אימ שוינ אינ דער הייכ,
פונ אונטנ כוואליק לעקט אימ שוינ דאָס פײַער.
זאָל אימ דעמ טוינגע ניט פארשטעלנ נאָר דער רויכ!
זאָל נאָר די שארפקײַט פונ די אויגנ בלײַבנ טרײַ אימ!
ניט לויט די קעפּ, נאָר לויט דעמ ריטש ער זיכ פארמעסט,
ער שפּירט, ווי ס׳רײַסט זיכ דורכ זײַנ הארצ דורכ דער גראנאטע.
זאָל נאָכ איינ אויגנבליק זײַנ גײַסט אימ דינענ פעסט!
זאָל נאָר דער לעצטער פּאָכע פונ זײַנ האנט אימ ניט פאראטנ!
אונ ס׳האָט א טרייסל זיכ געטאָנ די לעצטע זײַל,
וואָס ער האָט זיכ אינ איר, ווי שימשנ, בלינדערהייט געהאלטנ.
א פלי געגעבנ האָבנ קעפּ, אונ הענט, אונ קאסקעס אינ איינ ווײַל,
אונ ער באווייזנ אפנ שײַטער האָט א פאל טאָנ,
ווי צו א מוטער אינ דער שויס, מיט לעצטנ ברומ,
מיט לעצטנ דעכ דורכ אָפענע פארשטארטע בליקנ.
געגעבנ האָט דאָס פײַער אימ א נעמ ארומ,
די פלאמענ האָבנ אימ געגעבנ א פארוויקל...

20. דער צווייטער טכ׳עס-האמייסימ

I

געשאל אונ ריס איבער א יעדער צוימ
אינ פלאמיקנ געיעג אונ איבעריאָג זיכ קרייצנ,
א יעדער דונערדיקער קנאל צעטראָגט דעמ רוימ,
אונ ווי מיט האָפענונג טרינקט אָנ מיט אימ די ווײַט זיכ.
עס האָט קיינ שטורעמ קיינמאָל ניט געהאט אינ זײַנ רעשוס
אזויפיל קראפט אונ דראנג אפ אומוואָרפנ א פעסטונג,
ווי דער געדולדיקער דער צאָרנדיקער רוס,
מיט ווײַ פונ לעסטערונג באלעסטיקט.
פארטויבט אפ מײַלנ פונ געיעג האָט זיכ דער סטעפּ,
פארטויבט אליינ האָט ערגעצ זיכ דער טײַוול,
אונ אומעטומ זײַנענ געפאלנ דײַטשע קעפּ,
אונ דײַטשער גיר, אונ דײַטשע גוילעמדיקע גײַווע.
ווער קאָנ פארהאלטנ דענ א רוסישנ סאָלדאט?
ווער קאָנ אימ אָפּהאלטנ? ווער קאָנ דעמ וועג פארגיינ אימ?
דעמ גאנצנ וועג צוריק פונ סטאלינגראד
וועט ער די ערד פארזייענ מיט געדמאניעס ביינער!

II

א יעדער הויפן ערד, באַפרײַטער אין געשלעג,
באַפליגלט און פארשיקערט, ווי די ערשטע ליבע.
ווי הענטלעך קינדערשע, פארבראָכענע אין וועג,
איז יעדער גרעזל דאָס צעטראָטענע און טריבע.
קיין טראָפן רו סאדאָווסקי זיך פארגינט,
בא ברינעמער קיין טראָפן ווילט זיך אים ניט זאמען, —
אפ הענט אפ מידע אופהייבן א קינד,
עס אָפגעבן מיט פרייד און צערטלעכקײַט דער מאמען
און זי ארײַנפירן — זאָל זײַן דורך בראָך און אש —
אין איר פארלאָזטער נעסט, פון פײַנט באַפרײַטער,
ארויסלייגן פאר איר דאָס לעצטע ברויט פון טאש
און זיך געזעגענען: א גוטן, מוטערל! און ווײַטער!
א ביימל א פארבראָכנס אויסגלײַכן אין וועג,
פונקט ווי בא זיך אין שטוב צעסאדערן דאָס מעבל...
א יעדער הויפן ערד, באַפרײַטער אין געשלעג,
איז נאָכאמאָל, פונסנײַ דער אָנהייב לעבן.

III

באַפרײַטע דערפעלעך, פארווײנטע מאמעס
און היימען כאָרעווע, באדעקט מיט שניי,
פאר זין פאר אײַערע ניטאָ קיין צאם איז,
זיי וועלן אָפוואשן פון אײַך דעם וויי.
דער וויי באגעגנט זיי פון די פארלוסטן,
ס׳באגלייט פון שלאכטן זיי דער העלער רום.
שטיי אוף, פאריאָסעמטע, שטיי אוף, ווײַסרוסלאנד,
אין וועלדער קערן זיך שוין פייגל אום!
די וועגן שליסן זיך. די דײַטשן — פלייטע.
קיין שאנד זיי האָבן ניט, פון טויט באַרירט.
הארמאטן גרויזאמע! מיט פלאם טרומייטערט
און מעלדעט דונערדיק: עס גייט ס׳געריכט!
ניט שטיל זיך, שטורעם-ווינט, ניט לעש זיך, פײַער,
ניט לייג אין שייד ארײַן זיך, הוילע שווערד,
ביז וועסט ניט ס׳פאָטערלאנד פון פײַנט באַפרײַען,
ביז וועסט ניט אָפווישן דעם פײַנט פון דר׳ערד!

IV

באגנעטנ — בליציקע! די פערד — א פאכעד!
אונ סטעפעס לײַבלעכע באגלײטנ ווײַט.
די טשובנ גרויזאמע אונטער פאפאכעס,
פונ שארבנס פײַנטלעכע א שניט מע שנײַדט.
ס'איז מער אינ ערגעצ ניט פאראנ קײנ אָפהאלט.
דער וועג אפ מײַרעוו איז. דער וועג איז גראד.
מאטראָסנ לײַבלעכע פונ סעוואסטאָפאָל,
דיוויזיעס גרויזאמע פונ סטאלינגראד!
ס'וועט קײנער אָפהאלטנ דעמ צאָרנ-אָנגריפ,
ס'וועט קײנער אָפשטעלנ זײַנ דראנג אונ ברויז.
פעגאָרימ דײַטשע אפ באשנײטע לאָנקעס,
מיט שטאָל געאָרעמטע באמ טויט אינ שויס.
עס קלינגענ קאָפיטעס אפ קאסקעס בלײַענע,
צעזײט פארזשאווערטע אפ דאָנער סטעפ:
שטײ אופ, פארפײַניקטע, שטײ אופ, אוקרײַנע,
ס'וועט גיכ צעזינגענ זיכ פונסנײַ דער דניעפ!

V

סאדאָווסקיס טײל טראָגט זיכ אדורכ אינעמ געשלעג,
אימ ווינקענ דערפלעכ — לײַבלעכע, פארלאָזטע,
אונ ס'לויכטנ אימ אפ ווײַט דעמ גאנצנ וועג
סאליוטנ ליכטיקע פונ מאָסקווע!
אָט דאָ אינ קאנט, אינ דעמ ארומ,
אינ קלעמ אינ ביטערנ געווענ זײַנ טײל איז,
איצט קערט מענ, גרויזאמע, זיכ אומ
איבער די קעפ פונ דײַטשישע נעווײלעס!
דער רוימ אלײנ גיט זיכ פאר אימ א רוק,
די ווײַט אנטקעגנ גײט אלײנ אימ.
דאָ ערגעצ פליסט אדורכ דאָס טײַכעלע בורלוק
מיט טעג פארגאנגענע, מיט שלאכט-פרײַנטס בײנער...
דורכדאנענ אָפגעגאנגענ איז סאדאָווסקיס טײל,
געשווירנ האָט מענ זיכ אינ וועג מיט בלוט דאָ
א יעדנ זעמדעלע, א יעדנ שטײנ —
איצט וועקט מענ אופ זײ מיט סאליוטנ!

VI

װי לאנג, אינ דער ארומרינגלונג, אהער,
גאָט װײסט אלײנ דאָכ ניט פונװאנענ,
האָט טאָניע צוגעשטעלט זיכ מיט א פערד
אונ מיט אנ עמער זיסנ האָניק?..
א יעדער שטײנ איז דאָ אינ װעג באקאנט
אונ גײט אנטקעגנ, װי דער גוידל.
דעמ ליבנ דאָקטער דאָ אינ קאנט
אינ יענע טרויער־טעג האָט ער פארלוירנ...
זיכרוינעס גיבנ זיכ דאָ א צעבלי,
אונ זײ צעאָטעמענ אפ אימ זיכ װארעמ:
אָט דאָ זיכ פאָרגעשטעלט פאר אימ
פונ גראָנאָטאָפער קײװער האָט גוראריע...
ער גיט אימ מיטנ בליק א צי
אונ מיט דערמאָנונגענ א שפאר אימ:
„דיר קומט דער קאָװעד דאָ אצינד
אינ אויסשפיר לאָזנ זיכ, גוראריע!“

VII

אונ ערגעצ האָט דער דאָקטער, אינ א רײ — געשמידט,
געטראָגנ אפ די הענט א הערצ נאָכ א הערצ
פונ קװאָרימ ארויסגעגראָבענע, װי סײפנ פונ גערמאניעס ערע,
באלאָדנ, פאלנדיק אונ פלאָנטערדיק די טריט.
עס האָבנ אימ די דײַטשנ ניט געשוינט,
די נאָרמעס אימ געצײלט מיט אװטאָמאטנ.
אימ האָט געדוכט, עס פרעגט ס׳פארברענטע קינד זײַנס: „שוינ?“
אימ האָט גערוכט, עס װײנט ס׳פארברענטע קינד זײַנס: „טאטע!“
— נאָכ ניט! — ארומגענומענ דאָס געשפענסט האָט ער. —
דו דארפסט נאָכ שפּילנ, קינד, — האָט ער צו דעמ געבלעבלט, —
אויב ס׳װעט אפילע בלײַבנ אײנ ייִד אפ דער ערד,
װעט זײַנ א פאָלק אונ עס װעט אײביק לעבנ!
מע װעט אונדז טויטערהײט ארויסגראָבנ אפ פײַנ פונ דר׳ערד, —
א לעצטנ קוק געטאָנ האָט אפ דעמ טרויעריקנ שנײ ער.
ס׳האָט מיטאמאָל א קאנאָנאדע זיכ דערהערט,
איבערנ שנײ געלאָפנ זײַנע רויטארמײער.

21. ראַיוינעס

I

אין ווײַסן קלעם געהאַלטן האָט דער פראָסט
די טרויעריקע ערד — אַן אויפגעוואַכטע אונטער שנייען.
עס האָבן ייִדן זיך געטאָן צוריק אַ לאָז
און אויפן האַלדז אַ פאַל געטאָן די רויטאַרמייער.
זיי האָבן אַרום זיך די קאַנאָנאַדע ניט געהערט,
געקלונגען יעדער שאָס האָט ווי דער שויפער-שעל-מאָשיִעך.
דער שניי איז ווידער שניי. די ערד איז ווידער ערד.
ס'האָט ווער זיך דאָרט אַליין געזוכט, ווער פון צעטומלטקייט געשריִען.
אַ ווײַלע אָפּגענומען בײַ סאַדאָווסקין האָט די שטים,
ווען ער דעם דאָקטער האָט דערזען צווישן דעם אוילעם,
נאָר גלײַך ווי צו אַ טאַטן צוגעגאַן צו אים,
און צוגעקוקט פונדערווײַט האָט זיך אַליין צום מויל אים:
— דאָס אַלטע אויסקויף-בלוט פון דר'ערד?!..
דערוואַרט זיך דאָך!.. — ווײַל איר האָט ניט פאַרשפּעטיקט!..
— ווו איז דאָס קינד? — ניטאָ קיין קינד איז מער!
— איז גיין מיט אונדז, מיט דער אַרמיי, אַצינדערט וועט איר!

II

צעעפנט האָט פאַר אים אַליין זיך זײַן פּלאַנשעט,
אַרויסגעגאַנגען פון דעם בריוו זײַנען זײַן קינדס געמעלן,
און מיט פאַרמאַכטע אויגן האָט ער זיי געגלעט,
און זיך מיט זיי באַמיט דעם דאָקטערס קינד פאַרשטעלן.
אַ נאַרישקייט געווען בײַם דאָקטער פרעגן וועגן קינד,
און מיט דעם „אויסקויף-בלוט" איז אויך געווען אומגעלומפּערט.
געהריזעט האָט סאַדאָווסקי זיך אַצינד:
דאָס האַרץ איז אויף דעם קריג, ווײַזט אויס, געוואָרן שטומפּיק...
ער האָט געוואָלט וועגן מאַרגוליסן, דעם פליִער און דעם העלד,
בײַם דאָקטער זיך דערקונדיקן, צי קער ער זיך ניט אָן אים,
נאָר אויף אַ האַלבער פראַגע זיך פאַרהאַקט און אָפּגעשטעלט:
„מע דאַרף ניט! טאָמער... וואָס... איז האָט עס, ווירקלעך, ניט קיין פּאָנעם!"
אַדורכגעשווינדלט די באַגעגעניש די ערשטע האָט אויף גיך,
ער האָט זיך גלײַך דערוווּסט, אַז ס'האָבן פויערים פאַרהיט פון מאָרד אים.
נו, גוט! אַצינדערט נעמט ער ווידער אים מיט זיך,
דערווײַלע אין סאַנבאַט. און אין שפּיטאָל — דערנאָכדעם!

III

סאדאָווסקי האָט באשלאָסן אָפּשלאָפן א נאכט,
אײנײנעם מיט אָוואדיסן פארנומען א כאלופּע,
נאָר ס׳האָבן זיך בא אים די אויגן ניט פארמאכט,
עס איז אים שווער געווען אופבינדן די קנופּן
פון דעם, ווי פויערים האָבן געראטעוועט א פרעמדן מאן
און ווי דער סטאראָסטע פאראטן האָט די סאמע נאָ׳נטע.
ער האָט אין זאכן פיל געטאָן זיך א דערמאן,
זיי האָבן אין געדאנק בא אים מיט ווייטעק זיך געפלאָנטערט.
אָוואדיס אויסגעלאָשן האָט פון קאנעצל דאָס ליכט
און ליגנדיק געבאָברעט מיטן שלאָף זיך:
„האָסט זיך דערמאָנט אין סטאראָסטע און אין דעם זונס געריכט?"
האָט ער א פרוּוו געטאָן, צי רעדט ניט פונעם שלאָף סאראָווסקי.
און ניט געזען האָט ער און זיך ניט פאָרגעשטעלט,
פונוואנען ס׳פליסט דער ענטפער אים אנטקעגן:
צי פון דער שטוב צי פון דער גאנצער וועלט...
נאָר ס׳האָט סאדאָווסקיס יעדער וואָרט אים דורכגעגבערט.

IV

גערעדט סאדאָווסקי האָט פאר זיך אליין,
צי ווער אים יאָ צי ווער אים ניט עמעצער הערן
איז אין דער פינצטערקײט פון נאכט געווען אלציינס,
נאָר אײַנהאלטן דאָס וואָרט געווען איז שווער אים:
— ס׳איז פינף און צוואנציק יאָר ניט קיין טערמין, —
א טאפּ געטאָן דאָס וואָרט האָט אין דער פינצטער,
ווי ס׳וואָלט געזוכט א וועג אהער, אהין,
און ווײַטער שוין אליין אזוי געשפּינט זיך, —
ס׳איז פינף און צוואנציק יאָר ניט קיין טערמין
אפ איבעראקערן דעם גיר, אים איבערשטרײַכן,
דעם גיר, וואָס האלט אין קלעם אין אײַזערנעם אזא-אָ מין,
ווי אָט דער סטאראָסטע און אנדערע זײַן גלײַכנס...
די פינצטערניש!.. איר פאנצער אײַנברעכן פארפרוּוו,
וואָס אָנגעפלאסטערט איז מיט גיפט פון אוראלט...
מע דארף צו איר געפרעסטע לופט,
אן איבערקערנדיקן שטורעם!

V

זי זעט ניט גאָרניט אויסער זיך אַליין,
און אַלץ איז אין איר גיך אין בלינדן ווייניק.
ס'איז ניט דערגאַנגען צו דעם סטאַראָסטע ס'געוויין,
און ניט דאָס ליַידן פון אַן אומקומענדיק דאָרף מיט שכיינים,
און ניט דער טויט, וואָס האָט דעם זון דעם לײַבלעכן באַדראָט.
און ניט ס'געביין ס'געלעסטערטע פון זיידעס,
קיין לאַנד, קיין טאַטע און קיין גאָט.
אַ טײַסטער אַפן האַרץ ווי אַף די הענט אַ קייט איז!
איז אָט די פינצטערניש — פאַרפרווו זי, איבערקער
מיט אַ פּיסטויל פון צײַט, וואָס אין געפּרעסטקײַט איז געמאַנגלט!
אַ זון אַ לײַבלעכן ז'דעם סטאַראָסטע געווען ניט שווער
מיט הענט מיט אייגענע די וועלף דערלאַנגען
פאַר אַ מיראַזש — בלויז פאַר אַן אויסגעדוכטן גיריקן מיראַזש
פון ווערן צ'ריק אַ שפּין אַף זײַן געליימטער ווינטמיל,
און וועבן זיך דאָס שוואַרצע שפּינוועבס צווישן אַש,
און הערשעווען אַף כורבנס און אַף צווינטערס...

VI

און אויסגערעכנט האָט דער דײַטש אַף זיי,
אַ בונד אַ טײַוולשן מיט זיי פאַרקניפּן האָט געהאָפּט ער. —
זיך אין דער פינצטערניש געטאָגן סאַדאָווסקי האָט אַ דריי.
אים האָט געדוכט: עס הערן טריט ניט ווײַט זיך אָפּטע...
אַ ווײַל פּאַרטײַעט זיך: צי קומט עס ניט פון אופרעג בלויז?
און ווידער מיט דער שטילקײַט זיך באַהעפט אינייניעם: —
צום גליק, איז זייער צאָל ניט גרויס, —
ער פאַרגעזעצט האָט ווײַטער, ווי פאַר זיך אַליין נאָר, —
ווען דורכגעפירט די יידן האָט מען דאָ
באַגראָבן לעבעדיקערהייט, מיט בירקעס אַף די העלדזער,
איז האָבן דען ניט דאַן די אײַנוווינער פון דאָרף
פאַר זיי מיט טרערן אין די אויגן אײַנגעשטעלט זיך?
— נו, יאָ, — האָט אײַנגעשטימט אָוואַדיס אַפן קאָל,
ניט זעענדיק צוליב דער פינצטערניש סאַדאָווסקיס פּאָנעם.
כאָטש פאַר זײַן פליכט האָט ער געהאַלטן און געוואָלט
סאַדאָווסקין וועגן אַנדערע געמיינהײַטן דערמאָנען,

VII

דאָך האָט ער ווײַטער אופמערקזאַם געהערט.
אין דעם פּראַט פֿון סטאַראָסטע, דעם טאַטן,
און אויך אין אַנדערע, וואָס זײַנען נאָכגעגאַנגען אַהער,
געזען האָט ער דעם דײַטש אין זײַנע טײַוולדיקע טאַטן...
האַלב-אויסגעטאָן — איז פֿון געלעגער ער אַראָפּ
און פֿאַרן פֿענצטער אין דעם גאַנצן וווּקס זיך אויסגעצויגן,
אַ טוק געגעבן אין דער נאַכט האָט ער דעם קאָפּ,
און ס'האָבן ווי געשפּענסטער זיך צעוויגט פֿאַר זײַנע אויגן
די כוואָרעס, צוגעדריקטע איינס צום צווייטן נאָ'נט,
דערוואַכטע דורך די טריט פֿון פֿרילינגדיקן האָגל.
אַ טאָרבע אָנטאָן וואָלט אַ יעדערע געקאָנט,
זיך מיט אַ שטעקן אָפּלאָזן אַף וואַנדער און אַף וואָגל,
נאָר זיי פֿאַרשטעלט דער ווינט פֿון פֿעלד דעם וועג,
וואָס ווי אַ צושלאָג שפּאַרט צו אָפּגעברענטע שײַערס.
דער הימל אַזוי הויך איז קיינמאָל ניט געווען,
און קיינמאָל ניט געווען די ערד איז אַזוי טײַער,

VIII

ווי איצט, ווען רויטאַרמייִש קלײד איר לײַב באַדעקט,
ווען זאַפֿט און צאָרן אויפֿגעוועקט זיך האָבן.
ס'האָט דאָ דער טריט מיט ביינער אויסגעבעט דעם וועג,
דעם רום פֿון רויב און מאָרד אין זומפּ באַגראָבן.
ס'בלאָנדושעט אַף כוואָרעס די לעוואָנע-שײַן מיט בינטלעך בעז,
אַ יעדן בראָכשטיק צערטלען זיי און פּעסטען...
אַהיים זיך אומקערנד פֿון זײַן צוגעסט,
אויך ניט געטראָפֿן פֿייגל האָבן צו די נעסטן, —
איז וואָס? איז זינגען זיי דען ניט ווי אַלעמאָל?
איז בויען זיי דען ניט קיין היימען זיך קיין נײַע?
ס'איז קיינמאָל נאָך אַזוי ניט שיין געווען דאָס פֿאָלק,
און קיינמאָל אַזוי הייליק ניט געווען איז נאָך זײַן פֿרײַהײַט,
ווי איצט, ווען ס'איז זײַן גורל — שלאַכט,
און אָפּפֿערונג פֿאַר גליק זײַן יעדער טראָט איז, —
האָט, בײַ דעם פֿענצטער שטייענדיק, אָוואַדים שטיל געטראַכט
און אין דער שטיל די אומענדלעכע נאַכט אַרײַנגעאָטעמט...

22. אפֿן לעצטן פֿארהער

I

די הענט — ארופֿ, דער צײלעם -- אפֿ א זײַט,
די ביקס — אינ קויט, אונ די שווארצאפּלענ לויפֿנ.
עס גײט פֿאר קלאָפּסנ דורכ די גאנצע צײַט —
זינט ער מיט מאָרד אונ רויב האָט זיכ באזויפֿנ,
זינט ער האָט אָפּגעלאָזט זיכ אפֿ מעלוכיש ברויט
מיט דער געקרוינטער האק אפֿ קינדער אונ אפֿ זקײנים.
איז וואָס זשע ציטערט ער אזוי עס פֿארנ טויט,
דער ריטער פֿונעמ שארבנ אונ צונױפֿגעלײגטע בײנער?
טעווטאָנער שטאמ — מיט הערנער אונ מיט טלאָ —
די שײַנ אונ שטאָלצ פֿונ פּרײַסישע קאבאקנ,
די אויסגעשטאָלטע שרעק פֿונ קאט אונ גלאָמפּ
מיט קרײצנ אויסגעקריצט אפֿ טעמפּנ האלדז-אונ-נאקנ,
ער האָט דאָכ ערשט נאָרוואָס געפּאָכעט אינ דער לופֿט
מיט שפּיגלדיקער האק איבער די אומבאשיצטע העלדזער,
אונ איצטער פּאָכענ זיכ די הענט זײַנע אינ שרעק ארופֿ,
ווענ אינ געפֿאר געשטעלט האָט אפֿ א ווײַל זײַנ פֿעל זיכ!

II

ער האָט געוויס ניט אויסגערעכנט שטײנ אפֿנ פֿארהער
מיט זײַנע הויכע מיליטערישע טראָפּײענ,
וואָס אָנגעריבט פֿונ טויטע בא דער גרוב האָט ער,
אונ אויסטאָנ זיכ געלאָזט דערפֿאר זײַנ פּאָרטופֿײע.
איצט, אָנ דער האק, דערמאָנט ער א שטיק לײמ,
פֿונ בלוט צעווײקט, אינ קויט אנ אײַנגעדריכטע.
עס קאָנענ עפּשער ווערעמ ברוינע אלערלײ
כונ אימ, ווי גיפֿט אונ גאל, זיכ א צעקריכ טאָנ.
עס דוכט: עס קאָנ אזא ארויסשלעפּנ פֿונ טאש
א ריפּטל פֿלײש פֿארבלוטיקטס פֿונ א הערצ,
זיכ שטעלנ קײַענ טעמפּ אונ גאווערדיק, אָנ ראש
אונ אלצ ארומ באקוקנ ווי געהעריק,
מיט פּאכעד פֿינצטערנ פֿאר העלנ טאָג,
מיט אומבאגרײַפֿלעכקײַט פֿאר שטערנדיקע הײכנ
אונ זיכ פֿארוווּנדערנ, פֿארוואָס ער זעט ניט דאָ
קײנ אײַנפֿארשטאנד צו זײַנע גענגלעכע געברויכנ.

III

עס דוכט: עס קאָן אזא די ערד א טאפּ טאָן מיטן מויל
און, קניִענדיק, דאָס מיִסט א שמעק טאָן און א שנאָרע,
און אָפּגעטאָן פון אלץ, פארשטאָפּט און פויל,
זיך אויסציִען נ׳א הייל און זיך פארגראָבן אין א נאָרע.
ער האָט געוויס ניט אויסגערעכנט שטיינער אפן פארהער,
די ווערק פון זײַנע הענט פאר אלעמען פארהאָלן.
עס באָמבלען זיך געוויס בא אים אין קאָפּ די נעכט
פון מאָלצײַטן פון בלוטיקע אין האָלאנד,
די וואקכאנאליע אפ גאסן פון פאריזש,
דער טויטן-טאנץ פונעם געקעפּטן פוילן,
וואָס ער האָט הוליענדיק געטראָטן מיט די פיס
אפ פלעצער אויסגעטאָנענע און הוילע...
געוויס אין טעמפּן קאָפּ
זיך א דערינער גיבן אלעמאָל אים
די זקיינים די געשאָכטענע אין גראָנאָטאָפּ,
די לעבעדיק־באגראָבענע פון מינסק און מאָלעוו.

IV

עס דוכט: צו אים אצינד דערטראָגט זיך דאָס געשריי
פון קינדער צוגעטוליעטע צו מוטערס שויסן,
וואָס ער האָט אין פארוויילונג לעבעדיקערהייט
אין קוואָרים אופגעגראָבענע געשטויסן.
א מידקײַט ברעכט, דאכט זיך, אים אונטער זײַנע קני
און בייגט דעם קאָפּ אים אויס, ווי בא א ווערבע:
צי הייבן זיך ניט אופ אנטקעגן אים
די טעכטער די געשענדעטע פון סערביִע?
ארום אים ווערט אלץ פינצטערער און שווארצער,
א פעל באלייגט א ברוינע, אים, ווי מאָך,
עס קאָן דאָ נאָך, ווי א שאקאל, צעוואָיען אין דער נאכט זיך
זײַן טעמפּע בענקשאפט נאָך פארצוקונג און נאָך מאָרד!
און דאָ האָט מען אים פלוצעם אָפּגעשטעלט,
און דאָ באפעלט מע האָט צוריקגעהאלטן זײַן אים,
בעשאס ער האלט אין אויסקנעטן די וועלט
אין זײַן געשטאלט, אין ענלעכקײַט אין זײַנער!

V

ער קוקט, ווי אומפארשטענדלעך וואָלט עס אים געווען:
פארוואָס מע לאָזט אים דאָ ניט הארגענען און קוילען?
אפ וואָס דען אנדערש דארף ער זײַנע הענט?
וואָס האָט מען נאָך דען אים פארזאָגט און אים באפוילן?
די טליִע — ווי אן ארקע צו דער נײַער וועלט,
און ברענענדיקע שטעט — ווי פאקל-צוגן פאר דער נײַער אָרד׳נונג.
אים האָט געדוכט, ער איז אריבער מיט דערפאָלג איר שוועל
אין יעדן מאָרד דאָ
און אײַנגעפונדעוועט אין איר זיך טיף,
און זי באקרוינען מיטן רויבזאק ריטערלעך ער טרעט דאָ.
ער האָט אפילע אָנגעשריבן שוין א בריוו
צו זײַן געליבטער פלאקסנהאָרעדיקער גרעטכען:
„דו בעטסט, איך זאָל דיר שיקן א מאנטאָ,
זי פון א ייִדישקע אראָפּשלעפּן, מײַן ליבסטע,
איז האָב איך דיר, מײַן טײַערע, צום וויל געטאָן,
די זאכן זײַנען נעט, זיי זײַנען וייער היפשע...

VI

די צירונג איז פון ריינעם גאָלד,
פונקט ווי דער אָפּשטאם אונדזערער פון ריינעם בלוט איז.
איך וואָלט דיר אבזונדערן נאָך עפּעס געוואָלט,
נאָר כ׳וועל שוין גיך אליין דיר ברענגען אלעס גוטעס.
און דאָס מאנטאָ איז פראכטפול. פוטער — ביזן לאצ.
און נאָך האָב איך געפאסט פאר דיר א ביסל זײַדן גרעט דאָ.
פארבלײַב מיר טרײַ. איך קיסע דיך, מײַן שאצ,
מײַן הייסע פלאקסנהאָרעדיקע גרעטכען!
די ייִדישקעס — זיי גיבן פון זיך אלצ,
נאָר נעמען — איז בעדויטנד גרינגער
די האלדז-באנדן אינײנעם מיטן האלדז,
די פינגערלעך — אינײנעם מיט די פינגער.
ס׳איז פריילעכער אזוי, און אכטונג מער,
און פורכטבאר אמוזירנד, דאָנער-וועטער!"
ער האָט ניט אויסגערעכנט שטיין אפן פארהער,
ווי א צעווייקטער גוילעם, א געפלעטער.

VII

אונ איבערענטפערנדיק אים דעם קאָמאנדיר,
געווענדעט האָט גורארי זיכ: — איכ האָב די ערע...
דאָס ריינסטע אדל-בלוט, כ׳קאָנ אים פונ פרי׳ר:
א זאָנדערפירער פונ דער דײַטשישער אימפעריע.
אינ אויסשפירונג דעם קאָווער כ׳האָב געהאט
באדינענ מיט א דורכשניטלעכער קויל אים;
איכ האָב געמיינט, אז ס׳איז א דורכשניטלעכער קאט,
איכ האָב געמיינט, אז ס׳איז א דורכשניטלעכער קוילער. —
געשטאנענ דער געפאנגענער איז אָנ א הוט,
די צונג ארויסגעשטעקט פונ מויל, ווי פלייש א שטיקל פונ א קוישל.
ס׳האָט עפשער אים געוואָלט זיכ אויסשרײַענ, אז היטלער איז קאפוט,
נאָר ניט באקומענ האָט זיכ עפעס מער, ווי א געוואָי שוינ.
— וואָס וועט באפוילנ זײַנ מיט אים צו טאָנ? — האָט, ווי ס׳געהער,
גורארי בא דעם קאָמאנדיר א פרעג געגעבנ.
אונ נאָכ א רעגע טראכטנ: — אָפּפירנ אפ א פארהער. —
געענטפערט האָט סאדאָווסקי, קוקנדיק אפ אים, ווי דורכ א נעפל.

23. געשפרעכ מיטנ סאָטנ

I

סאדאָווסקי האָט די טעג אינ אומגעדולד געציילט,
געריסנ זיכ אהיים אינ אומעט פונ דערווארטונג.
דורכ א באפרײַטנ שטעטל דורכגעגאנגענ איז זײַנ טייל
אונ זיכ געשטעלט אפ נאכטלעג.
דאָרט איז קיינ אָנדײַט אפ קיינ גאסנ ניט געווענ,
אונ פונ באלעבאטקײַט ניט געווענ קיינ מינדסטער סימענ,
בלויז אײַנגעבראָכענע, פארויגטע ווענט,
איבערגעדעקטע מיט א גרויסנ אויסגעהוילטנ הימל.
ארומגעגישטערט האָט א ווינט, פונ וויסטקײַט דול,
א יעדער ווײַל, ווי א יעלאָלע, אופגעוויגט די שטויבנ,
אונ אנ ארויסגעקראָכענע פונ אונטער אש געשטאנענ איז א שול
אונ זיכ ארומגעקוקט מיט אירע אויסגעזעצטע שויבנ.
ווי א דערוואָרגענע האָט זי ארויסגעשטעקט די טיר,
דער דאכ האָט איבער איר געהויערט ווי א כמארע.
אנ אײַנגעבויגענער, די בײַשטידלענ ניט טאָנ קיינ ריר,
איז אינווייניק אריינגעגאנ גורארי.

II

א שטיקל הענגלײַכטער האָט זיך געטאָן פאר אים א נויג,
די סטענדערס אפן פאָל, צעוואָרפענע, זײַנען געשלאָפן.
און ווי צום אויסנעמען זײַנען די שאריי־אדוינוי
געווען באם אָרן-קוידעש אויסגעוויכנעט-אָפן.
עס האָט נאָך אלץ געשמעקט מיט פארמעט און מיט קויט,
און ווו-ניט-ווו א שטיקל וואקס — צעטראָטן.
לעם א פארשטויבטן סייפער בא אן אויסגעברענטן קנויט
האָט פון סופיט געהוידעט זיך א שאָטן.
גוראריען האָט געדוכט, אז ערגעץ דאָ די איידע שלאָפט,
אז פונעם שלאָף וועט זי באלד אופכאפן זיך נעמען...
ער האָט א קער׳ווע אויס געטאָן דעם קאָפּ,
דערזען א קינדערש שיכעלע אפן באלעמער,
געמאכט א טראָט, צוריק געטאָן א גיי,
א פיר געטאָן די אויגן צו די ווענט האָבן אליין אים —
פארצירעוועטע אופשריפטן דערזען האָט ער אף זיי
און, א דערדריקטער, זיך געשטעלט האָט ער זיי לייענען.

III

צי דאכט זיך אים נאָר אויס, אז ס׳איז דאָ שטיל,
צי דאָס, וואָס ער איז דאָ — אים אויך נאָר אזוי דאכט זיך?
אָט זײַנען ווענט. אָט איז די סטעליע און דער דיל,
און דאָס פארטויבנדיקע קלאפן פון זײַן הארצן...
ער האָט קיין פינטל ניט געוואגט צו געבן מיטן אויג,
אים ניט געלאָזט א קרעכץ טאָן האָט די שטילקײַט די צעשטרייטע,
זי האָט א יעדער ווײַלע אים געגעבן א פארטויב,
ער האָט געפילט: דעם גרעסטן ראש זי איבערשרײַט דאָ...
ס׳איז, דאכט זיך, קיינער אין דער כורווע דאָ ניטאָ,
און אזא אָנגעפילטקײַט שפארט זיך פון די ווענט דאָך,
אז ער אין ערגעץ קאָן קיין ריר זיך דאָ ניט טאָן,
ווי ס׳וואָלט אן אומזיכטיקע איידע אים געפענטעט...
געזען באשײַמפערלעך פארוואָגלטע ער האָט
אין זייער הילכיקן פארפלייצנדיקן וואנדער,
ווי ער באשײַמפערלעך געזען האָט קינדווײַז גאָט,
וואָס איז ניטאָ און ס׳האָט געדוכט — ער איז פאראן דאָך...

IV

מיט אויסיִעס, געפלאָכטן ווי האוודאָלעס זאַלבענאַנד,
באַהויכט מיט שאָטנס ציטערדיק־פאַרזיגלט,
צום הימל — פון דער דעמערדיקער מיזרעך־וואַנט
אַן אופשריפט האָט פאַרצווייפלט פון אַ קינד אַרופגעשריגן:
„כ׳געזעגן זיך מיט דיר, מײַן וועלט,
וואָס כ׳האָב נאָך ניט באַוויזן זען פאַר מײַנע אויגן!”
אַ ווײַל האָט זיך גוראַריע אָפּגעשטעלט.
געלייענט ווײַטער. נאָך. זיך אײַנגעהויקערט.
„פאַר אונדזער בלוט באַצאָלן ניט פאַרגעסט!” —
געבראָכן האָבן זיך די אויסיִעס פון שרײַען.
„אַרומגערינגלט איז די שול פון צוויי הונדערט עסעס
און קנאַפּע פינעף הונדערט פּאָליצײַען”.
פאַרהײַטלט זײַנע אויגן האָבן זיך מיט פלאַם,
די שײַן אַדורכגעגאַנגען אין זיי שוין קאָם איז,
געטראָגן האָט זיך, ווי אַ קריהע אַפן יאַם:
„ווו איז דער אל נקמות?” [6]

V

אונטער אַ יעדער אָס האָט ער געזען די האַנט,
וואָס האָט צולעצט זיך אויסגעשטרעקט אין אָנמאַכט.
געשריגן האָט אַ וואַנט דאָרט צו אַ וואַנט:
דער טויט איז נאָ׳נט. קיין ווערטער זײַנען שוין ניטאָ מער!
עס האָט אַ יעדער אופשריפט זיך צו אים געווענדט,
זיך אויסגעקריצט אַפּ אים מיט פײַער און מיט ווייטעק,
אים האָט געדוכט, זיי פליִען אום פון ווענט צו ווענט:
„לבאים אחרינו — לשארית הפליטה!” [7]
פאַרוועבט אין זיי, ווי אין אַ נעץ, האָט זיך זײַן קאָפּ,
דעם האַלדז פאַרציִען זיך געלאָזט פון יעדן איינעם האָט ער,
און ווי אַ האַמער האָט אַ קלאָלע זיך געטאָן אַ לאָז אַראָפּ:
„אל טל ואל מטר!” [8]
די שטומע שול־ווענט זײַנען מיט געשריי אין אים אַרײַן,
פון אַלע זײַטן אים גענומען אַ פאַרליש טאָן:
דעם פּאָסעק קאָנען מיר אפילע ניט מעקײַעם זײַן:
„תמות נפשי עם פלשתים”... [9]

VI

א יעדער אופשריפט פון די ווענט האָט זיך צו אים געשפּארט,
אים ניט געלאָזט פון זיי אין ערגעץ זיך פּארטײַען.
זיי האָבן דאָ אַף אים געוואַרט,
ניט אָפּגעווישט קיין שווערד האָט זיי און ניט קיין פײַער.
ער זעט שוין אונטער יעדן אָס די אויגן און די בערד,
ער הערט שוין אונטער יעדן קריץ די קינדערשע געוויינען,
און אַלע מאָנען זיי בא אים און בייגן אים צו דר׳ערד —
צעזעגענע, געקעפּטע ברוסט-קינדער און זקיינים:
„גיי, שרײַ אונדז אויס אַף בערג מיט אָפּגרונטן באַנאַנד
און זיבן מאָל דאָס פּאָנעם זיך מיט נאַכט פּאַרוויקל!
זאָלן ניט זען די הענקערס אונדזער שאַנד
און זאָלן זיי מיט אונדזער אומגליק זיך ניט קוויקן...
גיי, שרײַ אונדז אין דער מידבער אויס, די צונג געשמידט,
דאָרט, ווּ ס׳הערט זיך פון קיין פויגל ניט קיין פּלי און קיין געפּעכער,
זאָלן גלײַכגילטיקע זיך ניט פאַרשטערן זייער רויִקן געמיט,
און זאָלן זיי מיט מיטגעפיל דעם בראָך אונדז ניט פאַרשוועכן!

VII

ס׳איז ראַכוועסדיק אַצינד, געוויס, בא זייער שוועל,
געוויס פּאַרדײַען זיי אַצינד די אומגעריכטע רײַכקײַט.
ווער מיט דער האַק געמאַכט פון אונדז האָט טיל-און-טעל,
און ווער ס׳האָט אונדז דערשטיקט מיט טויבן גלײַכגילט!
צו זייער יִשעוו זאָל דײַן טראָט ניט טאָן דיך קיין פאַרפיר
און מיט אַ קלאַפּ אין פענצטער קיינעם ניט באַלעסטיק!
מע וועט מיט מיטגעפיל זיך אָפּקערן פון דיר,
ווי נאָר דײַן אָפּשטאַם אויסבלוטיקן וועסטו...
ס׳איז קיינער ניט געווען, ס׳איז קיינער ניט פאַראַן,
וואָס ניט פאַרשלאָסן האָט דאָס האַרץ, אַן אָפּגעקערטער.
בלויז איינס — דער לעצטער קיווערדיקער ראַנד,
בלויז אים ווען אַריבערגיין פון פּײַן די ווערטער.
עס גילט קיין טײַנע, וואָס אַנטפּלעקט זיך אין געוויין,
ס׳האָט די גערעכטיקײַט קיין ווערט, ווען טרערן זי באַוועגן —
אַף איבערצײַגן דאַרף דער יוישער צײַן!
אַף איבערצײַגן דאַרף דער יוישער נעגל!"

VIII

עס האָט די שרייַענדיקע שטילקייַט אים געפלעט,
דער טאָג האָט מיט דער נאכט גענומענ זיכ פארפלאָנטענ.
באלאגערט האָבנ אים פונ ווענט די שאָטנס: „רעד!
האָסט אינ די אופשריפטנ דייַנ האנט דאָ ניט דערקאָנט דענ?
צי האָסט דענ ניט דערקאָנט דייַנ העפקער-בלוט, וואָס פליסט
אינ זיי איינײנעם מיט דייַנ מאמעס טרערנ?
דו טראָגסט אצינד אינ האנט א ביקס
אונ אפ דייַנ הוט א רויטנ שטערנ,
דייַנ יעדער וווּנד איז אינ שינעל פארוויקלט אונ פארגלעט
אונ פונ דייַנ כארפע איז קיינ מינדסטער שפור ניטאָ שוינ".
געטוליעט שאָטנס האָבנ זיכ צו אים: „איז רעד,
אויב ס׳איז פונ בראָכ געבליבנ כאָטש בא דיר דאָס לאָשנ,
ווי ס׳בלייַבט דער זוימ פונ אויסמעלויצעטנ געוויקס,
ווי ס׳לאָזט א קרעכצ בא דעם גערדעש זיכ הערנ.
צי האָסטו ניט פארשעמט דייַנ רויטארמייערישע ביקס?
צי זיכ געהייליקט אינ נעקאָמע האָט דייַנ קריגערישער שטערנ?"

IX

דאָס הארצ האָט כוצ דער גרוב קיינ טיקנ ניט געהאט,
דעמ מויעכ, פונקט ווי בליצנ, האָט דער רוימ פארשלונגענ:
„צי האָט אינ שלאכט דאָס מאזל דיכ געטרייסט, סאָלדאט,
פאר אונדזער שאנד, פאר אונדזער אומגליק?"
עס האָט א שייַנ זיכ ארומ אימ געגעבנ א צעגאָס,
א יעדער ריגעווע אונ ריר האָט זיכ געטאָפלט:
„צי דורכדרינגלעכ געוועזנ דייַנ קויל איז אינ דער מאָס?
צי האָט דייַנ צאָרנ ניט געוווּסט קיינ גרענעצ אונ קיינ אָפהאלט?"
א יעדער בראָכשטיק האָט צו אימ געטייַט
אונ, איבערוואנדלענדיק פונ פאָרמ אינ פאָרמ, ניט אופגעהערט זיכ מינענ:
„צי האָט דייַנ וווּנד כאָטש אָנגערירט פונ ווייַט
דאָס זיכ אנטפלעקנדיקע ליכט פונעמ באגינענ?
דיר אָנגעטרויט מיר האָבנ אונדזער הארצ ס׳צעפיקטס,
אונדזער געשענדטנ צאר, ער זאָל, ווי ס׳לעבנ, דיר געהערנ.
צי האָסטו עפעס-וואָס געפויעלט מיט דער ביקס?
צי האָסטו עפעס-וואָס דערוואָרבנ מיטנ שטערנ?

X

צי ווייסטו ניט, אַפּ וויפל אָט דער יאַם מיט בלוט
וועט פאר דער וועלט דער כײַע-ראָעדיקער קלעקן?
ס׳דערטראָגט זיך שוין אהער אינ קיִווער דאָס געהוד
פונ אַפּדאָסנײַ זיך שלײַפנדיקע העק אינ אלע עקנ...
ווער האָט איבער דער ערד געיאָגט אונדז רונד ארום,
ווער האָט פונ אָפּגרונט אונדז געצווונגענ אופשטײנ
אונ בעכערס אונדז דערלאנגט אַפּ פײַנ אונ רום —
פונ יוישער וועדנ זאָלנ מיר דער טרויעריקער פּרווּשטײנ?..
מיר האָבנ אלצ באצאָלט! מיט בלוט פאר יעדנ שטײַג ארופּ
באַמיסטיקט האָבנ מיר מיט מארכ די פעלקער-בליִענדיקע הייכנ, —
אָט איז ער אָט, דער יוישער, אויסגעפּרווּט
אַפּ ווענט, ווי אַפּ מאצײוועס אָנגעצייכנט.
לייענ פונ אָס ביז אָס זיי אלע דורכ,
באשריבנ אויכ דער באלקנ אונ דער דיל איז.
דאָס איז דער לעצטער פּינקעס-בוכ
פונ אויסגעשאָכטענע פונ ייִדישע קעהילעס!״

XI

אדורכגעברענטערהייט געבלאָנדזשעט האָט זײַנ בליק,
געריסנ האָט ער פונ דעם שאָטנ-קלעם זיך, ווי פונ רייפנ:
„פונ גרוב גייט א געהארגעטער ארויס צוריק
ניט אַפּ צו לייענען די אייגענע מאצײווע,
נאָר אַפּ צו זענ מאצײוועס איבער דעם,
וואָס האָט די ערד אינ קוואָרים דורכגעגראָבנ!״
ארײַנגעקוקט האָט דורכ דער שויב אנ אָפּגעפּליקטער דעמב,
אַפּ זײַנע דארע צווײַגנ שפּערעלעכ געזעצט זיך האָבנ,
גוראריענ האָבנ זיי זיכ אויכ ווי לעצטע אופשריפטנ געדאכט
פונ קריגס-געפאנגענע אינ קלויסטערס טונקלע.
ווי שטערנ אויסגעקריצטע אינ דער נאכט
צו אים זיי האָבנ פונ דער ווײַט געווונקענ,
מיט אומפארגײענדיקנ טרויער זיכ געווענדט
אונ זיכ פונ אומעטום צו אים געריסנ.
איבערגערופנ האָבנ זיכ פונ שול די גרויע ווענט
מיט שטעכיק דראָט פונ טויט-לאגערס אונ טפיסעס...

XII

איבערגערופֿן האָבן זיי זיך פֿון דער ווײַט, פֿאַרטרויט,
מיט שטומען וואַלד-געוואָי און ווינטיקן געכוואַליע
פֿון פֿאַרטיזאַנער פֿין פֿאַרפּײַניקטע צום טויט
מיט לעצטע אויסגעשרייען „סטאַלין!“
זיי האָבן זיך אין קאָפּ בײַ אים געהאַקט,
צונויפֿגעפֿלאָכטענע דורך בלוט און פֿײַער,
ווי איין צוואָעדיק-באַשווירנדיקער קסאַוו —
קיין איינציקן פֿון זיי האָט ניט געקאָנט פֿאַרבײַ ער:
געקײַפּלט האָבן זיי אין אים זיך מער און מער,
ניט אָפּגעטיילטערהייט דעם בליק זײַנעם פֿאַרטרענקען,
ווי ס'איז זײַן ביקס ניט אָפּגעטיילט פֿונעם געווער,
מיט וועלכן ס'כאַפּל איז זיך נויקעם אין די הענקער,
איז ערגעץ דען געמאָלט א גוואַל,
אין העכסטער לייד און ווײ געלײַטערט,
צווישן דעם זאָקן דעם פֿאַרפּײַניקטן אין שול
און דעם געפֿאַנגענעם פֿאַרברענטן אַף א שײַטער?

XIII

פֿאַרבלײַבן נאָך אין שול איז אים געוואָרן שווער,
געשטיקט האָט אים דאָס אײַנגעהאַלטענע געשריי דאָ.
ווי לאַנג איז דען, ווען, נאָך א קינד, געגלייבט האָט ער,
אַז אין די כורוועס האַלטן אויף זיך שיידים...
און קישעף בלענדיקן זיי פּראָווען בײַ די נעכט,
און מענטשן דורכגייער מיט א געפּײַפֿ פֿון קלעזמער זיי פֿאַרנאַרן.
ווי לאַנג איז, ווען מיט מויל און אויגן אָפֿענע געהערט
האָט אין פֿאַרגאַפּטקייט קינדערישער ער אליין, גוראַריע,
וועגן א פּײַערל אַזאַ, אַן אויסגעדוכטס פֿון ווײַט,
וואָס פֿירט אַראָפּ פֿון וועג מיט בלענדעלעך קאָלירטע,
און רופֿט נאָך זיך, פֿאַרקישעפֿט און פֿאַרשײַט,
און אַלץ איז אַזוי מוירעדיק און ליכטיק...
אַדורכגיין קינדווײַז פֿלעגט אים זײַן א שרעק
פֿאַרבײַ אַזאַ מין אָרט בײַ זיך אין שטעטל.
ס'איז עפּשער צײַט פֿונדאַנען שוין אַוועק,
נאָר ער איז איצט אַליין, ניט אַנדערש, ווי געפֿלעט דאָ...

גוראריען האָט געדוכט, דער סאָטן שטייט לעם אים
און לאכט, פארגייענדיק זיך אין געלעכטער.
אים אײַנגעבויגן האָט די אויסגעדוכטע שטים,
ווי דורך יאָרטויזנטן פארגאנגענע האָט ער געהערט אים:
„כ'באגריס דיך, אָוול, מיט דײַן ווינד און וויי,
געזען כ'האָב, ווי געברענט האָבן די פּארמעטענע ריזן,
געשטאנען איז דער יושער נעבן זיי —
פארקערפּערט אין געשטאלט פון קאָמוניזם.
און די געולע יובלדיק דערקלערט דער וועלט —
דער אײַנגעטונקענער אין אומרעכט און אין כאשכעס...
ס'ארא געלײַטערט ליכט האָט פונעם פלאם איר דורכגעהעלט!
ס'האָט נאָר איר ניט געשמעקט דער רויך פון האָלאָוועשקעס,
וואָס האָבן זיך געקאָרטשעט צוליב איר מעשונע לאנג,
ווי מיט אן אומגעהייערער האנאָע און קאוואָנע,
און ביזן הימל האָט דער פלאם דערלאנגט,
אין אלע זײַטן זיך צעשפּרייט האָט ווי א רויטע פאָן ער..."

XV

די שטים געגאנגען איז פון ערגעץ זייער טיף,
געוויקלט זיך ארום גוראריען און פארדרייט אים:
„איבער א האלבער וועלט געגאנגען דער יושער איז פון ריוו צו ריוו,
ווו ס'האָט דאָס פאָלק געהאלטן גיין צו דער אקיידע,
געמונטערט זיי אף פעסטשטאנד, זינגענדיק און הייס,
אף גויוער זײַן פון פּײַן די קלעמער און די צאמען,
און מיט אומשטערבלעכקײַט געבענטשט זיי און געטרייסט:
פארברענט ווערן איר האָט די זכיִע אין דער מענטשהײַטס נאָמען,
וואָס האָט מיט אויסדערוויילטקײַט אײַך באערט:
פון יעדן אומגליק זײַן די שולד, פון יעדן אופבּלי די גפאר זײַן,
די האק זאָל שטענדיק זײַן גערעכט,
און זײַן בארעכטיקט זאָל דער אכזער...
איר האָט דערגרייכט די ליכטיקסטע מאדרייגע עכט,
אז ס'זאָל דער נאָמען „ייִד" אף שטערנס זײַן געקרייציקט.
כ'האָב זיי געזען אין אלע געטאָס פון דער ערד,
בא יעדן בראָך-גראָבן געזען כ'האָב ברענענדיקערהייט זיי!

XVI

דאָס האָלץ פאר זיך אליין געטראָגן האָבן זיי
און אף די שײַטערס, ווי אף קרוינשטולן, ארופגעגאנגען געפּענטעט...
כ׳באגריס דיך, אָוול, מיט דײַנע ווינד און וויי,
מיט זעקס מיליאָנען געקעפּטע און פארברענטע!
דיר ניט געווען צום הארץ איז זײַן א מעס בא זיך אין אייגן לאנד,
איז לעבן! א שאָכן בא דער וועלט! און לויט איר ווונטש באצאָל איר!
ניט דו אליין — דאָס גאנצע פאָלק מיט דיר באנאנד
ארויס איז פון דער גרוב, ווי שטערן אין די צאָלן...
נאָר ס׳קאָן דער כאָמ ניט קוקן אין די אויגן דעם,
וואָס אופגעטאָן האָט עפּעס פאר זײַן אופשטײַג,
קעדוימע, ווי דער וואָלף דעם בושל פאר זײַן נאָבעלן באַנעם...
צי איז עס דען ניט פון גערעכטיקײַט דער זעלבער פּרוּווּשטיין?
פאר דער געפעליקײַט — דעם בושל אופרעסן האָט ער געוואָלט,
ער זאָל זיך מער ניט ווײַזן אפן וועג אים —
ניט נאָר דערפאר, ווײַל ס׳איז א וואָלף א וואָלף,
נאָר אויך דערפאר, ווײַל ס׳האָט דער בושל ניט קיין נעגל!״

XVII

זיך דורכגעבײַטשיקט אף זײַן לײַב האָט מיט א קנאל
א יעדער וואָרט און אים דאָס הארץ געזעגנט:
„ס׳ווערט אויך די שאָף די מילדסטע א שאקאל
אין דער מינוט, ווען זי באוואקסן ווערט מיט נעגל.״
א ווינט האָט מיט א קראָקווע אפן דאך געקלאפּט,
פונקט ווי א פּיקהאָלץ, רירנדיק זיך פון עם זינען:
„האָט דען א מויז ניט אָפּגעהריזעט בא א לייב דעם קאָפּ
באם וויינענדיקן ניעמאנ אונטער ווערבעס גרינע?
איז לייען, — האָט ער אים די ווענט געטאָן א ווײַז, —
פון אָס ביז אָס און ניט אנטריש זיך!
דאָס איז פון נא-ווענאד די פּרײַז,
דאָס איז די פּרוּוו פון וואָגלדיקן יוישער!
צייל אויס און לייען דורך געניי —
די פּרײַז פון פרײַהײַט און פון דאָרשטיק צו איר גארן!..״
— איך ווייס, איך ווייס! עס האָט אונדז דאָך געלוינט, —
א שאָקל מיטן קאָפּ געגעבן האָט גוראריע,

XVIII

די פּאָלעס פון שינעל פאַרצייִענדיק אַפּ זיך: —
מיר וועלן דאָך מיט נעגל קיינמאָל ניט באַוואַקסן ווערן! —
געלויכטן העל האָט זיך דאָס בייניקע געזיכט: —
מירן אַדורכגיין מיט דער שאַרף מיט דער געשליפענער פון שטערן!
פאַרבאָרגן ליגט אין איר די לעצטע שלאַכט,
וואָס וועט באַ אַלעמען אַרומבּרעכן די נעגל בלענדיק. —
אַראָפּ איז אומבאַמערקט די נאַכט,
און שטיל אַראָפּגעלאָזט האָט זיך גוראַריע אַפּ אַ סטענדער: —
ניין, ניט קיין שכיינים באַ די פעלקער זיינען מיר,
און קיין געצאָלטס באַ אונדז זיי האָבן ניט געפּאָדערט, —
געטאָן דעם בליק גוראַריע האָט אַ פיר, —
מיר האָבן זיך אַליין מיט זיסער לאַסט פון פרוכט באַלאָדן
אַפּ יעדער גאָסטפרייַנטלעכער ערד,
אַפּ יעדן אופגעוועקטן באָדן,
און האָבן זיי מיט בלוט מיט אונדזערס אָנגעהערט,
און זיי צו אונדז — מיט זייער בראָכע און גענאָדן...

XIX

אַן אָרע־מיקלעט האָבן פעלקער אונדז געגעבן אומעטום,
באַדעקט מיט בלי פון אונדז זיינען געוואָרן אַלע גאָבן.
גענאָסן האָבן מיר צוגלייַך פון זייער רום,
און זייער פּייַן צוגלייַך געטיילט מיר האָבן, —
האָט אים זיך דער געדאַנק קיין וויַיל ניט אָפּגעשטעלט,
פאַרהילכט די שטילקייַט און די אויסגעדוכטע שאָרכן, —
אַ פאָלק איז קיינמאָל ניט קיין שאָכן באַ דער וועלט,
ווי ס'איז קיין טראָפּן בלוט אין קערפער ניט קיין שאָכן! —
ער האָט זיך דעם זיקאָרן אופוועקן געפּלייַסט,
אים אָנגעשלאָסן אין די מיטלאַלטערלעכע וויַיטן: —
איז דען אַפּ שפּאַניער ערד ניט אופגעגאַנגען אונדזער גייַסט
צעצווייַגטער, העכער פון די איילבערטן און שייַטערס?
און באַ דעם ברעג פון ריין און אין דער נייַער וועלט
זייַנען ניט אופגעגאַנגען קיין פרוכט פון אונדזער מי דען?
צי האָט אין לאַנד פון פרייַהייַט בליִונג אונדז פאַרפעלט?
צי האָט דאָס גליק פון אַלע זייַנע פעלקער אונדז געמיטן?

XX

ער האָט געצויגנ פונ פאַרגאַנגענהײַט די קייס,
נאָר ניט פאַרפּענטענ זיכ געלאָזט פונ איר געהודע: —
צי זײַנענ מיר, איבער דער גאָרער וועלט צעשפּריײט,
געבליבנ הינטערשטעליק פונעם אוראַלטנ יעהודע? —
געקוקט אַפ אים האָבנ די בראָכשטיקער געהיימ,
געבלעטערט האָבנ זיכ פאַר אים יאָרהונדערטנ פונ וועלקונג.
גיט ניט א יעדער פאָלק צושטײַער דענ זײַנ היימ
פאַר ברידערלעכקײַט הייליקער פונ פעלקער?
אונ מײַז זײַנענ פאַראַנענ אומעטום:
אינ קלויסטערס, אונ אינ שולנ, אונ אינ שײַערס;
זיי קריכנ, פעסטיקע, אינ יעדער נאָרע אום
אונ הריזענ אַלצ. פאַר זיי איז ניט פאַראַנ קיינ טײַערס!
לאָז פונ די ווענט די כורוועדיקע, סאָטנ, זיכ אַרויס!
די אָפּגעלאָפּענע יאָרהונדערטנ, זײַ זיכ מאַטריִעכ, לייענ!
צי האָט דזשאָרדאַנאָס לייבנ-קאָפּ ניט אָפּגעהריזעט דענ א מויז?
צי האָט ניט אָפּגעהריזעט דענ א מויז דעמ קאָפּ בא גאַליליײענ?

XXI

עס האָט די צײַט אַליינ געגעבנ א פאַנאַנדערײַס
אַפ זיכ די גינגאָלדענע זיגלענ פאַר גוראַריענ: —
אונ ווער, אויב ניט די פעסטיק־שוואַרצע מײַז
אַראָפּגעהריזעט האָבנ דאַנ די שטאָלצע קעפּ בא קאָמונאַרנ?
אויכ אָט דער בראָכ איז אונדזערער, ווי גאָר דער וועלטס,
אויכ אונדזערער, ווי גאָר דער מענטשהײַטס, אָט דער צאַר איז.
אָבער ווענ ס׳פאַלט אינ אָפּגרונט אומ א פעלדז,
הערנ די אָדלערס אופּ דענ פליִענ איבער כמאַרעס?
די פראָש איז דעמ געוויקס ניט מוחל פאַר דעמ טוי.
אונ פאַר דעמ זאַפט, וואָס נערט בא יעדנ וואַקסנדיקנ טראָט אימ,
ווערט זי די וואָרצלענ אונ דער פרוכט א סוינע אַפנ טויט:
די פײַכטקײַט וואָלט איר דאָכ געקאָנט פאַרברייטערנ די בלאָטע!
נאָר כ׳ווייס, — האָט ער די פינצטערניש געטאָנ א שפאַר,
אונ אָנגעשפּיזט זיכ האָבנ זײַנע אַקסל, —
אַז ס׳האָבנ מענטשנ אויסבאַהאַלטנ קינדער פונ געפאַר,
די קעפּ די אייגענע פאַרקנאַסנד מיט דער האַק זיכ!

XXII

און די געפּירטע צו דעם טויט דורך בוקאָווינער בערג
האָבן דען ווערעם לאַאכאָדים בא די וועלפ ניט אָפּגעדונגען,
לויט דעם, וויפל געהאט זייער האלבאָשע האָט די ווערט? —
א קויקל זיך געגעבן האָט דעם סאָטנס קאָל מיט פונקען.
— דאָס איז דעם וואָרעמס רעכט! ס'נעמט קיינער עס ניט אָפּ, —
געגומען שנעל דער בליק האָט בא גוראריען לויפן, —
דאָס רעכט פון ווערן אפ די מייסים פעט און גראָב
קאָן דאָך דער וואָרעם ניט פאַרטרויען קיינעם בעכאָל-אויפן!
— נאָר כ'ווייס, — האָט צו דער ווייַט גוראריע זיך פאַרטרויט
מיט בלאָנדזשענדיקן בליק צעזייטן, —
אז פויערס רוסישע אונטער געפּאַר פון טויט
איבערגעטאָן האָבן פאַרפאָלגטע אין די אייגענע די לעצטע קליידער! —
און דאָך, ווי בא א גרוב אן אָפענער פון פאָלק,
געשטאַנען איז דער כורווע איז גוראריע,
געפילט, ווי ס'יאָגט אפ אים א כוואַליע נאָך א כוואַליע אָן א צאָל
און צו אן אָפּגרונט ערגעץ אים זיי שפּאַרן...

XXIII

די פינצטערניש האָט אים געגעבן א פאַרזויג:
דער כאם האָט פּייַנט א רוק טאָן זיך פאַר עמעצן אינמיטן,
ס'זאָל האָבן ווי אַראָפּפאַלן א מינדסטער זוים,
זיך אָנכאַפּן אין דר'ערד, זיך ערגעץ א צעבלי טאָן...
די שפין וועבט אלעמאָל איר שפּינוועבס צווישן ביימער דורך,
זי כאַפּט זיך אָן פאר ווי א צווייַג מיט אירע ראַנדן
און קאָן באַכהער ניט מויכל זייַן דער פּרוכט,
וואָס וואַקסנדיק זי שפּאַרט די נעץ אירע פאַנאַנדער...
— מירן זי אופבויען פונסנייַ, די היים, —
האָט ער זיך אופגעשטעלט, א שווימענדיקער אין דער פינצטער, —
פונקט ווי א פויגל פלעכט א נעסט זיך אפ א בוים.
נאָר ניט פאַרהיטנ וועלן מיר פון העפקערדיקן ווינט זי,
ביז ס'וועט ניט בלייַבן פון פאַרדאַרבער קיין געדעכ און קיין געביין —
ביז דאמאָלט אויך די וועלט די גאָרע אומפאַרמיַידלעכ
וועט זייַן דער טאָפּ, וואָס פאַלט אנידער אפן שטיין
און וואָס אפ אים דער שטיין זיך שלייַדערט!

.24 א קאָנטער־אָנגריפ

I

דעמ גלאַנצ פונ ריטערלעכקײַט װארפנדיק אינ קאָנ,
אונטערנ דעק פונ האקנקרײצערישע טורעמס,
געגאנ אינ קאָנטער-אָנגריפ איז א דײַטשער באטאליאָנ —
א ראָטע רויטארמײער דורכברעכנ מיט שטורעמ.
געגאנ דער באטאליאָנ איז אינ דער גאנצער װוקס,
די בײַכער דורכגעקרײצט מיט שװארצע אװטאָמאטנ —
א שטאָלענער פירעקעדיקער צוג,
די טריט געמאָסטנ פונקט אונ אקוראט דאָרט,
װי פערד אינ קארעטעס געשפאנט קארוצ
אפ א גרויסארטיקנ פאראד פונ דער אימפעריע.
די קאסקעס צוגעדעקט האָבנ פונ פענעמער דעמ שמוצ,
געצויגנ האָבנ זיכ פונ האקנקרײצ די װערעמ.
באגלײט אינ אָנגריפ האָט זײ שיקערע מוזיק,
דעמ מארש געװיגט האָבנ צעיושעטע געװאָיענ.
פאָרויס, פאר זיכ — אפ אָפהאלטנ דעמ זיג —
געיאָגט זײ האָבנ שוצלאָזיקע פרויענ.

II

דער אָנגריפ איז צוערשט געגאנ פונ שטוב צו שטוב,
ארויסגעקלאפט פונ דאָרטנ זויגקינדער אונ מוטערס,
אונ זײ די ערשטע צו דעמ ראנד געשטופט
מיט אװטאָמאטנ, זיגרײַכ אונ גרויכמוטיק.
געטריבנ האָבנ זײ די פרויענ, רײַסנדיק דאָס קאָל
מיט הויכ-פאכדאָנישנ אונ בלוטדאָרשטיקנ האָנער,
ניט נאָר מיט פאנצערנ פונ אײַזנ אונ פונ שטאָל —
מיט פרויענ זאָל אויכ זײַנ געפאנצערט דער טעװטאָנער.
באװאָרנט האָבנ זײ דעמ זיג פארפרי׳ר:
זײ איז באװוסט, אז ס׳שיסט א רויטארמײער אינ קײנ פרוי ניט.
זײ האָבנ עפשער שוינ געפילט אפ ברוסט דעמ ריר
פונ צײלעמ אײַזערנעמ — די נאָבעלע באקרוינונג,
װאָס, טראָגנדיק פונ דײַטשלאנדס רומ די העכסטע מאָס,
שוינ שװעבט מיט דאנקבארקײַט פונ רײ צו רײ אומ.
ס׳האָט ניט געהערט פונ רויטארמײער זיכ קײנ שאָס,
געטאָפלט האָט דער אומגליק זיכ אינ בליק פונ רויטארמײער.

— ס׳איז פרויענ! — זיכ א ריס געטאָנ סאדאָווסקי האָט
צו די געפאנגענע, וואָס ס׳האָט דער דײַטש פאָרויס געטריבנ.
זיכ ניט געגלייבט האָט קיינעמ די וואַרשײַנלעכקײַט פונ טראָט:
צי דוכט זיכ עס זיי אויס? צי איז עס בלויזער פיבער?
דער טויט האָט פאר צעריסענע מאלבושימ זיי געשלעפט,
געקרייציקטע אינ פײַנ אפ דײַטשע אווטאָמאטנ.
פארוואָרפנ אינ דער הייכ געווענ זײַנענ די קעפ,
אונ ס׳האָבנ אפנ ווינט זייערע שאלעכלעכ געפלאטערט.
די אויגנ — אויסגעבראָטנ ביז צומ דעק,
די הענט אינ שרעק — פארפלאָכטנ אפ די בריסטנ.
צו קיינעמ האָבנ זיי זיכ דאָרטנ ניט געשטרעקט,
אונ ניט געפרווט זיי האָבנ זיכ פונ טויט א ריס טאָנ.
א יעדער רעגע נע׳נטערט זיכ די ערשטע ריי,
עס פילט שוינ קיינער ניט פונ זיי די ערד דאָרט,
נאָר איינע האָט דערלאנגט צו רויטארמייער א געשריי:
— א פײַער עפנט אופ דורכ אונדז איבער די מערדער!

IV

אונ ווײַטער פאָרגעזעצט דעמ צוג פונ טויט,
דאָס שאלעכל פונ קאָפ אינ היגערפלעט פארהאָלנ,
ביז ס׳האָט דאָס ליכט פאר איר געטאָנ זיכ א צעבויט,
ביז ס׳האָט א ריס געטאָנ פונ מויל דאָס בלוט זיכ מיט א קלאָלע
דערנאָכ האָט זיכ די ערד געטאָנ א ריס
אונ מיט א וואנט פונ פײַער אָפגעהאקט די וועגנ.
אונ יעדער איינער מיט גראנאטע אונ מיט שפּיז,
אונ יעדער איינער מיט די ציינ אונ מיט די נעגל
געפלאסטערט מיט נעווילעס דײַטשע האָט דעמ ראנד.
פאר יעדער פרוי — פעגאָרימ דײַטשישע א מייע!
אונ פאר דער מוטערשאפט דער הייליקער פונ לאנד
פארוויגט געלעגנ איז אפ דר׳ערד א גרופּע רויטארמייער.
די שלאכט אדורכגעגאנ איז בליציק גיכ,
ווי ס׳וואָלט געווענ פארזאָגט: קיינ סאכ זאָל עס ניט קאָסטנ!
אָוואדיס אָנגעטאפּט האָט בלוט אפ זײַנ געזיכט,
אונ נאָגנדיקער ווי האָט אָנגעיאָגט סאדאָווסקינ.

V

פאַרוווּנדעט זײַנען ביידע גלײַך געווען.
געטריפט פון ביידע האָט איין בלוט, איין צאָרן.
ארויסגעריסן מאַמעס רוסישע פון סוינעס הענט
און אויסגעציילט א דײַטשן באַטאַליאָן פּעגאָרים.
בא א פאַרברענטער שול מיט טאָרטשענדיקער טרויב
באַגעגנט האָבן זיי זיך, הילכיקע קאַיאָר-געסט.
די אויגן — בליציקע, די פּענעמער — אין רויך,
מיט דורכגעשאָסענע, פאַרשטויבטע גימנאַסטיאָרקעס.
געשטאַנען זײַנען זיי אַפּ א פאַרוווּנדעטער שטיק ערד,
געטריפט אַפּ איר האָט דער קאַיאָר מיט טרויער,
און ערגעץ האָט א הירזש געטאָן א פערד,
זיך אופגעעפנט ערגעץ האָט א טויער.
און באַם באַנדאַזש אריבער איז אָוואַדיס מיטאַמאָל
אַפּ א געשפּרעך פון בירגער-קריג, אָן שום פאַרבינדונג:
— געשלאָגן ווי פאַר א געליבטער האָט זיך דאַן דאָס פאָלק,
און איצטער, קאָמאַנדיר, ווי פאַר א מאַמע מיט די קינדער!

25. א סאָוועטישע סאַניטאַרקע

I

סאַדאָווסקי האָט געדריקט אָוואַדיסן די האַנט:
— האָסט גוט געזאָגט. און צוגעטראָפן ריכטיק! —
טראָפּייען דורכגעקוקט צעוואַלגערטע באַם ראַנד.
געציילט דערהאַרגעטע, פאַרוווּנדעטע, פאַרבאַנדאַזשירטע.
ס'האָט אַפּ א האַלבן הימל דער קאַיאָר געטאָן א גאָס זיך אויס,
פאַרצערט, אַן אויסגעזויגענער פון דער פאַרדאַרבונג.
און פּונקט ווי אַפּ א שניט, די ערשטע טאָניע איז ארויס,
אָן דער פּילאָטקע אַפּן קאָפּ, פאַרקאַשערט הויך די אַרבל,
איבער א נעץ וואָראָנקעס וויגנדיק זיך הין און הער.
געדוכט האָט זיך: אין פײַער זי געשווומען אָנגעגורטערהייט איז,
און צענדליקער פאַרוווּנדעטע מיט דעם געווער
ארויסגעטראָגן זי אַליין האָט אַפּ די פּלייצעס.
גערופן אין דעם טייל מע האָט זי ווערזדעכאָד.
האַגאַם מיט די פאַרוווּנדעטע נאָר פּויזען מ'האָט באַוועגט זי,
נאָר זי פאַרענטפערט שמייכלענדיק זיך האָט,
אַז פּויזען איז איר שווער צוליב איר רונדיקער קאָמפּלעקציע!

II

דער לעצטער, וואָס זי האָט ארויסגעטראָגן פונעם פעלד,
געווען איז דער פארוואונדעטער קאזאק מאמעדאָוו.
ער האָט געקרעכצט און לאנגזאם זיך געפעלט,
נאָר זי האָט יעדער ווײַל געגעבן א פארעד אים.
— מאמעדאָוו, לעבן ווילסטו? — אים א מונטער גלײַך געטאָן
האָט זי, און ס׳האָט דאָס קאָל בא איר. פארהאַקט זיך, —
איז מיט די הענט נעם פארן האלדז מיך אָן
און לייג דעמ קאָפ אוועק מיר אפ די אקסל!
אזוי! — די אויגן האָבן זיך באוועגט שוין קוים,
דער הימל האָט אין זיי א גרויער זיך געשפיגלט.
זי האָט אים צוגעטראָגן צו א בוים,
די וואונד אים פרווון טאָן אן איבערוויקל.
ער האָט די ערד באריהרט מיט גליווערדיקע הענט,
ווי לײַב באליבטס, וואָס ער וועט מער שוין ניט קיין גלעט טאָן.
דאָס מויל האָט אים פון דאָרשט געברענט,
אראָפגעלאָזט אפ אים האָט פונעם בוים זיך א פארבליבן בלעטל.

III

— ס׳איז שוין ניט ווײַט דער פונקט. שוין באלד. דו זעסט? —
האָט זי אים אופהייבנד געגעבן א צעטורקע. —
דו לעבסט, מאמעדאָוו? האלט זיך פעסט!
ס׳איז הײַנט געווען די עמעסע מאזורקע!
געדענקסט דאָס פערד, וואָס כ׳האָב געבראכט אהער?
מאמעדאָוו, הא? נו, און דעמ עמער האָניק?
געווען א סייכל — אָפשיקן דעמ דײַטש אין דר׳ערד
אינײינעמ מיטן הילצערנעמ פאָלאָנעק!
אזוי, אינמיטן וועג, אנטבלויזט די שווערד,
אין כאָליעווע פארוקט דעמ הילצערנעמ פאָלאָנעק,
געפאָרן רײַטנדיק איז ער זיך אפן פערד,
געאָרעמט פריילעך מיטן עמער האָניק.
עס איז אים אופגעלייגט געווען זײַן כאזעריש געמיט.
די אויפעס אונטער אקסל אלע ווײַל א טאפ געטאָן האָט.
געפאָרן איז ער, ווי מע פאָרט אפ א יאריד,
באדאכט: ס׳זאָל זיך ניט אויסגיסן דער האָניק...

IV

עפשער א טרונק, מאמעדאָוו, האַ? נו, נאַ! —
האָט זי אים די באַקלאַזשקע גלײַך צום מויל געגעבן. —
איז רײַט ער אַפֿן פֿערד אַזוי זיך, יעקע נאַר,
און האָט זיך אַזאַ טרײַפֿענע האַנאָע פֿונעם לעבן.
ער זיצט אין זאָטל אויפֿגעלייגט, באַרוט,
און ס'שטייט ניט צו דאָס ליכט צו זײַנע אויגן.
געזעסן אויף זײַן שאַרבן איז אַ הויכע הוט,
ווי אַ געפֿענטעטער, אַן אויסגעהוילטער פֿויגל.
דרײַ מאַנטלען האָבן צוגעדעקט זײַן אויבערהויט,
דער רוביזאַק האָט געבאָמבלט זיך איינינעם מיט אַ לעפֿל,
פֿונקט ווי אַן אויפֿגעקומענער מעשאָרעס באַ דעם טויט,
וואָס קאָן קיין אייצע זיך ניט געבן מיט דער שעפֿע.
און מיטאַמאָל אַ רויטער סאַניטאַר אַנטקעגן אים!
איז וואָס? נאָר ס'טרעפֿט באַ אים אַ צאָן שוין אין אַ צאָן ניט...
האָט ער אַ ריטש געטאָן מיט זײַן זאַראַזנער שטים.
נאָר שיסן ניט געקאָנט. ס'איז אים אַ שאָד געוועז דער האָניק...

V

ווי פּילסטו זיך, מאַמעדאָוו, האַ? שוין באַלד!
נעם אויף מײַן אַקסל פֿעסטער שפּאַר זיך אָנעט!
איז ריטשעט ער, דער דײַטש. דעם הימל ער צעשפּאַלט:
ווי זאָל זיך יעקע נאַר צעשיידן מיטן האָניק?
איך זע, ווי פֿון דער הויט ער קריכט. אַ סאַניטאַר...
צו וואָס האָט ער זיך אָפּגעשטעלט? נאָר איצט איז שפּעט שוין.
ער האָט געמיינט, אַז ס'איז פֿאַראַנען נאָך. אַ סאַך.
און מיטאַמאָל האָט אים דער זאָטל אָנגעהויבן קוועטשן...
אָט גיט ער שוין דעם האָניק, דאַכט זיך, באַלד אַ לאָז!
וואָס קוועטשט עס אַזוי פּריקרע אין געזעס אים?
טראַכט איך זיך: טאָניע, ס'א ראַכמאָנעס אַפֿן דײַטשישן בומאָז,
דערלאַנג אַ שאָס, וועט ער אין האָניק גלײַך פֿאַרגעסן!
נו אָט! — האָט זי דעם קאָפּ געטאָן אַ דריי
און ניד'ריקער געגעבן זיך אַ בייג אָן, —
דאָ זײַנען מיר פּאַקטיטשעסקע שוין אין דער היים. —
און ס'האָט אַ שמייכל זיך צעשטראַלט אין זײַנע אויגן.

VI

דאָ האָט אים טאָניע מוטערלעכ באעטאט
אונ אָפּגערוקט פונ טויט אים אפ א שטרעקע ווייַט שוינ.
צווישנ געבראכטע רויטארמייער אינ סאנבאט
איז אויסגעוואקסנ אויכ א בינטל דייַטשנ,
א בינטל ניט-דערבאקטע הערשער פונ דער וועלט,
א בינטל אויבערמענטשלעכע איבערגעקרימטע מערדער.
געלעגנ זייַנענ זיי, ווי גרינע קרעכצנדיקע וועלפ,
נאָר אפ דער לינקער זייַט איבערגעקערטע.
— ס׳האָסט דו זיכ, טעכטערל, אזוי באמיט?
ס׳האָסט דו זיכ, טעכטערל, אזוי פּאָסטארעט? —
גערייצט מיט איר אפ שריט אונ טריט
זיכ האָבנ אינ סאנבאט די סאניטארנ.
אונ איינער האָט צו איר זיכ שמייכלדיק געווענדט,
אונ פונקט ווי מיט א יעדער וואָרט וואָלט ער באלעקט זיכ:
— האָסט זיי פונ פייַער נאָכ געשלעפּט מיט דייַנע הענט,
געטראָגנ האָסטו זיי נאָכ אפ דייַנ רונדיקער קאָמפּלעקציע?!

VII

זי וואָלט באדארפט אוועקווארפנ די טאש פונ סאניטאר,
זי וואָלט באדארפט א ביקס, ווי א סאָלדאט, זיכ אָנטאָנ,
דאנ וואָלט זי מיט דער ביקס געטאָנ איר זאכ,
אונ קיינ ראכמאָנעס וואָלט בא איר זיכ ניט געפּלאָנטערט.
זי פילט דענ ניט אליינ, אז ס׳שטעלט איר בלוט זיכ אָפּ,
ווענ צו א קרעכצנדיקנ דייַטש זי גיט א בייג זיכ אָנ נאָר,
ווי אויסדרייענ באדארפ זי אינ דער זייַט דעמ קאָפּ,
אז אויספילנ די פליכטנ זאָל זי קאָנענ?
זי זעט דענ ניט אינ יעדנ איינציקנ פונ זיי
דעמ גיפט, וואָס אויכ אינ קלעמ קאָנ ער נאָכ אלצ פארסאמענ,
אז ס׳איז א פליכט א הייליקע אימ לאָזנ אומקומענ פונ וויי,
דעמ מינדסטנ וועג צומ לעבנ אימ פארצאמענ!
אונ דאָכ האָט זי געטאָנ א הייב זיכ אופ
אונ אופגעהויבנ פונעמ דיל א קוליע:
— פאראנענ זייַנענ גרעסערע נאטשאלניקעס דערופ,
פארווערנ קאָנ עס מיר דער דאָקטער נאָר — מארגוליס!

26. פײַנ

I

פונ פרי ביז שפּעט א קײַלעכיקנ טאָג,
א קײַלעכיקנ טאָג, פונ דעמער ביז צו דעמער,
האָט זיכ די שטילע שאָ געצויגנ אינ שפּיטאָל,
נאָר פונ די בעטנ יעדערער געטריבנ האָט דעמ דרעמל.
ארומגעדרייט האָבנ זיכ אײניקע אינ קאָרידאָר,
אונ װער אינ דרויסנ אפ דער זונ האָט זיכ געשמאָלצנ,
װער אפ א דאמקע האָט געזוכט א צװײטנ צו דער פּאָר,
נאָר שלאָפנ האָט דאָרט קײנעמ ניט געװאָלט זיכ.
זיכ אויסגעשלאָפנ מ'איז דאָ פאר א גאנצנ יאָר
אונ אויסגעשלאָפנ פאר א יאָר מע איז פאָרויס זיכ.
ארויסכאפּנ האָט לעװינ זיכ פארגינט קאַיאָר
אינ אָנהייב הארבסטיק-שמעקעדיקנ דרויסנ
אונ זיכ דערמאָנענ אינ דער קינדהײַט, אינ אמאָל,
דערהערנ, װי עס קרייט א האָנ, דעמ װעג דאָרטנ פארגײנ אימ.
די שטילע שאָ האָט זיכ געצויגנ אינ שפּיטאָל,
נאָר שלאָפנ ניט געװאָלט האָט פונ פארװונדעטע זיכ קײנעמ.

II

אװעקגעלײגט די קוליעס בא דער זײַט.
די אָפּגעהאקטע קני פארװאָרפנ אפ דער גאנצער,
אונ אינ דער אָפּגעגאנגענער, דער גוטער צײַט
פונ שנײַדערײַ פונ פריילעכער דערמאנט זיכ.
פארעדט האָט ער אליינ אינ זיכ דעמ װיי,
געפילט אימ בלויז האָט בא דעמ ערשטנ שריט ער.
נאכהער, װו נאָר געװענ עס זײַנענ צװיי,
איז ער געװענ דער דריטער.
אפ יעדנ װאָרט געגעבנ זיכ א ריס,
בלויז פאר זײַנ מומ קײנ מינדסטנ בלעבל;
גלײַכ מער װי אָנדערהאלבנ פיס
װאָלט ער גאָר קײנמאָל ניט געהאט אינ לעבנ.
אימ האָט געדוכט — אפ קוליעס גייט די צײַט,
אונ ער באמיט אריבעריאָגנ זיכ דאָס לעבנ.
געשפּרייט האָט זיכ אנ אומקלאָרע די װײַט,
מיט אומעט הארבסטיקנ פארנעפּלט.

III

א ווײַסע שטילקײַט אינ פאלאטע האָט געהערשט,
פארוווּנדעטע האָבנ אינ היצ געשוווּמענ, ווי אינ שנייענ.
ארײַנגעטראָגנ מ׳האָט פונ אָפעריר-זאל ערשט
א באנדאזשירטנ יונגנ רויטארמייער.
געדאכט האָט זיכ, דאָס טראָגבעטל איז אָנ אנ ערעכ לאנג
פארנ פארוווּנדעטנ, וואָס מ׳האָט אפ דעם געטראָגנ.
ס׳האָט דורכגעשוועבט גלײַכ ווי א וואָלקנדל א בלאנקס
פונ ערגעצ ווײַט נאָכ א פארניכטנדיקנ האָגל.
דאָס זיסע שלאָפ-געטראנק ניט אָפגעטאָנ נאָכ זיכ
האָט אפ דער בראָנ-שטול פונ פארוויגטנ רויטארמייער.
געוועזנ בלאס אונ דורכזיכטיק איז זײַנ געזיכט
פונ אָפגעגאנגענ בלוט, פונ פײַנ אונ ווייענ.
עס האָט קיינ שפראָצונג ניט באלעסטיקט נאָכ זײַנ הויט,
בלויז שאָטנס האָבנ אומגעבלאָנקעט אונטער די פארמאכטע אויגנ.
דורכ פענצטער האָט די וועלט די גאָרע זיכ פארטרויט,
אונ ס׳האָט די ווײַסע שטילקײַט זיכ א ליכטיקע געצויגנ.

IV

אָנ אומבײַט אונ דורכויס, פונ וואכ צו וואכ,
מיט אזא ליכטיקנ אונ לײַטערדיקנ פלאטער,
האָבנ אפ שטילער שאָטנדיקער שפראכ
געשושקעט זיכ אליינ די זאכנ פונ פאלאטע.
פארדעקטע טומבעס צווישנ בעט אונ בעט
מיט ניקל-גלאנצנ שעמעוודיק אדורכגערעדט זיכ האָבנ.
אונ צוגעהערט פארזאָרגט האָט זיכ א יעדער טאבורעט
מיט די מיקסטורנ, מיט די פלעשעלעכ אונ טראָפנ.
אונ נאָר פונ צײַט צו צײַט געטאָנ א שאָרכ
האָט פונ אנ אופגעמאכטנ בריוו א הארצעדיקער דרײַעק,
אונ לאנגזאמ דורכגעגאנ א שאָ איז נאָכ א שאָ
אינ אזא אויסגעהיטער שטילקײַט א געטרײַער.
אונ אופגעכאפט האָט זיכ מיט א פארטויבטנ קרעכצ
דער אויסגעפײַניקטער, דער יונגער רויטארמייער,
אונ אומרויִק, ווי עפעס זוכנדיק פונ לינקס אפ רעכטס,
גענומענ האָט זײַנ קאָפ מיט א געוואָי זיכ דרייענ...

V

געהערט האָט פון זײַן קאָל זיך א געפליס
מיט אזא ווייטעקלעכן כליפּע יעדער ווײַלע:
— נעם, כאווערל, נעם, דעק מיר אָפּ די פיס,
נעם, כאווערל, אראָפּ פון מיר דעם לײַלעך!.. —
דער קאָפּ האָט פון דעם קישן זיך געטאָן א ריס,
געשטרעקט אין היץ האָט זיך זײַן בליק צו דער פאלאטע: —
איר ווייסט ניט, ברידערלעך, ווו זײַנען מײַנע פיס?
איר ווייסט ניט, ברידערלעך, כ'האָב ביידע פיס געהאט דאָך?! —
און מיט דער האנט, קימאט א קינדערשער, האָט ער
געטאָן א טאפּ דאָס טאבורעטקעלע דערנעבן
און צו דעם שאָכן זיך א וואָרפ געגעבן: — הער,
ווי וועל איך איצטער גיין? ווי וועל איך איצטער לעבן? —
געוועזן די ליפּן זײַנען שווארץ, איבערגעברענט,
און זיך געריכערט האָט אפּ זיי בלויז א געשטאמל.
אליין צעוואָרפן האָבן זיך אין פיבער זײַנע הענט,
און ווי פון שלאָף האָט ער געקרעכצט, פארגייענדיק זיך: — מאמע!..

VI

דער קרעכצ האָט אין פאלאטע אלעמען געפלעט,
איבערן הארצ איז ער אדורך מיט מעסערס שארפע.
געוואלגערט האָבן זיך נאָך שטעקשיך בא דעם בעט,
ווי זיי וואָלטן געוואַרט — מע וועט זיי עפּשער נאָך באדארפן...
געוועזן זיי זײַנען לעבעדיק-צעקנייטשט. מיט שטויב פארהילט.
ווי ס'וואָלט די ווארעמקײַט פון פיס אין זיי געהויזט נאָך.
און דער פארוווּנדעטער געשיקלט האָט פון סטעליע צו דעם דיל
מיט ווײַ פון אויגן פון אנטבלויזטע.
און לעווין צוגעשפרונגענע איז צו אים,
זיך האלטנדיק פאר ווענטלעך פון די בעטן,
און פול מיט צארטקײַט איז געווען זײַן שטים,
נאָר ניט געוווּסט, וואָס זאָגן אים ער וועט דאָ...
האָט ער די שטעקשיך בלויז אוועקגעשארט פון בעט
און אפּ דעם פוס דעם איינציקן געלאָזט זיך ווײַטער.
זיך אומגעקערט האָט ער אין דער פאלאטע שפּעט.
די שטילקײַט איז געווען דאָרט טפילעדיק-געלײַטערט.

27. די העכסטע פרווו

I

א גאנצע נאכט ניט צוגעמאכט דער דאָקטער האָט קיין אויג.
געפילט האָט ער שוין ווידער אין שפיטאָל זיך פאר אן אלטן.
א יעדער ווײַל האָט ער צום טיש געגעבן זיך א בייג,
זײַן בליק האָט לאנג זיך אפ א פאָטאָ-בילד פארהאלטן.
ס'האָט מער זײַן וויי, ווי זײַנע אויגן, זיך געלייגט דערופ,
און אָפגעשטעלט דאָס הארץ א יעדער ווײַל האָט זיך פון וויי אים.
אראָפגעקוקט פון בילד האָט א צונויפגעדרייטער גוף
פון א געפאנגענעם פארברענטן רויטארמייער.
די קני — ארומגעלעקט פון פײַער און פארצערט,
זײַן אָפן מויל, אָן ליפן, האָט געהויערט,
ווי ס'וואָלט פארברענטערהייט געשריגן פון דער ערד
מיט א געשריי פון יאמען טרויער.
דאָס בילד בא אן עסעסאָוועץ געפונען מ'האָט אין טאש,
נאָך דעם, ווי ס'האָט א קויל דעם ברוסט-קאסטן געטאָן א דיר אים;
אצינדערט ליגט ער אין שפיטאָל מיט א באנדאזש,
ס'שטייט פאָר מארגוליסן פארטאָג אים אָפערירן.

II

א שטילקײַט אפ ארום, ווי אין א טהאָם.
עס שור'וועט אום דער טויט צווישן די בעטן.
אפ א ספירטאָווקע אין א בוטעלע פון כראָם
זיך דורכגעזאָטן האָבן סקאלפעלס און פינצעטן.
געגרייט די אָפעראציע האָט מארגוליס אקוראט.
דער טיש אין מארליע אָנגעהויפנט, ווי אין שנייען.
ער דארף נאָך איצט באזאָרגן אָט דעם קאט,
מיט שלאָף-געטראנק פארמינערן דעם וויי אים —
דעם, וואָס דער וועלט פארשאפן האָט אזויפיל וויי
מיט יעדן ריר, מיט יעדן קער, מיט יעדן ווענדע.
די אויגן גיבן זיך מיט פײַן דעם דאָקטער א פארוויי,
און ס'לאָזן זיך אליין אראָפ די הענט אים,
דאָס הארץ ווערט אים, ווי פון א שטורץ, פארפרעסט,
און ס'גיט א שפאר צום האלדז דער ווייטעק ביז צום שרײַען:
ווי לאָזט מען צו דאָס לעבן נאָ'נט צו אזא פעסט?
ווי שטויסט מען אָפ דעם טויט פון אזא כײַע?

III

די נאכט איז ערגעצ װײַט געלעגנ שוינ צעפּליקט,
זיכ אָנגעהויבנ האָט דער טאָג מיט לעצטנ פאל פונ בלעטער.
אוועקגעשטעלט זיכ האָבנ פארנ דאָקטערס בליק
די ייִדנ די געקוילעטע פונ שטעט אונ שטעטלעכ.
זיי האָבנ צו דעמ טיש אימ צוגיינ ניט געלאָזט,
אימ האָט געדוכט, אז פאר דעמ טויט צושטייַער
טוט זיינ געצייַג אליינ זיכ אָנ אינ ראָסט,
די היצ דערשטיקט אליינ אינ זיכ דאָס פייַער.
נאָר ער געגאנגענ איז. ס'האָט אָטעמ אימ פארפּעלט,
ווי ס'וואָלט פונ אש א זאווערוכע אימ פארווייעט.
פאר זייַנע אויגנ האָבנ ביימער אָפּגעברענטע זיכ געשטעלט,
בא וועלכע ס'זייַנענ לעבעדיק געווענ געצונדנ רויטארמייער.
זיי האָבנ אימ דעמ וועג פארוואלגערנ געפּרווּוט
מיט ביימער, ווי מיט צווייַגנ אָנגעבראָקטע,
נאָר צומ פארווּנדעטנ האָט אימ געטריבנ זייַנ בארופ,
זייַנ פליכט זייַנ הייליקע פונ דאָקטער.

IV

אָט טרייַבט עס אימ פאָרויס, אָט טראָגט עס אימ צוריק —
אינ ביידע זייַטנ שלייַדערט עס אונ ס'ציט אימ.
ער האָט געפילט, ער ווערט דערשטיקט
אונטער דעמ בארג פונ זייַנ בארופ אונ זייַנע זיטנ.
אוועקגעשטעלט האָט זיכ זייַנ פאָטער קעגנ אימ:
די באָרד — אינ בלוט, די אויגנ — אָפענע, באזינטע.
צי הערט דער דאָקטער ניט פונ יענער וועלט זייַנ שטימ,
ער הענגט ביז איצט נאָכ אפ א פליגל פונ דער ווינטמיל?!..
געטאָנ א וויג האָט זיכ פאר זייַנע אויגנ דער באראק
פונ די געפאנגענע באמ סוינע אינ דער טיפ דאָרט,
ווו דייַטשנ היילנ רויטארמייער מיט דער האק,
ווו די דאָקטוירימ שטעקנ אָנ זיי מיט פארגיפטונג.
עס שטעלנ זיכ פאר אימ, ווי איידעס, שטיינ אונ ביינ,
ער ווייסט עס גוט אונ קייפלענ נאָכ ער קאָנ עס, —
וואָס זשע דערשטיקט ער ניט די מענטשלעכקייַט בא זיכ אינ הארצ אליינ?
וואָס האלט ער אינ זייַנ הארצנ ווי א סוינע דעמ ראכמאָנעס?

V

אים האָט געדוכט, דערווידער איז דער ערד אליין,
אים האָט געדוכט, אז מיט זײַנ פליכט ער איצט פאראט זי.
דאָכ דעם פארוווּנדעטנ אריײַנפירנ האָט ער
געהייסנ צו דער אָפּעראציע,
דערגרייכנ זאָל זײַנ הויכער פײַנ דעם גרונט,
וואָס מיט דער ביטערקײַט פונ גענעם איבערפול איז.
האָט ער באפוילנ אים ארומוואשנ די ווונד:
„ניינ, מיט א ליגנדיקנ שלאָגט זיכ ניט מארגוליס!"
ער האָט בלויז, טראכטנדיק, געקוקט אפ זײַנ געוועב,
ווי אינ דעם מענטש צוריק די כײַע איז אנטשטאנענ,
אפ וויפל שווארצע אָפּגרונטיקע טרעפּ
האָט זיכ א קויקל אפּ צוריק אראָפּ געטאָנ גערמאניע...
אים באם פארוווּנדעטנ איז יעדער ווײַל געוואָרנ קלאָר,
אינ אים זיכ גראָבנד מיטנ סקאלפּעל אינ די הענט שוינ:
ניט בלויז פונ אים די ווונד, נאָר גאָר זײַנ דאָר
באדארפ מענ אויסשנײַדנ ווי ווונדפלייש פונ דער מענטשהײַט!

VI

דאָכ האָט דער דאָקטער ביזנ סאמע סאָפּ פונ טאָג
שוינ מער קיינ אויגנבליק געפונענ זיכ קיינ רו דאָרט.
נאָכ לאנג געהוידעט אינ זײַנ הארצ האָט זיכ די וואָג
אונ זײַנ געמיט אונ זײַנ געוויסנ אים גערודערט.
מיט די פארוווּנדעטע, פונ לינקס אונ רעכטס,
האָט ער באמיט זיכ ניט צו זענ דעם גאנצנ טאָג דאָרט.
אים האָט געדוכט, צו אים זיכ ווענדעט יעדער קרעכצ
מיט א פאריבלדיקער טײַנע: „כאווער דאָקטער!
אויב ס'וועט צו מאָרד אמאָל נאָכ אופוואכנ דער קאט,
וואָס איר באלעבט אָט דאָ מיט אײַער היילונג,
וועט עס ניט זײַנ דענ פונקט אונ אקוראט,
ווי איר אליינ אינ אזא מאָרד וואָלט זיכ באטייליקט?"
ער האָט ווי קיינמאָל זיכ א שולדיקער געפילט,
פארפאָלגט האָט פונ פארווונדעטע דער וויי אים,
אונ ניט געוואגט האָט ער א קוק טאָנ אפנ בילד
פונעם געפאנגענעם פארברענטנ רויטארמייער.

VII

דער טאָג דער הארבסטיקער האָט טרויעריק דערברענט,
זיך אָפּגעריסנ, ווי פונ בוימ זיך רײַסט א בלאט אָפּ.
ארומגעגאנ דאָס בילד איז אפ די הענט
צווישנ די קראנקע פונ פאלאטע צו פאלאטע.
געקוקט אפ דעמ מ׳האָט, קריצנד מיט די ציינ,
איבערגעגעבנ מ׳האָט עס, שווײַגנד, איינס דעמ צווייטנ,
אונ אופגעהויבנ האָבנ פויסטנ זיך אליינ,
דאָס הארצ זאָל ניט צעפלאצט ווערנ פאר ווייטעק.
ס׳האָט ניט געטראכט מער קיינער פונ דער היימ,
מ׳האָט אינ די ווונדנ אינ די אייגענע פארגעסנ,
אונ א פארשווערונג האָט א גיי געטאָנ געהיימ —
ס׳איז מער ניט אײַנגעגאנ קיינ רו אונ ניט קיינ עסנ.
איבערגעברענט האָט אינ די מײַלער יעדער וואָרט,
אונ ווי א סרייפע האָט דער צאָרנ אויסגעבראָכנ.
ס׳האָבנ די בעטלעך זיך א רוק געטאָנ פונ אָרט,
ס׳האָבנ אָנפּיסיקע זיך אופגעשטעלט פארשפּראָכנ...

VIII

פונ די פאלאטעס זיך געטראָגנ האָט א ראש.
איבערגעפולט האָט דער שפּיטאָל זיך מיט געטומל.
געטײַט פונ טראָגבעטלעך באנדאזש האָט צו באנדאזש,
מיט ווײ דער צאָרנ דאָרט געטריפט פונ אומעטומ האָט.
דער אומרו אופגעגאנגענ איז, געטאָפּלט זיך, געמערט.
פונ ראש — אנ אויסגעשריי. דאָס אויסגעשריי — ווי בלײַ ווערט:
— וואָס האָט מענ אינ שפּיטאָל עסעסאָווצעס געבראכט אהער?
דאָס הינטיש בלוט זייערס אינ דר׳ערד ארײַנ! צומ טײַוול! —
אונ פונ פאלאטע צו פאלאטע — א געשטורעס!
שוינ טירנ אופגעכראסטעט, דיגעווענ זיך אָפּנ.
אונ ווי א ווינט זײַנענ פארוווּנדעטע ארויס,
מיט קוליעס אונ מיט דויבעשקעס באוואָפנט,
אונ זיך געלאָזט אינ פיבער אונ אינ היצ,
אונ דער געטומל טראָגט זיך אינ דער ווײַט שוינ:
— ווו זײַנענ זיי? — האָט דורכגעבלאנקט א בליצ, —
צומ שעד די הינטישע גדערימ פונ די דײַטשנ!

אונטער די פיס זיך אופגענעפלט האָט א שטויב,
אין גאָרגלען איז געוואָרן יעדער ווײַלע ענגער.
עס האָבן פויסטן זיך געגעבן אין דער הייך א הייב,
צעפּאָכט האָבן זיך דויבעשקעס און דרענגער.
מיט אן אראָפּגעלאָזטן קאָפּ אין וועבלענעם כאלאט
האָט צווישן זיי דער דאָקטער, אײַלנדיק, געשטעלט זיך,
נאָר וואָס צו זאָגן האָט ער ניט געהאַט
די אויגן, אָנגעגאָסענע מיט פלאַם, די העלדנער,
וואָס האָבן אויסגעלאָדן אזא אומענטשלעכן וויי,
אין ציכטיקע באַנדאַזשן זאָרגפעליק געשמידטן.
און ער, צעטומלט, איז געשטאַנען צווישן זיי
און פאר דעם צאָרן זײַן א הרעבליע זיך באמיט דאָרט,
פאנאַנדערטיילן זיי באמיט זיך, ווי א וואַנט,
בארויִקט די פארוווּנדעטע ער האָט דאָרט.
ער האָט געטאָן, ווי ס׳האָט געהייסן דער פארשטאַנד,
און זיי — ווי ס׳האָט גערעכטיקײַט געפאָדערט.

28. אפן וועג קיין טאשקענט

I

די פליאַגע אויסגעזײַט ביז צו דער שפּענט,
דאָס ברויט אין רוקזאַק אויסגעטריקנט שוין א צײַט איז.
געצויגן האָט אן עשעלאָן זיך קיין טאשקענט
דעם צוועלפטן טאָג איבער די מידבערדיקע ווײַטן.
א קעמל האָט געטראָפן ערגעץ זיך אין וועג,
דאָס מויל פאריסן, מאַלעגיירענדיק דעם אומעט.
קיין זעמדל האָט אין ערגעץ ניט געטאָן זיך קיין באוועג,
געקוקט פון ווײַטן האָט דער מידבער, ווי א מומיע.
אַרום א טעלעגראַפן-סלופּ האָט זיך געקרײַזלט א בערקוט,
געשטעלט זיך אפן שפּיץ, צונויפגעלייגט די פליגל
און מיט די נעגל אָפּגעשלאָגן זיך פונעם געהויד,
דעם פיסק דעם מעכטיקן פאַריגלט.
„מע עסט זיך מיט דעם פּאָרעכץ אָן איבערגענוג",
געטראַכט האָט לעווין, צו דער שויב זיך טוליענד.
אַראָפּגעגאַנגען איז ער א בלאַסער פונעם צוג
בלויז מיט איין פּוס און מיט א פּאָרל נײַע קוליעס.

II

א ליכט א גאָלדענע איז אופגעגאַנ פונ טאָל,
אונ דורכ אריקנ זיכ געטראָגנ האָבנ ווינטלעכ ווייכע.
זיכ אויסגעשריבנ לעווינ האָט ניט לאַנג פונעם שפּיטאָל
א ביסל אָפּגעצערט, נאָר מיטנ זעלבנ שמייכל.
געשטאַנענ ער אצינד אפ דה׳ערד איז מיט איינ פוס,
זיכ אײַנגעקוקט אינ אלע פיר צעשפּארטע זײַטנ:
וואָס זאָל ער טאָנ מיט זיכ — האָט ער נאָכ ניט געוווּסט,
אונ ניט געוווּסט, וווּהינ זאָל ער זיכ לאָזנ ווײַטער...
באַגראָבנ איז זײַנ היימ אונטער א בארג מיט אש,
דאָרט זײַנענ אלע ייִדנ אויסגעהארגעט.
א טאפּ געטאָנ דאָס אָרט, ווו ס׳האָט געהויזט זײַנ פּאטראָנטאש,
אונ ס׳האָט אנ אומעט אימ אזא גענומענ ווארגנ.
דער קאָפּ עטוואָס געגעבנ האָט א פאל:
דרײַ פּערטל מענטש. געבליבנ ווייניק וואָס צו היטנ...
אונ מיט דעמ פוס דעמ איינציקנ ארופ אפנ וואָקזאל,
א וואָרפ געטאָנ די קוליעס, זיכ אוועקגעזעצט אינמיטנ.

III

אונ גלײַכ דערפילט אפ זיכ א בליק מיט טרויער אונ מיט נײַגיר:
— וואָס זיצט איר דאָ? — האָט לעווינ זיכ געטאָנ א נע׳נטער צו, —
א ייִד? — א ייִד! מיר ווארטנ אפ א צוג!
— וווּהינ? — וואָס הייסט וווּהינ? צוריק קיינ „ניט-געדײַגעט!״
כאָטש ס׳האָבנ ייִדנ דאָ געהאט, באָרעכ-האשעמ,
ניט צו פארזינדיקנ, דאָס שטיקל ברויט, א דאכ, אונ א פּאָר הויזנ,
אינ פערגאנא דעמ „ניט-געדײַגעט״ ניט פארשעמט,
ווער אינ קאָלכאָז, ווער — בא דער בויונג, ווער — אזוי זיכ...
אונ ווער צו וואָס עס טויג זיכ אויס, ווער — וואָס סע קאָנ,
אונ טאקע מיט די קינדער אונ די ווײַבער.
אונ אָט אזוי פּאוואָליע אָפּגעפּידלט צוויי סעזאָנ,
אז עפּעס אפ צוריקוועגס זאָל נאָכ בלײַבנ...
אונ אָפּגעשפּאָרט א ביסעלע אוריוק,
אינ ראָזשינקעס זאָל אויכ די ערשטע צײַט ניט זײַנ קיינ מאנגל.
אונ איצטער ווארט מענ אונ מע קאָנ זיכ ניט דערווארטנ אפ א צוג,
מע זאָל זיכ נאָר דערמאָנענ אימ אמאָל דערלאנגענ.

IV

ווי ס'זעט זיך אויס לויט דעם, וואָס שטייט אין בלאט,
איז לערנט מיטן דײַטש די רויטע ארמיע באַלעק!..
זי צאָלט אים אויך פאר אונדז דאָרט אקוראט,
דעם גאזלענ דעם אמאָלעק...
אצינד, באדארף מען לערנען דאָך דעם פשאט,
ווען פאר געוויס שוין לאנג ניט אויסקומען צו ווארטן!
און איר ווי מיינט? איר זײַט דאָך עפּעס א סאָלדאט!
דער כעזשבן, לעפּי-דײַטי, טראָגט — ביז כאנעקע! און פּארטיק! —
האָט ער עס לעווינען קימאט שוין אײַנגערויבט צום שלום.
דער ווינט האָט, לויפנדיק, א צי געטאָן פון אים די פּאָלע
און אָפּגעדעקט א וואנדעראָוונעם גאָלעסדיקן פוס.
ער איז געווען פארקילט, פארבראקנעט און געשוואָלן.
— אראָפּגעכאפּט מיט צוויי יאָר צ'ריק וואָלט איר זיך אין דער צײַט, —
האָט בא דעם זאָקן זיך א קנייטש געטאָן די ברעם אויס, —
וואָלט איר געזען... נו, דאנקען גאָט... עס איז שוין ווײַט,
אז ניט פאר אײַך געדאכט: אָט זײַט איר דאָ, אָט זײַט איר „באָרעך דײַען עמעס"!

V

נו, אָט! — האָט ער געטאָן א וואָרף דעם בליק
און מיט א כריפּ דעם אָטעם טיף פארצויגן, —
אָט דאָ-אָ, וווּ איר שטייט, ערשט מיט צוויי יאָר צוריק
איז, ניט פאר אײַך געדאכט, א בעזשניק אויסגעגאן פאר מײַנע אויגן...
איר זעט דעם הימל? איז ער דאן געוועזן הוילע שטויב!
איר זעט די וואָלקנס? איז עס דאן געוועזן הוילע רעגן!
און צוגן האָבן צוגעוואָיעט גרילצנדיק און טויב
צו די געקומענע, די נײַע אוילע-רעגל...
געוויינט האָבן אליין די טאָרבעס פון דער ערד.
דער רעגן האָט געפּאטשט אין קישנס, ווי אין פּויקן,
און קלאָלעס אפן דײַטש האָבן זיך מײַלן-ווײַט געהערט,
דער רעגן איז געגאן איבער די אײַנגעדעקטע הויקערס,
און ניט געײַלט האָט זיך פון אינדערפרי ביז אינדערפרי
די ביטערע טאַשקענטער כמארע,
און באם וואָקזאל געלעגן איז דער ייִד
אן אָפּגעוואשענער, ווי נאָך דער טארע...

VI

ס׳האָט לעווינ אויסגעהערט אימ אופמערקזאמ, באדאכט,
זײַנ שמייכלדיקנ בליק האָט לעווינ ניט געקאָנט פארבײַגײן.
— אונ איר ווער זײַט? — האָט מיט דער קוליע ער געטאָנ א מאכ.
— כ׳בינ אויכ א ייִד! א בעזשענעצ פונ „ניט־געדײַגעט”! —
ס׳האָט לעווינ דעמ וואָקזאל שוינ ווי א היימישער באטראכט,
צי זײַנענ נאָכ אזעלכע דאָרט ניטאָ מער...
אונ צו דעמ ייִדנ צוגעזועצט זיכ הארט:
— צי האָט איר ניט קיינ זונ אפ דער מילכאָמע?
— ניט איינעמ, טײַערער! נאָר פינפ האָב איכ געהאט...
אונ אלע פינפ אוועקגעלייגט די קעפ, ווי אָפגעהאקטע צווײַגנ...
איר קוקט מיכ אָנ... מע רופט מיכ מענדל, ליבינקער סאָלדאט,
איז וואָס זשע זאָגט איר, טײַערער, מיקויעכ „ניט-געדײַגעט”?
געהאט... קיינ מאזל ניט געהאט כ׳האָב נאָר צו זיי...
אונ ניט צו זיכ, אז כ׳זאָל אינגאנצנ ניט געבוירנ ווערנ...
נאָר וואָס?.. ס׳ווערט קיינמאָל ניט א ייִד פארפאלנ אינ ראסיי,
ס׳א לאנד, זאָג איכ אײַכ, טײַערער, פונ זענ אונ הערנ...

VII

איר קוקט מיכ איצטער, כאווערל וואָיענער, אָנ, —
געהאלטנ האָט אָנ אופהער אויסריידנ דער ייִד זיכ, —
ווענ ניט אָט די קאָלכאָזנע צוויי סעזאָנ,
אונ דער אוריוק, אונ די ספירטאָוונע היצנ,
געהאלטנ וואָלטנ מיר איצט בא דער סעדרע „אכריי-מויס”
אונ צ׳ריק אהיימ זיכ מער שוינ ניט געזאמלט...
אצינדערט זע איכ ווי א מיילעכ אויס, —
געדארפט האָט איר אפ מיר א קוק טאָנ דאמאָלט!..
נאָר, דאנקענ גאָט, געוואָרט אונ זיכ דערוואָרט,
אצינד קיינ „ניט-געדײַגעט” צ׳ריק אונ פונ מא-טויווו — ווידער!..—
„אָט דאָס, הייסט עס, — געטאָנ האָט לעווינ שטיל א טראכט, —
געבליבנ איז מעזומענ פונ א וועלט מיט ייִדנ...”
ער האָט פונ טאָרבעלע ארויסגענומענ, וואָס ער האָט געהאט —
א לאבנ ברויט, א ביסל צוקער פונעמ דנאָ ארויסבאקומענ
אונ — זיידעניו, — א זאָג געטאָנ, — כ׳לויפ עפעס נעמענ אפנ אטעסטאט,
אונ איר ווערט זיכ מאטריעכ זײַנ א קוק טאָנ אפנ קלומעק.

VIII

וועג באם פארגיינ געהאלטנ האָט דער טאָג,
האָט זיכ געזאָגט אליינ דער שנײַדער לעווינ:
— כ׳וועל זאָגנ, ווי מײַנ זיידע האָט געזאָגט:
הבל הבלים הכל הבל![10]
— אונ ווער איז עס געווענ דער זיידע דײַנער, ווער? —
איז יעדנ איינציקנ געווענ ציקאווע.
— געווענ מײַנ זיידע איז א פראָסטער בער,
געווענ מײַנ באָבע איז א גאָלדענע פאווע...
ווי נאָר א פייגעלע צום שטוב פארפליט,
איז אויס געניי, איז אויס געהאווע.
דעריקער איז געווענ די גאָלדענע ליד,
די גאָלדענע ליד וועגנ דער גאָלדענער פאווע,
אונ א טרונק בראָנפנ נאָכ דערצו, געוויס,
ס׳זאָל ווי דער הימל ס׳הארצ זיכ טאָנ אנ עפנ.
אונ אלצ דאָס איבעריקע איז —
הבל הבלים הכל הבל!

IX

וועג צוגעכאפט צום ביסל בראָנפנ זיכ ער האָט
אונ אויסגעליידיקט באם ווארשטאט א האלבנ שקאליק,
איז אויסטײַנענ האָט ער זיכ ליב געהאט מיט גאָט,
ארײַנרײַבנ א פאָסעק אינ דער גאל אימ:
„א וועלט האָסטו עס אופגעגנייט, א וועלט,
איז מעג זיכ ווינטשנ אזא יאָר דער בעסטער שנײַדער!
נאָר קוקסט זיכ צו — איז דאָ ביסל פעלט,
אונ דאָ איז שוינ צו פיל, אונ ערגעצ איז פארשמײַדיקט!
אזוי ווי מיט די געגנדז, לעהאוודל — אקוראט,
זאָלסט פאר די רייד פאר מײַנע, גאָט, מיכ נאָר ניט שטראָפנ.
דער ראָוו האָט זיכ א כיידער געגנדז, א קאָשערנ באשטאט:
אונ אפ די קאטשקעס כעזשבנ זיי פארפוצט דאָרט אינ פאנטאָפל״.
ער גיט אימ נאָכ עפעס א זאָג פונ דאָס אונ יענצ,
די אויגנ גיט צו אימ ער א פארגלײַז פונ אויבנ:
„נו, מיילע!.. העלפ אימ, גאָט, מעגאדל זײַנ די געגנדז
לעטוירע, אולעכופע אולעמײַסימ-טויוּוימ!״

געווען — און אויס! שוין לאנג אַפּ יענער זײַט פון ראנד, —
גיט לעווין טרויעריק אזא פּאָרטראַכט זיך.
דעם זיידנס טויט האָט ער זיך מיטאמאָל דערמאנט,
און ס'האָט א זיסן קלעם געטאָן אים פארן הארצן.
א מיניען שנײַדערס פון די עלטסטע אפּן שטאָט
דעם לעצטן טאָג פארופן האָט צו זיך אהיים ער.
געמאכט מ'האָט א לעכאַים, צוגעווינטשט, אז גאָט
זאָל צושיקן דעם כּוילע א רעפוע-שליימע.
האָט בא דעם זיידן זיך אין בליק געטאָן א צונד
א פּײַערל א טרויעריקס מיט יונגער בליִונג:
„איר ווינטשט מיר, ייִדן, בעסער צו,
ס'זאָל מײַן נעשאָמע האָבן אַן אַליִע!"
און האָט זיך אויסגעקער'וועט צו דער וואנט,
אין קראמפּן אויסגעאָטעמט שטיל „ראבויסײַ",
און ס'האָט אליין א פאל געטאָן זײַן האנט,
ווי ניט אָט דאָס איז ער דאָ אויסן...

29. א שפּרונג אַפּ איין פוס

I

און שטייענדיק אזוי מיט איין פוס אַפּ דער ערד,
באטראכט די וועלט האָט לעווין פונדאַמענטשיי דאָ.
א פײַפ געגעבן אומעטיק צו זיך אליין האָט ער:
„נו, לעווין, אויס סאָלדאט און ווידער שנײַדער!"
ער האָט געהאט שוין אויסגעקוקט די גאנצע שטאָט
און אַפּ די גאסן אלע אויסגעוועזן שוין,
געזען די גרינסן אלערליי, געזען די קאוונעס ער האָט
און אויסגעזען א וועלט, א גאנצע וועלט מיט מענטשן.
אין יארמעלקעס קאָלירטע, לויטן שטאנד,
מיט בערדלעך שיטערע, פּונקט ווי פארצילעוועטע פּאָדעם,
און אייניקע פון זיי האָבן א ביסל אים דערמאנט
אין די, וואָס זײַנען אויסגעמאָלט אין דער האגאָדע.
ווער מיט א זינגעדיקן קעלעכל א דינס
און ווער בעלאכאַש זיך געוויגט האָט באַם רונדוקל.
געקויפט, פארקויפט, מיט העזעק און פארדינסט, —
נאָר וויפל איז דער שיר צו שטיין און קוקן?

II

באגעגנט אפּנ וועג האָט ער אנ אלטנ מאנ
אינ א קאָלירטנ בעגעד, אויסגעטריפּלט קונציק.
מיט קנײטשנ-קסאוו, וואָס האָט אינ שפּינ-געוועב דערמאנט,
געווענ די זונ אינ זײַנ געזיכט איז אײַנגערונצלט.
געגאנ פונ אימ איז א געזאנג, ווי ס׳גייט א רויש פונעמ אריק,
אונ ווי א וואָלקנדל געטײַעט — ניט צומ זענ, ניט צומ באנעמענ.
אונ וויגנדיק דעמ קאָפּ מיט האלב-פארמאכטנ בליק,
איז אפּ נעמאָנעס נאָכגעגאנ אימ גלײַכגילטיק א קעמל.
ס׳האָט לעווינ אינ דעמ זאָקנ זיכ געגעבנ א פארזויג,
אפּ כידעש ער די אויגנ האָט געגעבנ א צעפּראלע,
ער האָט זיכ עליִעזערנ אינ כומעש פאָרגעשטעלט אזוי,
ווענ ער געגאנ איז אָנקוקנ פאר יִצכאָקנ א קאלע...
זיכ אומגעקערט אפּנ וואָקזאל האָט ער צוריק,
אינ אָקרעפּ האָט דאָס קעסעלע געגעבנ א דערמאנ אימ.
ניט אָפּגעטאָנ האָט זיכ דער זאָקנ מיטנ קעמל פונ זײַנ בליק
אונ גאנצ טאשקענט, וואָס האָט געשמעקט מיט ביינ-האזמאנימ.

III

אונ שטייענדיק אזוי מיט איינ פוס אפּ דער ערד,
האָט ער באטראכט מיט קאָפּ זײַנ ווײַטערדיקנ גוירל.
ער האָט שוינ דאָ, אפּנ וואָקזאל, אזוינס זיכ אָנגעהערט,
געוואָרנ אויכ אפּנ וואָקזאל איז ער געווירע,
אז יִדנ ארבעטנ אצינד אפּנ אוראל,
אז יִדנ האָבנ זיכ באזעצט אפּ קאזאכסטאנער סטעפּעס.
ס׳האָט פונדאָסנײַ די וועלט געטאָנ זיכ א צעפּראל,
אונ אָנכאפּנ אינ איר מ׳האָט זיכ גערארפט פאר עפּעס —
אינ וואָס-ניט-איז זיכ געבנ א פארזויג.
געכאָלעמט האָט זיכ ווידער שוינ דאָס שנײַדערײַ אימ.
די נאָדל נעמענ נאָכ דער ביקס וועט זײַנ אימ פונקט אזוי,
ווי אינ טאשקענט זיכ דורכשטופּנ אינ די טראמוויַענ.
אונ מיטנ רוקזעקל דעמ דארנ אינ די הענט
אינ וועג זיכ לאָזנ ווײַטער — פיקס-אונ-פארטיק,
האָט ער א זאָג געטאָנ צו זיכ: געזונג טאשקענט!
ס׳איז צײַט שוינ וועגנ טאכלעס, זיאמע, דיר א טראכט טאָנ!

IV

ער האָט פארייכערט, זיכ פארהוסט
אונ שמייכלדיק געטאָנ די אויגנ א צעעפנ:
וואָס שפּילט בא דיר א ראָליע איצטער אפּ איינ פוס
צו דעמ אוראל א שפּרונג טאָנ, זיאמע לעווינ?
צו קאזאכסטאנ איז אימ געלעגנ וויניקער דאָס הארצ:
דאָס לאָשנ אונ דער סטעפּ דער הוילער...
כאָטש דאָרטנ זײַנענ פליטימ אויכ געווענ א סאכ
פונ אומעטומ — פונ אוקראַינע אונ פונ פוילנ,
אונ זיכ פונ בערעקעס געלערנט מאכנ פלאָוו,
אונ אפּ די יִדישע מײַכאָלימ אימ פארטוישנ,
אונ קעמלענ אָנטרײַבנ, אונ שערנ שאָפּ,
אונ טראָגנ אפּ די קעפּ געפּאקעוועטע קוישנ.
אָבער אז אויסקלויבנ ער קאָנ זיכ, ווו ער וויל,
קאָלזמאנ בא אימ אליינ איז נאָכ די דייע,
איז וואָס באדארפ אזא מינ ווײַטנ טיל
א מענטש, וואָס איז נאָכ עָרשט געווענ א רויטארמייער?

V

אונ אז מע וויל, איז דער אוראל פונקט ווי א פּראָנט. קעמוי.
דאָרט, ווייסט ער, קאָכט מענ יעקענ פּרימלעכע געקעכצנ,
אז אויסברעכנ זאָל ער די קישקע דורכנ מויל,
אפילע ניט באוויײַזנדיק, ווי ס'דארפ צו זײַנ, א קרעכצ טאָנ.
אונ פאָרשטעלנ דעמ קאנט גענומענ זיכ האָט ער:
א קאנט א גאנצער איג א ריזנ-באטאריי פארוואנדלט.
די טאנקענ שפּארנ זיכ אליינ ארויס דאָרט פונ די בערג,
אונ ס'רײַסנ זיכ די בערג אליינ מיט פײַער צו די ראנדנ.
דירעקט געצילעוועט, דירעקט אונ גראד.
פארזיי, אונ שניט, אונ שוינ די סטויגנ!
אונ מיידלעכ באמ מארטענ אונ מאמעס באמ פּראָקאט.
איז וועט א מענטש מיט איינ פוס אויכ צו עפּעס טויגנ!
אונ נאָכ! — האָט אימ צעווארעמט דער געדאנק,
פונקט ווי צו זיכ איג ווזוואָד קאָנ ער אהינ אצינד א גיי טאָנ.
ער ווייסט דאָכ יאָ די טײַטש פונ אנ אוראלער טאנק,
פארוואָס זשע זאָל ער אפּנ פראָנט ניט קאָנענ זיי באגלייטנ?

VI

אים האָבן פרעסט ניט אָפּגעשראָקן פון אוראל
ער וועגן זיי האָט רויִק אָפּגענומען גרוסן.
דאָס מאכט ניט אויס אפילע אינעם ערגעטן פאל,
ווײַל קאלט, באָרעכ-האשעם, וועט בלויז אים אין איין פוס זײַן!
פיל שווערער וועט אים זײַן זיך טאָן א באק
ערגעצ אפ זאמדיקע אפ הייסע קאראקומען...
און נאָך: קיין כיישעק ניט געהאט האָט ער צו א קישלאק,
און ס׳איז דאָך מיט איין פוס ניט לײַכט אזוי אהין צו קומען!
ער האָט א קוק געטאָן מיט אומעט אפ זײַן שער,
זי האָט מיט אים דעם גאנצן קריג אדורכגעשלעפט זיך:
„נו, זיאמע, ס׳פעלט דיר שוין אצינדערט גאָרניט מער,
נאָר ווערן א צירולניק בא די שעפסן!”
האָט ער ארופגעכאפט זיך אפן ערשטן צוג,
וואָס איז אפ מײַרעוו אָפּגעגאנגען דעם נאָ׳נטסטן שאבעס,
און ניט באוויזן טאָן, ווי ס׳דארף צו זײַן, א קוק,
האָט פון דער ווײַט זיך דער וואָקזאל געשפרייט שוין פון טשעליאבינסק.

VII

געווען איז פּײַערלעך און ראשיק דער פּעראָן,
פונקט ווי א שלאכט-לאגער אן אויסזען האָט געהאט ער.
געגרייט האָט זיך צום אָפּפאָר אפן פראָנט
א פרײַוויליקע טאנקעווע בריגאדע,
פאָרמירט פון היגע און פון פליטים אפ אוראל —
פארשיידנשפראכיקע, געייניקט אין פארלאנגען.
באפאלן לידער האָבן לעווינען א שלאל,
געטאָן אין הארצ האָט א הארמאָשקע א דערלאנג אים...
עס האָט די גוורע פון אוראל אין זיי געהערשט,
געלאָזט די אורקראפט פון די בערג האָט זיך דערקאָנען.
אן עמער אָקרעפ האָט געטראָגן אווראָם-הערש,
און — „ניט פארשפעטיקן!” — געײַלט האָט אים עלקאָנע.
צום פראָנט, פונקט ווי אהיים, געשטרעקט האָט זיך דער וועג.
גענומען ריגעווען זיך לאנגזאם און צעצויגן
האָט, פײַפנדיק, דער צוג, מיט דאמפ באדעקט,
און נאָכגעקוקט האָט לעווין אים מיט טרערן אין די אויגן...

30. בא א שאכמאט־פּאַרטיע

I

אין קאָרידאָר פון א שפּיטאָל האָט דורכגערוישט א שאָרכ,
דורכ טירן אָפענע האָבן זיכ אָנגעזען די בעטן.
צו א שאכמאט-טישל האָט אפ א פּאַרטיע שאָכ
סאדאָווסקי דעם מאיאָר מארגוליסן פארבעטן.
ער פלעגט מיט אים באנאנד א יעדן טאָג
אפ א שפּאציר א לאנגזאמענ זיכ לאָזן
איבער דעם גרינ באדעקטן הויפ פונעם שפּיטאָל,
אינ צוזעצן זיכ אָפּרוען אפ צוגעפּרעסטע גראָזן.
ביז איינמאָל שוועבנדיק איבערן גראָז פארטראכט,
אינביידע זײַטן רודערנדיק מיט די קוליעס,
האָט זיכ א שטעל געטאָן מארגוליס: — ווארט. —
עפּעס אזעלכעס אינ סאדאָווסקינ האָט באמערקט מארגוליס
אונ זיכ פארקוקט אפ אים, דערלאנגט א פרעג: —
מאיאָר! ניט אײַכ האָב איכ אנומלטנ געבראכט קיינ מאָסקווע
אפ מײַנ מאשינ — אינ יענע טעג,
ווענ אפ דער קרוינשטאָט האָבנ דײַטשנ זיכ פארמאָסטן?

II

סאדאָווסקי האָט א הייב געטאָנ פונ קאָפּ די הוט.
איבערגעטראָגנ זיכ אינ יענעם הארבסטיקנ געוויטער:
— אז עמעצ האָט קיינ מאָסקווע מיכ געבראכט, געדענק איכ גוט, —
אונ אינ מארגוליסנ זיכ מיטנ בליק ארײַנגעשניטנ: —
ס'איז איר! — א פליעסק געטאָנ. — איכ שווער! —
אונ פריידיק מיט פארשעמטקײַט זיכ צעשטאמלט. —
איז וואָס זשע שווײַגט איר, הא, ניט ווייניקער ניט מער
דאָס לעבנ מיר געראטעוועט האָט איר דאָכ דאמאָלט! —
אונ ביידע האָבנ, שווײַגנדיק, אזוי נאָר, אפּנ ווונק
א מעסט געטאָנ דעם וועג, דעם דורכגעגאנגענעם פונ דאנ אָנ.
אונ ס'האָט באטײַט: דאָס צווייטע מאָל זיכ דארפ מענ ערגעצ-ווו
באגעגענענ שוינ, ברודער, אינ גערמאניע!
אצינד איז אינ שפּיטאָל סאדאָווסקיס לעצטער טאָג.
אונ פונ קאיאָר האָט מיט א ייִדיש בוכ מארגוליס ניט צעשיידט זיכ,
ס'האָט פונ זײַנ ווי אים ווײַט געגעבנ א פארטראָג
געלעכטער לויטערער — א ליכטיקע פארפלייצונג.

ווי פון א זומערדיקן רעגן אָפּגעפרישט,
אין שטעקשיכ וואָלענע מיט טריט מיט ווייכע
איז צוגעגאנג מארגוליס צו דעמ טיש,
אונטער דער האנט פארלייגט א באנד שאָלעמ-אלייכעמ,
אין קאָזעדאָיעווקע נאָכ אומגעבלאָנקט האָט ער
נאָכ דעמ פארקישעפטנ שלימאזלס שפורנ.
אימ אייַנהאלטנ געווענ איז דעמ געלעכטער שווער,
צעשטעלנדיק איבער דער שאָכ-ברעט די פיגורנ,
ווי אָנגעטרונקענ וואָלט ער זיכ אליינ
מיט דעמ געטראנק פונעמ זלאָדייעווקער פארשייַטנ מערדער.
— וואָס האָט איר דאָרט אזוינס ארויסגעלייענט? —
געפרעגט סאדאָווסקי האָט אנ אָנגעשטעקטער מיט געלעכטער.
— א שנייַדער! — האָט ער פאר די זייַטנ זיכ געטאָנ א כאפּ
און פונ געלעכטער לויטערנ נאָכ אלצ געטייַעט, —
געקויפט א ציג און האָט געבראכט א צאפּ.
גיי, — זאָגט ער, — קאָכ ווארעניקעס אונ קרעפּלעכ פונ אזא מינ כייַע!

IV

— איכ גיי מיט שווארצ! — א קוק געטאָנ סאדאָווסקי האָט
צומ בוכ מיט שמייכל און מיט אכטונג. —
אינ קאָזעדאָיעווקע?.. כ'געדענק ניט אזא שטאָט...
זי איז באמ דייַטש? ס'איז אייַער גאנג! וואָס טראכט איר? —
גענומענ א פיגור מארגוליס האָט אינ האנט
און זיכ פארטראכט, ווי אָ געשוווּמענ אפ די אויגנ האָט א נעפּל:
— זי איז שוינ, דאכט זיכ מיר, אינ ערגעצ ניט פאראנ,
ווי זי וואָלט קיינמאָל ניט געווענ גאָר אינ לעבנ...
— אזוי, אזוי!.. — האָט שטיל ארויסגעכאפּט א מאָס
סאדאָווסקי פונעמ בוכ און זיכ גענומענ אייַלנ. —
הייסט עס, געקויפט א ציג און האָט געבראכט א... וואָס?
א צאפּ? איז גיט אהערצו מיר דאָס פערד דערווייַלע!
דאָס איז א גאנג, פארשטייט זיכ פונ... א שנייַדער אנ אנטיק, —
האָט ער די מייַסע מיטנ קישעפ זיכ געלאָזט אליינ פארטייַטשנ. —
נאָר ס'מאכט ניט אויס! מירנ זי אָפּנעמענ, די קאָזאָדאָיעווקע, צוריק,
מיט צוועלפ סאליוטנ! אפ צעפּוקעניש די דייַטשנ!

V

מיט איינ אויג אפנ בוכ אונ מיטנ צווייטנ אפ דער ברעט,
אונ אפ מארגוליסנ — מיט ביידע, בילדנדיק א קאָנוס,
האָט-פאָרגעזעצט סאדאָווסקי, פלעט נאָכ פלעט,
נאָכ צוויי-דרײַ געגג — אונ אויס דער קאָנ איז.
— איר שפּילט עפּעס, מארגוליס, הײַנט אָנ היצ!
די מאלקע היט! אויב זי איז אײַכ א טראָפנ טײַער!
— אונ איר, סאדאָווסקי, גייט, ווײַזט אויס, מיט בליצ! —
האָט מיטאמאָל מארגוליס אָפגעקלאפּט פיגורנ דרײַ אים.
— נו, דאָס איז שוינ, מײַנ פרײַנט, גערעדט זיכ גלאט אזוי,
איר זײַט מיט אײַער קאָזאָדאָיעווקע אוועק צו ווײַט שוינ!
א פארטיע מיט בליצ, — האָט ער א יעדער וואָרט ארומגעזוימט, —
ווי ס'איז באוווסט דער גאנצער וועלט, געמאכט האָבנ די דײַטשנ!
אונ ס'איז בא זיי, ווי ס'איז באוווסט דער גאנצער וועלט, ארויס
נאָכ ערגער, ווי בא דעמ שלימאזל מיט דער קאָזאָדאָיעווקער מעציִע;
געכאפּט א ציג, געבראכט א צאפּ, געלייזט אזא מינ שטויס,
אז קיינ זלאָדייעווקע צו זיכ די פיס זיי וועלנ ניט דערציִענ!

VI

איז וואָס זשע מאכט איר מיטאמאָל מיכ פאר א פריצ
מיט בליצ... איר וועט דעמ אָפּיצער מיר צוגעבנ דערצו נאָכ!
אָ, יאָ!.. זיי האָבנ אונדז, ווי ס'דארפ צו זײַנ, געבליצט,
נאָר מיר — מיר האָבנ זיי, ווי ס'דארפ צו זײַנ, געדונערט! —
ס'איז פאר מארגוליסנ אדורכ דער גאנצער וועג —
פונ סטאלינגראדער פאָרשטעט ביזנ דניעפּער,
וואָס שוינ מע פרוווט אימ טאָנ א ווען,
אונ א צעוויג, אונ א באלעב אימ...
עס זײַנענ פאר אימ שטעט אונ שטעטעלעכ אדורכ,
ווי קוואָרימ ניט פארצוימטע, ווי בעסאלמענס אויסגעטראָטנ,
פונ די געפּירטע צו דעמ טויט — דער לעצטער שפּרוכ,
צומ לעצטנ מאָל פונ זיי — דער פאלנדיקער שאָטנ...
געלעגנ איז דער באנד שאָלעמ-אלייכעמ בא דער זײַט —
אונטער פיגורנ אומגעפאלענע, ווי נאָכ א שלאכט אפ א מילכאָמע,
אונ ס'האָט זיכ טרויער פונ מארגוליסנ געצויגנ ווײַט —
אהינ, וווּ ניט קיינ שימענ-עליע, ניט קיינ ציג זײַנענ ניטאָ מער..

VII

דאָכ זיי געזענ באַשײַמפּערלעכ האָט ער —
אינמיטנ וועג פונ איינ געקוילעט שטעטל צו דעמ צווייטנ.
פארקישעפט, דאכט זיכ, איז ארומ די גאנצע ערד,
אונ ס׳רײַסט פונ איר זיכ יעדער קייוועך א געשריי טאָנ..
— כאוועך סאדאָווסקי! — האָט מארגוליס זיכ געטאָנ א כאפ, —
דער מאָשל איז א גאָלדענער... ס׳איז אײַער פערד אינ א סאקאָנע...
ס׳איז נאָר קיינ מאָשל ניט פאראנ צומ בלוט צומ אויסגעצאפּטס,
ווי ניט פאראנענ איז צו דעמ קיינ סאָפ אונ ניט קיינ אָנהייב.
ניט אויסקויפנ מיט גאָרניט קאָנ מענ ניט דעמ וויי
פונ סאמע מינדסטנ קינד, געקוילעט וואָס זיי האָבנ,
אפילע אויב די פעל אראָפּשינדנ מירנ בא אלעמענ בא זיי
אונ אינ די רינשטאָקנ זיי לעבעדיקערהייט באגראָבנ!
אָבער דער כעזשבנ צוגעשטעלט דארפ זײַנ ניט זיי אליינ;
דעמ כעזשבנ ועט דאָס בלוט באדארפנ ברענגענ
א יעדנ איינציקנ פונ גרויס ביז קליינ,
וואָס האָט די טיר געעפנט צו דער וועלט די הענקער.

VIII

— געוויס!.. — האָט זיכ סאדאָווסקי א באוועג געטאָנ,
גענומענ זוכנ אינ געשפּרעכ אנ אנדער פלאנ נאָר. —
נו, יאָ!.. וואָס הערט זיכ עפּעס מיט דעמ צווייטנ פראָנט?
ס׳איז, דאכט זיכ, הײַנט אינ צײַטונג וועגנ דעמ פאראנענ!..
— איכ לייענ ניט פונ דעמ! ס׳גייט מיר קימאט ניט אָנ, —
גענומענ בא מארגוליסנ די אויגנ האָבנ גלאנצנ. —
איכ בינ אנ אָנהענגער פונ ערשטנ פראָנט.
איכ גלייב אינ אימ, ווי ס׳גלייבט אינ אימ די וועלט די גאנצע!
דער צווייטער פראָנט, — האָט ער געטאָנ א ברענ, —
איז אויכ אינ ערשטנ, טײַערינקער כאוועך,
פונקט אָט אזוי, ווי כאווע איז אינ אָדאָמס ריפּ געווענ,
נאָר בויענ קאָנ מענ אפ אימ פונקט אזויפיל, ווי אפ כאוועג!
מיט מײַנ פארבאנדאזשירטנ קאָפּ, סאדאָווסקי, איכ קאוויר, —
האָט ער דעמ טור א ריר געטאָנ, א ווײַל געוואַרט נאָר, —
דעמ צווייטנ פראָנט געבוירנ וועלנ מיר!..
אונ די פארבינדעטע... יאָ. אָט דעמ גאנג באדארפ מענ גוט באטראכטנ..

IX

זיי וועלן פרי׳ר צי שפעטער נאָכ א גלאנצ טאָנ מיט פאראט.
מיר וועלנ מיט זיי האָבנ נאָכ צו זינגענ אונ צו זאָגנ, —
ער האָט א רוק געטאָנ דאָס פערד קעגנ סאדאָווסקינ גראד,—
מיט זיי איז א געפאר א שטיינ צוזאמענ איבערטראָגנ...
אונ אויב דו טראָגסט, איז ניט פארקוק זיכ אפ קיינ ווײַל,
זיי זאָלנ הינטערווײַלעכס אימ ניט ווארפנ דיר אינ רוקנ. —
עס האָבנ אפנ שאכ-ברעט שלאכטיק אינ גײַל
פיגורנ זיכ גענומענ איבערוקנ,
אונ ער האָט פאָרגעזעצט מיט א צעווארעמט קאָל,
די אויגנ האָבנ זיכ מיט טרויער אונ מיט האס צעברענט אימ: —
ארײַנגעלייגט זיי האָבנ אינ מילכאָמע זייער גאָלד
ניט פונ ראכמאָנעס אפ דער וועלט, נאָר אפ פראָצענטנ!
ניט מער ווי היטלערנ „געפרייט” האָט סטאלינגראד זיי פאר געוויס,
אונ ליבער אויסגעשטרעקט זיי וואָלטנ אונדז א קוליע
ווענ עס העלפט זיי גאָט — מיר זאָלנ בלײַבנ אָנ די פיס. —
געפאָכעט מיטנ פערד קעגנ סאדאָווסקינ האָט מארגוליס.

X

ער האָט א צי געטאָנ דאָס פערד צוריק
אונ מיט נאָכ מער צעשפארטע אויגנ זיכ פארטראכט א רעגע: —
מירנ נאָכ זענ, ווענ ס׳וועט זיכ ענדיקנ דער קריג,
ווענ אופהערנ וועט בלוט באטרינקענ זיי מיט גינ-גאָלדענעמ רעגנ...
ווענ איבערציילנ וועלנ מ׳ר די כורוועס פונ ארומ,
די וווּנדנ אונ די ווייענ פרווּנ אײַנעמענ אווו נאָר...
זיי וועלנ ניט פארגינענ אונדז דעמ אויסגעקעמפטנ רומ,
די ליבע, וואָס מיר האָבנ אינ דער וועלט געוווּנענ...
דעמ דראנג. וואָס האָט אונדז אינ דער ערשטער ריי געשטעלט,
אונ ניט דאָס אָרט, וואָס אָפּגעבנ מע וועט אונדז מוזנ.
זיי וועלנ וויסנ פינקטלעכ, וויפל בלוט אונדז פעלט,
אונ זיכ באמיִענ אונדז ניט לאָזנ קומענ צו זיכ...
אזוי, אזוי, מײַנ טײַערער מאיאָר, —
געזוכט א קלאָרנ גאנג האָט פארנ פערד ער, —
אונ אָפּשטיינ וועלנ זיי ניט אפ קיינ האָר
פונ זייער קרעאטור — די דײַטשע מערדער.

— בא זיי מיט היטלערנ, אפ וויפל דענקענ זיך עס לאָזט, —
באטראכט סאדאָווסקי האָט א גאנג, — איז פונקט אזוי, אויב רעדנ אָפנ,
ווי מיטנ הונט, וואָס האָט א ביס געטאָנ דעם באַלעבאָס,
אונ ס׳ווייסט דער באלעבאָס ניט וויאַזוי אים צו באשטראָפנ...
דערשיסנ אים? איז וואָס, אויב דארפנ וועט מענ זײַנע צײנ?
אונ אויך קײנ טאכלעס ניט צו לאָזנ איז אזוי אים.
איז ווארפט זיך, א צעטומלטער, דער באלעבאָס אלײנ —
צווישנ דעם ביס אונ דעם ביזאָיענ...
אונ ניט דערלאָזנ קאָנ ער אויך,
ס׳זאָל עמעצ אנדערש אים ארויסהאקנ די צײנער.
אונ כאָטש אנ אָנשטעל מאכט ער גרויזאם, אינ דער הײך,
איז דאָך קײנ טראָפנ שוועד ניט צו פארשטײנ אים!..
זײ האָבנ דאָך א לאַנגע צײַט געהאָפט,
אז ער וועט קעגנ אונדז זײער געטרײַער הונט זײַנ,
אונ פונ דער האנט געקאָרמעט אים מיט גיפטנ-שטאָפ.
אָבער א הונט בלײַבט דאָך א הונט. ער ווײסט ניט פונ קײנ קונצנ!

XII

— איך האָט, סאדאָווסקי, מיטנ הונט אונ מיטנ באלעבאָס
אינגאנצנ מיר צעבויטעט די געדאנקענ, —
געגעבנ האָט אַז אים מארגוליס זיך א לאָז, —
איך ווײס שוינ איצט ניט, וועמענס גאנג איז!
איר זײַט מיר מיטנ הונט אינ סאמע מיט ארײַנ
אונ די פיגורנ אלע מיר איבערגעפלאָנטערט.
נו, גוט! ווי מײנט איר, א סאליוט צום אָוונטברויט וועט זײַנ?
גיט נאָר א קוק, וואָס זאָגנ הײַנט די פראָנטנ? —
געהערט האָט זיך א שאָרך פונ שטעקשיך אינ שפיטאָל,
א שטילקײַט האָט געשוועבט א לויטערע, א העלע. —
די פראָנטנ זאָגנ אלע אינ אײנ קאָל,
אז מיסנ דײַטש האלט פונקט, ווי מיטנ באָק בא שימענ-עליענ,
בא דעם פארקישעפטנ אינ אָט דעם בוך, —
האָט ער געטאָנ, די זײַטנ בלעטערנדיק, א דערקלער אים, —
ער לויפט דאָרט היננ אונ צ׳ריק אונ קאָנ ניט דורכ:
גײ קאָך ווארעניקעס פונ רוסלאנדס ארטילעריע!

XIII

און נאָכ זאָגנ די פראָנטנ אינ איינ קאָל, —
האָט אינ דער הייכ א הייב געגעבנ זיכ דער קאָפּ אימ, —
נאָכ יעדער שלאכט, א יעדער מאָל,
אז אויכ א טאָעס האָט געהאט אינ אונדז אייראָפּע!
ניט דײַטשלאנד בלויז און זײַנ נאציאָנאלער קאט,
ניט בלויז די טעמפּע גײַוועוּ-גוילעמדיקע מערדער —
א טאָעס האָבנ אינ דעמ פאָלק דעמ רוסישנ געהאט
די פינעפ זעקסטלעכ ערד — ווער ווײניקער, ווער מער דאָרט.
און אופגעקלערט האָט זיי דעמ טאָעס שנעל און קורצ
און פונ די אויגנ זיי אראָפּגעווישט דעמ נעפּל —
די שלאכט בא סטאלינגראד, דער שפרונג בא קורסק,
דער אונטערמאָסקוועדיקער בראָכ און דער צוריק-קער צו דעמ דניעפּער!
געמאָלדנ האָבנ זיי זיכ איצטער מיט פארהער,
ווענ ס'האָט אנטפּלעקט פאר גאָר דער וועלט אזא מינ מוט זיכ.
נו, יאָ, זיי האָבנ מער באגרײַפט די קראפט פונ אונדזער שווערד,
ווי דעמ בארופּ פונ אונדזער רעוואָליוציע!

XIV

שוינ ניט געוועג סאדאָווסקי האָט, וואָס ס'טוט זיכ אפ דער ברעט,
און ניט באמערקט די אומאָרד'נונג פונ די צעוואָרפענע פיגורנ.
ער האָט געקוקט, ווי אומרויִק מארגוליס רעדט
און ווי בא יעדנ וואָרט ער צוימט אינ זיכ א שטורעמ.
דערמאָנט האָט ער זיכ מיט פארדראָס אינ דעמ סאָלדאט,
וואָס מיט געביל אפ יידנ פלעגט ער נאָכגיינ יעדנ איינעמ,
און האָט אפ זיכ פאריבל גרויס געהאט,
פארוואָס ניט צוגעשטעלט צומ וואנט האָט ער אליינ אימ...
עס האָט אימ ווײ געטאָנ, וואָס ס'זײַנענ אָט אזעלכע נאָכ פאראנ
און טראָגנ גיפט ארומ אינ די פארסאמטע מײַלער.
מע טרעפט זיי, צומ באדויערנ, אי אפנ סאמע ראנד
אי אינעמ הינטערלאנד, זיכ מיט דעמ גיפט פארווײַלנ.
זיכ אופגעהויבנ אינ דער גאנצער ווּקס האָט ער
און צו מארגוליסנ א נייג געטאָנ זיכ פלוצעמ:
— יאָ, יאָ! זיי האָבנ מער באגרײַפט די קראפט פונ אונדזער שווערד,
ווי דעמ בארופּ פונ אונדזער רעוואָליוציע!

31. מאָסקווער סאַליוטן

I

פֿונסנײַ די פֿעלדער אין סענטיאַבער זיך צעגרינען,
מיט פֿרישקײַט האַרבסטיקער טוט אָן זיך יעדער טאָל.
באַפֿרײַטע שטעט זײַנען מאַרגוליסן באַגינען
מעוואַקער-כוילע זײַנען געקומען אין שפּיטאָל.
א יעדע איינע, ווי א קאָרעוו ווי א נאָ׳נטער,
מיט ווונדן אָפֿענע, מיט קוואָרים אומעטום —
זיי האָבן אַלע אין געלעסטערטקײַט דערמאָנט אים,
די קעפּ אַראָפּגעלאָזט בעסאַלמענדיק און שטום.
בא זיי, בא די באַרויבטע און געשענדטע,
בא אָט די בראָכשטיקער א פֿרעג וואָלט ער געטאָן:
„זײַנען פֿאַראַן נאָך ערגעץ ייִדן, ווי געוועזן דאָרט,
צי כוץ אין קוואָרים זײַנען ייִדן מער ניטאָ?”
און מער נאָך לײַבלעך יעדע שטאָט איז אים געוואָרן,
אים האָט, ווי קיינמאָל, זיי זיך אָנקערן געוואָלט;
באַפֿרײַטע שטעט זײַנען אים — יעדע ווי א קאָרעוו,
מעוואַקער-כוילע זײַנען געקומען אין שפּיטאָל.

II

צוויי הונדערט פֿיר און צוואַנציק מעכטיקע קאַנאָנען
אויך אים גיבן א מאַזלטאָוו פֿון גאָר דעם לאַנד.
פֿון רויך דער רייעך זיסער איז פֿון האָניק,
און אַזאַ שטילקײַט זיך פֿאַרשפּרייט נאָך יעדן קלאַנג.
אַן אָנגעשפּאַרטער אַף די גליטשעדיקע קוליעס,
אין ביידע זײַטן — דער צעפּליגלטער כאַלאַט,
האָט אין די לופֿטן זיך א ריס געטאָן מאַרגוליס,
ווי אַף אַן אופֿגאַבע ניט לאַנג בא סטאַלינגראַד.
אַף וויפֿל ווײַט קאָנען די אויגן דען דערגרייכן?
ווי לאַנג זיך טראָגן קאָן אין בלענדיקײַט דער קאָפּ?
מיט יעדן אופֿשטײַג פֿון ראַקעטן אין די הייכן
האָט זיך די פֿינצטערניש א זעץ געטאָן אַראָפּ.
ס׳איז ערשט דער אָנגלי פֿון געפֿעכט, דער אינדערפֿרי נאָך.
נאָר ס׳פּלאַצט דער רוקנביין באַם פּײַנט א יעדער מאָל.
באַפֿרײַטע שטעט זײַנען מאַרגוליסן באַגינען
מעוואַקער-כוילע זײַנען געקומען אין שפּיטאָל.

III

פונסנײַ צעגרינגענע אינ סענטיאַבער זיך די פעלדער,
מיט פרישקײַט הארבסטיקער טוט אָנ זיך יעדער טאָל.
אפ ווײַסע בערגעלעך א בלענד געטאָנ האָט בעלגאָראָד,
אונ א צעשפרייט געטאָנ די פליגל האָט אָריאָל.
מיט א געקנאל פונ כעדווע אופגעוואכטער,
מיט הערצער פלאמיקע, צעוויגט פונ רומ,
נעמט דעמ געלײַטערטנ אונ אויסגעפלאָגטנ כארקאָוו
די מאמע מאָסקווע שוינ ארומ.
באַרויבטע שטעט מיט מײַלער פונ רויִנעס
זיך מעלדנ, אויסגעברענט אינ כורבנדיקנ אש;
זיי קומענ שטילע צו מארגוליסנ באַגינענ,
זיי קומענ שטילע צו מארגוליסנ אָנ ראש.
ער וועט אינ אש א יעדנ שטיבעלע דערקאָנענ,
די טויטע ליקעלעך, פארשפארטע צווישנ זיי.
צוויי הונדערט פיר אונ צוואנציק מעכטיקע קאנאָנענ,
ווי א קאפעלע פונ דער זיגרײַכער ארמיי!

IV

ער האָט געציילט די העלע זאלפנ פונדערווײַטנ,
ער האָט דעמ פולס פונ בלוט זײַנעמ געציילט,
ער האָט די טעג געציילט, אינ אומגעדולד געלײַטערט,
ווענ ער וועט אומקערנ צוריק זיך אינ זײַנ טייל.
אימ האָט געכאָלעמט זיך פונ שקיִע ביז צו שקיִע,
אימ האָט זײַנ שטעטל צו די אויגנ זיך געקלעפט:
ער דארפ באַווײַזנ נאָכ צו שלאָגנ זיך פאר קיִעוו,
ער דארפ באַווײַזנ צו די שלאכטנ פארנ דניעפּ.
ס'איז אזא גליק, וואָס בלעטער שורעווענ נאָכ גרינע,
וואָס ס'לייגנ פייגל אָפּ דעמ אָפּפּלי יעדנ טאָג.
באַפרײַטע שטעט זײַנענ מארגוליסנ באַגינענ.
מעוואקער-כוילע זײַנ געקומענ אינ שפּיטאָל.
צוויי הונדערט פיר אונ צוואנציק מעכטיקע הארמאטנ,
ווי שויפּרעס ריזיקע, דעמ אָנגריפּ זאָגנ אָנ.
ס'באַגעגנט, וויינענדיק, א זונ זיך מיט א טאטנ
אונטער דער דורכגעשאָסנ-פלאטערדיקער פאָנ.

V

פארבענקטע רוימען, זיבן מאָל געגארטע!
מארגוליס קלויבט זיך פון שפּיטאָל שוין אפּ צוריק!
דאָס לעצטע מאָל האָט ער אפּ קוליעס בא דער קארטע
די שטייַגנדיקע ראנד-שנורן געמאָסטן מיטן בליק.
פון טאָג צו טאָג האָבן זיי, פארביקע, געקלעטערט,
ווי קוועקזילבער אונטער א ברויזיקן צעגלי.
ער אפּ דער מאפּע האָט געקוקט, ווי אפּ א טערמאָמעטער,
וואָס האָט טאָג-טעגלעך אים די היץ געוויזן פון בערלין.
און אונטערברומענדיק „א בריוועלע דער מאמען״,
געטראָגן האָט מארגוליס זיך צוריק אין טייל.
עס וועלן שלאכט-פרייַנט פון שפּיטאָל צו גוטנס אים דערמאנען
אי בא א פארטיע שאָך אי בא א גלעזל טיי.
— וואָס מאכסטו? — האָט מיט בליקן ווארעמע און גוטע
דער קאָמאנדיר באגעגנט אים, ווי אלעמאָל.
— אין מאָסקווע, כאווער קאָמאנדיר, היילן אצינדער די סאליוטן
נאָך פיל געשיקטער, ווי די שוועסטער פון שפּיטאָל!

VI

דער דניעפּ האָט שוין געבליאסקעט פון דער ווייַט,
געשטרעקט, ווי הענט, האָט ער די כוואליעס פון אנטקעגן.
און מיט געווייַל האָבן מארגוליסן ארומגערינגלט פרייַנט,
כאָטש אפּ אן אויגנבליק זיך עפּעס צו דערפרעגן,
געדריקט די הענט מיט פרייַנטשאפטלעכן שטויס:
„ווי זעט עס אויס אונדזער באליבטע מאָסקווע?״
און ניט דערווארטנדיק קיין ענטפער, צ׳ריק ארויס
און צום אעראָדראָם, באפליגלטע, געלאָזט זיך.
געזאָגטן האָט מיט ברעגן די ארבעט בא דעם ברעג,
פאראָמען האָבן, זינגענדיק, געפלאָכטן זיך צוואמען.
— וואָס מאכן דייַניקע? — האָבן כאוויירים זיך צעפרעגט, —
צי האָסטו שוין אן ענטפער אפּ דייַן „בריוועלע דער מאמען״? —
נאָר ער האָט, א פארטויבטער, זיך געפּאסעוועט מיט לוסט
און קונציק זיך מיט מונטערקייַט געפּייַניקט.
ער האָט זיך אין שפּיטאָל פון זייַניקע דערוווּסט,
אויך דאָרטן זיך דערוווּסט פון אלע ייִדן אין אוקרייַנע...

VII

אומצאָליקע געצויגן, צוג נאָך צוג,
האָבן דורך וועלדער און דורך טאָלן זיך די פראָנטן.
אפ ערטער דרײַ איז מען צום דניעפּער צו
פּאַרטײַעט שטיל און אים א טפּילעדיקן וועק געטאָן דאָרט,
ווי לויט אזא פאַרשפּראָכענעם פּאַראָל,
ווי לויט אזא מין אָפּגערעדטן סימען...
געמערט פון שטערן האָט זיך ציטערדיק די צאָל,
זיך צוגעטוליעט האָט צום דניעפּ אליין דער הימל,
ס׳האָבן אים שטורעם-פײגל פון דער הייך געוועקט,
די לופט צערײַסנדיק אפ פלאַקערדיקע פּאַסן.
און ערגעץ צוגעפאלן איז סאדאָווסקי צו דעם ברעג —
זיך אָנטרינקען דער ערשטער מיטן דניעפּערישן וואסער.
ער האָט די קאסקע טפילעדיק אראָפּגענומען פונעם קאָפּ,
פּאַרקישעפט צו דער שטערנדיקער אויבערפלאך געגענען.
ס׳האָט רוסלאנד זיך צום ברעג געטאָן א לאָז אראָפּ,
געווען ס׳איז פײַערלעך, ערעוו א נעס געווען איז.

VIII

געווען ס׳איז זיס אראָפּשלינגען א טרער,
געווען ס׳איז זיס צו אָט דעם אונטערוועגס געהערן.
ערגעץ האָט אָפּגעטײלט מארגוליס זיך פון דר׳ערד
און האָט זיך אויסגעמישט אײנײנעם מיט די שטערן.
ווי א באשווירענע — די הייך האָט זיך געשטרעקט,
דער שטילער פליעסק האָט קוים געלאָזט פון זיך צו הערן.
עס האָט געדוכט: מיט יעדן אײנעם בא דעם ברעג
רעדט זיך אדורך מארגוליס דורך די שטערן.
פון אומעטום האָט מען מיט דרענגער זיך געלאָזט,
געטראָגן פּעסער מ׳האָט מיט פּארקנס און מיט ברעטער;
עס האָט געדוכט, אז ס׳וועט צעזינגען זיך דאָס גראָז
און אפן וועג וועט יעדער טאָפּאָל באלד א רעד טאָן:
„עס קומען זין דײַנע מיט דאָרשט מיט ניט-געשטילטן,
מיט קאסקעס גיבן זיי די בענקשאפט א פאַרשעפּ
פון דײַנע וואסערן די אוראלטע און מילדע,
פון ווילדער כוואליע דײַנער, אויסגעבענקטער דניעפּ!“

32. די דרײַ קאוואלעריסטישע פערד

I

אָנ א באוועג און אָנ א מינדסטנ ריר,
ווי א פארקישעפטער אינ שטערנדיקנ נעפל,
געזענ גוראריע האָט זײַנ קאָמאנדיר
א פאל טאָנ מיט דער קאסקע צו דעם דניעפער.
ער האָט די אויגנ ניט אוועקגענומענ לאנג,
ווי פונ א פײַערלעכער זעונג אפנ דניעפער.
מ'האָט אזוי קיינמאָל נאָכ ניט ליב געהאט דאָס לאנד
און אזוי קיינמאָל ניט געשפּרייט פאר דעם דאָס לעבנ.
אזוי וועט יעדער ייִד א פאל טאָנ צו דעם אש
פונ שטעטלעכ כאָרעווע, פונ קוואָרימ און פונ שײַטערס.
זיכ אופגעהויבנ אינ זײַנ הארצנ האָט א ראש:
זײַנ לײַבלעכ שטעטעלע ווערט אויכ באפרײַט דאָכ...
געפינענ וועט עס די ארמיי ערגעצ אינ וועג,
געפינענ א דערהארגעטס און א הוילס, באריסנ פונ די קעפער;
דאָכ וועט ער בעטנ בא סאדאָווסקינ זיכ אפ א פאָר טעג,
ווי נאָר מע וועט אריבערגיינ דעם דניעפער.

II

א זיסע פאָרכטיקײַט אינ הארצנ האָט געוועקט
דאָס אומגעדולדיקע דאָס כוואליעדיקע רוישנ.
געטראָגנ שיפער האָבנ שיפלעכ צו דעם ברעג,
פארהוילט פונ דײַטש און אײַנגעהילט אינ כוישעכ.
דערשינענ ווי געשפענסטער פונ טשערעט,
געגאנגענ דאָרטנ זײַנענ דערפלעכ גאנצע,
און עפּעס שטיל צווישנאנאנד גערעדט,
און שושקעדיקערהייט א יעדער ווײַל עפּעס דערמאנט זיכ.
זיכ אומגעקערט צוריק, זיכ פונדאָסנײַ א לאָז פאָרויס.
די קינדער — אויכ. דערוועקט פונ שטילקײַט אומגעהערטער.
מיט מולטערס פרייד, מיט צעבערס ברויז.
און יעדער ווײַל האָבנ די מאכנעס זיכ געמערט דאָרט.
געדאכט האָט זיכ, אז ס'גייט די ערד אליינ,
אליינ זי טראָגט דאָס הארצ אירס אויסגעפײַניקט.
ס'וועט באלד געשענ א נעס! איבערנ דניעפער גיינ
וועט באלד זיכ לאָזנ דײַנ באפרײַערנ, אוקרײַנע!

III

גוראריע האָט געאײַלט באַשטאַטן אַ פּאַראָם.
געווען איז אַ באַפֿעל: צו האַלבער נאַכט זיך לאָזן.
דער רעכטער ברעג געקוקט האָט ווי אַ טהאָם,
מיט אַ געדיכטן נעפּל מיט אַ האַרבסטיקן פֿאַרבלאָזן.
לענגויס געשניטן האָט גוראַריע דאָרט דעם ברעג —
פֿון שטאָל צו שטיבעלע, פֿון קלוניע צו כיבאַרקע.
ס'איז אַלץ געווען פֿאַררעכנט צום באַוועג:
אַ טיר, אַ דאַך, אַ בענקל און אַ פּאַרקן.
ווי נעמט מען עס נאָר אַלץ צונויף?
ווי פֿאַטערט מען נאָר ניט קיין איבעריקע רעגע?
געדאַכט האָט זיך, אַז ס'רופֿט אין יעדער הויף,
געדאַכט האָט זיך, אַז ס'גייט אַ יעדער שטיבל אים אַנטקעגן.
און מיטאַמאָל פֿון אַ כיבאַרקע אומדערוואַרט
געגעבן האָט מיט סקריפּ אַ טיר זיך אַ צעשפּאַר דאָרט,
און ס'האָט אַ זאָקן העל אַ שניט געטאָן די נאַכט
מיט אַ פּאָר שטאָלצע סיווע באַקענבאַרדן.

IV

ער האָט צום דאַשעק צוגעלייגט די האַנט,
גוואַרדייִש אויסגעצויגן זיך געהעריק
און אויסגעטאָקט: — גאָספּאָדין לייטענאַנט,
איך האָב די ערע...
איר וועט מיט מיר אַריבערגיין אין שטאָל,
איך האָב אײַך עפּעס דאָרט איבערצוגעבן! —
גוראַריען איז געוואָרן קאַלט פֿון אָט דער רויִקייט און שטאַלט
און האָט אויף יעדן פֿאַל אַ שאַץ געטאָן די ווערט פֿון לעבן. —
צוויי מיט אַ האַלבן יאָר האָב איך, ווי ס'איז איין קאָפּ,
דרײַ גוטע פֿערד פֿון די זאַ־אַזנע דײַטשן אויסגעהיט דאָ.
זיי זײַנען אײַערע! איז נעמט זיי אײַך צוריק זיך אָפּ! —
האָט אין דער פֿינצטערניש זײַן שטים אַדורכגעציטערט. —
אַ שיפֿל האָב איך אויך פֿאַרגראָבן דאָ געהאַט,
האָט עס צום טײַך אַ פּאַרטיזאַן פֿאַרטראָגן אײַנדערפֿרי נאָך,
כ'בין אַ געוועזענער לייב-גוואַרדיע-סאָלדאַט
פֿון אימפּעראַטאָרישן פּאָלק פֿונעם וואָלינער!

V

די אויגנ האָט ניט אָפּגעווענדט גוראריע פונ די פערד,
די אויגנ ניט אראָפּגעלאָזט גוראריע האָט פונ זאָקנ,
אונ ניט געפילט, צי שטייט ער אפ דער ערד,
אונ עפעס האָט ער זיכ, ניט ווּיסנדיק פאַרוואָס, געשראָקנ:
א קאַשע אפ א מײַסע מיט גאָספּאָדינ לייטענאַנט?
א קאַשע אפ געוועזענע לייב-גוואַרדיע-סאָלדאַטנ?
ער איז זיכ אויכ איבער די פערד אדורכגעגאַנגענ מיט דער האַנט,
געפרעסנ זיכ פאַר יעדער רעגע, וואָס ער פאַטערט,
נאָר ניט געײַלט האָט דער געוועזענער לייב-גוואַרדיע-סאָלדאַט,
דערציילט דעמ ייִכעס פונ די פערד, אונ ווי ער האָט געהיט זיי.
— אונ, גאָספּאָדינ לייטענאַנט, — שוינ אימ א זאָג געגעבנ גלאַט, —
איר זײַט א ביסל ענלעכ אפנ פירשט גאַגולעגידזע!
מיט א יאָר זעכציק צ׳ריק, אונ עפשער מער איז שוינ פאַראַנ,
אפ א פּאַראַד בא אונדז אינ פּאָלק אדורכ ער ווי א בליצ איז...
צי שטאַמט איר ניט אמאָל, גאָספּאָדינ לייטענאַנט,
פונ יענעמ הויכנ שטאַמ גאַגולעגידזעס?

VI

„גאַגולעגידזע?!.. יאָ... וואָס טוט זיכ עס דאָ, ליבער גאָט?
וואָס קומט עס פאָר אינ אָט דער אומגעהערטער נאַכט דאָ? —
האָט שוינ גוראריע, בײַשטנדיק אינ אומגעדולד דעמ טראָט,
ניט אופגעהערט מאַכשאָוועס אלערליי צו טראַכטנ...—
נא דיר געוועזענער לייב-גוואַרדיע-סאָלדאַט!
אונ גאָספּאָדינ לייטענאַנט! — באַשלאָגנ האָט א היצ אימ. —
אונ טאָמער איז דאָס ווייניק אלצ, איז נאַט:
איז זאָל אײַכ וויל באַקומענ נאָכ א פירשט גאַגולעגידזע!"
נאָר ס׳האָט דער זאָקנ פײַערלעכ ארויסגעפירט די פערד,
א זאָג געטאָנ דעמ גאַסט: — נו, פּאָרט! דערבראָקט דעמ היצעל! —
עס האָט זיכ אינ זײַנ שטימ פאַרשטיינערטקײַט געהערט,
אונ אינ די אלטע אויגנ האָבנ פײַערלעכ צעבליט זיכ.
געקוקט דורכ אָט דעמ זאָקנ האָט אפ אימ די גאַנצע ערד,
די דורכגעאַקערטע פונ ווייטעק אונ פונ בליצנ.
„די וועלט, ווײַזט אויס, האָט דאָכ עפעס די ווערט", —
א טרייסט געטאָנ האָט זיכ דער נײַער פירשט גאַגולעגידזע.

VII

און אין זײַנע זיידנ פּלוצעם זיך דערמאַנט ער האָט.
געווען א ייִד א באַלאַגור אין גענגט איינער.
א יעדער יאָר א קינד. געגלייבט אין גאָט.
ביז נײַנציק יאָר פאַרעדט דעם מאַלכאַמאָוועס האָט די ציין ער.
און שטאַרבנ האָט זיך אים סאַקאָנעס ניט געוואָלט,
זײַנ בלוט, ווי אָקעוויט, האָט נאָך געברויזט דאַנ.
און ווענ מ׳האָט אים געפרעגט: „רעב וואָלף,
עס איז ד י וועלט ניט מער דאָך, ווי א פּרויזדער!״ —
האָט ער די באָרד א ריר געגעבנ אַפ דער באַק,
און טרויער האָט געגעבנ א באַפאַל אים:
„דאָ, אַז איך גיב אַנ אָרעמענ א שיבעש, א פּיאַטאַק,
ווערט גלײַך געבוירנ אַפנ הימל נאָך א מאַלעך!״
די נאָז מיט טאַבעק אָנגעשטאָפּט זיך ראַש,
א ניס א הילכיקנ מיט אַלע אייוורים גלײַך געטאָנ נאָך:
„און ד אָ ר ט, פאַרשטייט איר מיך, וועט א באַר-נאַש
אַזעלכע מיצוועס טאָנ שוינ מער ניט קאָנענ״.

VIII

איז האָט מענ אים געהאַרגעט, — האָט אַצינד גוראַריע זיך דערמאַנט.
געקומענ אויך דער פאָטער איז אַפנ זיקאָרנ
און אים א זאָג געטאָנ: „נו, גאָספּאָדינ לייטענאַנט,
א לעבנ דיר באַשערט איז צווישנ אַש און קוואָרים!..״
ער האָט דערזענ א קייט פונ דוירעס פיר געשטאַט,
אינ טרויער און אינ פּײַנ אינ ליכטיקנ געלײַטערט:
עס האָט נאָך אַלעמענ פאַרשיידנ זיך געיאָגט דער קאַט,
געלויערט פונ דער פינצטערניש אַפ זיי אינ אַלע צײַטנ,
נאָר ס׳איז דער בוימ געווענ ניט נאָכגיביק דער האַק,
מיט זאַפט אַנ אָפּגעגאַנגענער, ער קעגנ שטורעמ איז געשטאַנענ.
ער זעט דעמ זיידנ נעבנ זיך, דעמ אָפּגעריבענעמ פּיאַטאַק,
ווי פאַר א מאַלעך ער דערלאַנגט דעמ אָרעמאַנ אים.
אַצינדערט האָט ער נאָך איינ זיידנ שוינ געהאַט,
דאָס קאָל זײַנס האָט אים באַגעיאָגט: „דערבראָק דעמ היצעל!״
„פאַראַנ דערבראָקנ אים, געוועזענער לייב-גוואַרדיע-סאָלדאַט!״ —
געזאָגט האָט זיך דער ניט-געדאַכטער פירשט גאַגולעגידזע.

סאדאָווסקי האָט אין אומ־ערדולד אפּ א באַגעגעניש געוואַרט,
זיך אפּ א רעגע צוכאַפּנ אהיים, א לעבעדיקנ זיך דערבערענגענ,
געציילט די רעגעס די געבליבענע צו האַלבער נאַכט,
מיט יעדער רעגע איז אינ האַרצ געוואָרנ ענגער.
נאָר א באַפעל איבערגעקרייצט האָט זײַנ פּאַרלאַנג:
„צום צווייטנ ברעג! פּאַראָמענ זײַנענ פאַרטיק!״
די שטילקײַט איז געווענ ווי א געטראַנק,
אונ ווי א טפילע איז געוועזנ די דערוואַרטונג,
אונ א באַרוישטער האָט גוראַריע אפּ די פערד
צום קאָמאַנדיר געהאַלטנ אינ דערשטראָמענ:
— וואָס ווערט באַפעלט זײַנ טאָנ? — האָט זיך דערהערט.
— איבערנ דניעפּער אפּ די פערד! מיט די פּאַראָמענ! —
דעמ לעצטנ פלויט צום ברעג האָט מענ דערשלעפּט,
צעקנייטשט די אויבערפלאַך פונ טײַך האָט זיך אפּ ריפּטלענ.
אונ ס׳האָט א פליעסק געטאָנ דאָס וואַסער אפּנ דניעפּ,
ווי ס׳וואָלט צעקושט זיך אינ דערוואַרטונג מיט געליבטע.

33. פּאַרטיזאַנישער פּלאָט

I

נאָכ פרי׳ר האָט זיך געהערט פונ פּאַרטיזאַנער א געקום,
נאָר פונ דער העלער שײַנ געווענ מע איז פאַרהוילנ.
פאַרוואָרפנ צו מעפּאָדינ האָט א רופ וואַסילי דוב,
באַגעגנט אימ מיט שמעקנדיקע רויכנ־קנוילנ
אונ, ווי א זונ, אימ שמייכלדיק באַגריסט:
— פּאַראַנ, מעפּאָדי, איז פאַר דיר אַנ איידל שטיקל אַרבעט —
א פּלאָט א פּאַרטיזאַנישנ, פונ וואָס דו ווילסט:
פונ פּלויטנ, אונ פונ ביימער, אונ פונ דײַטשע שאַרבנס! —
עס האָט וואַסילי דוב דער קאָמאַנדיר געוווסט,
אַז אויב ס׳פעלט אויס מעפּאָדינ צו דער פּאָר א וואָליק,
האַקט ער אימ אָפּ איינעמ מיט א דײַטשנ פוס,
אונ ניט געכאַפּט, אדורכגעטראַכט, פּאַוואָליע.
אונ פונקט אזוי, אויב ס׳פעלט אַנ אוטאָמאַט,
אזוי איז אַלצ, וואָס נאָר דעמ פּאַרטיזאַנ איז נייטיק.
עס האָט דער קאָמאַנדיר מעפּאָדינ ליב געהאַט
אונ איידעלע אַרבעט אָנגעטרויט אימ.

II

ער איז געווען אי הארב, ווען מ'האָט באדארפט, אי מילד,
און פּינקטלעכקייט אין יעדער אויפגאבע געפאָדערט, —
דאָס האָט אין זיין א יעטווידער באוועגונג זיך געפילט.
און ניט פארגעסן האָט עס, שטייענדיק לעם אים, מעפאָדי.
ס'איז אין אָטריאד געווען באוווּסט א פאל,
ווען קומענ פון דער שטאָט האָט איינער זיך געקליבן,
און ער, וואסילי, האָט אים אָפגעווארט אין וואלד,
און די באשטימטע שאָ איז שוין פארביי, שוין נאָך איינע פאָריבער,
און יענער איז ניטאָ. ס'איז א געפאר... צום סאָף,
ווען זיך באוויזן האָט אין וואלד דער הוילעכ,
האָט אים וואסילי פאר ניט-פּינקטלעכקייט באשטראָפט —
און אים צוריק אין שטאָט זיך אומקערן באפוילן,
אז גיין ער נאָכאמאָל זאָל אפדאָסניי
און ווידער אפן אָרט צו דער באשטימטער שאָ זיין.
צום צווייטן מאָל איז אויסגעפילט געווען דער טניי —
קיין רעגע ניט אדורכגעלאָזן...

III

אליין ער מיט א זאסטעפּ איז ארײַן אין וואלד, וואסילי דוב,
צוויי אויטאָמאטן דײַטשישע — ווי די שווארצאפּלען אויסגעהיט זיי.
דע־צו א וווּנד, איבערגעבונדן אף א קנופּ
מיט אונטערשלאק פון דער שמאטאָווער דײַטשער אמוניציע,
וואָס ער האָט, ווי א רעצעפּיס, גענומען בא די צוויי עסעס,
ווען ער האָט זיי די פרײַז פון בערן-פּעלץ באם גרוב געסילעקט,
און זיך מיט זיי אף לעבן און אף טויט געטאָן א מעסט,
און קלאָר געמאכט דאָרט — צווישן זיך און זיי דעם חילעק.
ניט ליב געהאט האָט ער דערציילן וועגן זיך קיין סאך,
און גלײַך פון ערשטן טאָג באם וואלד געוווּנען דערעכערעץ.
און אין א צײַט ארום איז ער געווען שוין קאָמיסאר,
און קאָמאנדיר געוואָרן ער נאכהער איז.
און יעדערן, וואָס טרעט צו אים אריבער נאָר די שוועל,
האָט ער דאָס שווערסטע פונעם וואלד אים אָנגעמאָסטן.
עס איז זײַן קוק געווען גלײַך צו א באפעל,
נאָר מילדקײַט האָט קיין רעגע ניט פארלאָזט אים.

IV

מעפּאָדי אויסגעהערט האָט שטיל ענדיק זײַן קאָמאַנדיר,
דעם קאָפּ אראָפּגעלאָזט, ווי צום געהער ס'וואָלט זײַן אים בעסער,
א ווײַל פון אָרט זיך ניט גערירט קיין ריר,
ער זאָל קיין וואָרט קיין איינציקס ניט פארגעסן.
און כאָטש נאָך ניט געוווּסט האָט ער, פון וואָס מע הייבט דאָ אָן,
ווי אין א זאַך אזא באַהאַלטן די געפאַר איז,
האָט ער גאַליבען, גייענדיק צוריק, א ווונק געטאָן:
— מע וועט באַדאַרפן שיפלעך, כאַווער קאַפּטענאַרמוס! —
און מיט א בינטל פּאַרטיזאַנער שפּעט באַנאַכט
איז ער אוועק, א צי געטאָן דעם פּאַס זיך. —
נו, זינעלעך! — האָט ער א זאָג געטאָן פאַרטראַכט, —
א פּרווו טאָן וועלן מיר דאָס פּאַרטיזאַנסקע מאַזל! —
מ'האָט אופגעוועקט באַם ברעג פון גרויס ביז קליין
די, וואָס אין אומגעדולד אָפּ זיי האָבן געוואַרט דאָ,
און אָפן ערשטן שיפל האָט געוויזן אים אליין
אַן אַלטער מאַן מיט סיווע באַקענבאַרדן.

V

מעפּאָדי האָט לעם שיפל זיך געפּאָרעט בא דעם ברעג,
דערמאַנט דעם זאָקן מיט די ווײַסע באַקענבאַרדן,
דעם ברעג פון קעגניבער יעדער ווײַל געטאָן א שמעק,
און אַז ער וואָרט פון זייער לאַנג — האָט זיך געדאַכט אים.
ער האָט די שטיוול אויסגעטאָן: אָן זיי אים לײַכטער זײַן דאָ וועט.
די אַרבל ביז דער העלפט פאַרבעצט און אויסגעטריפלט.
מיט סמאָלע די זאַוועסיעס אָפּן שיפעלע דערגלעט,
זיי זאָלן אים אין וועג זיך פּלוצעם ניט צעסקריפּען.
די עקן פון די רודערס פּאָטערלעך ער האָט
מיט אָנעטשעס געטאָן א וויקל איבער,
אַז שטיל, פארהוילן זײַן זאָל זייער טראָט,
דאָס וואַסער זאָל אָפּ זיי ניט האָבן קיין פּאַריבל.
ס'איז אַלץ אין אָרדענונג בא אים געווען,
א לײַכטע פּאָרכטיקײַט אַרומגעאָרעמט האָט אים.
„דאָס איבעריקע איז אין גאָט געווענדט!"
האָט ער דעם רעכטן ברעג געטאָן א טיפן אָטעם.

40*

VI

אצינד אין שיפל באָרוועס ער געשטאַנען איז,
פאַרקאַשערט אַפ אַרויף די מײַטקעס ביז די קניִען.
זיך אָנגעזען האָבן די הוילע זײַנע פיס,
זיך אָנגעזען האָבן די קעפ די גאָלדענע פון קיִעוו.
ער האָט די פײַכטע מאַרינאַרקע אָנגעגורט מיט שטריק,
א שטיק טשאַוון — די באָרד — צום רעכטן ברעג געריכטעט.
און מיטאמאָל געגעבן האָט דאָס שיפל זיך א וויג,
ווי מיטאמאָל וואָלט אַפ אַן אויגנבליק געוואָרן ליכטיק.
זיך אָנגעפילט מיט אונטערוועגס דאָס שיפל האָט,
און דראַנג זיך אָנגעצויגן האָט ווי זעגלען מיט געפלאַטער,
און אין דער פינצטערניש געגלאַנצט האָבן די ראָלן דראָט,
פאַרבראַונטע פענעמער, און מוט, און אַווטאָמאַטן.
מעפאָרי מיט די רודערס האָט געטאָן א שפּרייט זיך אויס
און ניט געוואָלט די פּאַסאַזשירן זײַנע ציילן...
נאָר פרי׳ר, איידער דאָס שיפל טאָן פון ברעג א שטויס,
האָט ער זיך אויגנבליקלעך גיך איבערגעציילעמט.

34. דער מיפ אַפן דניעפּער

I

זיי זײַנען געגאַן אַפ געשלעג, די פּאַראָמען,
פאַרפּאָלגט פון דער הייך מיט א פלאַמיקן האָגל,
און ס׳האָבן געקושט זיי פון דניעפּער די שטראָמען
און האַסטיק צום אַנדערן ברעג זיי געטראָגן,
מיט שוימיקן שפּרוך פון צעהוידעטע טהאָמען,
מיט הייסן געמורמל: קיין צאַם איז נישטאָ מער!
צוויי יאָר אין געפאַנגשאַפט דער ברעג האָט געוואַרט
און האָט זיך דערוואַרט אין דער דאָזיקער נאַכט.
עס האָבן אַליין זיך געריסן די ביימער,
פאַרפלעכטן מע זאָל זיי אין קרעפּטיקע פליטן
באַנאַנד מיט דעם נאַכטישן צוג דעם געהיימען,
זיי זאָלן, ווי קיינמאָל, מיט דום א צעבלי טאָן.
איז זײַנען אַפ ברויז און אַפ אימפּעט געריטן,
פון אָנגריף פאַרשיקערטע, גרויזאַמע ריטער,
און ליכט האָט פון האַרצן באַלויכטן די שלאַכט
אַפ מײַלן אַרום אין דער דאָזיקער נאַכט.

II

די קריגער — געשפּענסטיק פֿארהוילן מיט נעפּל,
אזוי ווי אינ באכטישע וואָלקנס די שטערנ,
אונ בלויז אפֿנ ווונק זיכ געגריסט מיטנ דניעפּער —
קיינ וואָרט זאָל די שטילקייט פֿונ נאכט ניט צעשטערנ.
נאָר ס'קרעכצט דער פּאראָם פֿונ געלאָדנ פֿונ שווערע,
אָט גיט עס א וויג אָט אהינ, אָט אהער אימ,
אונ פֿײַערלעכ האָט זיכ געטראָגנ די שלאכט
פֿונ ברעג צו דעמ ברעג אינ דער דאָזיקער נאכט.
אראָפּ די שינעלנ. די פֿיס זײַנענ הוילע.
אויב עפּעס — איז זאָטלענ די כוואליעס באפֿוילנ!
די עקנ פֿונ רודערס, פֿארוויקלט מיט ווילעק,
גערודערט דעמ דניעפּ האָבנ לײַכטער פֿינ פֿליגל,
בלויז אָנגערירט, ווי מיטנ אָטעמ פֿונ מויל אימ,
אז כ'זאָל זיכ קיינ פּליעסק אפֿנ וואסער ניט וויגנ,
קיינ אָפּהילכ קיינ מינדסטער ניט זײַנ זאָל געדאכט
באמ דורכשווימ פֿונ טײַכ אינ דער דאָזיקער נאכט.

III

סאפּיאָרנ געוואגטע אונ פֿלינקע פֿארבינדלער —
אריבער די קני אינ די דניעפּערשע פּאטלעס,
מיט שנור אונ מיט קאבעל, געגארטלטע פֿינקטלעכ,
זיכ דורכגעקוקט האָבנ מיט די אווטאָמאטלער,
ווענ אופֿגעשרויפֿט האָט אינ דער הייכ זיכ א כוואליע,
אונ ס'איז א פּאראָמ זיכ פֿאנאנדערגעפֿאלנ.
נאָר באלד האָבנ קלאפּטערס אקשאָנעסדיק-הארט
א לאָז זיכ געטאָנ אינ דער דאָזיקער נאכט,
אזוי ווי א קייט אפֿנ שלאכטפֿעלד, צעשאָטנ.
פֿונ ווײַט א צעוואלגערטע בריק האָט געשאָטנט
מיט פּערמעס פֿארבראָכנ, אינ אויסשפּיר פֿארטײַעט,
אונ קריגער — אפֿ כוואליעס, אונ קריגער — אנטקעגנ.
אונ ווער צו דעמ ברעג איז געשווומענ דאָרט ווײַטער,
אונ ווער מיטנ ברעג זיכ אפֿ אייביק געזעגנט,
אונ ווער מיטנ טויט, אינ דער פֿינצטער פֿארשפּארט,
געראנגלט זיכ האָט אינ דער דאָזיקער נאכט.

IV

אין אָפּגרונט, פון אלע פיר זײַטן פארשלאָסן,
געריסן, פארכלינעט, האָט דראָזד פונעם דנאָ זיך,
און ס'האָט א פארבראָכענער זײַל מיטאמאָל דאָ
געגעבן א ווונק צו אים, ווי א פארענטשע.
— פאראן! זיך פארפעסטיקט! — סאדאָווסקין געמאָלדן, —
א העלפט פונעם דניעפּ איז בא אונדז אין די הענט שוין,
דער אנדערער וויגט זיך, און הוידעט, און גארט,
אין אָרד'נונג איז אלץ אין דער דאָזיקער נאכט! —
זיי זײַנען געגאנגען אפּ געשלעג, די פאראָמען,
באלייגט פון דער הייך מיט א פלאמיקן האָגל,
און ס'האָבן געקושט זיי פון דניעפּער די שטראָמען
און האסטיק צום אנדערן ברעג זיי געטראָגן,
מיט שוימיקן שפּרוך פון צעהוידעטע טהאָמען,
מיט הייסן געמורמל: קיין צאם איז נישטאָ מער!
צוויי יאָר אין געפּאנגשאפט דער ברעג האָט געוואַרט
און האָט זיך דערוואַרט אין דער דאָזיקער נאכט.

V

דעם אומבײַט פון ליכט און פון כוישעך פארווישן
די ראנדן פון צײַט: צי ס'איז נאכט, צ'אינדערפרי שוין.
זיך אופגעכאפּט האָט נאָך א יִשעוו א יִשעוו,
און זיך א צעפּענטע געגעבן דער סטעפּ האָט.
פון ערגעץ האָט שיפלעך געטראָגן א פישער,
ווי דראָשע-געשאנק, צו דער שלאכט אפן דניעפּער
מיט הארבסטיקן ווײַ און מיט גרויזאמער פראכט
אפּ גאָר אפּ דעם לאנד אין דער דאָזיקער נאכט.
דער הימל דורכויס מיט ראקעטעס זיך ציילעמט,
און כוואליעס פון דניעפּער מיט פײַער פארזידן.
באם ברעגן פונדאָסנײַ שוין די רעגעס זיך ציילן,
און ס'ציילן זיך ברעטער, און ס'ציילן זיך פליטן.
עס וועלן קאָבזארן דעם לאנד עס דערציילן,
אפּ דוירעס זיי וועלן עס רימען אין לידער,
ווי ס'זײַנען פאראָמען דורך אָפּגרונט צעשפּארט
געשווומען צו רום אין דער דאָזיקער נאכט.

VI

זיי האָבן געצוימט אפֿן דניעפּ דעם געהאווע
מיט דראנג צו געגארטע און ווארטנדע ברעגן.
„ווּ ביסטו, מײַן מאמע? ווּ ביסטו, פֿאָלטאווע?״ —
האָט דראָזד מיט דער נעסט פֿון דעם זײַל זיך געזעגנט.
אָט זעט שוין ארויס זיך די קיִעווער לאווּרע,
אָט גייט שוין דער בארג מיט שעווטשענקאָן אנטקעגן,
באגעגענע איז ער ארויס אין דער שלאַכט
די העלדן פֿון פֿאָלק אין דער דאָזיקער נאכט.
ווי רופֿט מען דעם שטאַם פּארטיזאנער און ריטער,
וואָס האָבן געקליידט זיך אין ווינט און געוויטער?
ווי רופֿט מען די פֿישער, וואָס האָבן פֿארהיט דאָ
די שיפֿלעך, ווי ס׳הארץ, און קיין טראָט ניט פֿונדאנען,
און האָבן געבראכט זיי מיט פֿריידיקן ציטער?
ס׳פֿארבעט דער קאָבזאר אפֿן בארג זיי קיין קאניעוו,
פֿון קייווער באַם דניעפּער ער האָט אופֿגעוואכט
באזינגען זיי שטאָלץ אין דער דאָזיקער נאכט.

VII

צום ברעג, אין געלאָקער פֿון הארבסטיקע ווינטן,
די אויגן צו לײַבלעך-געטרײַע סאָלדאטן,
געטראָגן טשערעט אפֿ די קעפּ האָבן קינדער,
אז ווייך אפֿ פֿאראָמען זאָל זײַן די הארמאטן.
און ס׳איז אפֿ אוקרײַנע געגאַנגען א באגין דאָרט
מיט זיבן מאָל שײַן און מיט זיבן מאָל פֿלאטער,
מיט זיבן מאָל ליכט און מיט זיבן מאָל פּראכט
פֿון ערשטן פֿאראָם אין דער דאָזיקער נאכט.
אים האָבן געטראָגן גיבוירים פֿון וואָלגע,
ס׳האָט יעטווידער קריגער אין הארצן געהאַט אים,
מע האָט אים געטראָגן פֿון דר׳ערד ביז די וואָלקנס
צום ברעג קעגנאיבער, געשטאָלטע און גראדע,
די מעכטיקע זין פֿון א יעטווידן פֿאָלק, וואָס
האָט העל זיך אנטפּלעקט אין דעם רום סטאלינגראדער.
אָט זעט זיך שוין דניעפּראָפּעטראָווסק אָן פֿארשמאכט
פֿון סרייפישן פֿלאַם אין דער דאָזיקער נאכט.

VIII

נאָר מיט א בייזווּנדערנעם ראש און צעבויטע
שוינ ווידער אינ הימל פארטייַעט – א שפארבער.
און ס׳גיט פונ א דונער דער דניעפּ זיכ א הוידע,
און ס׳גייט דער פּאראָם שוינ אינ דר׳הייכ א צעשפּארטער,
פונ ערגעצ א ווינט גיט א וויינ, ווי א קאָבזע:
„אָוואדיס, פּראָשטשייַ! איכ צום דנאָ לאָז אראָפּ זיכ...“ –
און ס׳גיט זיכ א טוק אנ ארמייער אינ טראכט
פונ שוימיקנ דניעפּ אינ דער דאָזיקער נאכט.
„צי דונערט מוזיק דאָ אפ גאָלדענע טרויבנ,
און ס׳רייַסנ זיכ קייטנ, און ס׳ברעכנ זיכ שויבנ?“ –
פארווּונדעט, אפ כוואליעס די ביקס גיט א הייב ער;
ער שווימט, און דער אָפּגרונט אים ציט אינ די טיפֿנ,
ניינ, ניט נאָר ער שווימט, נאָר די כוואליעס ער צויבערט.
צום ברעג זייַנענ קלאפּטערס געבליבנ נאָכ וויפל?
אים דאכט, אז די אייוורימ שוינ זייַנענ פאַרשטארט –
דערשווימענ ער מוז אינ דער דאָזיקער נאכט!

IX

ווי רופט מענ דעם גיבער, וואָס ער האָט דער ערשטער,
געהאלדוט און געאָרעמט פונ דניעפּערשע שטראָמענ,
מיט בראָכע פונ כוואליעס, באווייליקט פונ טהאָמענ,
דאָס זעמדל דאָס ערשטע געקושט און באהערשט דאָרט?
ווי רופט מענ די שווערד און ווי רופט מענ דעם האמער,
פארמאָסטנ אפ קייטנ, צעפּאָכעט אפ צאמענ
אינ אָט-אָ דער פלאמיק פארקישעפּטער שלאכט,
וואָס וועט ניט פארגיינ, ווי די דאָזיקע נאכט?
ווי רופט מענ די קראפט, און דעם מוט, און דאָס פייַער,
וואָס האָט זיכ פונ טויזנטער הערצער צעשטראליקט
מיט קוואלנ פונ ווּנדער, מיט קוואלנ פונ טרייַהייַט
אפ ברעכנ און בראָקנ באצוימונגענ אלע?
דער נאָמענ איז פאָלק, און דער נאָמענ איז פרייַהייַט,
דער נאָמענ איז היימלאנד, דער נאָמענ איז סטאלינ,
וואָס בליַענ וועט אייביק אינ רומ און אינ מאכט,
ווי בליַענ וועט אייביק די דאָזיקע נאכט!

X

אונ אינ דעמ געאָרעמ פונ טויט אונ געפארנ
זיכ דוכט אפנ דניעפּ דעמ באַרוישטנ גוראַריע:
אַרויס זײַנענ ייִדנ פונ קוואָרימ אונ גריבער,
דערוועקטע דורכ ווײַטע פאַראָמיקע שפּרוכנ,
אונ ס׳וויגט איבער זיי דאָרט די ערד זיכ א טריבע:
דערמאָרדעטע, ווילנ זיי ניט קיינ מענוכע —
דעמ טויט פונדאָסנײַ, ווי סאָלדאַטנ אינ שלאַכט —
באמ ווידערבאַשאפ אינ דער דאָזיקער נאכט.
אונ ס׳זײַנענ אפ אופבריוז געגאנ די פאַראָמענ,
פונ הימל פאַרפלייצט מיט א פלאמיקנ האָגל,
אונ ס׳האָבנ געקושט זיי פונ דניעפּער די שטראָמענ
אונ גרויזאמ צומ אנדערנ ברעג זיי געטראָגנ,
מיט שוימיקנ שפּרוכ פונ פאַרצויבערטע טהאָמענ,
מיט הייסנ געמורמל: קיינ צאמ איז נישטאָ מער!
צוויי יאָר אינ געפאנגשאפט דער ברעג האָט געוואַרט
אונ האָט זיכ דערוואַרט אינ דער דאָזיקער נאכט.

35. דערקאָנט דעמ פאָטער

I

מעפּאָדיס שיפל זיכ געוויגט האָט הינ אונ צ׳ריק,
אַרופגעיואַלגערט האָט די קאָרמע אפ דער נאָז זיכ.
די רויטאַרמייער — איינס צומ צווייטנ צוגעדריקט,
אונ בא דעמ רודער האָט מעפּאָדי אויסגעזענ א נאָזיר.
— דו ווייסט שוינ, שוואב, וואָס קאָסט א בערג־פּעלצ? — האָט דוב
אינמיטנ דניעפּער אויסגעשאָסנ א געלעכטער.
ס׳האָט זײַנ פאַראָמ צווישנ די כוואַליעס זיכ געשטופּט
אונ אונטער פײַערוועגק געצווייט זיכ אונ געפּערטלט.
אימ יעדער וויג איבערנ טהאָמ געוועזנ איז זיס,
אונ יעדער פּליעסק ווי א באפעל געוועזנ איז הייליק.
אויב ער אינ מיפנ האָט געצווייפלט ווענ־עס־איז,
האָט ער אינ גרעסטנ מיפ אליינ זיכ איצט באַטייליקט.
ס׳ווײַזט אויס, אזוי האָט זיכ געהאַרטעוועט די ערד,
אזוי געצונדנ האָבנ שטערנ זיכ אינ הימל.
נאָר פונ מעפּאָדינ האָט וואַסילי איצט געקלערט:
„וועט ער צומ ברעג מיט רויטאַרמייער נאָכ דערשווימענ?"

II

צי האָט א בלאסקייט זיך געריסן פון געזיכט,
צי א פּראָזשעקטאָר זיך געלייגט האָט פון אנטקעגן?
געווען מעפּאָדיס פּאָנעם איז אין ליכט,
ווי אפן טייך באלויכטן ס׳וואָלט דעם וועג אים.
צי וויגן שטערן אין די טיפן זיך מיט פּאָרכט,
צי זיינע רודערס שלאָגן פונקען אויס פון צאָרן?
ס׳האָט זיך געדוכט, אז ער צעבלאָזט מיט יעדן פּאָך
אזא געהיימניספולן שווימענדיקן האָרן.
דעם טייך געשניטן האָט ער גראד, ווי אין פארשפּראָך,
פארטויבט מיט רודערס ער דעם שפּרוך האָט פון די וועלן.
ס׳האָט זיך געדוכט: מיט יעדן קלאפּטערדיקן פּאָך
שפּארן די אנגלען פון זיין פּאָנעם דורך זיך העלע.
ער ווי א פייל געטראָגן האָט זיך גלייך,
דער שווייס א גלאנציקער געטריפט האָט פון די האָר אים.
ס׳איז ניט דערגאנגען צו אים דאָס קרעכצן פונעם טייך
און ניט דאָס וואָיען אין די הייכן פון מאָטאָרן.

III

און האלב-פארגאפט, ווי אויסגעגאָסן פון טשאוון,
זיינען געשטאנענע רויטארמייער אפן שיפל,
און אָט אזוי, אפן געהער און אפן ווונק,
זיך דורכגעסוידעט מיט דער ווייט און מיט די טיפן.
איינער אין אנדערן פארוואקסן און געלענט,
אלע אינאיינעם — מיט געפאר אדורכגעפלאָכטן.
ווי א פארשפּעטיקטער פארשווין האָט מיט די הענט
אליין זיך אָנגעכאפּט דער גורל פאר די באָרטן:
„צי וועט ניט עמעצער זיך געבן דאָ א רוק?
צי ניט געלאָזט האָט מען אין שיפל דאָ אן אָרט אים?״
ס׳האָבן די שווימענדע זיך שטיל איבערגעקוקט,
געשווומען ווייטער איז מען שווייגנדיק און פּאָרכטיק.
מעפּאָדי רודערט גראד, ווי אין פארשפּראָך,
און זיינע רודערס שלאָגן פונקען אויס פון צאָרן.
ס׳האָט זיך געדוכט, אז ער צעבלאָזט מיט יעדן פּאָך
אזא געהיימניספולן שווימענדיקן האָרן.

IV

שוינ עגבערט פונ דער הייכ א בילנדיק געוואָי.
עס טאפּט שוינ עפּעס איימעדיק אפ כוואליעס פונדאָסנײַ אָנ.
ס׳וועט באלד אדורכשווימענ דאָס שיפל קאליסטרוי
צווישנ די אָפּגרונטנ פארבאָרגענע אונ פײַער,
א יעדער איינער אינ דער שטילקײַט קוקט זיכ אומ,
ס׳געפאר איז פײַערלעכ, אונ וווּנדערלעכ, אונ רוישיק,
דער טויט — פונ אויבנ, אונ פונ אונטנ, אונ ארומ,
אונ גאָרניט מער זעט אכוצ אימ זיכ ניט ארויס שוינ...
אונ ס׳האָט א זעצ געטאָנ די פינצטערניש מיט בלײַ,
געטאָנ דאָס שיפל דורכנ אָפּגרונט ס׳האָט א שלײַדער,
נאָר אויסגעבליצט דאָס פײַער האָט כארבײַ,
אונ אָפּגעהילכט די ווינטנ האָבנ: ווײַטער!
מעפּאָדי האלט בא זײַנע רודערס זיכ געטרײַ,
ס׳האָט בלויז א כוואליע אימ אראָפּגעזעצט דאָס היטל,
נאָר היטלענ שווימענ שוינ א מענגע אפנ טײַכ,
אונ אפנ טײַכ איז א געדרענג אונ א געוויטער.

V

געשווומענ היטלענ זײַנענ איינזאמ אפנ טײַכ,
אינ ווײַסנ שוימ האָבנ זיכ שטערנדלעכ געבאָדנ.
דעמ בליק ניט אָפּווענדנדיק, אײַנגעשפּארט אונ גלײַכ
צומ רעכטנ ברעג גערודערט האָט מעפּאָדי.
נאָר ניט געוווּסט האָט ער, באלאגערט דורכ דעמ טהאָמ,
וויפל געבליבנ זײַנענ קריגער נאָכ אינ שיפל,
וויפל פאריאָגט אינ אָפּגרונט ס׳האָט דער שטראָמ
אונ מיט די כוואליעס ראנגלענ זיכ נאָכ וויפל?..
אונ ניט געוווּסט, אז בלוט פונ גאָרגל זײַנעמ שפּארט,
אז ס׳טריפט אראָפּ אפ זײַנ צעווייקטער מארינארקע...
געזעצט אפ זײַנע הענט האָט זיכ די נאכט,
געווונקענ האָט פונ ברעג א פינצטערע כיבארקע.
דעמ וויי פארקריצט, פארביסנ מיט די ציינ,
האָט ער געטראָגנ זיכ אריבער אלע גרענעצנ
אונ ניט געוווּסט, אז ס׳גייט דאָס שיפל שוינ אליינ
אונ אז די רודערס שלעפּנ נאָכ שוינ זײַנע הענט זיכ...

VI

אין ברעג אַרײַנגעגאַנגען דאָס שיפֿל איז פֿאַרטרויט,
ווי אין די אָרעמס פֿון אַן אויסגעבענקטער מאַמע.
נאָר ניט אַראָפּגעלאָזט מעפּאָדין האָט דער טויט,
ער איז געזעסן אין די רודערס אײַנגעקלאַמערט.
ער האָט דורך כוואַליעס שוימיקע נאָך פֿאָרגעזעצט דעם וועג,
ווי נאָך ניט אַלץ דערזאָגט וואָלט ער געהאַט די טיפֿן.
אַראָפּגעטראָגן האָט מעפּאָדין אויפֿן ברעג
אַ רויטאַרמייער, אַן אַראָפּגעשפּרונגענער פֿון שיפֿל.
עס האָבן וואַסערן די האָר מעפּאָדינס אויסגעגלעט,
איבער זײַן קאָפּ איז אַ יעדיִע אויף צוריק געגאַנגען שוין:
„דער רעכטער ברעג. אָוואַדיס רעדט.
פֿאַראַן שוין אַ פּלאַצדאַרם. ס׳פֿעלט איינער פֿון דער מאַנשאַפֿט“.
צום אומגעקומענעם איז דראָזד געלאָפֿן ניט געזאַמט,
מיט דער פֿלאַטקע אים פֿאַרדעקן און באַשטאַטן,
נאָר זיך פֿאַרהאַקט האָבן די קני זײַנע אין זאַמד,
און אויף אַ ווײַל האָט ס׳האַרץ זיך אָפּגעשטעלט אים: — טאַטע!

36. דעם זיידנס שיפֿל

I

דאָס שיפֿל האָט סאַדאָווסקי גלײַך דערקאָנט.
דער זיידע, ווי אַ טאָפּאָל, האָט פֿאַר אים אַ שטעל געטאָן זיך.
וואַסיאָנע, וואָראָבײ — זיי זײַנען אַלע דאָ, דערנעבן, נאָ׳נט,
נאָר ס׳האָט אויף יענער זײַט פֿון דניעפּ זײַן בליק געבלאָנדזשעט.
אַהין זיך דורכשלאָגן! צום־אַלעם־ערשט — אַהין!
דעם זיידנס קאָל האָט איצט ניט אָפּגעלאָזט אים:
„מיר וועלן פֿרײַ׳ן דאָס דריטע מאָל אַרײַנגיין קיין בערלין,
איידער זיי וועלן ס׳ערשטע מאָל אַרײַן קיין מאָסקווע!“
— וואַסיאָנע! — האָט סאַדאָווסקי אויסגעהילכט דאָרט הויך,
ווי נאָר פֿון פֿליט דעם טראָט דעם ערשטן האָט געטאָן ער,
און האָט דערלאַנגט אַ פֿאַל, פֿאַרהילט אין רויך,
ניט פֿילנדיק דאָס זעצנדיקע בלוט פֿון פּאָנעם.
ער האָט געטאַפּט דעם באָדן מיט די הענט,
ווי טײַערע געזיכט־צוגן, געוועקט פֿון שלאָף זיי.
און צו די גראָזן די פֿאַרוועלקטע זיך געווענדט:
„ס׳איז איך, ס׳איז איך, ס׳איז אַלעקסיי סאַדאָווסקי!“

II

פארטריבט האָט ער דעם ווי מיט ברויז און ראש,
וואסיאָנען רופנדיק, פארוואָרפן אין א שאָפע,
נאָר ס'איז זײַן קאָל דערגאנגען צו א בערגל אש
אונטער אַן אײַנגעבראָכענעם פארברענטן טאָפּאָל.
ס'האָט עמעצער אהין געבראַכט א שטיין —
געהיים דעם אומבאוווּסטן קייווער צאמען.
געדוט האָט דאָרט וואסיאָנעס מוטערלעך געביין
מיט זיבן קינדער, אומגעקומענע צוזאמען.
און עמעץ נאָך באנאכט אליין
געבראַכט אַן אונטערוועגיקביימל האָט צו שלעפן,
און טאָג ווי נאכט מיט א געוויין
באוויינט דעם קייווער האָט דער דניעפּער.
צוויי וועגן — אויסגעצויגן גלײַך,
מיט טרויער הארבסטיקן פארווייטע:
געגאנגען איינער איז צום טײַך,
און צו א קינדער-שול — א צווייטער.

III

א שווארצער זרוב, פונקט ווי מיט טינט פארפלעקט,
דער טאָרטשענדיקער קומען — גרייט א פאל טאָן.
דאָס איז וואסיאָנעס שול, אין זײַט פון וועג,
דאָ האָבן קינדער יידישע זיך אויסבאהאלטן.
ארומגעהוליעט האָט אין פעלדער שויגן דער שניי,
באם וועג די ביימער שוין געשטאנען זײַנען הוילע.
אין שרעק געלאָפן פון א שטעטל זײַנען זיי,
ווו דײַטשן האָבן אלע יידן אויסגעקוילעט.
די גרוב בלויז זען באוויזן האָבן זיי,
באוויזן הערן דאָס געשריי און דעם געוואָי נאָר,
און זיך אַף גאָטס באראָט געגעבן א צעזיי,
ווי זיבן לעמעלעך, אנטלאָפענע פון בוינע.
געקומען זײַנען זיי אין דאָרף באנאכט,
ס'האָט איינער אין א שטיבעלע געטאָן א קלאפ צו.
וואסיאָנע האָט זיי שפײַז דערנאָך אין שול געבראַכט,
אין איידעס איז געוועזן — אַן אלטער טאָפּאָל.

IV

ביז סאמע פרילינג האָט זי זיי אינ שול געהיט,
דערנאָכ האָט זי אוועקגעפירט אינ פרײַען פעלד זיי:
דער ווינט ניט פרעגנ וועט בא זיי — א ייִד, צי ניט קיינ ייִד,
דאָכ ציילעמלעכ זיי אָנגעטאָנ דאָרט אלע אפ די העלדוער.
נאָר אפנ הארצנ האָט געלייגט זיכ איר א שטיינ,
פארצויגנ האָט דעמ גאָרגל א געוויינ איר:
קיינ אוולע קעגנ זיי וועלנ די פייגל ניט באגיינ,
זיי אויסגעבנ אינ פעלד וועט פאר געוויס ניט קיינער,
אונ דאָכ האָט זי פארטריבנ ניט געקאָנט דעמ וויי,
ווײַל טאָמער וואָס... ווײַל טאָמער ווערט מענ דאָכ געווירע?!..
וועט דענ געגוג זײַנ אפ באהאלטנ זיכ א סטערטע היי?
ניט אופגעהערט דער אומרו האָט אינ הארצ אינ אירנ יורנ...
זי וועט זיכ נאָכ אראָפכאפנ פונ צײַט צו צײַט אהער,
זיי ברענגענ עפעס-וואָס, דאָס כײַעס צו דערהאלטנ,
ביז זי אליינ, פונ עמעצנ באמערקט,
וועט פונ די פיס פונ אירע ניט קיינ פאל טאָנ.

V

זיבנ קינדער ייִדישע אינ העפקער-פעלד,
ווער פארצוקנ ס'וויל זיי — פראנק אונ פרײַ איז!
ווי ניט קיינ מאמע וואָלט געטראָגנ אונ געהאט זיי אפ דער וועלט,
נאָר ווי ארויסגעיאָגט די טראכט האָט זיי אפ שפײַז פאר כײַעס.
זיי האָבנ אומגעוואָגלט העפקער, נא-וועגאד —
א יונגע, א פארפאָלגטע זיבנ-קינדערדיקע איידע.
פונ אלצ, פונ אלצ, וואָס זיי האָבנ געהאט,
פארוואלגערט האָט בא איינעמ זיכ אינ קעשענע א דריידל.
געגאנגענ איז פונ דעמ א זיסער שאָרכ
א שפיל טאָנ זיכ אונ די געפאר פארוויגנ...
איז בלויז א כײַע-שאָ,
אינ דריידל שפילנדיק, ניט-דאָיִקע, ניט-היגע,
גענאָסנ פונ האכנאָסעס-אָרכימ בא דעמ טהאָמ
מיט דאנקבארקײַט זיי האָבנ אײַלעוודיק-פארשײַטע,
ווי א קאפעלע פייגל אונטערוועגס, איבערגעראשט פארטאָנ,
וואָס דארפ זיכ אָט שוינ אופהייבנ אונ פליִענ ווײַטער.

VI

דאָס דריידל האָט געדרייט זיך קאָן נאָך קאָן.
געפעלט האָט נאָר א היים, א טאטע און א מאמע.
פארגעסן זיך, אז זיי דערזען דער אומגליק קאָן
און מיט אַן איגל זיי ארום דעם וועג פארצאמען...
און איידער מ׳האָט באוויזן טאָן זיך א צעזיי,
האָבן זיך הינט צערייצטע אָפּגעלאָזט זיי כאפּן.
אַפּ טויט א קינד צעריסן האָבן זיי,
די איבעריקע—צום געריכט מיט וואָראָבייען אין געסטאפּאָ.
„היגע זײַנען מיר!״ — ניט-רירעוודיק און גלײַך
געשטאַנען זײַנען זיי אין שכיטע-הויז פארטשאדעט —
זיבן קינדער העפקערדיק אנטקעגן דריטן רײַך,
זיבן קינדער, ווי א פייגלדיקע טשאטע.
געזען דעם מאלכאַמאָוועס אין מאָנאָקל האָבן זיי,
געקוקט אַפּ די פארשנורעוועטע צײַנקאסטנס, ווי קלאמערס.
ווּ האָט דער אומגליק זיי אהינגעטאָן די היים?
ווּ האָט דער אומגליק זיי אהינגעטאָן די טאטע-מאמעס?

VII

ווּ האָט דער אומגליק זיי אהינגעטאָן די וועלט?
האָבן זיך קינדער אין דער לופט, פארווטיילטע, געקלאמערט.
באנאכט האָט מען די קינדער אופהענגען באפעלט
און ביז באנאכט — צו דער באשיצערן אין קאמער.
ס׳האָט יעדערער פון זיי די לערערן דערקאָנט,
אין שול האָט יעדערער געגעבן א דערמאַן איר.
— וואָס וועט מען טאָן מיט אונדז באנאכט? — האָבן זיי נאָ׳נט
זיך צוגעטוליעט, וויינענדיקע, צו וואסיאָנען.
— אַפּ ארבעט וועט מען אונדז אוועקפירן באנאכט,
אין פעלד וועלן מיר פאשען לעמעלעך און ציגן... —
און יעדן איינעם שטיל און צארט
גענומען האָט זי מוטערלעך פארוויגן... —
שלאָפט אײַן, שלאָפט אײַן און רוט זיך אָפּ, —
פארשפראָכן האָט אין קאמער זיי וואסיאָנע,
און יעדערן פון זיי א קוש געטאָן אין קאָפּ,
און יעדערן פון זיי א קוש געטאָן אין פּאָנעם,

VIII

אונ שטיל אינ זיכ געוואָרגנ דאָס געוויינ,
די לעצטע רעגעס צייִלנדיק אינ אומעט.
די קינדער האָבנ דאָכ זיכ אופגעכאפּט אליינ,
קיינ שלאָפ איז מער אפ זיי שוינ ניט געקומענ.
— ווי שפּעט איז, לערערנ, ווי שפּעט איז שוינ? —
האָט איינער זיכ געפרעגט, — פארשלאָפנ נאָכ מיר קאָנענ! —
געכאָלעמט האָט זיכ אימ א קלאָר-ווייַס ציגעלע, ווי שוימ.
אונ קרעכצנדיק, אראָפּגעלאָזט די אויגנ האָט וואסיאָנע.
ניט קוקנדיק, געגלעט אימ פאר דער האנט,
אימ אפנ שטערנ אויסגעגלייַכט די הערלעכ:
— איר וואָלט זיכ, קינדער, עפּעס אינ א שפּיל דערמאנט,
אויב שלאָפנ ווילט זיכ אייַכ שוינ מער ניט... —
עס האָט געטאָגט. דערהערט האָבנ זיכ טריט.
זיכ אופגעעפנט האָט די טיר. אריַינ דאָס דריטע רייַכ פארשייַט איז,
אונ זיבנ קינדער מיט וואסיאָנענ אינ דער מיט
באגעגנט האָבנ זיבנ טליִעס מיט א שייַטער.

IX

— וואסיאָנע! — האָט סאדאָווסקי גאָר די ערד געוועקט
מיט יעדנ טראָט, וואָס ער האָט דאָרט געטאָנ נאָר, —
עס זייַנענ אונדזערע פונ רעכטנ ברעג פאָרויס אוועק,
דער וועג דירעקט אפ מייַרעוו גייט, וואסיאָנע! —
נאָר ס'האָט איר מוטערלעכ געביינ אונטער א בוימ גערוט,
פונ אָפּגעראשטער צייַט זיכ לאָזנדיק באַרירנ.
געמאָנט די ערד האָט דייַטשיש בלוט,
געמאָנט די ערד האָט דייַטשישע פּגירים.
סאדאָווסקי האָט געטאפּט דעמ באָדנ מיט די הענט,
ווי טייַערע געזיכט-צוגנ, געמונטערט ווי פונ שלאָפ זיי,
אונ צו די גראָזנ די פארוועלקטע זיכ געווענדט: —
ס'איז איכ, ס'איז איכ, ס'איז אלעקסיי סאדאָווסקי! —
פארטויבט ער האָט דעמ וויי מיט ברויז אונ ראש,
וואסיאָנענ רופנדיק מיט בלוטנדיקע טראָפּנ.
נאָר ס'איז זייַנ קאָל דערגאנגענ צו א בערגל אש
אונטער אנ אייַנגעבראָכענעמ פארברענטנ טאָפּאָל...

37. אצאָמעס־האיעווײשעס

I

— קומט, כאווער קאָמאנדיר, — האָט צו סאדאָווסקין זיך געווענדט
גוראריע, ווי עפּעס וואָלט ער אים דערמאָנען,
ווען אַפֿ די אלטע קיִעווער באפרײַטע ווענט
האָבן פונסנײַ צעפּלאטערט זיך די רויטע פאָנען,
ווען אָפּגעהילכט אין מאָסקווע האָט
דער פיר און צוואנציקסטער סאליוט אַפֿ אַן אליִע
דער אלטער גאָלדן־קעפּעדיקער שטאָט
אינײנעם מיט די אופגעוועקטע טרויער־בערג פון קיִעוו...
צו דעם מאיאָר סאדאָווסקי זיך געווענדט האָט ער,
ווי ער דעם גורל וואָלט דעם אײגענעם פארטרויט אים: —
איך וויל אײַך פירן צו דעם אָרט, וווּ ס'האָט די ערד
איבער די לעבעדיק־באגראָבענע זיך זיבן טעג געהוידעט.
ס'האָט א האמוין פון העכער הונדערט טויזנט מאַן —
פארנארטע מאמעס, זויג־קינדער און זקײנים —
געשאָכטן דאָרט דער דײַטש. — און ווי געטאָן זיך א דערמאַן: —
זי וויגט זיך נאָך, די ערד. און שטילן וועט זי זיך ניט קײנמאָל.

II

געשפּרייט האָט זיך אין ווײַט א כאָרעוודיקער וועג,
געקעפּטע טאָפּאָליעס אונטער א קריִעדיקער כמארע.
— האָבן א סאך פארלאָזט די שטאָט? — מיט שטילן פרעג
האָט זיך א קער געטאָן סאדאָווסקי צו גוראריען.
געדאכט האָט זיך, אז יעדער זעמדל, יעדער שטײן
מיטן אדורכגעברענטן מויל גורריעס בריט אים:
— אָ! דאָס האָט אויך גערמאניע באזאָרגט אלײן,
ניט אויסרינען פון אירע הענט זאָלן דעם רײַכס פּראָפּיטן...
דעסאנטן האָבן זיי פון מיטן לויפן אומגעקערט,
צוריק מיט פײַער פון פוגאסן זיי געטריבן.
און נאָך: די אָרטיקע געקויפּטע קנעכט,
וואָס זײַנען וועגווײַזער נאכהער געוואָרן צו די גריבער...—
געקריצט אונטער די טריט האָט בראָך פון גלאָז,
געשטיקט האָט זיך סאדאָווסקי מיטן קאָל נאָך טריבער:
— פארוואָס זשע האָבן זיי די הענקער ניט געלאָזט
די רידלען אין די קעפּ, אָנשטאָט זיך גראָבן גריבער?

III

גוראריע אָפּגעווישט האָט פון די ליפּן שטויב,
געגאנגען שווײַגנדיק און אופגעכאפּט ווי פונעם שלאָף זיך,
נאכהער א זאָג געגעבן אײַלעוודיק און טויב:
— געווען איז אלץ. און אויך אזוינס. געווען, כאווער סאדאָווסקי,
אָבער ניט די, — האָט ער אים מיטן בליק געטאָן א ריר,
און זיך פארלאנגזאמט אפ א ווײַלע האָט די טריט ער, —
די מענגעס טויזנטער פון גאנצע שטעט געשטאָרבן זײַנען פריִ'ר,
נאָך איידער ס'האָט דער קאט געפירט זיי צו דער שכיטע...
געשטאָרבן פריִ'ר זיי זײַנען פון ביזאָיען און פון פּײַן.
ערשט דאמאָלט האָט דער קאט ווי ליים געקאָנט זיי קנעטן,
און צווינגען זיי האכנאָעדיק-געהאָרכזאם זײַן
צום מעסער, צו דער האק און צו דער געטאָ.
פונקט ווי פון קינדער אויסגעצאפּט גערמאניע האָט דאָס בלוט,
אזוי פון די דערוואקסענע זי אויסגעזאָגט האָט די נעשאָמעס,
אין אָנגענומענע האָבן זיי דעם טויט פאר גוט,
אן אויסלייזונג פאר זיי געווען דער לעצטער טהאָם איז...

IV

זיי זײַנען ווײַטער, שווײַגנדיק, אוועק.
קיין וואָרט ניט אויסגערעדט שוין מער זיי האָבן
די גאנצע צײַט פון טרויעריקן וועג,
וואָס האָט געצויגן זיך צווישן בראָך און גראָבנס.
געגאנגען זײַנען זיי איבער דעם זעלבן וועג,
וואָס איבער אים געטריבן האָט דער דײַטש די מאכנעס ייִדן.
דער טויט געגלאנצט האָט דאן אפ שארפ פון העק,
נאָר ס'האָט דער הארבסט מיט ווידערוווקס אפ זיי געבליט דאן...
געגאנגען זיי זײַנען אָפּצאָלן מיט בלוט דער ערד,
וואָס האָט מיט זאָמען זייערע באַרוכפערט פאר דער וועלט זיך.
עפּשער דערפאר האָט קיין יעלאָלע זיך געהערט
פון זייערע געשאָכטענע און אופגעהאקטע העלדוער?
עפּשער דעריבער האָבן זיי אין לעצטן גאנג
די לייד אפ זיך געלאָזט מיט רו מיט אומגעהערטער,
ווײַל ס'האָט אומשטערבלעכקײַט צו זיי פון אומעטום געבלאנקט,
און ס'האָט אין איר איבערגעברענט דער מעסער-בלאנק פון מערדער.

V

געגאַנגען זײַנען זיי מיט האַק-און-פּאַק צום טויט,
מיט כּופּעס און מיט וויגעלעך אין שאַבעסדיקע קליידער;
געגאַנגען זיי זײַנען מיט געצײַג און מיט דעם אָרעם ברויט.
אַן אומפאַרלענדטע לעבעדיקע איידע.
אַ פּאַכעד אָפּ די הענקער אָנגעוואָרפן האָבן זיי,
אויך טויטערהייט, פאַרברענטע און צעמאָלטע,
מ'האָט דורכגעזאַפּט דאָס אַש און מיט די ווינטן עס צעזייט,
נאָר יעדער שטויבל האָט געלעבט און, בלאָנדזשענדיק, געמאָלדן
איבער דעם ראַנד פון קיִווערדיקער שוועל,
איבער די העק פון די באַזויפענע און דולע מערדער:
זיי האָבן ניט פאַרשפּילט די וועלט,
אויב אומגעקערט האָט זיך גוראַריע צ'ריק אַהער דאָ
מיט אַ סאָוועטישער אַ בלאַנקענדיקער שווערד
צווישן פיל טויזנטער רויטפּאָנעדיקע ייִדן —
אַליין אָפּ דרײַ גוואַרדייסקע פערד,
וואָס ס'האָט פאַר אים אַ נײַנציקיערעדיקער זאָקן אויסגעהיט דאָ...

VI

די אויגן מאַכט ער יעדער ווײַלע צו.
דער ניט-געטרייסטער פּײַן גיט יעדער ווײַל דעם קאָפּ אַ בייג אים,
און ער דערזעט דעם לאַנגן טרויעריקן צוג,
וואָס ס'האָט זײַן ווײ אַדורכגעהאַקט דעם הימל, ווי אַ רעגנבויגן.
עס רוישט דער זעלבער האַרבסטיק-טרויעריקער ווינט,
עס שאָרכען מיט דעם זעלבן שאָרך די הוילע ביימער,
אין ווײַט זיך טראָגט דער ניט-געשטילטער ווײ און וויגנד
פון די, וואָס האָבן זיך ניט אומגעקערט אַהיים מער,
אַקשאָנעסדיק, מיט ביטול צו דעם קאַט,
דעם איינציקן געבאָט — געבאָט פון זײַן — געטרײַע.
אַ טרייסט, אַ טרייסט האָבן זיי דאָך געהאַט,
ווײַל פאַלנדיק געהערט האָבן זיי טריט פון די באַפרײַער,
און רויִק זײַנען זיי געווען אַזוי דערפאַר,
ווײַל זייער גורל איז געווען מיט שטערן-שײַן זיך כּאָוועם.
און אויפגעדעקט האָט זיך אין ווײַט פון באַבי-יאַר
אַנטקעגן זיי — דער שוואַרצער טרויעריקער טאָוול.

VII

זיך אָפּגעשטעלט, אַן אָוול, האָט אַליין די צײַט:
זיך ניט באַוועגן מער און מער ניט שטראָמען פּליסיק,
געצויגן האָט אַ טאָל אַ ברייטער זיך אין ווײַט,
באַדעקט מיט אַש און דורכגעברענטן פּריסעק.
אַ לײַכטער האָט געוואַלגערט זיך אינמיטן באַבי-יאַר,
פֿון דאָר צו דאָר צו מאַמעס ייִדישע געוואַנדלט האָט געוויס ער,
און דורכגעלאָזט דורך זיך אַ יאַם פֿון צאַר,
און דורכגעלאָזט דורך זיך פֿון טרערן אַ געוויסער...
ווען ס׳גיט אין אים אַ שמעלץ מיט שאַרפֿקײַט זיך אַ ליכט
פֿון אַ פֿאַרוואָגלט-היימלאָזיקן שטערן,
דאַכט אויס זיך, אַז דורך שאָטנס ווערט דער טאָל באַרירט,
און אַז געוויינען אונטערערדישע פֿון מאַמעס זיך דערהערן.
דער ווינט דער האַרבכטיקער האָט ניט געשטערט די רו,
אַ טשאַטע פֿייגל איז מיט פֿאָרכטיקײַט פֿאַרבײַגעפֿלויגן.
סאַדאָווסקי איז געשטאַנען אָן דער הוט,
גוראַריע האָט דעם בליק אין מײסים־טאָל אַרײַנגעצויגן...

VIII

געצויגן האָט זיך ווײַט אַרום דער באַבי-יאַר,
ווי אַ געהײמע טויזנטיאָריקע דערמאָנונג.
קיין ברעג איז ניט געווען צו דעם צאַר,
און צו דער שטילקײַט ניט געווען איז קיין אָנהייב.
אַ שטיקל שאַל אַ טערקישע געשטעקט האָט פֿון דער ערד,
געגלעט האָט שפּילעוודיק אַ ווינט און זי געצויגן,
פּונקט ווי פֿאַרדעקן דאָרט געוואָלט האָט ער
דער גאַנצער וועלט די אומפֿאַרשעמטע אויגן...
נאָך קינדווײַז — מיטאַמאָל האָט זיך גוראַריע אײַנגעטראַכט —
דערציילט האָבן אין שול די זקיינים פֿון לאַנגאָנען,
אַז ס׳שטייען מײסים אויף באַנאַכט
און אין טאַלײסים זײַנען זיי מעכאַדעש די לעוואָנע...
ער ווייסט ניט, צי געווען איז ער אַ קינד אַ קליינס,
ער ווייסט ניט, צי געווען זײַן קינדהײַט וואָר איז,
ס׳איז וואָר בלויז איינס, אַז ער אַליין
איז אופֿגעשטאַנען פֿון אַ בייס-האַקוואָרעס,

IX

פון דעם, אפּ וועלכן דאָ ער שטייט אצינד,
פון דעם, ווו ס׳ליגט געשענדט דאָס פאָלק דאָס גאָרע.
און ס׳האָבן זײַנע אויגן זיך געגעבן א פארצי
מיט אש פון טויזנטער אזעלכע מאָנענדיקע קוואָרימ...
און מיטאמאָל האָט פון דער ערד א שפּאר געטאָן א ביין,
און נאָך. א סאך. געגומענע האָבן זיי זיך פלאָנטען.
אים האָט געדוכט, ער הערט זייער דערשטיקט געוויין:
מע זאָל אין לײַב און הויט פונסנײַ זיי אָנטאָן...
זיי וועלן זיך אליין צונויפהעפטן באנאנד,
ארײַנהויכן זאָל פײַער זיך אין זייער וויי-שויס.
גוראריע האָט זיך, שטוינענדיק, דערמאָנט
אין טאָל פון די אצאָמעס-האיעווישעס...
ער האָט געהערט פון ביינער רוישיקע דאָס קאָל,
ווי אין א שטיינעריקן ברעג פון כוואליעס די געפּליעסקן:
„אָט אפּ אזא־אָ וויסטן ביינער-טאָל
איז אופגעגאנגען די וויזיע פארצײַטנס צו יעכעזקלען

X

און אים געפירט ארום, ארום, פארבײַ
און האָט ארויסגעוויזן, פרעגנדיק, געגנאָד אים:
צי וועלן לעבעדיק די ביינער ווערן פונדאָסנײַ,
בען-אָדאָמ?
און אים געזאָגט: זיי וועלן ווערן לעבעדיק פונסנײַ;
זאָג צו דעם גײַסט: פון ווינטן פיר אהער קום, אָטעם
זיך אין געביינן פון די געהארגעטע ארײַן,
וועלן זיי ווערן לעבעדיק, בען-אָדאָמ!
געגומען זיך דערנע׳נטערן האָט ביין צו ביין,
און אָנגעפאנגט האָט זיך א ראש אין אלע עקן:
מיט אָדערן און פלייש פון אויבן האָט אליין
א יעדער ביין געגומען זיך באדעקן,
און ס׳איז אין זיי ארײַן דער גײַסט,
און גוורע איז אין זיי ארײַן מיט פײַער —
זיי האָבן אפּ די פיס געשטעלט זיך דרייסט
און זיך אוועקגעלאָזט — א גרויס, אן אומגעהייער כאַיל״.

XI

דאָס האָט גוראַריען אויסגעדוכט זיך בלויז,
איבערגערוקט די צײַט האָט אַפּ אַ ווײַל זיך אין זײַן מוייעך,
בלויז אַפּ אַן אויגנבליק איז ער פון איר אַרויס
און אָנגעקומען אין דער קינדהײַט פון זײַן טרויער.
אַ גראַדן צוטריט האָט אַצינד געהאַט
צום פּאָלקס געשענדטן טויזנטיערעדיקן ווי ער,
נאָר ער איז ניט קיין נאָווי — אַ סאָלדאַט
איז ער, אַ פּראָסטער רויטאַרמייער...
און נעבן אים איז אַש פון טויזנט יאָר,
אַ שטיקל שאָל אין בלוט מיט ווינטיקן געשטאַמל,
אַן אויסגעקרימטער לײַכטער, אײַנגעוויגט אין בראָך,
וואָס אין די דוירעס איז אַריבער פון אַ מאַמע צו אַ מאַמע..
— איצט קאָן אָהער אַראָפּ־ידערן גאָט אַליין —
אַרויסגעהויכט אין טרויער האָט גוראַריע, —
און זיך דעם קאָפּ צעזעצן אין אַ שטיין,
אַפּ קוואָרים פון די באַבי־יאַרן...

XII

מיט גליווער אָנגעגלאָזט געווען איז זײַן בליק.
אַ יעדער ווײַל האָט שווערער צוגעשמידט צום טויטן טאָל אים.
— ס'איז שוין, גוראַריע, צײַט צוריק! —
האָט אים סאַדאָווסקי אופגעוועקט, ווי פון אַ כאָלעם.
און מיט די אויגן בלויז אַ צייכן אים געמאַכט,
און אָן באַדערפעניש אַ צי געטאָן אַפּ זיך דעם רימען.
זיך אָנגערוקט אַ שווערע האָט די נאַכט,
און נידעריקער מיטאַמאָל געוואָרן איז דער הימל.
סאַדאָווסקיס טראָט געווען איז האַרט,
זײַן טראַכטן אויסגעקלאַפּט האָט יעדער שפּאַן אים: —
מיר וועלן זיין, גוראַריע, שנײַדן הײַנט באַנאַכט,
מיר וועלן זיי דעם טאָל דעם דאָזיקן דערמאַנען... —
דער ווינט דער האַרבסטיקער האָט ניט געשטערט די רו,
אַ פויגל האָט די הייך געשניטן מיט די פליגל.
סאַדאָווסקי האָט פאַרגעסן אָנצוטאָן די הוט,
גוראַריע האָט דעם גאַנצן וועג צוריק געשוויגן.

XIII

באנאכט איז מען אין אָנגריף אײַלנדיק אוועק,
זיך א צעוואָרפ געטאָן באַם ראנד אין פעסטע קייטן.
גוראריען, אפן פלאנג, באַם סאמע עק
האָט אײַנגערוימט סאדאָווסקי צווישן איין קאָמאנדע און דער צווייטער:
— עס וואָלט, גוראריע, רעכט געווען, אז אפ דער דײַטשער ערד
וואָלסטו דער ערשטער אָט אזוי ארײַנגעריטן
אפ דײַנע ברענענדיקע דרײַ געשענקטע פערד,
וואָס דער לייב-גווארדיע-סאָלדאט האָט אויסגעהיט דיר. —
א הייב געטאָן גוראריע צו סאדאָווסקין האָט פון דר'ערד
זײַנע פארפלאמטע, שלאָפלאָזיקע אויגן:
— דער קאָוועד קומט דאָך אײַך, דער קאָוועד און די רעכט, —
און זיך פארטראכט, ווי אין געדאנק נאָך עפעס-וואָס געווויגן.
ער האָט זיך אײַנגעהערט אין צויבערדיקער פראכט,
פארוועבט אין שטערן-שײַן, פארהײַבלטער און דינער:
ווי וועקט מען אוף אן ערעװ-ברייִשיסדיקע נאכט,
ווי וועקט מען אוף א מאבל אפ דער בלוטיקער מעדינע?

38. די קווורע פון א פויגל

I

דער דריטער ווינטער איז געגאנ צו ענד,
געײַלט דער פרילינג האָט דורך פראָסט און שנייען.
ס'האָבן נאָך דערפער רוסישע געברענט,
און שוין געפלאקערט האָבן דײַטשישע ארמייען.
ווי שטשורעס אָנגעצונדענע אין שטײַגן רונד ארום,
געגאוועט האָבן זיי אונטער דעם גרײַפנדיקן אקער,
עס האָט אפ זיי געברענט דער רויבערישער רום,
די פעל די ברוינע האָט אפ זיי געפלאקערט.
זיי האָבן אפ צוריק מיט שרעק זיך אומגעקוקט:
די וועגן — אָפגעהאקט, פארוואלגערט מיט פעגאָרים.
געשטרעקט צו זיי האָט, ווי א מעסער, זיך דער בוג,
און ווי א שלייפ זיך אָנגעוואָרפן האָט אפ זיי דער האָרינ.
דער דריטער ווינטער איז געגאנ צו ענד,
געײַלט דער פרילינג האָט מיט מילדנ שניי און שטילע פרעסטלעך.
זיך אומגעקערט האָבן די פייגל פון דער פרעמד
און ניט געטראָפן ניט קייןביימער, ניט קיין נעסטן.

II

זיי האָבן טשאַטעסוויִז געדרייט זיך אין דער הייך,
ווי אַזאַ ברויזנדיקער אָנפּלי פֿונעם פֿרילינג,
געשמעקט האָט אַף אַרום מיט סריפּע און מיט רויך,
געשמעקט האָט אַף אַרום מיט בראָך און מיט פּאַרטיליק...
און אַ געפּאָך אַזאַ און אַזאַ פֿריידיקער געקוועל
פֿונעם צוריק־קומ' אַף די לײַבלעכע, די ליבע ערטער.
דעם הימל פֿאַרן דײַטש האָבן זיי, פּאָכענדיק, פֿאַרשטעלט
און אים פֿאַרטויבט מיט זייער פֿייגלשן געלעכטער.
וואָס מער זיי זײַנען פֿריילעכער געווען און האָפּערדיק וואָס מער,
אַלץ נענטער דעם טויט געזען האָבן די דײַטשן.
אַ טפֿילעדיקער טרויער איז געגאַן פֿון דר'ערד,
געווען דער דריטער פֿרילינג איז ניט ווײַט שוין.
געזוכט די פֿייגל פֿונעם וואַלד האָבן דעם ראַש,
געזוכט פֿון ווינטן האָבן זיי דעם טריבן פּלאַטער,
און ס'האָט דאָס דײַטשישע געווער אין אָנמעכטיקן קאַס
געעפֿנט איבער זיי אַ פֿײַער פֿון האַרמאַטן.

III

אַף שטרעקעס ווײַט האָבן די זאַלפֿן זיך געהערט,
און אין זיגזאַגן בלוטיקע, אין קראַמפּנדיקע, קרומע
גענומען פֿאַלן האָבן פֿייגל צו דער ערד,
זיך צוטוליען די פֿייגל צו דער ערד האָבן גענומען.
פֿאַרשלײַדערט ס'האָט אַ פֿויגל דורך דעם ראַנד
צו דער טראַנשיי לעם קאָמאַנדיר סאַדאָווסקי.
האָט ער צום פֿויגל צום דערשראָקענעם געטאָן אַ שפּאַן,
אַ קוק געטאָן אַף אים: דאָס מײַלכל — אָפֿן, ווי אַ קנאָספּל...
דערנעבן גלײַך איז אויסגעוואַקסן דראָזד,
זיך צוגערוקט גוראַריע מיט אַ קלאָלע אַף די דײַטשן.
— אַן אונדזערער! — האָט זיי סאַדאָווסקי צוגעלאָזט, —
געמיינט, דער וואַלד איז אַף געוויס באַפֿרײַט שוין... —
צונויפֿגעלייגט באַם פֿויגל ער די פֿליגל האָט באַנאַנד,
אַ הייב געגעבן דעם פֿאַרבראָכענעם דעם טויטן קאָפּ אים: —
דו ביסט געפֿאַלן, ברודער, פֿון אַ דײַטשער האַנט,
איז וועלן מיר מיט קאָוועד, פֿויגל, דיך באַגראָבן!

IV

א קײוועד אויסגעגראָבן האָט ער מיט דער שפּיז
און אין דעם גאָטזעליקן פֿויגל אײַנגעטײַנעט:
— ניטאָ קײן וואַלד. זײ האָבן אַלץ געמאַכט דאָ וויסט.
זיך צוגעײַלט אַ ביסל האָסטו, ברודער מײַנער! —
גוראַריע איז געשטאַנען בײַ דעם ראַנד,
געהערט סאַדאָווסקיס װאָרט און שטיל אַרײַנגעטראַכט זיך:
ווי גוט עס איז צו זײַן אַפֿילע נאָר אַ פֿויגל פֿון אַ לאַנד,
וווּ מ׳האָט דיך ליב און וווּ מע טראָגט דיך אום אין הארצן
אָט בלויז דערפֿאַר, וואָס ביסט פֿאַראַן,
פֿאַר דײַן געפּאַך, ווי פֿאַר דײַן ליד און דײַן געשטאַמל...
ווי גוט עס איז צו זײַן אַפֿילע אַ געוויקס נאָר פֿון אַ לאַנד,
אַז ס׳זאָל דאָס גאַנצע פֿאָלק דעם לײַבלעך אָנקערן אַ מאַמע!
געקוקט, ווי ס׳ווערט דעם פֿויגל רעכט געטאָן בײַם ראַנד,
ווי אויסגעהיט אין יעדן הארץ איז פֿאַר אים ליבע,
און דאַן אין די הארוגים פֿון זײַן שטעטל זיך דערמאַנט,
וואָס מיט געלעכטער האָבן הענקער זײ געשלײַדערט אין די גריבער...

V

דער אײַנגעשטילטער אומעט פֿונעם ראַנד
האָט אין זײַן בליק מיט ווײַטקײַט זיך אַרײַנגעזויגן.
וואָס פֿאַר אַ גליק, וואָס ער קער אויך זיך אָן דעם לאַנד
ניט ווייניקער ווי יעדער בוים, ווי יעדער פֿויגל.
זיך אויפֿגעהויבן האָט אַ בענקעלע מיט ליים,
דאָס קלײנע קײוועדל איז אָפּ די אויגן אויסגעוואַקסן.
ער וועט זיך אויך איצט, ווי אַ פֿויגל, אומקערן אַהײם
פֿון אָפּגעברענטע טעג, פֿון שטורעם און פֿון שלאַכטן...
אויך ער האָט מיט דער העכסטער מאָס געצאָלט
פֿאַר זײַן אַ זון, אַ גלײַכער צווישן גלײַכע,
ניט נאָר מיט קוואָרים פֿון קעדוישים אָן אַ צאָל,
ניט נאָר מיט העפּקער-בלוט צעגאָסנס איבער טײַכן,
נאָר אויך מיט קוואָרים פֿון אַ שלאַכט-געפּרוּווטן דאָר
און אויך מיט בלוט פֿון שטערן-אויפֿגעשײַנטע העלדן...
ווען ער וועט דורך פֿון סטאַלינגראַד ביז אַן אוקראַיִניש דאָרף,
איז וועט צו אים זײַן אײגן בלוט אַ רויש טאָן פֿון די פֿעלדער!

VI

פינ אלצ אינ זײַנ פארוואָרלאָזט-כאָרעוודיקער שטאָט,
פינ אלצ, וואָס ניט באוויזנ האָט דאָרט צו דערברענגען,
פונ יעדער גאס, פונ יעדנ הויפ געזעגנ ער האָט
זײַנ אלטע היים, ווי זי האָט אויסגעזעגנ, ווענ נאָכ א קינד ז'געווענ ער.
געזעגנ האָט ער באשײַמפערלעכ זי אפ דער וואָר,
די לאַדנ אפ די פענצטער, ווי צונויפגעלייגטע פליגל,
אונ אונטער זיי — די ווערבע-ביימעלעכ די פאָר,
וואָס ס'האָט דורכ זיי דער הימל זיכ געצויגנ צו זײַנ וויגל...
געשוווּמענ איז זי איצט, די היים, זיכ טוקנדיק אליינ
אינמיטנ יאָמ פונ צײַט — אנ אלטע אויסגעשניצטע קיילע,
אנ אָנגעזאָטענע מיט צאר, מיט טרערנ אונ געווײנ,
דערשווימענ זאָל זי ערגעצ-ווו אונ זיכ ארויסדערציילנ...
געזעגנ האָט ער איר דאכ, פונ שימל גרינ,
געזעגנ ער האָט אינ בראָכ אירע פארפוילטע שטאמענ,
אונ דאָכ וואָלט ער צוערשט ארײַנ אהינ
אונ זיכ א וואָרפ געטאָנ, ווי אפ א קיווער פונ א מאמענ...

VII

אינ טרויער ער געגעבנ צו סאדאָווסקינ האָט א פיר
די אויסגעמאטערטע, די שלאָפלאָזיקע אויגנ:
— איכ וועל זיכ, דאכט זיכ, אויכעט, כאָווער קאָמאנדיר,
נאָכ דער מילכאָמע אומקערנ אהיים, ווי אָט דער פויגל...
אלציינס, — האָט ער א מאכ געגעבנ מיט דער האנט, —
זאָל זײַנ, אז ס'איז שוינ ניט קיינ שטאָט אונ ניט קיינ היים מער... —
געפאלנ איז זײַנ בליק איבער דעמ אויסגעברענטנ ראנד
אונ אפ די אומגעפאלנ-ליגנדיקע ביימער. —
אלציינס, — האָבנ די אויגנ זיכ בא אימ צעגרינט, —
זאָל זײַנ ניט מער, ווי אש, — האָט ער דעמ קאָפ א הייב געגעבנ, —
כאָטש אינ א מאמע נייטיקט מענ זיכ בלויז, ווי לאנג מע איז א קינד,
נאָר ליב האָבנ באדארפ מענ זי דאָס גאנצע לעבנ... —
סאדאָווסקי האָט דאָס קיווערל פארשאָטנ לײַכט אונ דינ,
געהייסנ ברענגענ זיכ פאר דעמ א שטיינ נאָכ:
— צו וואָס, גוראריע, איצט זיכ אומקערנ אהינ?
דו האָסט דאָכ איצט שוינ דאָרט ניט קיינעמ!..

VIII

א קוק געגעבנ האָט גוראַריע דורכדרינגלעכ אונ לאַנג,
באַטראַכט אַפ זײַנ געזיכט דעמ גאַנג פונ צוגנ,
אונ אופגעגאַנג איז אימ איז א פאַרלאַנג
געגנענ נאָ׳נט צו אימ, ביז צו די סאַמע אויגנ צוגייִנ
אונ אימ א זאָג טאָנ: „הערט! יאָרהונדערטנ באַנאַנד
איינ וועג אַדורכגעמאַכט מיר האָבנ.
מיר שלאָגנ זיכ די גאַנצע צײַט דאָ האַנט בא האַנט
אינ איינעמ אונ דעמ זעלבנ גראָבנ“.
נאָר אופגעהויבנ האָט ער פונ דער ערד א פאַראַיאָריק בלאַט,
צעריבנ מיט די פינגער עס אונ גלײַכ צעזייט עס:
— א ביסל אַש... אונ ווי א מאַמע איז עס אַקוראַט...
א קייוער... אונ ס׳געבליבנ פונ עלטערנ אונ זיידעס...—
געקוקט ער אַפ סאַדאָווסקינ האָט ווי בא דעמ ערשטנ מאָל
אונ עפּעס נאָכ אונ עפּעס נאָכ געוואָלט אימ זאָגנ...
געצוימטער ראַש פונ בלוט געשפּאַרט האָט פונ זײַנ קאָל,
אונ ס׳האָט דער ווינט דעמ ראַש איבערנ ראַנד צעטראָגנ...

39. רוסישער כעסעד

I

זיי זײַנענ לעבעדיק, די בערגלעכ אַש פונ סטאַלינגראַד,
די כורוועס שפּיגלענ זיכ אינ טיפנ פונ דער וואָלגע.
עס קוקנ ווענט מיט פענצטער־גריבער גראַד,
ווי רויטאַרמייער־לאַווע רײַסנ זיכ אַנצאָליקע,
אַריבער נעפּלענ באַלטישע זיי קוקנ אופגעריכט,
פונ די קאַרפּאַטנ־בערג דעמ רוימ שפּרייט פאַר זיי פרײַ זיכ,
זיי זײַנענ בײַ ווי אופגערופענע אַפ דעמ געריכט,
וואָס גייט שוינ אַפ דער ערד דער בלוטיקער פונ פרײַסנ.
דעמ הימל יעדער בראָכשטיק זייערער דערלאַנגט,
דעמ אורטייל דײַטשלאַנדס גרויזאַמ זיי דערמאַנענ:
דאָס האַרצ דאָס טײַוולשע — אַפ בראָכ באַמ מערדער־לאַנד!
דורכ פענצטערניש פאַרשלונגענ ווערנ זאָל גערמאַניע!
ס׳פאַרלאָזט זיי ניט דער ראַש דער הייליקער פונ שלאַכט,
אונ ס׳טוט פונ זיי זיכ ניט דער לעגענדאַרער מוט אָפּ,
די פענצטער גיסנ זיכ בא זיי אָנ יעדער נאַכט
מיט דעמ ראַקעטנ־ליכט פונ זיגרײַכע סאַליוטנ,

II

וואָס לײַכטנ ווײַט, אפּ אלע וועגנ צו דער וועלט,
אונ וועקנ אופּ די שמאכטנדיקע רוימענ מיט באפרײַונג.
ס׳קלויבנ שוינ פּאסטעכער פונ יוגאָסלאוויע אפּנ פעלד
ראקעטנ מאָסקווער אופּ, ווי עפּל גאָלדענע פונ אייצ-האכאימ.
א יעדער זאלפּ ווערט כעדוועדיק דערהערט,
ווי א געשאל צו דײַטשלאנדס לעצטע גסיסעדיקע גרוילנ.
ס׳נעמט שוינ, ווי זאָמענ, זיי פונ אופוואכ אופּ די ערד
פונ דער פארפּײַניקטער טשעכאָסלאָוואקיע, פונעמ דערשטיקטנ פוילנ...
ער גייט פונ רוסלאנד גראד, דער גאָלדענער פארזיי,
מיט שטיקלעכ זונ איבער דער ערד, פארטריקנטער פונ גארג.
שוינ ערגעצ גלײַכ, ווי שטערנ, כופּעדיק פארפלעכטנ זיי
אפּ זיכ די נעכט די אויסגעבענקטע פונ בולגאריע.
באטרונקענ איז מיט זייער רעגנבויגנ-ליכט די ווײַט,
אונ צוימענ ברעכנ זיכ, אונ פענטעס זיכ צערײַסנ.
אָט שטייט דער רויטארמייער דראָוד באמ ראנד אונ טײַט
אונ ריכטעט דעמ נעקאָמע-מארש דעמ גרויזאמענ דורכ פרײַסנ.

III

דער וועג איז אפּ בערלינ אדורכגעבראָכנ, גראד.
פונקט ווי א בריק איבער א זומפּ — צומ אופליִענ פארמאָסטנ.
זיכ אָנגעהויבנ האָט ער נאָכ בא סטאלינגראד,
פארלייגט געוואָרנ איז ער אונטער מאָסקווע!
עס זעט פונ נאָ׳נט שוינ קעניגסבערג זיכ אָנ,
פארדעקט די רויב-נעגל די גאָטישע מיט וואָלקנס.
אימ האָט סאדאָווסקי אָנגעזוענ נאָכ בא דעמ דאָנ,
אימ האָט סאדאָווסקי אָנגעזענ נאָכ בא דער וואָלגע!
צו זײַנע פאָרשטעט צוגעגאנ איז הארט דער ראנד,
דעמ צווינטער לייגנ טויטע פאָר — אינ גראָבנס אימ פארשפּאנענ.
נאָר ס׳שטעלט אָוואדיסנ א דענקמאָל אָפּ: דאָ ליגט באגראָבנ קאנט.
אונ ער דערמאָנט זיכ די געשענדטע יאסנאיא-פּאָליאנא...
ער וואָלט צו דעמ געשפּענסט פונ דענקער זיכ געווענדט:
„זאָל אײַער רו, גאָטזעליקער, אינ קיינער ניט געשטערט זײַנ!
ס׳הייבנ ניט אופּ בא רויטארמייער אפּ נעוואָלע זיכ די הענט,
ניט לעסטערנ קיינ הייליקײַט געקומענ זײַנענ זיי אהערצו!"

IV

אָט איז עס, אָט, דאָס פאַנצערדיקע אויבערלאַנד,
עס גייט אַצינד דאָס אָנגערויבטע עקלדיק א בראָך טאָן.
פאַרפּלייצט די וועגן האָבן פּלייטים דורכאַנאַנד
מיט רויבזעק, קינדער-וויגעלעך און טאָרבעס.
זיי גייען איצט האַכנאָעדיק און לעקנדיק דעם שטויב,
און ווײַסע פרידן-בענדעלעך אַף טאָרבעוואַטע אַרבל,
פּונקט ווי די אויבערזין, פאַרקנאַסטע מיטן טויט,
געטראָגן האָבן הערשעריש צונויפגעלייגטע ביין-און-שאַרבן.
— די פערדינאַנדן און די טיגערס — ווי זיי זעען אויס?! —
האָט צו גוראַריען סאַדאָווסקי ווינקענדיק געווענדט זיך.
פאַרפּלייצט די וועגן האָבן הימלאָזע דורכויס
מיט זאַנטיקעס, מיט רוקזעק און מיט רענצלעך.
און ווען ס'האָט צו סאַדאָווסקין זיך נאָך ברויט געווענדט
אַן אויבערמאַן מיט אויגן הינטישע, פאַרבלוטיקט און פאַרנעפּלט,
האָט ער, ניט אויסקער'ווענדיק זיך צו זײַנע אויסגעשטרעקטע הענט,
געהייסן אַפן ווונק א לאַבן ברויט אים געבן.

V

גוראַריע האָט געקוקט, ווי עס באַטאַפּט דער דײַטש דאָס ברויט,
ווי אומפאַרשעמט ער שטאָפּט מיט דעם דאָס מויל אָן.
אים האָט געדוכט: שוין ווידער קריכט די טומע אַף זײַן הויט.
עס האָט פון עקל אים גענומען גרוילן,
די אויגן האָבן זיך בא אים גענעבן א פאַרקלעפּ,
ניט זען ער זאָל די מיִעסקײַט אין זײַנע דאַלעד-אַמעס.
אָט דער צעקוועטשטער טיגער האָט געהאַקט בא קינדער קעפּ,
אָט דער געפּאַטשטער פערדינאַנד געזויגן בײַכער האָט בא מאַמעס,
אַצינדערט לעקט ער וואָרעמדיק דעם פוס,
וואָס טרעט אַף אים. ער ווייסט עס גוט. ער קאָן עס.
אַזוי וועט ער זיך פּרוּוון בא דעם גרויסמוטיקן רוס
פאַרעטעלט און צוויִעסדיק אַרויסרופן ראַכמאָנעס.
צוערשט א שטיקל ברויט...
דערנאָך — אַף שנײַדן עס — א מעסער...
דערנאָך וועט עפּשער נאָך עפּעס אים זײַן פאַרטרויט,
ער זאָל מיט הינטער-טריט אַרײַנשטעכן אים קאָנען בעסער!..

VI

„איר קאָנט מיר עפּשער זאָגן, כאַווער גוואַרדיע־מאַיאָר, —
אַ פֿרעג טאָן באַ סאַדאָווסקין האָט געוואָלט גוראַריע, —
פֿאַר וועלכע מײַסים־טויווים, האַ? צו וועלכע שוואַרצע יאָר
זײַט איר צום שלאַנג אַזוי גוטהאַרציק און וואַרעם?
איך ווייס: איר קאָנט מיר זאָגן קורץ און שאַרף:
איין שלאַכט אַ קויל און ברויט ניט זשאַלעוועט דער זיגער!..״
נאָר ער האָט בלויז דעם בליק געטאָן אַן איבערוואַרף
אויף דעם צעקוועטשטן טײַענדיקן טיגער:
מיט נעגל קלאַמערט זיך די פֿעסט נאָך אין דער נעץ,
וואָס אין דעם שלײַף גיט יעדער ווײַלע אַ דערמאַן איר —
גערמאַניע — די פּריסטערן פֿון טראָסטיניעץ,
גערמאַניע — דער מאָלצײַט פֿון מײַדאַנעק,
גערמאַניע — די קלאָלע פֿון דער ערד,
גערמאַניע — דער רויבזאַק פֿון טאַליאָנים!..
ווי הייליק איז די גרויזאַמע, די רויטאַרמייער־שווערד,
וואָס גייט דעם הענקער־לאַנד אין יאָם־האַדין דערמאָנען!

VII

עס ברענען שוין די גיפֿטן־נאָרעס פֿון דער פֿעסט,
די קלאָלע ברענט פֿון צוואַנציקסטן יאָרהונדערט,
אַן אָנגעצונדענע, זי לויפֿט צוריק נאָך וועסט
אַ הייל זיך אויסשמעקן, פֿאַרלאַטען זיך די וווּנדן.
און הינדענבורג טרעט אָפּ פֿון טאַנענבערג אַליין,
אין גרוב האָט נאָכאַמאָל פֿאַרשפּילט דעם קריג ער.
אונטער האַרמאַטן־רויש שלעפּן אַוועק אויף זריע זײַן געביין,
גלײַך ווי שאַקאַלן — די פֿאַרדאָרבענע, געפּאַטשטע „זיגער״!..
קיין פֿרילינג ניט געוווּסט האָט נאָך אַזאַ מײַן פֿרייד און ראַש,
מיט זיי פֿאַרגלײַכן זיך קיין שטורעם קאָן ניט.
אונטער דעם אָטעם זייערן ווערט לעבעדיק דאָס אַש
פֿון די פֿאַרפּײַניקטע, פֿאַרברענטע מיליאָנען.
גוראַריע האָט געקוקט באַרויִשט, גלײַך ווי אין הינערפּלעט,
סאַדאָווסקיס גרויסמוט אומפֿאַרשטענדלעך איז געווען אים;
אים האָט באַ יעדן זאַלפּ איבער די ברענענדיקע דײַטשע שטעט
פֿון מויל געריסן זיך מיט כעדוווע: שקץ תשקצנו[11].

40. באַם בראַנדענבורגער טויער

I

דורך רויך רײַסט זיך דער פרילינג דורך פאַרצויבערנדיק-גרין,
ווי הענט שטרעקן די צווײַגן אים די לינדן און די טאַנען.
איז ווי זשע קאָן מען אָפּ די ברענענדיקע גאַסן פון בערלין
זיך אין דעם פײַערווערק פון מאָסקווע ניט דערמאַנען?
איבער דעם רײַכסטאַג העלט אַ רויטע פלאַטערדיקע פאָן,
געפּענטעט נידערן די פערד פון בראַנדענבורגער טויער.
איז ווי זשע זאָל סאַדאָווסקי זיך ניט געבן אַ דערמאָן
זײַן אויסגעפּײַניקט שטיבעלע בײַ דניעפּר באַם בלויען,
דעם ערשטן טאָג פון קריג אין דאָרפישן באַגין —
און ווי זאָל ער מיט אָט דעם פרילינג-צויבער ניט צוזאַמענפּאַסן
דעם פירערס רייד, וואָס האָבן אים מיט מוט געטראָגן אָפּ בערלין,
אַז „אויך אַ יאָמטעוו וועט אויף אונדזער גאַס זײַן!?
— גוראַריע! — רופט ער אויס, נאָר ס׳איז גוראַריע אין געפּעכט,
עס זעטיקט זיך מיט אָפּהילכן פון זאַלפן נאָך זײַן אויער.
ער וואָלט די לאַטע אָנגעטאָן אַצינד, אַרויפגעקלעטערט אויף די פערד
אַ קוק טאָן אויף דעם פלאַמיקן בערלין פון בראַנדענבורגער טויער!

II

דערזען, ווי ס׳קײַטלט זיך אַ טײַל פאַנאַנדער פון אַ טײַל,
ווי געגנשטאַנדן אײַנס פון צווייטן שליסן אויס זיך,
ווי ס׳קערט אין כאַאָס אום צוריק זיך דער פאַרשוועכטער שטיין,
וואָס זיך באַקלײַדט מיט אים, ווי מיט אַ פּאַנצער האָט דער כוישעך,
און שלײַדערט זיך אַליין מיט וויכער און מיט ווּט,
די ערווע שמײַסנדיק פון דר׳ערד מיט אַ פאַרהאָלע,
ווו יעדער גאַס איז אָנגעזויגט מיט בלוט
און יעדער פּלאַץ פאַרטרונקען איז מיט קלאָלע;
דערזען, ווי ס׳וואַרפט ג בײַ זיך אויף געבײַ, ווי וועל אויף וועל,
ווי גאַסן קאָרטשען זיך און פּלעצער רײַסן זיך אין ווײַטן אַ ר אויף,
אַז מיט אַ מענטשן-ביין אין מויל, פאַרוויקלט אין אַ פעל,
זאָל דורכגיין צו דעם ראַנד דער לעצטער דײַטשישער מעטורעף
„סאַדאָווסקי! — האָט געוואָלט זיך טאָן אים אַ געשריי,
ווען פון דער זעונג איבערפי ט איז ער געוועזן שוין, —
ס׳איז טויזנט יאָר! ס׳האָט אונדזער מעכטיקע אַרמיי
געגעבן אַ מאַטאָנע זיי דער מענטשהייט!״

III

די כורוועס שפארנ, ווי געשווירנ, ביז צום ראנד,
באַזויפענע מיט בלוט, פארלאָפענע מיט אײַטער.
פונ אָט דער ערווע אופגעשטאנענע איז דער דראנג
נאָכ מאָרד אונ רויב, נאָכ טליִע אונ נאָכ שײַטער.
דאָ פונקט ווי פונ א מאבל אומקומענ וועט ער,
קײנ פויגל אינ דער לופט וועט, שוועבנדיק, אימ ניט דערקאָנענ.
אָט שטײט ער אפ דעמ לעצטנ שענדלעכנ פארהער
פונ קיִיווער, פונ הארמאטנ אונ קאַנאָנענ:
די דעכער וואַרפט אראָפ. אנטבלויזט די ווענט!
די בלוט-פארפלעקטע פעל טוט אויס די ברוינע!
דורכ אײַכ איז זיבנ מאָל געלעסטערט אונ געשענדט
די נעסט די הײליקע פונ מענטשנ-וווינונג.
זאָל ווײַסטקײַט זײַנ דער איבערבלײַב פונ אײַכ,
אונ זומפ זאָל זײַנ פונ אײַערע יאָרהונדערטנ דער סימענ,
אונ איבער הוילע כורוועס פונעמ דריטנ רײַכ
אנ אָפגרונט לויערנ זאָל פונ דער הײכ אָנשטאָט א הימל!

IV

געפלויגנ זײַנ געדאנק איז גיכער פונ א פײַל.
אָבער דעמ בארג פונ פײַנ אדורכ וועט עמעצער דענ קאָנענ?
ער האָט פארמאכט די אויגנ אפ א ווײַל,
דערזעענ בא גריבער אויסגעשאָכטענע מיליאָנענ,
אונ מאכנעס צו דעמ טויט געפירטע פונ ארומ
אונטער דער וואכ פונ אווטאָמאטנ, קאסקעס אונ פונ הערנער,
אונ שטעטלעכ טויטע ער דערזעענ האָט אומעטום,
בעסאַלמענס גײענדיקע פונ גובערניע צו גובערניע:
פאָנאר... טרעבלינקע... מײַדאנעק... סאביבור —
אונטער די טריט פונ הירזשענדיקע הענקער אונ באַגרעבער.
דאָס ניט-געשטילטע בלוט געגעבנ האָט פונ אינוויײניק א זשבור
אונ דײַטשלאנדס בראָכ פארטרונקענ, ווי א הרעבליע.
פארשווונקענ האָט עס אלצ פונ זוימ צו זוימ,
אונ ניט געווענ פאר דעמ קײנ אָפּהאלט אונ קײנ צאמענ.
אפילע ווענ די גאנצע וועלט זאָל כאָרעוו ווערנ אָט אזוי,
וועט עס דענ אויסקויפנ אײנ ריס באמ גרוב צומ זויגקינד פונ א מאמע?

V

ווי צויגן לײגן זיך די פּוריעס אונטער בלײַ,
און היצעליעס געפּאַנצערטע — מיט זיי צוזאַמען.
וועלן דען לעבעדיק דערפרון נאָך ווערן אפּדאָסנײַ
די ייִדישע די שטילע, טויזנטיערעדיקע שטאַמען,
וואָס האָבן וווּנדער-קינדער אויסגעוויינט אין צאַר
און מויכעס שאַרפע פאַר דער וועלט געליפערט?
עס גייט זיך יעדער ווײַל דער אָפּגרונט א צעשפּאַר,
דער ווײ ווערט וואָס א מאָל פאַרשניטענער און טיפער.
ער ליגט, דער גאַוווערדיקער גוילעם-גיר, געליימט
אונטער די קופּאָלן, ווי מעשענע צעקרימטע פאַנען.
וועט עס דען אומקערן גוראַריען זײַן היים,
וואָס איז צעאַקערט שוין, פאַרוואַקסן מיט בוריאַנען?
א טרייסט גייט זיך אין האַרץ נאָך א צעבלי,
און ווי א קינד ער נעמט זי מיט געמורמל זיך פאַרוויגן:
וועט אופוואַכן דען אפ דער טויטער שטילקײַט פון בערלין
דער ייִדישער דער טויזנטיערעדיקער ניגון?

VI

מיט בײגעלעך פּאַפּיר, צעוואָרפן ווער וווּהין,
האַלב אפ די קני און אופגעלויכטן די געזיכטן,
געשריבן האָבן בריוו די רויטאַרמייער פון בערלין
אין שטעט אין רוסישע, אין דערפער, אין קאָלווירטן:
א גרוס פון דעם צעקנאָדערטן קורפירסטנדאַם,
א גרוס פון די פאַרבראָכענע „אונטער די לינדן";
געפלויגן זײַנען זיי, אין ערגעץ ניט געזאַמט,
מיט פרילינגדיקן צוויט — מאַיאָוון, בליִענדן.
און אופגעריכט-צעשטרײַט, דעם ווײ פאַרפרעסט,
געבלאָנקעט האָט גוראַריע מיטן בליק מיטן פאַרוויטן.
א קוק געטאָן בא איינעם דעם אַדרעס,
דאָס קסאַוו ס'געפליגלטע א קוק געטאָן באַם צווייטן.
— וואָס שרײַבסטו ניט, גוראַריע, עמעצן קיין בריוו? —
האָט אָנגעשטעלט אפ אים סאַדאָווסקי זײַנע ברעמען.
און דורכגעשווינדלט פאַר גוראַריען האָט דער ריוו:
— איך האָב ניט, כאַווער קאָמאַנדיר, צו וועמען!..

41. טאַטע!

I

א קויל איבער דעם בראָך גיט וועקנדיק א לאָפּ,
אַן אָדערל א רויטס גיט פון דער פינצטערניש א שנײַר אויס.
דאָס כאָרעווע בערלין פאַרזונקען איז אין שלאָף,
און ס'קריכט די נאַכט דורך לעכער פון געבײַדעס.
ווי אויגן־גריבער קוקן פענצטער אַפן ברוק,
אַראָפּגעבויגענע, מיט אַש די קאָפּע זיך פאַרשטעלן.
געניייוויש גיבן שטשורעס זיך פון זיי א רוק
און בלײַבן שטיין בײַ ניט־דערקאָנטע שוועלן.
דאָס קאַנצלער־הויז זיך רייכערט נאָך. דערברענט.
דער אײַנבונד פון די גאַסן — אויסגעהוילט און ליידיק.
ווי היפּטן שטיינערנע, ווײַזן זיך איינס דעם צווייטן — ווענט,
און ס'פּאַלט אַף זיי א דאַך, ווי א צעקרימטער פריידיק.
פון קעלערס יעדע ווײַל באַהאַלטענע א צאָל,
ווי ווערעם, לאָזן זיך אַרויס אין אַש זיך טאָן א נישטער;
ניט אומגעענדערט זײַנען בלויז די אײַנוווינער פון צאָ[21],
פאַרוואונדערונג בײַ זיי, און אומרו, און צעמישטקײַט.

II

זיי ציִען דורך די נעזלעכער אַרײַן דעם גרויל
און ווערן ווי פאַרגליווערט אין אַן אויפשפּרינגלעכן ציטער.
עס בלאָנדזשעט אום אין זיי א פיבערדיק געהויל,
ווי נאָך אָדער ווי ערעוו א געוויטער,
דאָס איינציק אָרט, וווּ די נאַטור האָט אַף איר שוועל
איבערטרעטן ניט געלאָזט דעם הויך פון דער אימפּעריע;
וווּ ניט פאַרוואַנדלט האָבן ווערעם זיך אין וועלף
און וווּ ס'באַמיִען ניט די וועלף פאַרוואַנדלען זיך אין ווערעם;
וווּ א שאַקאַל איז א שאַקאַל דורך אַלץ, וואָס אים באַלאַנגט, —
אי דורך דעם גוסט, אי דורך דעם גײַסט, אי דורך דעם גאַווער;
וווּ ס'פּאַלט ניט אײַן זיך צײַלעמען דער שלאַנג,
און ס'גיט פאַר „פּרעפל" זיך ניט אויס דער מאַלפּישער געהאַווע.
דורך זיי באַהעפט זיך איצט גערמאַניע צום באַשאַף,
איר אויבערמענטשלעכקײַט דורך זיי באַדאַרף מען זען איצט.
נאָר ס'הייבט דעם האַלדז אויף, ווי א שלאַגבוים, דער זשיראַף,
ווי פון דער שטאָט דעם צאָ וואָלט ער איצט אָפּגעגרענעצט.

III

די קאָנטורנ פונ שטאָט האָבנ באגינענ זיכ אנטבלויזט,
עס האָט געדוכט: אינ שלאָפ די כורוועס זיכ באוועגנ.
גוראריע האָט זיכ אומגעקערט פונ וואכ — די ביקס פאָרויס
איבער צעפלאָנטערטע אונ כראָפּענדיקע וועגנ.
דער אופגאנג האָט ניט אופגעוועקט די שטאָט פונ שלאָפ,
אונ ניט געפאלנ איז אפ איר קיינ ליכט פונ בלאָנדזשענדיקער סרייפע,
געלעגנ איז זי א געשמיסענע, ווי נאָכ דער שטראָפ,
די גאסנ — אָפּגעגארטלט, ווי געפלאצטע רייפנ.
אונ ערגעצ בא א סקווער — א ביימל א פארבראָכנס האָט געגרינט,
קיינ בלעטער האָבנ זיכ אפ דעם ניט אָנגעוועגנ נאָכ.
אָט גיט א רופ ארויס פונ דעם א שאָרכ דער ווינט,
אָט לאָזט זיכ א געוויינ א דינס אינ דעם דערקענענ...
צי ווירקלעכ ריגעווענ די בראָכשטיקער זיכ אפנ ווינט?
צי דוכט זיכ אימ דאָס ביימל אויס? אונ צי דאָס ביימל גרינ איז?
גוראריע האָט זיכ אָפּגעשטעלט. דערזענ א קינד
ארויסקריכנ פונ צווישנ די רויִנעס.

IV

ס'האָט ניט געוויינט. קיינ שטעמפל איז אפ דעם געווענ פונ שרעק.
די אויגנ אָנגעשטעלט דעם צוגעקומענעמ אנטקעגנ.
ניט ווײַס פונ דעם, פארהילט אינ שטיקלעכ זעק,
א פרוי איז א דערהארגעטע געלעגנ.
דער אופגאנג אופגעפלאקערט העלער האָט באמ ראנד,
די וואָלקנס אָפּגעגילדט, דעמ רוימ פארנומענ.
פארוואָרפנ צו דעם ברוק געבלייכט האָט זיכ א טויטע האנט
מיט א געשטעמפלט-אויסגעברענטנ נומער,
ווי זי וואָלט טויטערהייט געטײַטלט צום באגינ,
ווי זי וואָלט טויטערהייט געמאָנט בא דעם, וואָס גייט פארבײַ דאָ,
ווי זי וואָלט טויטערהייט געוויזנ אפנ קינד
אונ אפ דער וועלט דער גאָרער טויטערהייט געטײַטלט...
אראָפּגעלאָזט האָט זיכ גוראריע אפ די קני,
זיכ אײַנגעקוקט אינ קינד, דעם ווײ פארקלעמענד.
צי ס'קער זיכ אָנ דער פרוי צי ניט,
ווי ס'זאָל ניט זײַנ, וועט ער אלציינס מיט זיכ עס נעמענ!

V

אַן אָפּגעשונדענע געלעגן, ווי אַ פֿייגער, איז די שטאָט,
אַרויסגעמייקעט מיט דעם אײַנגעווייד דעם „דראַנג נאָך אָסטן".
געטאָרטשעט האָט פֿון איר פֿאַרקריפּלט שטאָל,
דער בראָך האָט מיט דער כאַרפּע זיך געמאָסטן.
ווי איבער טרעפּ געגאַנגען דער קאַיאָר איז איבער ווענט,
זיך אויסגעהויכט אין רוים האָט דאָס פֿרימאָרגעדיקע הײַטל.
גענומען האָט דאָס קינד גוראַריע אויף די הענט,
איבער די כורוועס גיין געלאָזט זיך ווײַטער...
ער האָט אַ סמאָקע מיט די ליפּן דעם געטאָן,
אין טאַש עפּעס פֿאַר דעם אַ זוך געגעבן
און פֿאַרגעזעצט דעם גאַנג מיט דעם אויף טאָג,
און פֿאַרגעזעצט דעם גאַנג מיט דעם אין לעבן.
אַ צוויטשער, ווי אַ פֿייגעלע, געגעבן האָט דאָס קינד,
געדוכט האָט זיך גוראַריען, אַז סע זאָגט אים „טאַטע!"
און מיטאַמאָל האָט ער דערזען דאָס ביימל, ווי סע גרינט,
און זיך פֿאַרטראַכט, ווען ס׳האָבן בלעטלעך אויף דעם געטאָן אַ פּלאַטער.

VI

באַם מענטש איז צווישן פֿרייד און פּײַן קיין גרענעץ ניט פֿאַראַן,
ווי צווישן ליכט און סריפּע ניט פֿאַראַן איז זי באַם פֿײַער.
ער האָט זיך אין די קוואָרים פֿון זײַן היים דערמאַנט,
וווּ ס׳איז אין איטלעכער אַ טײַנע צו דער וועלט פֿאַרטײַעט...
אים האָט זיך אויסגעדוכט באַ דעם באַגינען-פֿלאַם,
אַז ס׳יאָגט אים אָן דאָס קאָל פֿון קינד באַם ריוו און ס׳שנײַדט אים:
„וואָס שיט מען מיר דאָ אין די אויגן זאַמד?"
נאָר ער האָט זיך ניט אָפּגעשטעלט. ער איז געגאַנגען ווײַטער.
אַנטקעגן אים האָבן געקעפּטע זקיינים זיך געשטעלט,
פֿאַרקוילטע קינדער זײַנען דורכגעגאַן פֿאַרבײַ אים.
עס איז געווען פֿאַרטאָג. מיט ליכט האָט זיך פֿאַרפֿולט די וועלט,
און ער איז מיטן קינד געגאַן איבער אַ יאַם פֿון אַש און פֿײַער.
ער איז געגאַנגען מיטן קינד און האָט געטראַכט:
ווער ווייסט, צי קאָן די פֿרייד אַנטקעגנשטעלן זיך דעם טרויער?
נאָר ס׳האָט אַ טרייסט אין אים געבליט מיט אַ באַגינענדיקער פּראַכט,
געוואָלט האָט ער זי אויסשרײַען און יעדן אײנציקן פֿאַרטרויען:

דעם קיִעם קערט אפסנײַ זיך אום דער טאָג און דער באטײַט,
ס׳שטעלט די נאטור דעם אומבײַט אופ פון בליִען און פון וועלקן.
ניט כאָלעמען וועט קיינמאָל זיך דאָס הענקער-לאנד דער צײַט,
און ניט דערמאָנען וועלן אין דער צוקונפט עס די פעלקער.
ווי בסורעס קלינגען אָפ די רויטארמייער-טריט,
צו זיי זיך שטרעקן, בענקענדיק, פון גאָרער ערד די וועגן.
עס וועלן קינדער שלאָפן רויִק און באהיט,
און ס׳וועט די וועלט א גליקלעכע זיי גיין אנטקעגן,
און מענטש צו מענטש — אין ברודערשאפט פארטרויט,
פאראייניקט אין באשאפ — אן אומע צו אן אומע.
ס׳וועט קיינער מער ניט טרעטן אפ די פעלדער ס׳ברויט,
בארופן אפ די בייטן בליִען וועלן בלומען.
און בלענדן וועט אין רום די רויטארמייער-שווערד אפ ווײַט —
די ריכטערן די גרויזאמע פון הענקער-לאנד גערמאניע.
ניט כאָלעמען וועט זיך עס קיינמאָל מער דער צײַט,
און אפ דער ערד וועט מען עס קיינמאָל ניט דערמאנען!